

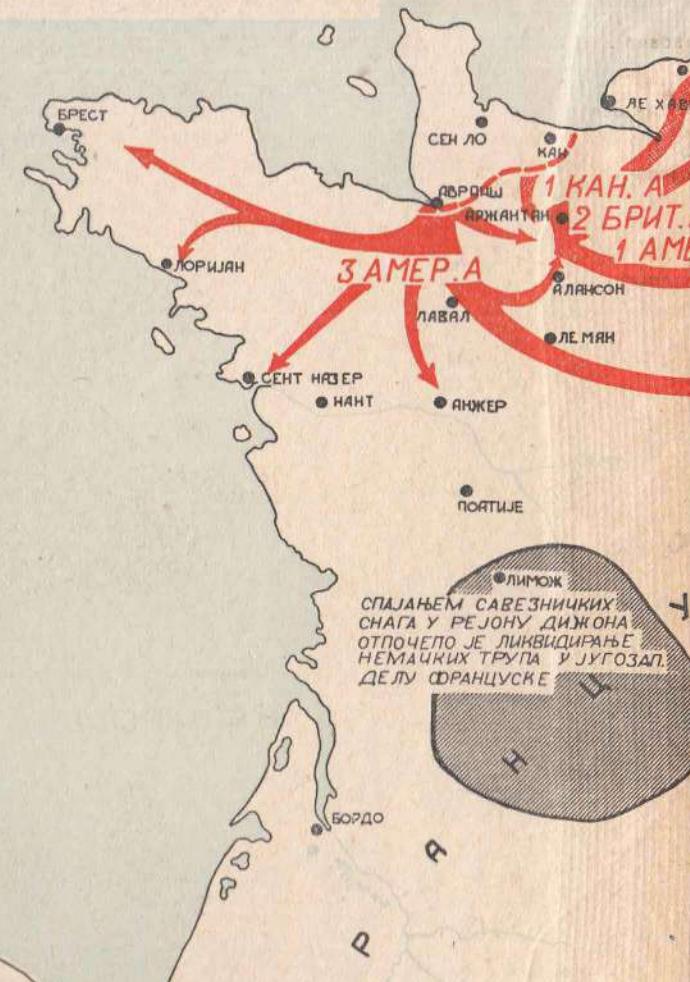
АЈЗЕНХАУЕР

од
инвазије
до
победе

ОСЛОБОЂЕЊЕ ФРАНЦУСКЕ

ПРЕГЛЕД САВЕЗНИЧКИХ ОПЕРАЦИЈА ОД ИНВАЗИЈЕ
У НОРМАНДИЈИ И ИСКРЦАВАЊА НА ЈУГУ ФРАНЦУСКЕ
ДО 15 ДЕЦЕМБРА 1944. ГОДИНЕ

АТЛАНТСКИ ОКЕАН

ВОЈНА БИБЛИОТЕКА САВРЕМЕНИЦИ

КЊИГА ПРЕВА

УРЕЂУЈЕ
РЕДАКЦИЈА „ВОЈНОГ ДЕЛА“

БЕОГРАД
1 9 5 1

АЈЗЕНХАУЕР

ОД
ИНВАЗИЈЕ

ДО
ПОБЕДЕ

Наслов дела у оригиналу:

REPORT BY
THE SUPREME COMMANDER
TO THE COMBINED CHIEFS OF STAFF
ON THE OPERATIONS IN EUROPE
of the
ALLIED EXPEDITIONARY FORCE
6 June 1944 to 8 May 1945

Са немачког — швајцарског издања
превео
генерал-лајтнант
МИЛАН ЗЕЛЕНИНА

Редакцију према оригиналу извршио
МИЛОРАД ВАНЛИЋ, професор

Насловну страну израдио
МИХ. С. ПЕТРОВ

Dwight D. Eisenhower

ПРЕДГОВОР

Сваки се рат у својој припреми и почетном развоју редовно ослања на практична искуства из претходног рата и на његову војно-научну разраду у мирнодопском међувремену. Зато и Други светски рат у војно-научном смислу претставља само наставак и природну еволуцију Првог светског рата.

Међутим, у новијој ратној историји нема доволно примера нити искустава о извршењу десаната на солидно утврђене и добро брањене морске обале. Чак су постојала и таква мишљења да овакви задаци претстављају нерешиви проблем. У току целог Првог светског рата напад западних Савезника 1915 године на Галиполе био је једини значајнији подухват ове врсте, тако да је и његов неуспех, природно могао само да појача овакво мишљење.

Али како нападне операције с мора, и поред све своје суштинске сличности са онима на копну, ипак, имају своје специфичне особености и нарочите тешкоће, то се ни закључци о последњим не могу тако једноставно пренети на прве. Већ сама сарадња тенкова у нападу с мора при савлађивању главног бранио-чевог отпора, који се, по правилу, налази на самој обали, не може доћи до истог изражaja. Исто тако, нападач с мора може много теже него нападач на копну да употребљава ваздухопловне снаге због њиховог знатно тежег базирања.

Иако су напади с мора у Норвешкој и освајање Крита у почетку Другог светског рата давали извесне нове индикације за решавање овог питања, они су, ипак, извођени под специјалним условима и у тако малом оквиру, да би могли изменити владајуће мишљење о тешкоћама великог напада с мора на солидно организовану обалу за одбрану. Одустајање Хитлера да 1940 године, по избијању на француску атлантску обалу, изврши намеравану инвазију у Енглеску могло је само да појача став оних који су сумњали у могућност успешног великог напада с мора.

Стога је, са војно-научног гледишта, англо-америчко руководство имало да реши тежак проблем када је на прекретници 1941/42 године, донело одлуку да 1943 године изврши напад на „европску тврђаву“ преко француске каналске обале.

Заиста је морало интересовати свакога, ко је био упућен у проблематику задатка и у општу војну ситуацију обеју противничких страна, коме ће се поверити извођење ове јединствено тешке и сложене оперативне замисли. Избор је пао на генерала Ајзенхауера. Свакако, у овом избору имао је важан утицај и претседник енглеске владе, Винстон Черчил, који је, давши свој пристанак, дао доказа о еластичности енглеског војства у државним пословима.

Генерал Ајзенхауер рођен је 14 октобра 1890 године у Денисону (Тексас). Отац му је био инжињер. 1915 године завршио је официрску школу у Вест Поинту и потом је ступио у 19 пешадиски пук. После тога био је додељен тенковском наставном центру, где је стекао глас добrog познаваоца тенковских јединица. Свршио је вишу ратну школу и провео 3 године на служби у војно-индустријском комитету, затим 2 године у Генералштабу одакле је отишао на Филипинска Острва, где је организовао аеродроме. 1940 године командовао је 15 пешадиским пуком, затим је кратко време био на положајима начелника штаба дивизије и корпуса, а од 24 јуна и Треће армије. Нарочито се истакао у организацији великих јесењих маневара 1941 године, после чега је унапређен у чин генералмајора и наименован за начелника оперативног одељења у Генералштабу.

Пошто је Америка већ била ступила у рат са Јапаном и Немачком, ово одељење имало је да решава огромне и најразноврсније задатке. Америка је дотле одржавала тежиште своје оружане силе на морнарици и у њој гледала главно средство за спољне интервенције, а сувоземна војска имала је да јој послужи само за територијалне потребе. Али, ступајући у интерконтинентални рат противу моћних непријатеља, Јапана и Немачке, та се војска морала развити и оспособити у најкраћем времену за задатке који су се пред њу постављали. Тешко је замислити многобројност проблема, које је при томе требало решавати. Пре свега, требало је проширити или изнова поставити организациске основе, убрзано извести обуку, преоријентисати индустрију на нову циновску производњу, обезбедити саобраћај и саобраћајна средства преко широких океанских простора, обезбедити и изградити многобројне базе и међубазе, подржати Савезнике у материјалним потребама и решити безброј других најкрупнијих питања. На овој дужности генерал Ајзенхауер остао је све до јуна 1942 године, када је отпутовао за Лондон да као „командујући генерал“ на Европском ратишту припреми напад за ослобођење Европе.

Када је генерал Ајзенхауер примио команду, ситуација је била још увек тешка. Хитлер, опоравивши се од зимског пораза пред Москвом, повео је нову офанзиву кроз Јужну Русију, заузео Крим, напредовао према Волги и Кавказу и угрожавао изворе нафте, који су претстављали животно питање за Црвену армију. Ромел је стајао на египатској граници. Лондон и Енглеска били су бомбардовани, а немачке подморнице скоро свакодневно потапале многе савезничке бродове. Ни у Азији стање није било много утешније. Није чудо да су се пессимизам и малодушност увлачили у читаве народе, па и у многе војничке кругове. Кад је то Ајзенхауер приметио и у свом штабу, одмах је најенергичније иступио и позвао све „дефетисте и пессимисте“ да напусте штаб, јер им ту нема места. Но, генерал Ајзенхауер је дао најбољи доказ о свом личном оптимизму, али и о јединствено високој свести о заједничким интересима свију Савезника, када је требало олакшати тешку ситуацију Црвене армије. Због тога су се англо-амерички Савезници сагласили да још те године, иако са ограниченим циљем, изврше напад на француску обалу. Створен је план за заузеће Шербура и стварање ширег мостобрана испред њега, који би приморао Немце да према њему упуне снаге са Истока. Генерал Ајзенхауер се одмах изјаснио за његово извођење. Такође је предлагао да се изврши десант и на француску каналску обалу још у 1943 години и давао му приоритет испред операција у Африци. Као што се види, није му недостајало смелости ни у најтежим ситуацијама, нити је презао пред највећом личном одговорношћу, само ако је био убеђен да то доприноси општим савезничким интересима.

Познато је да је до великог напада на француску каналску обалу дошло тек 6 јуна 1944 године, дакле, читаве две године после Ајзенхауеровог доласка у Лондон. То је дошло отуда јер је остварењу тога плана претходило чишћење Африке, освајање Пантеларије, Сицилије и јужног дела Аленинског Полуострва, што је све извршено под његовом командом. Он је у овим операцијама имао прилике да стекне драгоценна искуства за потоњи, велики напад. Па и општа ситуација на осталим ратиштима, нарочито на руском и нашем, битно се изменила у времену између 1943 године, када је намеравао да се овај напад изведе, и 1944 године када је стварно извршен. Све је ово, свакако, ублажавало тежину задатка, смањивало ризик и олакшавало његово извођење.

Али, и поред свега тога, генерал Ајзенхауер је и 1944 године био стављен пред најсложенији, најтежи и најrizичнији задатак, какав се само може замислiti. Иако је Хитлерови моћи од 1944 године била опала, „Атлантски бедем“ се све више изграђи-

вао. Авиони са млазним погоном су се већ појавили на небу. У бомбе почеле су све више да угрожавају базе у Енглеској. Подморничка опасност није још била сасвим отклоњена. Одбрану европске обале Хитлер је поверио својим најопробанијим командантима, Рундштету и Ромелу. Релативни однос снага у пешадији и артиљерији, какав је захтевао сваки напад на браниоца на утврђеном положају, било је немогуће успоставити чак и према ослабљеном противнику какав је била Немачка у то доба, јер то нису дозвољавале ни превозне могућности ни техничка искрцна средства којима се располагало. При томе, над успехом Савезника као Дамоклов мач висиле су неизбежне опасности, које се појављују код комбинованих копнено-поморских операција услед климатских и метеоролошких случајности и других стихијских појава природе, које се на мору никада не могу са тачношћу унапред да установе и предупреде.

Десант у Француској наговештаван је годинама. Оштеће поznati војни и географски услови, који су неопходни за извршење оваквог циновског подухвата, пружали су сигурне ослонце да се определи просторни и временски оквир, у којем се такво збијање морало одвијати. У датим приликама оквир је био релативно доста узан, од мореуза код Калеа па закључно до Бретање и сведен на месеце и дане, који су се, према хидро-метеоролоским искуствима, могли доста тачно предвидети. Природно је да се тако огромне припреме за овај подухват нису могле скрити од осталог света, па ни од противника. Знало се свуда да ће се ускоро нешто велико догодити на европској обали Атлантика и постављало се само питање када ће се то и где десити.

Напад генерала Ајзенхауера 6 јуна 1944 године на „Атлантски бедем“, и даљи развој његових операција у „европској тврђави“, пратили су антифашистички народи са великим радошћу. У решењу овог подухвата испољио се огроман војни потенцијал англо-америчких народа, њихова висока организациона способност и вештина.

Овде ћемо изнети још једну битну тешкоћу са којом се генерал Ајзенхауер борио, а која се суштински може сазнати и схватити у свом великому значају само на основу подробнијег изучавања ратова. А њу је генерал Ајзенхауер тако успешно савладао, као ретко који војсковођа пре њега. То је она стална тешкоћа која лежи у руковођењу коалиционим ратовима и у обједињавању командовања у савезничким војскама. С њом се и генерал Ајзенхауер имао да бори у много већој мери него што се то може и наслутити. Дубоко психолошко познавање људи и народа, као и њихових стварних интереса; способност да се одвоји оно што је битно за

заједнички успех, и непоколебљива упорност да се то спроведе, од оног што је од споредног значаја и у чему су се могли чинити уступци за удовољење посебним интересима и амбицијама; урођени такт и срдачност у опхођењу с људима — то су особине које су условиле да је „генерал Ајзенхауер успео да бље но ма који човек пре њега доведе до сарадње велике нације“. Ту оцену дао му је јавно, по завршетку рата, британски претседник владе, Винстон Черчил, кога је генерал Ајзенхауер високо ценио и поштовао, али, према коме је, ипак, нарочито при важним одлукама, знао да заузме непоколебљив став ако се нису слагала њихова убеђења.

Својим операцијама у Европи генерал Ајзенхауер је исписао нове странице у историји ратне вештине. Извео је поморски десант који по обиму и јачини снага и средстава далеко превазилази све десанте који су икада у историји изведени. Десант у Нормандији показао је јединствен пример садејства поморских, сувоземних и ваздухопловних снага. Овим десантом стечена су многобројна стратегиско-оперативна и тактичка искуства из дејства сва три вида оружане силе и разбијене су све постојеће заблуде и сумње у могућност оваквих операција. Зато, сваки официр који жели да се свестрано упозна са развојем савремене ратне вештине, да стекне правилно схватање о интерконтиненталним и трансокеанским операцијама и њиховом будућем развоју, као и о могућности сарадње целог света у рату и да овлада мноштвом других, нових војних проблема, — неће моћи избеги најозбиљније изучавање операција којима је руководио генерал Ајзенхауер. У овом делу генерала Ајзенхауера, које редакција „Војног дела“ пружа у предводу својим читаоцима, налази се сигурна база за овакве студије.

Генерал-лајтнант
Милан Зеленика

ДИРЕКТИВА

Врховном команданту савезничких инвазионих снага

Издато 12 фебруара 1944

1. Овим се постављате за савезничког врховног команданта борбених снага, стављених под Вашу команду за операције за ослобођење Европе од Немаца. Ваш службени назив биће: „Врховни командант савезничких инвазионих снага“.

2. Задатак: Искрцавајте се на европски континент и предузећете, у заједници са савезничким нацијама, операције са циљем да прорете у Немачку и уништите њене оружане снаге. Искрцавање на континент има да се изврши у току месеца маја 1944. По освајању подесних лука на Каналу, треба посести дољно велику област, да би се олакшале копнене и ваздушне операције против непријатеља.

3. Без обзира на напред наведени рок за почетак Ваших операција, треба да будете спремни да одмах искористите повољну прилику, као што је повлачење непријатеља са Вашег фронта, да би извршили искрцавање са борбеним снагама које вам буду стајале у том времену на расположењу. Општи план за ову операцију доставиће Вам се за Вашу оријентацију чим буде одобрен.

4. Командовање: Бићете потчињени Удруженим начелницима штабова и вршићете своју командну власт према приложеном дијаграму, који се налази на kraју директиве. Овлашћени сте да у интересу извођења својих операција и регулисања снабдевања ступите у везу непосредно са начелницима Америчког и Британског штаба.

5. Дотур. — У Великој Британији ће потребну организацију за покрет и смештај трупа, концентрацију и снабдевање британских борбених снага, а у циљу пружања помоћи Вашем плану, вршити надлежна британска министарства. У погледу америчких

борбених снага стараће се о томе Министарство војске и Министарство морнарице Сједињених Држава. Бићете одговорни за координацију целокупног дотура на континенту. Бићете одговорни за координацију како британских тако и америчких борбених снага, које се буду налазиле под Вашом командом.

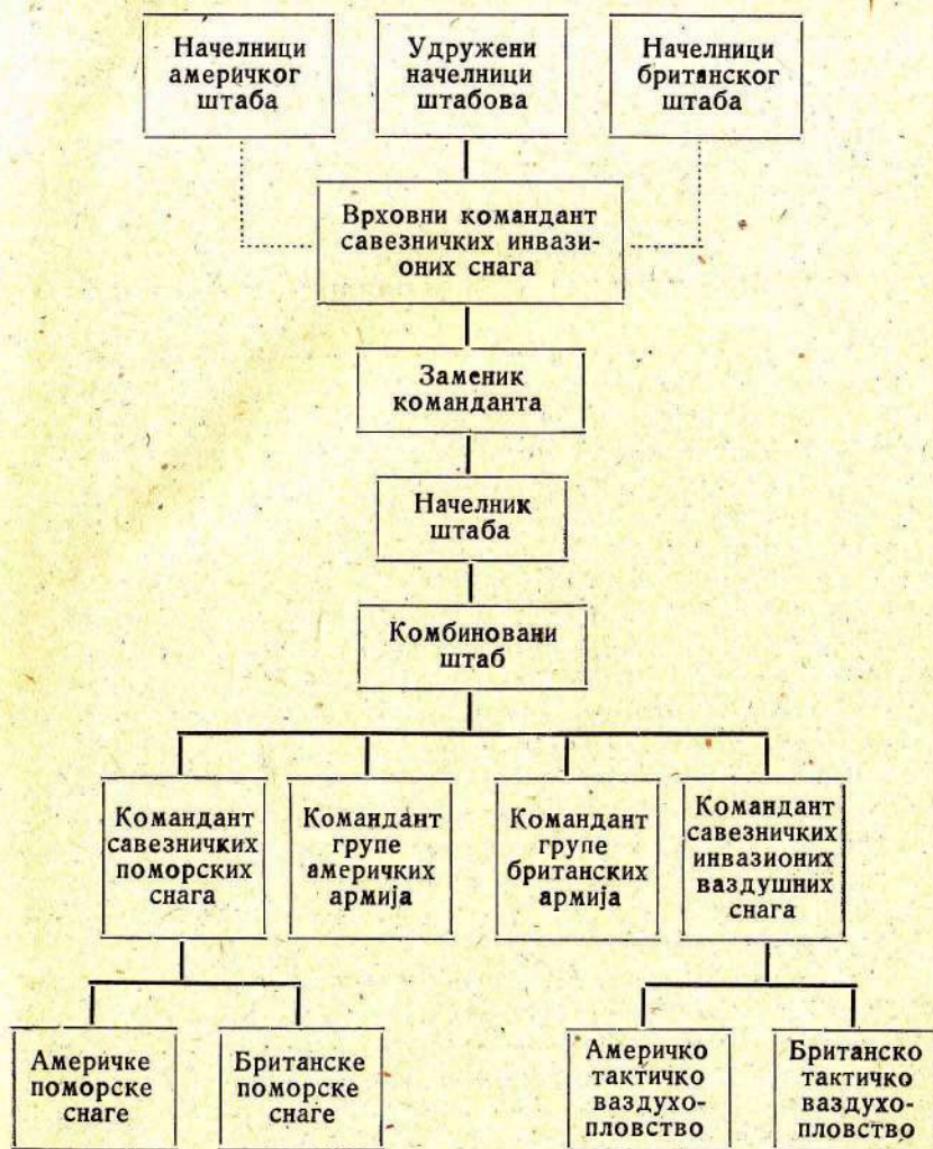
6. Садејство других борбених снага и организација. Већ сада, а у циљу припреме Вашег напада на европски континент окупирањем непријатеља, дејствују поморске и ваздушне борбене снаге, као и организације за саботажу, за давање отпора и за пропаганду под управом војних власти. Ако сматрате за целисходно да се изврше ма какве измене у раду ових борбених снага и организација, можете поднети своје предлоге.

7. Веза са борбеним снагама савезничких нација на другим ратиштима. Удружені начелници штабова прибавиће од СССР потребна обавештења о операцијама руских борбених снага ради Вашег управљања у погледу времена за Ваше операције. Уговорено је да совјетске борбене снаге предузму офанзиву против немачких борбених снага скоро у исто време са операцијама ОВЕРЛОРДА¹) да би се спречило пребацивање са Источног фронта на Западни. Савезнички врховни командант у области Средоземља извршиће операције у циљу подршке Ваших операција, међу њима и искрцавање у Јужној Француској, скоро у исто време кад и ОВЕРЛОРД. Обим и време ове операције одредиће Удружені начелници штабова. Ставићете се у везу са врховним командантом у области Средоземног Мора и поднећете Удруженим начелницима штабова своја гледишта и своје предлоге у погледу операција које треба да се изведу са Средоземља, а у циљу потпомагања Вашег напада из Велике Британије. Удружені начелници штабова ставиће под Вашу команду борбене снаге, које буду оперисале у Јужној Француској, чим будете у могућности да их примите под команду. Своје предлоге у том погледу поднећете благовремено.

8. Ваши односи према савезничким владама — успостављање редовних влада у ослобођеним савезничким земљама и управљање непријатељским територијама. Одговарајућа упутства о томе доставиће Вам се доцније.

¹) Оверлорд је уговорена шифра плана за инвазију. — Прев.

Регулисање командних односа

Веза

УВОД

ПРЕГЛЕД ОПЕРАЦИЈА У СЕВЕРОЗАПАДНОЈ ЕВРОПИ

Главни услов за повољан исход нашег подухвата за уништење немачке ратне машине био је успешни завршетак операција у Северној Африци и њихово преношење на италијанско-копнно после претходних операција у Сицилији. Пошто је извршен овај задатак и пошто је средоземни „бок“ био слободан за савезнички поморски саобраћај и пошто се располагало потребном опремом која је делом била готова, а делом у току довршавања, ми смо, најзад, били у могућности да се спремимо за одлучан напад у циљу преласка преко Канала, јер је тај напад, према нашој одлуци од априла 1942 г., имао да буде наша најважнија операција против Немачке. С правом се сматрало да се само на историским ратиштима Француске и Холандије могу немачке армије на Западу увући у одлучну борбу и ту потући.

Сједињене Државе и Енглеска — западни савезници — имале су тек у јуну 1944 довољно снаге да предузму напад на Француску, али основни тактички планови за ту операцију били су довршени и одобрени од Удружених начелника штабова августа 1943, пре него што сам ја, и то фебруара 1944, примио команду на европском ратишту.

У оквиру нашег стратегиског дејства, а у духу споразума, постигнутог у Казабланци јануара 1943, издато је нашим стратегским ваздушним снагама наређење у мају 1943 да се појача бомбардовање Немачке, које је започела Британска бомбардерска команда још у првој фази рата и да се оно настави све јачом снагом до краја рата, јер ни намеравану инвазију Европе, ни непосредне нападе на немачки индустриски и привредни систем не би било могуће извести пре него што се постигне надмоћност над немачким ваздухопловством. Борба за надмоћност у ваздуху, која је трајала за време целога рата, добила је јачи потстрек у јануару 1943 г. новим планом (познатим под именом ПОИНТ-БЛАНК), који је предвиђао да се надмоћност над непријатељ-

ским ваздухопловством постигне до пролећа 1944. г. У случају да се до Д-дана¹⁾ савлада немачко ваздухопловство, онда бисмо били у стању да употребимо огромну силу савезничког ваздухопловства онако како желимо и да отпочнемо инвазију с уверењем да нам немачко ваздухопловство неће моћи да поквари план. Сем тога, ми бисмо бомбардовањем разорили немачку саобраћајну мрежу и ометањем кретања непријатељских трупа указали нашим трупама велику помоћ.

Основу нашег плана за извођење инвазије Француске сачињавали су: искрцање наших трупа и ваздушнодесантних јединица на обалу Нормандије између Хавра и Котантена; а затим, после образовања мостобрана који би обухватио и подесне луке, даље продирање Лоаром и Сеном у унутрашњост Француске, да би се уништиле немачке борбене снаге и ослободила цела земља. Рачунали смо да ће непријатељ давати жесток отпор на Сени, а потом и на Соми. Али, пошто су наше трупе преbroдиле фазу позициског рата у мостобрану код Сен Лоа и нанеле непријатељу тешке губитке у цепу код Фалеза, а његова снага да пружи отпор у Француској била незнанта, то су наше армије могле да надиру несметано према истоку и северу и да стигну до Сигфридова линије на граници Немачке.

Овде је ојачао непријатељев отпор углавном због тога што се повукао на добро утврђену линију коју је већ одавно изградио. У исто време смањила се и наша офанзивна снага, пошто су линије дотура наших трупа, услед невероватној брзог надирања, биле тако дугачке да смо само натчовечанским напорима могли да обезбедимо даље снабдевање. Средином септембра биле су наше армије и на северу и у центру фронта присиљене да застану. Претила је опасност стабилизовања фронта. Па и наше јужно крило било је у истој таквој ситуацији. Оно се састојало из трупа које су се средином августа искрцале у Јужној Француској и одатле надирале на север долином Роне и спојиле са нашом Средњом групом армија и освојиле Белфорске Вратнице.

У то време имали смо план да на нашем северном фронту изведемо брзо надирање и да образујемо мостобран на доњој Рајни, пре него што би се немачке армије могле да опораве од наших удараца. Али, наш подухват са падобранцима код Арнхема није довео до жељеног циља, иако смо постигли значајан добитак у земљишту и поправили своје положаје на том отсеку. Једновремено са одобрењем извршеног подухвата код Арнхема, стигло

¹⁾ Дан утврђен за почетак инвазије. — Прев.

је и наређење да се предузму операције у циљу заузимања Антверпена (Анверса) који нам је био као лука за дотур неопходно потребан за даљи напад. То смо постигли у току новембра.

Док су наше трупе, у току напада, предузетим на поједине тачке фронта, споро напредовале према Рајни, непријатељ је 16 децембра предузео последњи очајнички противнапад, да би унео неред у наш фронт и задржао наше планирано надирање у унутрашњост Немачке. У прво време овај напад имао је утицаја на наш план, али упоран отпор наших трупа и наши стапни противнапади, који су одмах следовали, показали су немачкој Врховној команди јасно и убедљиво да је и овај последњи напор потпуно пропао и да немачкој ратној машини претстоји неизбежан слом.

Мој план био је да, почев са севера, све немачке борбене снаге на целом фронту западно од Рајне уништим читавим низом тешких удараца. Рачунао сам да се непријатељ неће повући из угрожене области, као што то није учинио ни у Нормандији, него да ће, не отступајући, предузети неки узалудан покушај да „извођује“ одлуку западно од Рајне. Употребили смо своје ваздухопловство да непријатеља онеспособимо за покрет. Када су у месецу марта наше трупе прешли Рајну северно од Рурске Области, код Ремагена, и на више места јужније, био је непријатељев отпор на десној обали Рајне потпуно сломљен, слично случају после пробоја у Француској, и то зато што је непријатељ, не знајући нашу намеру, сконцентрисао велики део својих преосталих снага у Рурској Области.

Наш напад ради опкољавања Рурске Области био је тако планиран да је наша Северна група армија имала да изведе главни ударац, који би био потпомогнут нападом са фронта наше Средње групе армија. Овај помоћни напад требало је потпуно искористити чим се види да ће успети. Тиме што би била очишћена цеља лева обала Рајне, добили бисмо све могућности да се ојача овај помоћни напад. Заузимањем мостобрана код Ремагена и уништењем непријатељских армија на левој обали Рајне постигли смо извршење нашег плана.

Сада су наше трупе могле да пређу реку на свима отсенима и надирале су лепезасто у виду покретних клинова кроз Западну Немачку, рушиле комуникације, изоловале непријатељске јединице једну од друге и направиле око Рурске Области обруч такве величине, какав се сигурно није никада постигао у историји, те је ова огромна индустријска област престала да снабдева остатке нацистичких армија.

Док су наше борбене снаге хитале на исток, са тежиштем напада у центру, да би на Елби успоставиле везу с руским трупама, а затим се брзо окренуле на север и југ, да би отсекле Немце од последњих могућих уточишта, немачка Врховна команда је морала, и то преко своје воље, признати свој пораз, те је, иако сувише доцкан, отпочела преговоре који су 7 маја 1945. г. довели до безусловне капитулације.

У овим операцијама Сједињене Државе Америке и Велика Британија дејствовале су као једна нација и удржиле су све своје људске снаге и све залихе материјала. Удруженим начелницима штабова, преко којих су нам обе владе издавале своја наређења, увек смо изражавали своје дивљење за њихов добро смишљени начин командовања, коме треба да захвалимо што су заједнички напори ових нација били потпуно искоришћени. Њихови политички руководиоци, претседник Сједињених Држава и претседник владе Велике Британије, бесконачно су много доприели успеху наших армија на ратишту. Кад год су се одлучили на извођење неке операције, они нису никада пропустили а да нам не укажу безграђанчну подршку.

Подаци у овом извештају о операцијама савезничких и непријатељских јединица заснивају се на извештајима, које је у току рата примао СХАЕФ (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Force — Врховна команда савезничких инвазионих снага). Често су ови извештаји били нејасни и непотпуни. Исцрпан извештај о нашим операцијама са свима детаљима боље ће саставити историчари. Располажући свима подацима, они ће бити у стању да правилно оцене величанствене успехе разноврсних јединица савезничких инвазионих снага.

ПЛАНИРАЊЕ И ПРИПРЕМЕ ПЛАН КОССАК

У јуну 1942 г. упућен сам у Енглеску са наређењем да предузмем припреме за садејство Сједињених Држава у нападу на „европску тврђаву“, који се имао извршити преко Канала. Одлука за овај напад била је донета у априлу те године од стране америчке и британске владе с тим да то буде главни подухват Савезника за извојевање победе над Немачком. Одмах по мом доласку у Енглеску отпочео је рад на планирању у заједници са адмиралом сер Бертрамом Х. Рамзејем, генералом сер Бернардом С. Т. Пеџетом и ваздухопловним врховним маршалом сер Шолтом Дугласом, припадницима британских борбених снага. Још док је тај рад текао у виду личних разговора, ја сам добио наређење да руководим савезничким нападом у северозападној Африци који је био уговорен 26. јула. Из наведених разговора јасно се видело да би искрцавање у Нормандији пружило највећи изглед на успех приликом инвазије Европе, иако је било и таквих који су предлагали напад у простору код Калеа који је био ближи.

Успешно окончање рата у Северној Африци било је потребно да би Савезници могли посветити своју пажњу великој инвазији Француске. Али Удруженни начелници штабова на конференцији у Казабланци, одржаној у јануару 1943 г., дошли су до убеђења да је време да се утврде, макар и у главним цртама, операциски планови за инвазију Северне Француске. Још су одлучили да треба извршити и припреме да се изведе искрцавање у Северној Француској у случају незнатног непријатељског отпора, ако би се за то указала могућност услед неког изненадног и већег слабљења Немачке. Иако је било умесно предузети припреме и за овакав случај, ипак је главни проблем био да се израде планови за снажну инвазију Француске, коју је требало што пре отпочети у 1944 години. Било је, штавише, разматрано и питање да се инвазија предузме већ концем 1943 г., али се испоставило да америчке снаге, које су се у то време налазиле у Ве-

ликој Британији, не би биле довољне и да се офанзива збјих размера не би могла да оствари пре 1944. г.

Према томе, Удруженi начелници штабова одредили су генерал-лајтнанта сер Ф. Е. Моргана за привременог начелника штаба будућег врховног команданта за период док се не постави врховни командант инвазионих снага. Према почетним словима Chief of Staff Supreme Allied Commander добио је штаб генерала Моргана назив КОССАК. Он се састојао из америчких и британских официра, и одмах је отпочео са израдом плана за освајање „европске тврђаве“. У јулу 1943 биле су утврђене основе плана ОВЕРЛОУД, како је ова операција била названа, те су могле бити поднете Удруженим начелницима штабова. У августу те године, на конференцији у Квебеку одобрили су Удруженi начелници штабова, заједно са претседником Рузвелтом и претседником владе Черчилом, овај план и наредили да се утврде и појединости, уколико је било то могуће извести пре долaska врховног команданта.

За време израде плана, Удруженi начелници штабова обавестили су 25 маја штаб КОССАК својим накнадно издатим упутством да је 1 мај 1944. г. утврђен као дан за почетак операција и да ће бродови за искрцавање за прве десантне трупе, у јачини пет дивизија, бити стављени на расположење. Укупно је било предвиђено 29 дивизија за прво искрцавање и за непосредно појачање искрцаних снага. Од тога требало је 5 дивизија одмах укrcати на десантне бродове, (3 дивизије за извођење првог десанта и 2 за резерву, ако искрцавање успе). Сем тога, требало је употребити две ваздушнодесантне и још друге две пешадиске дивизије чим се врате потребни бродови за укrcавање ових снага. Укупно је, дајкље, требало употребити девет дивизија за први десант и за прво време непосредно иза њега. Осталих 20 дивизија требало је да остану у припремности и да се одмах по консолидовању мостобрана упуте на копно.

Околност да је било довољно бродова само за једновремени превоз пет дивизија захтевала је збијеност првог нападног таласа. Битни услови за избор првог места за искрцавање састојали су се у потреби да се на мостобрану нађе довољно могућности за искрцавање и одржавање 26 до 30 дивизија и да се ове снаге могу довољно ојачати накнадним транспортима из Сједињених Држава или из мајкога другог места, и то сваког месеца са три до пет нових дивизија са одговарајућим јединицама за дотур.

За ову сврху имала је област Па де Калеа велико преимућство, јер је услед близине Енглеске заштита против авијације била олакшана, а и брзо одлажење и долажење бродова. С друге стране, ова обалска област, иако је била погодна за искрцавање, није имала добре комуникације са позадином. Ова област је била најјаче утврђен и најбоље брањен простор на целој француској обали и жариште непријатељске ловачке авијације у циљу одбране. Сем тога, ова област није пружала никакве погодне могућности за проширење искрцне зоне, те би било потребно тако повећати мостобран да обухвати било белгиске луке до Антверпена, било западне каналске луке до Хавра и Руана.

Као друга област узето је у разматрање полуострво Котантен, пошто су овде постојали повољни услови за почетне успехе нападних трупа, а сем тога и могућност да се освоји важна лука Шербур. Но ова област није имала никаквих погодних аеродрома и лако би постала клопком за нападне јединице, пошто је непријатељ могао са сразмерно малим снагама да брани превлаку овог полуострва, да затвори савезничке трупе у мостобрану и да им спречи продирање у унутрашњост Француске.

На отсеку код Кана била је непријатељска одбрана сразмерно слаба, а обала, заштићена од ветра, пружала је добре могућности за искрцавање. Сем тога, земљиште је било подесно за изградњу аеродрома и за консолидовање, а потом и за проширење мостобрана. Највећа тешкоћа састојала се у томе што је био удаљен од Енглеске, те би било тешко пружити потребну заштиту од авијације. Веровали смо да ће са отсека код Кана моћи да се освоје луке у Бретањи, које се налазе између Шербура и Нанта, а тиме и доћи до потребних могућности за искрцавање довољних снага за наступање на исток.

На основу ове процене било је одлучено да се прво искрцавање на континенту изведе у простору око Кана и да се после тога створи искрцна зона која би обухватила Шербур и луке Бретање.

План КОССАК предвиђао је да напад отпочне кратким бомбардовањем обалске одбране, после тога да се искрцају јуришне дивизије у мостобрану код Кана, праћене са две тенковске бригаде и једним јуришним пуком. Једновремено ваздушнодесантне трупе имале би да освоје Кан, док би „командоси“ и падобранске јединице требало да предузму помоћне операције како би оне спасили извесна постројења обалске одбране и посели важне прелазе преко реке. Циљ првог напада био је образовање једног мостобрана на простору Гранкан — Баје — Кан.

Према овом првобитном плану требало је да после искрцања и првог успеха отпочне снажно надирање на југ и југозапад; да се униште непријатељске снаге, освоји земљиште за аеродроме и мостобран тако прошири, да би се могао извести покрет према полуострву Котантену, а у правцу Шербура. Чим се мостобран прошири, један део снага имао би се упутити на Котантен да заузме Шербур. Једновремено је требало предузећи даље надирање да би се мостобран проширио на југоисток и да би се заштитила изградња даљих аеродрома југоисточно од Кана. Претпоставили смо да ћемо моћи, најдаље за четрнаест дана после првог искрцања, посести Шербур и да ће се мостобрани проширити до линије Трувил—Алансон—Мон Сен Мишел. За то време требало је да буде искрцано 18 дивизија и изграђено 14 аеродрома са којих би могло оперисати 28 до 33 ловачке групе (скуадрона¹).

Даље операције, иако засноване на овом плану, већином би морале зависити од непријатељског отпора. У случају да се овај отпор покаже релативно слаб, требало би одмах предузећи надирање за освајање Хавра и Руана. Ипак се стало на гледиште да ће се, вероватно, морати најпре заузети луке у Бретањи, да би се на копно довеле довољне снаге које би биле довољно јаке да пробију линију на Сени, на којој ће непријатељ, како се очекивало, дати отпор својом главном снагом. Зато је било потребно надирати на југ да би се најпре освојили Нант и Сен Назер, а затим Брест и мање луке у Бретањи. Мостобран на нашем левом крилу морао се консолидовати дуж р. Ере од Дреа до Руана, а одавде дуж Сене до мора са поседањем вароши Шартра, Орлеана и Тура. Чим би се у овом простору изградиле комуникације и довољан број аеродрома, отпочеле би операције према Паризу и лукама на Сени, као и помоћне операције за освајање лука у Бискајском Заливу, да би се омогућило искрцање нових трупа и даљи дотур из Сједињених Држава.

То је, углавном, био план за напад на нацистичку Европу. Поншто су га Удружени начелници штабова заједнички одобрили, наређено је штабу КОССАК да изради његове детаље. 29. новембра био је овај рад толико одмакао, да су се могле издати потребне директиве 21 групи армија и Првој америчкој армији.

Даљи развој плана Оверлорд

Док је штаб КОССАК разрађивао планове за операцију ОВЕРЛОРД, ја сам руководио операцијама на Средоземљу, те

¹) Јединица већа од ескадриле а мања од пука. — Прев.

нисам био довољно обавештен о плановима за рат у северозападној Европи, нити сам знао да ће ми се поверити вођење ових операција. Међутим, у децембру био сам обавештен од Удруженог начелника штабова да сам наименован за врховног команданта савезничких инвазионих снага и да ћу почетком јануара примити команду у Енглеској, а да претходно одем у Вашингтон ради договора са генералом Џорџем К. Маршалом и Удруженим начелницима штабова.

Почетком децембра 1943. г. имао сам прилике да пре свог одласка из Северне Африке видим план ОВЕРЛОД и да га про-дискутујем са фелдмаршалом (тада генералом), сер Бернардом Л. Монтгомеријем, који је био одређен да командује 21 групом армија, и са мојим начелником штаба генерал-лајтнантом (тада генералмајором) Валтером Б. Смитом. Наредио сам обојици да, чим дођу у Енглеску, одмах проуче детаље овога плана, пошто, иако сам углавном, био сагласан са планираном операцијом и избором нападне области, ипак сам сматрао да су предвиђене снаге за први напад одвећ слабе и да је почетна нападна зона сувише уска. Они су извршили мој налог и ускоро по мом доласку у Лондон (15 јануара) били су и они, као и други моји команданти, сагласни са тим да се план ОВЕРЛОД изменi према мојим жељама.

Иако је моје наименовање за врховног команданта било службено објављено тек примљеном директивом¹⁾ Удружених начелника штабова 14 фебруара, а формирање штаба Врховне комande, са називом СХАЕФ, било тек идућег дана потврђено, ипак су основни радови на планирању били продужени и у овом прелазном периоду. Штаб КОССАК био је потчињен мени, а и знатно повећан због краткоће времена и велике обимности наших послова.

Уредио сам СХАЕФ у Лондону према обрасцу свог јединственог штаба на Средоземном Мору, који је носио ознаку АФХК (Allied Forces Headquarter — Главни стан савезничких снага), па сам и овде имао срећу да ми се доделе такви сарадници који су се у дотадашњим борбама већ истакли својом способношћу: врховни ваздухопловни маршал сер Артур В. Тедер за заменика, генерал Смит за начелника штаба и генерал-лајтнант сер Хамфри М. Гел за начелника позадине. Генерал Морган остао

¹⁾ Текст директиве је изнет на почетку овог извештаја. Треба рећи да су и америчко стратешко ваздухопловство у Европи и Бомбардерска команда РАФ-а остали и даље потчињени Удруженим начелницима штабова.

је и даље као заменик начелника штаба СХАЕФ, јер је био неопходно потребан због савршеног познавања тактичких планова.

Везу између СХАЕФ-а и главних штабова мојих команда-
ната флоте, армије и ваздухопловства обезбедио је у погледу
операцијских планова Комбиновани оперативни штаб који је
обједињавао рад сва три вида оружане сile. Главни штаб
КОССАК-а налазио се у згради Норфолк Хаус на скверу Св.
Цемса са једним делом у улици Пел Мел 80, где сам у почетку
и ја био сместио свој штаб. Али, према своме дотадашњем иску-
ству сматрао сам да СХАЕФ, смештен у великој вароши, не би
био тако јединствен као кад би био ван вароши. Зато је СХАЕФ
био у марта премештен у Буши Парк у близини Кингстона на
Темзи. Ту су будуће операције биле проучене до последњих де-
таља и до краја решени многи и често тешки проблеми једног
овако циновског подухвата.

Најважније измене које је требало учинити у плану за
десант биле су размотрене на првој конференцији коју сам
одржао са својим командаантима 21 јануара у Норфолк Хаусу.
Фелдмаршал Монтгомери (командант 21. групе армија), адмирал
сер Берtram X. Рамзеј (врховни командант савезничке инвазионе
флоте) и врховни ваздухопловни маршал сер Трафорд Ли-Малори
(врховни командант савезничког инвазионог ваздухопловства)
прешли су самном цео план операције ОВЕРЛОРД и били су са-
мном сагласни у погледу неких измена које је требало учинити.

План КОССАК предвиђао је три дивизије за почетни де-
сант. Чим сам се са овим планом упознао, ја сам опазио да није
узето у обзир искуство из наших борби на Сицилији. Иако је
ова операција, углавном, успела, ипак сам био убеђен да би наше
трупе лакше могле сломити одбрану острва, да су наше десантне
снаге биле јаче. Моје је мишљење било, дакле, да ће десант са
свега три дивизије бити слаб, пошто су одбранбена постројења
на северној француској обали много јача, и зато, да би се у овој
критичној операцији постигао успех, мора се први десантни та-
лас састојати из најмање пет дивизија. Фелдмаршал Монтгомери
у потпуности је делио ово моје мишљење, а такође и адмирал
Рамзеј и врховни маршал ваздухопловства Ли-Малори, иако је
појачање првих десантних снага поставило нове и тешке про-
блеме како у погледу флоте тако и ваздухопловства.

Сем повећања првих десантних снага од три на пет диви-
зија, хтео сам и да се искрцавање предузме на ширем обалском
отсеку него што је то било првобитно предвиђено. Пре свега,
сматрало се да треба извести десант и на полуострво Котан-

тен, да би се што пре осигурало заузимање Шербура. Ако би се наше искрцавање могло извршити на препад, онда би наше трупе много лакше савладале врло растегнуту одбранбену линију противника, пре него што би он могао да прикупи своје снаге за противнапад, а у случају да одмах нађемо на жесток отпор, били бисмо у стању да са ширим искрцним фронтом и јачим нападним челом лакше пронађемо „слаба места“ одбране.

Првобитни план КОССАК предвиђао је десант на отсеку од града Курсела на истоку до Гранкане на западу. Решили смо да у овај отсек укључимо и обалу даље на истоку код Ујстrehама, пошто смо сматрали да би тиме, тј. брзим обезбеђењем нашег левог крила, олакшали освајање Кана, значајног саобраћајног чвора, и важних аеродрома у близини овог града. Даље на западу требало је мостобран тако проширити да се укључи и обалски појас код Варвила, на источној страни полуострва Котантена. Јак полазни положај на овом полуострву и брза операција за заузимање превлаке овог полуострва знатно би убрзали освајање луке Шербура.

Да би се омогућило заузимање превлаке овог полуострва, нашли смо за потребно да се убаце две ваздушнодесантне дивизије као помоћ трупама које буду нападале обалу код Варвила, а да једна ваздушнодесантна дивизија остане на расположењу, те да поседне најважније мостове на р. Орни и Диви, североисточно од Кана. Фелдмаршал Монтгомери и адмирал Рамзеј делили су ово гледиште, али је Ли-Малори, врховни маршал ваздухопловства, предвиђао неке техничке тешкоће које су се морале подробније испитати.

Он је и тада, а и доцније, био мишљења да ће употреба ваздушнодесантних дивизија на јужном делу полуострва Котантена проузроковати губитак од 75—80% у апаратима и људству. И поред ове претпоставке, налазио сам да је брзо освајање полуострва и луке Шербура неопходно потребно, пошто је посед ове луке био од пресудног значаја за дотур и снабдевање наших трупа. Без ваздушнодесантних трупа био би десант на обалу код вароши Варвил у највећој мери опасан, јер се овде могла искрцати само једна дивизија. У позадини ове обале налази се мочварно земљиште, које је било испресецано само са неколико путева, чији би се прилази морали заузети с леђа мочваре, иначе би се појас, на коме би се извршило искрцавање, лако претворио у клопку за наше трупе. Сем тога, ова обала је била одвојена једним заливом и већим мочварним земљиштем од остала четири места за искрцавање. Та околност могла би успорити за неколико дана спајање наших мостобрана и омогућити непријатељу да нас

одбаци и угрози наше десно крило. Зато је помоћ ваздушнодесантних трупа била неопходна потребна. Коначно, ја сам примио на себе тешку одговорност и наредио сам да се изведе напад ваздушнодесантних трупа на полуострво Котантен. Ово наређење извршиле су ваздушнодесантне трупе савесно и снажно и њима има да се захвали што су следеће операције на овом отсеку биле тако успешне. Показало се да су губици ваздушнодесантних дивизија износили мање од 10%. Тада је био далеко мањи од онога који смо са стрепњом очекивали.

Наша одлука да појачамо снаге предвиђене за први десант, да проширимо област напада и да употребимо главни део ваздушнодесантних трупа на полуострву Котантену, уместо у области Кана, била је саопштена 23. јануара Удруженим начелницима штабова. Истовремено сам покренуо и питање да се утврди дан за почетак операције.

Првобитним планом био је овај дан одређен за 1. мај. Али недостатак бродова, потребних за десант са пет дивизија, био је нова чињеница која ме је навела да посумњам да се тај датум може примити. Према плану КОССАК на бродове за искрцавање требало је укрстати три нападне дивизије и две које, предвиђене за први десант, непосредно следују иза ових првих, укупно пет дивизија. Било је спремљено све да се за њих обезбеди довољан број бродова за искрцавање. Нови план је, напротив, захтевао бродове потребне за искрцавање пет дивизија првог нападног таласа и за две дивизије које би за овима следовале, дајле, укупно за седам дивизија. Много се сумњало у то, да ли се до 1. маја могу да набаве нова искрцна средства, те сам известио Удружене начелнике штабова да је боље заказани дан померити унапред за један месец, ако би ме могли убедити да бих за тај дан добио довољно бродова, и да се тада десант изврши са већим снагама него да се изложимо неуспеху предузимањем десанта са слабим снагама. Моје оперативно одељење израчунало је да ће се бродови потребни за искрцавање ових повећаних снага моћи да спреме у Великој Британији и у Сједињеним Државама ако се за месец дана помери дан почетка десанта.

Ово померање почетка десанта пружило би ваздухопловству могућност да изврши бомбардовање стратешких циљева у Немачкој и да савлада у јачој мери немачке ваздушне снаге. Сем тога, оно је могло да спроведе са већом темељношћу бомбардовање непријатељских железничких чворова и транспортних центара, слабљење утврђених постројења на обали Канала, као и тешке нападе на простор Па де Калеа. Па и обука инвазионих трупа

могла се још више усавршити, нарочито код посаде транспортних авиона за ваздушно-десантне акције.

И флота је желела да има дуже време за обуку посаде десантних бродова и за набавку и концентрацију допунских бродских јединица за повећање десантних снага. Са гледишта флоте било је препоручљиво да се померање уговореног дана предвиди пре за 1 јуни, него, напр., само за 14 дана доцније, пошто је почетак јуна падао у време пуног месеца, а и услови плиме и осеке били би повољнији за операције искрцавања.

Па и са стратешког гледишта изгледало је ово померање корисно, јер се могло очекивати да ће крајем маја бити боље атмосферске прилике за отпочињање велике руске офанзиве за потпомагање операције ОВЕРЛОРД. До тог времена могла би и војна ситуација на Средоземљу бити довољно јасна, те би искључила потребу наших операција на југу Француске истовремено са нашим десантот на западу. Немачке снаге на том ратишту могле би бити везане операцијама наших тамошњих армија, тако да инвазија Јужне Француске, као помоћног напада за одвођење пажње са операције ОВЕРЛОРД, не би била потребна овом плану.

1 фебруара одобрили су Удружени начелници штабова померање дана одређеног за операцију ОВЕРЛОРД за 31 мај најдочније. Решили смо да је боље да се не утврди један одређени датум, него да би требало, одредити дан према временским приликама, какве буду стварно владале у првој седмици месеца јуна. Доцније, 17 маја, одредио сам 5 јуни као „дефинитивни“ дан напада, с тим да се и овај дан у последњем тренутку измени ако се временске прилике покажу неповољним. Избор овог датума заснивао се првенствено на условима плиме и осеке и светlosti. Било је потребно да за време напада влада осека, да би се прве нападне трупе искрцале, направиле пролаз кроз јаке препреке које су биле изнад воде за време осеке или око тог доба. Такође су се морали да ускладе стање плиме и осеке са светлосним приликама, како би ваздухопловство и флота могли да изведу бомбардовање и гађање обалских утврђења при довољној видљивости. Датуми 5, 6, 7 јуни били су у том погледу повољни, али, ако би се извршило померање преко тога датума, онда би подесни услови плиме и осеке наступили тек 19 јуна, што би, с друге стране, пало у време када не би било месечине.

Са стратешког гледишта узев, догађаји су показали да је померање 14-дана била правилна мера. 1 маја, првобитног дана за почетак операција, бориле су се наше снаге у Италији јужно од Рима против жестоког отпора дуж Густавове линије. Руси су застали на Криму, а били су заузети и припремама за офанзиву

на свом Западном фронту. Али, прве недеље у јуну Рим је пао, Кеселрингова армија се повлачила, Крим је био очишћен и Немци су са нервозом очекивали општу руску офанзиву. Сем тога, непријатељ је очекивао да ће и савезничка офанзива из Велике Британије отпочети 1 маја. Ово се закључује на основу многих прикупљених података (Немци су говорили „офанзива претстоји сваког дана“). Померањем почетка операције за један месец могли су Немци бити заведени да претпоставе да ћемо предузети напад тек у току јула. Одлагање за један месец донело је, као што су догађаји потврдили, још и ту добит, да је Д-дана било прикупљено довољно бродова за масовно искрцавање трупа и возила.

Свакако, морам приметити, да би временске прилике за инвазију биле много повољније да смо могли задржати првобитно предвиђени датум, него што су биле у првој недељи јуна. У првој недељи маја, за време пуног месеца, Канал је био стално миран, а небо без облака — идеално време за поморске и ваздушне операције, управо онако како је било оних катастрофалних дана код Денкерка, када је време за Енглезе било повољно. Напротив, у првој седмици јуна, Канал је био, благо речено, врло немиран, већином са високим таласима. Небо је било стално наоблачено, а кишни дани отежали су наше операције. Колико је ово неповољно временско стање утицало на наше операције изложићу доцније.

Пошто су основни проблеми планирања операције — јачина нападне армије и утврђење Д-дана — били решени, могли су врховни штабови сувоземних, поморских и ваздушних снага разрадити дефинитивне планове за напад на обалу Нормандије. Требало је расправити питање како ће се најкорисније употребити стратегиско ваздухопловство. О томе питању говорићу у поглављу „Припремне операције“. У времену пре Д-дана били су ми непосредно потчињени већ наведени команданти; фелдмаршал Монтгомери, адмирал Рамзеј и врховни ваздухопловни маршал Ли-Малори.

У својој 21 групи армија фелдмаршал Монтгомери имао је под својом командом ове трупе: Прву канадску армију (састављену из два армиска корпуса) под генерал-лајтнантом Х. Д. Г. Крераром, Другу британску армију (1, 8, 12 и 30 корпус) под генерал-лајтнантом (тада генералмајором) сер М. С. Демпсејем, британске ваздушнодесантне трупе (1 и 6 дивизију) под генерал-лајтнантом Ф. А. М. Браунингом и Прву америчку армију (5, 7, 8 и 19 корпус, као и додељене ваздушнодесантне трупе 82 и 101 дивизије) под генералом (тада генерал-лајтнант-

том) Омаром Н. Бредлијем. Иако је било предвиђено да се америчке и британскe трупе доцније одвоје и буду под сопственим командантима, мени непосредно потчињеним, ипак смо сматрали да почетни десант чини једну борбену акцију, уско повезану у свима својим деловима, и да је био потребан један командант на лицу места за тактичко руковођење трупама. Сви смо се сложили са оваквим организовањем командовања.

Планове за напад и његов даљи развој израдили су, према повременим упутствима главног штаба, амерички и британски армиски штабови, а њихову координацију извршио је штаб 21 групе армија. Затим је ове планове поново прегледало Г-3 (оперативно) одељење мого штаба под руководством генералмајора Х. Р. Була и његовог заменика генералмајора Ц. Ф. М. Хвитлија. Планови су били стално ревидирани у току првих месеца 1944, углавном, због тога што није био познат тачан број бродова којима ће се стварно располагати када дође до искрцања. Изгледало је да, и поред једномесечног продужења рока за израду ових бродова, неће ни Велика Британија ни Сједињене Државе бити у стању да задовоље ову потребу. Стога смо морали да затражимо да нам се упуне бродови за искрцање било из Средоземља било са Пацифика. Проблем је био решен тек 24 марта, а до тога доба стално су били вођени преговори између команда на другим ратиштима и мого штаба и Удружених начелника штабова. Пошто је проблем био повезан и са припремама за операцију АНВИЛ — инвазија Јужне Француске са Средоземнога Мора — то ћу се још једном на то вратити. Хтео бих овом приликом да изјавим да је, пре него што се утврди план за мај коју велику операцију, у којој, по природи ствари, учествују и сувоземне и поморске снаге, било потребно да се претходно реши проблем бродова за искрцање, и то, уколико је могуће, што пре, јер је то најважнији проблем.

На основу плана КОССАК, са наведеним изменама у по-гледу времена и обима напада, које смо већ поменули, био је израђен и дефинитиван оперативски план од стране 21. групе армија, а одобрен од СХАЕФ-а.

Најкраће речено, план је предвиђао за Д-дан десант са пет дивизија на обалском појасу између Ујстрехама и Варвила. Дивизије су имале задатак да одмах образују доволно јаке мостобране за пријем даљих трупа. Као прве циљеве требало је заузети Кан, Баје, Изини и Каантан са аеродромима који су били у њиховој близини, као и врло важну луку Шербур. Затим је требало да трупе нашег десног крила нападају у правцу Бретање, да освоје тамошње луке све до Нанта, а онда да наступају

према истоку, реком Лоаром у правцу Париза и на север преко реке Сене и да у овим операцијама униште што веће непријатељске снаге у тој области, која је била западно од нас.

Како се намеравало да се у даљем току операција америчке трупе снабдевају непосредним дотуром из Сједињених Држава, то је америчким трупама додељено десно крило инвазионог фронта. Оне су имале задатак да заузму Шербур и луке у Бретањи као базе за своје снабдевање, док су Британци имали да надиру на исток и север, да заузму каналиске луке све до Антверпена како би се могли снабдевати непосредним дотуром из Енглеске.

На десном крилу дивизије Прве америчке армије генерала Бредлија имале су задатак да заузму обалу код града Варвила (названу „Утах“) и обалу код Сен Лорана (названу „Омаха“). 7 корпус генерал-лајтнанта (тада генералмајора) Ц. Лотона Колинса требало је да се са 4 пешадиском дивизијом искрца на обалу „Утах“, непосредно и северно од ушћа р. Вире. У раним јутарњим часовима Д-дана требало је да се 82 и 101 ваздушнодесантна дивизија спусте југоисточно и западно од вароши Сент Мер Еглиз, да поседну прелазе преко р. Мердереа, да осигурају линију р. Дуве као одбранбени положај и да потпомогну искрцања 4 пешадиске дивизије. Рачунали смо на ће 7 корпус са додељеним ваздушнодесантним дивизијама моћи до вечери Д-дана да освоји сву област источно од реке Мердереа почев јужно од Монтбура па до р. Дуве.

5 корпус под генерал-лајтнантом (тада генералмајором) Леонардом Т. Геровом имао је задатак да изврши искрцање на обалском појасу широком око 6 км, названом „Омаха“, који се налазио код Сен Лорана на северној обали Калвадоса. Једно јуришно одељење 29 пешадиске дивизије на десном крилу и једно јуришно одељење 1 пешадиске дивизије на левом, оба потчињена 1 дивизији, требало је да отпочну напад у првом налету.

Главни циљ 7 корпуса, потпомогнут ваздушнодесантним дивизијама, био је да затвори полуострво Котантен против напада са југа, а потом да освоји луку Шербур. Надали смо се да ћемо овај циљ постићи осам дана после Д-дана. У току операција за заузимање ове луке требало је да јединице 5 корпуса и јединице из резерве напредују у јужном правцу према Сен Лоу и да га заузму деветог дана после Д-дана. Трупе које би биле слободне по заузету полуострву Котантена требало је да скрену на југ заједно са искрцаним појачањима, да се сједине са искрцаним јединицама на обали „Омаха“ и да допрту до линије Авранш — Домфрон, отприлике 20 дана после Д-дана.

У међувремену требало је да се искрцају и трупе Треће армије генерала (тада генерал-лајтнанта) Џорџа С. Патона на америчком сектору. У почетку оне би биле у оперативном по-гледу потчињене команди Прве армије. Отприлике 30 дана по Д-дану штаб Треће армије требало је да пређе на копно и да преузме команду над својим трупама. Било је предвиђено у плану да, чим Прва армија изврши скретање према полуострву Бретањи у правцу Сен Малоа, Трећа армија са својим појачањима преузме од Прве армије задатак да очисти ово полуострво од непријатеља и да поседне луке Бретање тог истог дана. Онда је требало да Прва армија скрене на југ и исток дуж Loare и да заузме, 40 дана после Д-дана, линију с оне стране Анже-Ле Ман.

Британскe и канадске јединице, које се искрцавају на обалама код Ујстрехама (обележене „Сорд“), код Курсела („Јуно“) и код Анела („Голд“), требало је у међувремену да обезбеде лево крило савезничке нападне армије према истоку од главног немачког напада који смо овде очекивали. Уз то су имале и важан задатак да заузму земљиште јужно и југозападно од Кана, које је било подесно за уређење аеродрома и за развој наших окlopних снага. Прво искрцавање требало је да изврше три дивизије Друге британскe армије генерала Демпсеја: 3 канадска и 3 британска пешадиска дивизија 1 корпуса и 50 пешадиска дивизија 30 корпуса. 6 британска ваздушнодесантна дивизија имала је и задатак да се спусти иза непријатељске обалске одбране и да поседне мостове преко Канског Канала и р. Орне, између Кана и мора. Ове трупе добиле су заједно са накнадно искрцаним јединицама и задатак да наступају на југ и освоје, отприлике 20 дана после Д-дана, област до линије: Вир-Фалез, закључно са раскрсницом код Кана.

По поседању овога простора британскe трупе су имале да наступају дуж Сене на левом крилу америчких армија тако да 90 дана после Д-дана Савезници овладају на северу р. Сеном од града Хавра до Париза, на истоку линијом: Париз — Фонтенблло, на југу Loаром од Орлеана до Нанта, а на западу да заузму целу Бретању. До тога дана требало је да те армије освоје Париј, да са јаким снагама пређу Сену и продру на север до р. Соме и да продуже на исток Марном у правцу немачке границе.

Пошто сам почетком маја 1944 године претходно одобрио план фелдмаршала Монтгомерија за искрцавање наших трупа на континент и њихово напредовање из заузете зоне, оперативно одељење предложило ми је разне планове за даље операције до завршетка рата а у циљу наступања у саму Немачку. Линија која се сматрала најповољнијом за то наступање била је уцртана

на једној карти европског континента. Било је предвиђено: наступање на широком фронту са тежиштем на левом (северном) крилу, као и надирање у правцу Меца, при чему се Париз имао обићи са севера и са југа у случају да се Немци одлуче да овај бране као тврђаву, и да се Средња група армија споји са трупама генерала Цекоба Л. Деверса које су, долазећи са југа, добиле задатак да отсеку југозападну Француску. Потом је требало пробити Сигфридovу линију са тежиштем напада још увек на север, парализати дејство немачких снага западно од Рајне, било једним отсудним поразом, било да се сталним притиском, нарочито од Келна и Бона до мора, присиле на повлачење. Понеко ово успе, једна јака армиска група прешла би Рајну северно од Рура, а друга, побочна, пребацила би се преко ове реке мало јужније и наступала кроз коридор код Франкфурта, после чега би се спојиле са Северном групом армија негде у простору око Касела. На тај начин дошло би до опкољавања Рурске Области. Претпостављало се да би после тога било лако постићи уништење преосталих немачких снага.

Овај план, који је био израђен у то време, нарочито је значајан по томе, што су се стварно изведене операције углавном подударале са онима које су биле планом предвиђене.

Доцније ћу описати у овом извештају и операциски план ваздухопловства чије је успешно извођење било од огромне важности за постизање далекосежних циљева постављених нашим армијама. За разумевање свих ових борби важно је да се знају и обавештења која смо добили пре почетка инвазије о непријатељском распореду. Преглед ових обавештења изнећу у једној даљој глави.

За време прве фазе операције ОВЕРЛОРД фелдмаршал Монтгомери, коме сам поверио тактичко руковођење првим операцијама на копну, имао је команду у оперативном смислу над свима сувоземним трупама, закључно са трупама Прве америчке армије, све док се није указало целисходним да се због знатних америчких појачања образује самостална група армија. Када се довољан број борбених јединица искрео на континент, требало је образовати америчку групу армија на исти начин у оперативном и административном погледу као и 21 британску групу армија, која је и даље остала под командом фелдмаршала Монтгомерија. Иако тачно време за образовање ове нове групе армија није било предвиђено, ипак се сматрало да је треба образовати тек онда када Трећа армија постигне свој потпуни састав. Разуме се, да је датум зависио и од тога, када ће наше нападне трупе почети да наступају са мостобрана, јер је, као што је већ речено,

било потребно да на ограниченом оперативном простору командовање буде обједињено.

Што се тиче командних односа могу рећи да су се односи између америчких и британских трупа развијали повољно и без тешкоћа. Због битних разлика у организацији дотура и администрацији обе војске било је благовремено уговорено да се јединице испод јачине корпуса не потчине штабу команда друге нације, сем ако то не би захтевали неизбежни војни разлози.

За извођење инвазије Западне Европе требало је у Великој Британији да Д-дана имамо 37 дивизија на расположењу: 23 пешадиске, 10 окlopних и 4 ваздушнодесантне. Све ове снаге требало је употребити за први десант и за даље образовање мостобрана у Француској. У даљем напредовању операција требало је да се на континент искрцавају три до пет дивизија месечно у циљу појачања. Овај број би се повећао дивизијама које би дошли из Средоземља у вези са инвазијом Јужне Француске. У времену капитулације Немачке било је потчињено мојој команди 90 дивизија: 61 америчка, 13 британских, 5 канадских, 10 француских и 1 пољска. Ове дивизије, којима су обично биле припадате противавионске, противтенковске и тенковске јединице, имале су просечно бројно стање од 17.000 људи, дакле, више него двапут толико колико руске дивизије. Сем тога, налазиле су се на континенту још три непотпуно опремљене француске дивизије и мање чешке, белгиске и холандске снаге, као и јединице Forces Françaises de l'intérieur.¹⁾ Наш главни штаб проценио је да је борбена вредност ових француских снага, употребљених у нашим операцијама, одговарала јачини од 15 дивизија. Ту процену је потврдила њихова драгоценна помоћ која је омогућила наше брзо наступање кроз Француску.

Почетни успех инвазионих трупа у нападу на Западну Европу зависио је од савезничке инвазионе флоте, која је била под командом адмирала Рамзеја. У својој дневној заповести, издатој 10 априла, адмирал је описао својим потчињенима дужност инвазионе флоте овим сасвим јасним речима: „Имамо задатак да инвазионе трупе сигурно и тачно доведемо до њихових мостобрана, да заштитимо само искрцавање, а потом да омогућимо снабдевање и брзо довођење нових сувоземних трупа“. Успешно извршење овог задатка захтевало је најдетаљније планске радове и обуку у тесној сарадњи са сувоземним и ваздушним снагама.

¹⁾ Снаге унутрашњег отпора — Прим. ред.

Извештаји о операцијама у Северној Африци и Сицилији истицали су велики број поморских снага које су учествовале, али су били бледа слика оних размера у којима је учествовала флота приликом инвазије Француске. Тешкоће проблема да се нађу сидришта за инвазиону флоту, да се изврше укрцавања и искрцавања и да се управља кретањем бродова могу се уочити тек ако се има у виду да се флота састојала од преко 5.000 бродова поред 4.000 барки за везу између бродова и копна. То што су операције флоте текле по плану јесте најбоља похвала за савестан рад, заједничке напоре и предвиђања оних хиљада људи који су сарађивали на планирању и обуци. С правом је изјавио адмирал Рамзеј у своме извештају: „Успех се има приписати храбrosti и преданosti десетине хиљада савезничких морнара ратне и трговачке флоте, који су извршавали наређења у духу најбољих поморских традиција“.

Пошто смо' хтели да извршимо десант са пет, уместо са три дивизије, морао се повећати и број ратних бродова, потребних за заштиту инвазионе флоте и број бојних бродова за бомбардовање обалске одбране. 15 априла 1944 одобрили су Удруженi начелници штабова појачање и једне и друге флоте, која се коначно састојала из 6 бојних бродова, 2 монитора, 22 крстарице и 93 разараца.

Према плану оперативна област за флоту протезала се на северу до $49^{\circ} 40'$ северне ширине, а на западу, југу и истоку до обала Сенског Залива. Ова област била је подељена на амерички и британски оперативни сектор. Граница између ових сектора по лазила је са дна западног лукобрана у луци Портанбесен правцем 025° према западном подневку $0^{\circ} 40'$, а одатле северно дуж овог подневка до северне ширине $49^{\circ} 40'$. На америчком сектору оперисала је западна инвазиона флота под командом контра-адмирала А. Г. Керка, а у британском источна инвазиона флота под командом контра-адмирала сер П. Л. Вајана. Западна и источна флота биле су подељене у пет нападних ескадри које су биле одговорне за искрцавање по једне десантне дивизије на пет мостобрана. У америчкој зони оперисале су ескадре „У“ и „О“ (за мостобране „Утак“ и „Омаха“), које су биле потчињене контра-адмиралу Д. П. Муну и вице-адмиралу (тада контра-адмиралу) Ј. Л. Холту млађем. У британској зони оперисале су ескадре „С“, „Ј“ и „Г“ (за мостобране „Сорд“, „Јуно“ и „Голд“) под контра-адмиралом А. Г. Талботом, комодором Г. Н. Оливером и контра-адмиралом С. Дуглас-Пенантом.

За обезбеђење искрцавања нападних трупа на обалу, до-
била је флота задатак да заштити бокове наших нападних праваца
и да очисти од мина воде Канала помоћу миноловаца испред
нападне флоте. За ту сврху било је одређено 12 флотила мино-
ловача. У зони ватреног дејства са обале требало је да тешка
брдска артиљерија уз садејство ваздушних снага ујутка не-
пријатељске обалске батерије, и да за све време док се флота за
искрцавање буде приближавала обали држи обалску одбрану под
најжешћом ватром свих својих топова.

У почетном стадијуму планирања било је размотрено да
се десант изведе ноћу, пошто у том случају постоје најбољи из-
гледи за изненађење. Али, на основу искуства стеченог на Паци-
фичком ратишту, одлучено је да се десант против снажне одбра-
не изведе дању из разлога што смо имали надмоћност и на мору
и у ваздуху. Било је очевидно да је дневна светлост знатно по-
годнија за координиране операције једне велике флоте у овако
уским водама. Ч-час (час десанта) био је различит за сваку де-
сантну групу услед друкчије природе сваког дела обале, услед
потребе да се сачека да плима покрије неке стене и услед дужине
времена потребног да се уклоне постављене препреке. Ескадра
„У“ требало је да изврши искрцавање у 6.30 часова, а ескадра
„Ј“ тек после 35 минута.

По успешно изведеном десанту, флота је имала зада-
так да се брине да сви путеви, којима се врши пловидба између
Француске и Енглеске, буду слободни од мина, те да се омогући
дотур материјала и слање појачања. С обзиром на околност да се
у почетку операције неће располагати никаквим лукама на копну
и да се није могло рачунати са брзим освајањем лука у Бретањи,
добра је флота још и налог да у близини француске обале при-
преми пет вештачких сидришта (названих *Gooseberries*-огрозди).
Два од ових сидришта била су доцније изграђена у веће вештачке
луке (*Mulberries*-дудови). Захваљујући овим постројењима могао
се у првој фази инвазије искрцати највећи део нашег материјала.
Флота је имала да изгради недалеко од француске обале још и
обимне уређаје за снабдевање инвазионе војске нафтом и бензи-
ном и да у каналу постави подводне цеви.

26 априла било је прикупљено пет ескадри за десант у овом
обалском простору: ескадра „У“ у Плимауту, „О“ у Портланду,
„С“ у Портсмауту, „Г“ у Саутемптону и „Ј“ на острву Вајту. Две
ескадре у резерви, „Б“ и „Л“, биле су сконцентрисане у простору
Фалмаут—Плимаут и Норе. Поред проблема да се нађу си-
дришта за ових седам ескадри, морали смо пронаћи потребан про-

стор и за безбројне бродове и барке, који су имали задатак да врше дотур трупа, хране и материјала. Овај бесконачно тежак проблем ипак је био решен, како је јавио адмирал Рамзеј, и то на тај начин што је свако сидриште било искоришћено од Милфорд Хевена (у Велсу) до Харвича (на источној обали Енглеске). Али, многи бродови морали су да се усидре даље на северу: на Хамберу, код Белфаста и на Клајди.

Било нам је јасно да ће непријатељ морати да сазна за прикупљање ових бродова у лукама Јужне Енглеске и да ће моћи из тога закључити да ће напад ускоро отпочети. Да бисмо Немце у том погледу преварили, наредио је британски Адмиралитет, према претходном споразуму, да се трговачки бродови упуне у Темзу, а бродови који ће нам доцније бити потребни у циљу дотура да се задрже у шкотским лукама, док не отпочне инвазија. Према томе, прикупљање бродова извршено је по свима британским острвима, те концентрација није била ограничена на једно подручје. Као и приликом инвазије Сицилије, тако смо и сада веровали да се наше припреме и велики број трупа не могу скрити од непријатеља, али смо се надали да ћемо га моћи у најмању руку преварити у погледу времена и места напада. Ово нам је из многих разлога пошло за руком што ћу доцније изложити.

План за потпомагање инвазије од стране ваздухопловства састојао се из два дела: припремне и нападне фазе, а био је израђен под руководством врховног ваздухопловног маршала Ли-Малорија, команданта тактичког ваздухопловства. Ове снаге састојале су се из 2 британске тактичке ваздушне армије и 9 америчке ваздушне армије и имале су задатак да директно потпомажу инвазионе снаге. У критичним тренуцима имало је и стратегиско ваздухопловство да прими на себе тактичке задатке, ма да је његов главни задатак и даље био да настави са нападима на немачку индустрију, пре свега на ваздухопловну.

Све до јануара 1944. г. преовлађивало је гледиште да тешки бомбардери стратегиског ваздухопловства треба тек, отприлике на две недеље пре Д-дана, да отпочну са својим нападима у циљу припремања инвазије. Међутим, даља разматрања довела су нас до закључка да се стратегиско ваздухопловство мора много раније — отприлике три месеца — пре инвазије да уведе у дејство. Коначно је био усвојен план, према коме је требало разорити француску и белгиску железничку мрежу у циљу да се код непријатеља у што већој мери омете слобода кретања. План је још предвиђао да се не само унесе хаос у непријатељску саобраћајну

мрежу у области предвиђеној за инвазију, него и да се изведе прва серија ваздушних напада који би сталним померањем на исток довели цео немачки ратни напор у велику незгоду. Извођење овог плана захтевало је крајње залагање стратегиског ваздухопловства.

У току припремне фазе требало је употребити тактичко ваздухопловство против железничких циљева, мостова и аеродрома у близини зоне десанта, као и против радарских станица, обалских батерија и других поморских и војних циљева. Без резервних паркова, ове снаге су имале 2.434 ловца и ловца-бомбардера, као и 700 лаких и средњих бомбардера.

Нападима на железничке чврлове и мостове требало је непријатељу онемогућити извршење брзе концентрације трупа и материјала и стално му спречавати привођење резерви и дотур материјала тиме што би се непријатељ присилио да за покрете својих трупа и дотур користи путеве, што изазива успоравање, већу употребу возила и погонског материјала, а такође и већу угроженост од напада из ваздуха. Требало је отпочети нападе на железничку мрежу отприлике 60 дана пре Д-дана, с тим да обухвате велики простор, јако непријатељ не би могао да изведе никакав закључак о правом месту нашег напада. Пред сам Д-дан требало је ипак појачати нападе, сконцентрисати их на важне тачке у непосредној близини инвазионе зоне и извести их тако да непријатељ не буде у стању да наслути место предвиђено за искрцавање.

Напади на обалске батерије, аеродроме, мостове и друге циљеве били су за време припремне фазе тако планирани, да је само једна трећина узлета требало да буде посвећена нападима на постројења, која су непосредно угрожавала наше искрцавање. Бомбардовање мостова у северозападној Француској требало је да отпочне 46 дана пре Д-дана и да се постепено појачава уколико се Д-дан буде примицао. Крајњи циљ ових напада био је да се рушењем мостова на Сени и Лоари, низводно од Париза, односно Орлеана, отсече мостобран од остale Француске. Напади на аеродроме имали су исти циљ. У кругу од 130 миља (око 210 км) од мостобрана, требало је, почевши од 21 дана пре Д-дана бомбардовати непријатељске аеродроме и ваздухопловна постројења. Онеспособљавањем ових аеродрома ми смо били уверени да ће се ограничити способност акције немачких ловаца, јер ће бити присиљени да узлеђу и ступају у борбу са аеродрома, који су лежала на великој удаљености од нормандске обале.

Припремно бомбардовање отпочело је по плану и уколико се више приближавао Д-дан, утолико је више расла јачина на-

ших ваздушних напада, те се припрема све више претварала у напад. У току операције искрцавања ваздухопловство је имало задатак да у вези са ратном флотом заштити превоз наших трупа преко Канала од непријатељских ваздушних и поморских напада. Они су имали задатак да крче пут нашим десантним трупама уништењем непријатељских радарских станица, обалских батерија и утврђења у области између Ујстрехама и Варвила, циљу нашег десанта. Сем тога, ваздухопловство је требало да заштити наше трупе по искрцавању и да нападима смањи могућности непријатеља у погледу довођења резерви и предузимања противнапада. По заузету мостобрана, тактичко ваздухопловство имало је задатак да потпомаже наступање наших трупа у унутрашњост земље.

Било је планирано да за време искрцавања десет ловачких група образују ваздушну заштиту мостобрана, и то пет над британским и пет над америчким сектором. Сем тога, било је одређено шест група као резерва за заштиту мостобрана. За заштиту превоза на главном правцу употребљено је пет група сконцентрисаних на 60 миља (око 90 км) и три на 80 миља (око 120 км) од јужне обале Енглеске. Сем тога, још 33 групе ловаца имале су да служе као резерва за случај потребе, пошто претходно изврше свој задатак као заштита ваздушнодесантних трупа.

Укупна јачина ваздушних снага, састављених од ловаца и спремних за дејство у току Д-дана, била је овако распоређена:

Заштита мостобрана	— — — — —	54 групе
Заштита поморског транспорта	— — — — —	15 група
Непосредна подршка из ваздуха	— — — — —	36 група
За борбу за превласт у ваздуху и пратњу бомбардера	— — — — —	33 групе
Резервне снаге	— — — — —	33 групе
Укупно	— —	171 група

Ваздухопловне групе за фотографско извиђање биле су прве јединице које су биле упућене да активно отпочну са припремом за инвазију Европе са запада. Већ више од годину дана пре почетка инвазије оне су отпочеле свој рад и прикупиле необично важне податке који су битно допринели успеху нашег десанта. Равноврсност, многобројност и детаљна тачност података који су од њих добијени, били су од највећег значаја за припремну фазу инвазије. Једно од најсјајнијих дела ових група извиђача били су безбројни ниски летови, који су предузимани у циљу снимања подводних препрека.

ПРОБЛЕМИ СНАБДЕВАЊА И ДОТУРА

На конференцији у Казабланци било је предложено да се за потпомагање операције ОВЕРЛОРД изврши са Средоземног Мора искрцавање у Јужну Француску истовремено са инвазијом северозападне Француске. Пре него што сам напустио своју команду на Средоземљу, ја сам учествовао у изради плана за ову операцију, који је прво био познат под именом АНВИЛ (наковљање), а доцније под именом ДРАГУН (коњаник), и још онда сам мислио да ће ова акција бити од највећег значаја за савлађивање непријатеља. Тако сам мислио и онда када сам напустио команду над боиштем у Средоземљу, јер сам био потпуно уверен да би ова оба десанта имала не само психолошко дејство на непријатеља и на целу Европу, него и велику стратегиску вредност, пошто би се непријатељске армије у Француској морале борити на два фронта, што би помогло остварењу плана ОВЕРЛОРД.

У почетку смо се надали да ће се акција АНВИЛ моћи да изведе са три дивизије, па чак и са две дивизије, с тим да се тај број постепено попне на десет дивизија. Међутим, 23 јануара 1944. г. морали смо Удруженим начелницима штабова предложити да се план АНВИЛ изведе само са једном дивизијом и да ова операција послужи као маневар за обману све док слабост непријатеља не покаже да је план могућ. Били смо приморани на овај предлог, пошто услед обимније операције ОВЕРЛОРД није било довољно бродова за искрцавање, па смо се надали да ћемо на тај начин моћи да располажемо бродовима у Средоземљу који су првобитно били одређени за АНВИЛ.

Удруженни начелници штабова нису били сагласни са овим предлогом, па су ја на основу података из плана тврдили да ће се моћи ставити довољно бродова на расположење за извршење плана ОВЕРЛОРД са једам дивизија (подразумевајући ту и две резервне дивизије) и плана АНВИЛ са две дивизије. Али, ови бројеви нису се подударали са прорачунима мого оперативног одељења. Мој начелник штаба објаснио је Генералштабу у Вашингтону узрок ове несагласности. Наиме, свака дивизија која уче-

ствује у десанту има сем својих редовних јединица још и један јуришни одред у јачини пука са одговарајућим тенковима. Сем тога, било је потребно да имамо и бродове за искрцавање 5.000 људи — „командоса“ и „ренџерса“ — у циљу вршења помоћних напада. Затим, морало се имати у виду да су особености обале, јака тврђавска постројења и јака плима и осека захтевали употребу већег броја инжињерских јединица и радних група на мостобрану, што иначе не би било потребно. Тешкоћа проблема види се из чињенице да смо предвиђали да се Д-дана и следећег дана искрца 176.475 људи и 20.111 возила, и то: 1.500 тенкова, 5.000 других борбених возила, 3.000 топова свих калибра и 10.500 осталих возила, од ципа до булдожера.

Разговор са Вашингтоном разјаснио је целу ствар, те су Удруженчи начелници штабова одлучили да се операција АНВИЛ не изведе једновремено са операцијом ОВЕРЛОРД него касније. Фелдмаршал (тада генерал) сер Метланд Вилсон, врховни командант фронта на Средоземљу, и начелници британског штаба у Лондону били су предложили да се потпуно одустане од акције против Јужне Француске, пошто би прве десантне трупе биле сувише слабе и пошто би трајало сувише дugo док би се формирала армија, која би била потребна да се предузме даље наступање. Али, од тога се одустало из стратегиских разлога, а било је противно и одлукама донетим у Техерану. Сматрао сам да би нам било с војничког гледишта врло корисно, ако би се после чишћења Јужне Француске наше десно крило појачало са десет, па и више дивизија. Према томе, 24 марта било је одлучено да се почетак операције АНВИЛ, утврђен за 31 мај, одложи до 10 јула, дакле, око 4 недеље касније од дана одређеног за операцију ОВЕРЛОРД. Услед овог померања могли су се бродови за искрцавање и друга превозна средства, потребна за извршење плана, упутити из Средоземног Мора у Енглеску.

За све време док се решавао проблем бродског простора за инвазију, настављено је превожење америчких трупа и дотура за Велику Британију под руководством генерал-лајтнанта Џона С. Х. Лија. Израда плана БОЛЕРО (уговорени назив за организацију инвазионог дотура) отпочела је у Великој Британији већ у априлу 1942. г. Првобитно мала организација ТОРЧ (букиња) била је спремљена за операције у Северној Африци, али је потом, и то 1943 и 1944. г., знатно повећана према већим потребама циновске операције ОВЕРЛОРД, тако да се Д-дана Команда за дотур и снабдевање састојала из 31.500 официра и 350.000 људи. Од јула 1943. г. искрцавано је у енглеским лукама месечно по

750.000 тона дотуреног материјала, и та количина је стално расла, тако да је у јуну 1944. г. стигло из Сједињених Држава 1,900.000 тона материјала. Велики део овог материјала био је употребљен за снабдевање америчких трупа, које су већ биле у Великој Британији, а остатак је прикупљен за инвазију према плану ОВЕРЛОРД. Тако су залихе за инвазију само америчких трупа износиле пуних 2,500.000 тона. 1. јуна 1944. г. попело се бројно стање америчких трупа у Великој Британији од 241.839 људи, колико их је било крајем 1942. г., на 1,562.000.

Рад на превожењу ових циновских количина материјала из Сједињених Држава у Велику Британију и даљем њиховом разношењу, био је битно олакшан постојањем добрих лука и исправне железничке мреже. Осим тога, многе потребе инвазионе војске биле су подмирене из британске привреде. На континенту, као што се само по себи разуме, нису могле постојати ове олакшице, те је план предвиђао и мере за савлађивање тешкоћа које смо очекивали. Рачунало се да ће се највећа количина дотура у прва два месеца морати искрцавати на отвореној нормандској обали и у луци Шербура, која се мора што пре оспособити за ову сврху. Мало помало требало је искористити и луке Бретање: Брест, Лоријан, Сен Назер и Нант, а нарочито изградити једну вештачку луку у заливу Киберон. Али за време док се не буду могле користити ове луке, морале би се за уредан дотур употребити две вештачке луке (Mulberry „A“ и Mulberry „B“). У даљем току операције требало је главни део америчког дотура обављати директно преко лука у Бретањи, док су луке на северном делу Канала, закључно са лукама Остенде и Антверпен, имале да послуже за британски дотур. Ова очекивања нису се испунила, углавном, због начина на који је немачко ратно ваздухопловство настојало да уништи наш дотур пре него што стигне до мостобрана. Немачко гесло је било: „Ако Савезници не буду имали никаквих лука на расположењу, они неће моћи ни своје армије на копну да снабдевају.“ Са тог разлога све лучке посаде од Бордоа до Антверпена имале су личну Хитлерову заповест да се боре до последњег човека и до последњег метка. Немци су рачунали да ћемо успети да се искрцамо

Важност сталног снабдевања наших трупа после извршеног искрцавања најбоље ће се оценити, када се зна да је немачко ратно ваздухопловство настојало да уништи наш дотур пре него што стигне до мостобрана. Немачко гесло је било: „Ако Савезници не буду имали никаквих лука на расположењу, они неће моћи ни своје армије на копну да снабдевају.“ Са тог разлога све лучке посаде од Бордоа до Антверпена имале су личну Хитлерову заповест да се боре до последњег човека и до последњег метка. Немци су рачунали да ћемо успети да се искрцамо

негде на обали Канала, али су били сигурни да ће нас међи отерати пре него што будемо у стању да својим трупама обезбедимо дотур. Нису ништа знали о нашим вештачким лукама, ми смо та постројења држали исто толико у строгој тајности колико и место и време нашег искрцања. Постигли смо оно што је изгледало немогуће, те је материјал стизао на копно, и то не накнадно, као дотур за опседнуте посаде у мостобранима, него се истоваривао једновремено са трупама које су се искрцавале. Захваљујући брзом дотуром и снабдевању извршеном у самом почетку, Немци нису успели да нас отерају са обале и за време даљег развоја операција били су под сталним притиском наших напада чије нам је извођење омогућила наша административна и снабдевачка организација.

Као највише признање за ове напоре у циљу снабдевања наших трупа на фронту може се сматрати овај заплењени документ једног немачког командаџа дивизије, који гласи овако:

„Не разумем ове Американце. Ми смо сваке вечери знали да смо их разбили у парамарчад, да смо им наносили најтеже губитке и уништили њихов довоз. Знали смо да смо у неколико случајева скоро потпуно десетковали читаве батаљоне а, идућег јутра, пред нас су изненада искрсавали нови батаљони, са пуним бројним стањем људства, са пуном опремом, добро снабдевени и са потпуним наоружањем. И ово се дешава из дана у дан. Да то нисам својим очима видео, сматрао бих да је немогуће да се трупе, тако удаљене од својих база за снабдевање, могу тако обилно снабдевати.“

Погрешан немачки рачун

Док су се наши планови разрађивали и прикупљање наших трупа и дотур потреба у реду развијали, размотрели смо евентуалне мере које би непријатељ могао предузети у очекивању десанта из Велике Британије. У погледу тако горостасне операције, као што је била операција ОВЕРЛОРД, заиста је било немогуће скрити од непријатеља нашу намеру да ћемо у току 1944 извршити десант у Европи. Али питање времена, места и обима намераваног десанта значи сасвим другу ствар. Гајио сам наду да противник не очекује да ће циљ нашег десанта бити нормандска обала. Имали смо довољно разлога да претпоставимо да Немци очекују више наших десаната, и то из разних правца и на више места, али да не знају њихову јачину, те неће бити у стању да разликују стварну и општу офанзиву од десаната предузетих у циљу угрожавања и маневра за скретање њихове па-

жње. И зато је непријатељ разделио своје снаге по целом ратишту.

Веровали смо да ће немачка Врховна команда претпоставити да ће стварни простор за искрцавање Савезника бити у области Па де Калеа. Ова област не само да је била врло близу Енглеске и пружала нам је највеће могућности за заштиту помоћу авијације, него је она била и нјукараји пут за савезничко напредовање у Рурску Област и унутрашњост Немачке. У Па де Калеу била је сконцентрисана Петнаеста немачка армија која је могла да пребаци своје снаге у Нормандију пре нашег напада, ако би Немци сазнали да ће она бити циљ напада, као и да их пребаци после успелог напада, да би појачала немачке трупе у Нормандији.

Претпостављајући да Немци верују да ће наш напад бити уперен против области Па де Калеа, учинили смо све што смо могли да их одржимо у том веровању. Не отступајући од начела да је озбиљна припрема за инвазију најважнија ствар, ипак смо искористили сваку прилику да јединице, одређене за искрцавање у Нормандији, расподелимо на истоку и југоистоку пре него на југозападу. Надали смо се да ће на тај начин непријатељ, а на основу извештаја ваздушних извиђања и ухваћених радио података, претпоставити да ће главни напад бити извршен даље на истоку него што је стварно било планирано. Веровали смо, такође, да би и непријатељски агенти, чак и ако продру, поред свих опсежних мера предузетих у циљу обезбеђења, у нашу концентрациску просторију, морали на основу својих опажања доћи до истог закључка.

Концентрација наших бродова била је исто тако изведена са циљем да се одржи ова обмана. Резервни теретни бродови били су упућени на ушће Темзе где је већ постојао огроман бродски парк за инвазију, док су бродови за искрцавање били усидрени у Доверу, на Темзи и у разним лукама Источне Енглеске.

Па и планови за наша бомбардовања из ваздуха били су подешени тако да се непријатељ обмане. Ваздушни напади били су тако изведени да је изгледало као да се цело наше интересовање односи на Па де Кале. Исто тако смо се надали да ће Немци бомбардовање рампи за гађање са V-1 сматрати као припреме за тај напад. Најзад, велики и видљиви делови вештачких лука, постављених доцније на нормандиској обали, били су доведени пред сам почетак инвазије у залив Селсиј који се налазио источније од места првобитно предвиђеног за њих.

Пошто је 6 јуна био извршен напад, задржали смо, колико се то било могуће, концентрацију наших правих и тобожњих брода на југоисточној обали Енглеске. Надали смо се да ће непријатељ сматрати образовање нашег мостобрана у Нормандији само као маневар за одвођење његове пажње и да ће и даље веровати да ће главни напад бити извршен у области Па де Калеа, чим наш маневар постигне своју сврху.

Петнаеста немачка армија остала је у простору око Па де Калеа и није се макнула с места све до краја јула. Разлог је била стална бојазан од напада на Па де Кале која се одржавала код Немаца услед наших првидних концентрација на југоистоку Енглеске. Ово смо дознали доцније из саслушања заробљеника, који су заузимали високе положаје. Тек 25. јула била је послата прва дивизија Петнаесте армије на запад да задоцнемо и узалудним покушајем одржи фронт у Нормандији који се већ распадао.

Били смо предузели све мере предострожности да ништа не продре у јавност о нашим стварним намерама у погледу Нормандије. Сва британска и америчка војна надлештва чувала су то као најстрожу тајну, али уколико се приближавао Д-дан, било је потребно пооштрити мере, које су се односиле на ширу јавност.

9. фебруара био је прекинут цивилни путнички саобраћај између Велике Британије и Ирске, да се не би преко Дублина, где се још налазило немачко посланство, пренеле вести до противника. 1. априла донета је, на моје тражење, и забрана о посетама енглеских обалских области, а у дубини од десет миља, где су се сакупљале наше инвазионе трупе.

Пошто би и дипломати, чак и најпријатељскије нама наклонjeni, могли нехотично да открију важне податке који би најзад доприли до ушију непријатеља, предузела је британска влада мере какве дотле нису биле примењиване, те је ограничила привилегије страних дипломата у Великој Британији. Од 17. априла нису смели инострани дипломати, који ни њихови курири, напуштати Велику Британију нити путовати по њој. Такође је и дипломатска кореспонденција била подвргнута цензури. На мој захтев ова забрана трајала је до 19. јуна.

Најзад, почев од 25. маја биле су поштанске пошиљке за Америку и иностранство намерно задржане десет дана, а за америчке трупе уведена забрана употребе прекоокеанског телефонског, телеграфског и радио саобраћаја. Пошта свих британских припадника инвазионих снага била је почев од 1. априла, чак и за унутрашњи саобраћај, подвргнута строгој цензури.

Припремне операције

Припремне операције биле су отпочеле благовремено. Углавном, извођене су од стране ваздухопловства и флоте, и, осим тактичких бомбардовања, о којима је већ било говора, састојале су се, пре свега, из стратешких ваздушних напада на Немачку и из одржавања вежби у искрцавању у циљу обуке нападних трупа.

Према одлуци Удруженог начелништва штабова, донетој пре но што сам примио команду над инвазионим снагама, цело стратешко ваздухопловство, које се састојало из Бомбардерске команде РАФ-а и америчког стратешког ваздухопловства (15 ваздушна армија на Средоземљу и 8 ваздушна армија у Великој Британији) било је непосредно потчињено Удруженом начелништву штабова у циљу да стратешко бомбардовање Немачке, вршено са свих страна, потпуно координира. На европском ратишту имао је генерал (тада генерал-лајтнант) Карл А. Спац врховну команду над америчким стратешким ваздухопловством, а врховни ваздухопловни маршал сер Артур Харис био је командант Бомбардерске команде РАФ-а. Стратешко ваздухопловство није, даље, било под мојом командом, јер су његови команданти били потчињени Удруженом начелништву штабова у Вашингтону. Иако сам увиђао дубље разлоге, због којих ми стратешко ваздухопловство није било потчињено, ипак ћисам био сагласан са оваквим регулисањем командовања, јер сам био мишљења да, пошто сносим одговорност за главни напад против Немачке, све борбене снаге — на суву, на води и у ваздуху — а које су оптерисале на овом ратишту, треба да буду потчињене мени, бар у критичном времену пре и после искрцавања.

Саопштио сам ово своје мишљење Удруженом начелништву штабова. Једновремено сам нагласио потребу да се појачаним бомбардовањем разори железничка мрежа у северозападној Европи, а нарочито у Француској. Против овога плана било је јаких приговора, чије ћу узроке касније изложити. И по једном и по другом питању био сам одлучан.

Удруженни начелници штабова, усвајајући моје становиште, потчинили су ми све ваздушне борбене снаге почев од 14 априла. Од овог времена имало је стратешко ваздухопловство према плану, који су одобрили Удруженни начелници штабова, задатак да бомбардује војне, индустриске и привредне објекте у Немачкој по реду њихове важности на том ратишту. Такође, стајало ми је оно на расположењу и у случају потребе за непосредно потпомагање сувоземних и поморских операција. У почетку те-

шки бомбардери нису били употребљавани за извођење оваквих задатака, али су операције код Салерна показале да се они могу врло корисно употребити и за ове сврхе.

На основу оваквог дефинитивног регулисања командних односа у ваздухопловству, имали су командаџи стратегиског ваздухопловства (Бомбардерска команда РАФ-а и америчко стратегиско ваздухопловство), као и врховни ваздухопловни маршал Ли-Малори, командант тактичког ваздухопловства савезничких инвазионих снага, право да подносе извештаје непосредно Врховној команди. Рад ове три команде обједињавао је према мојим упутствима заменик врховног командаџа, врховни ваздухопловни маршал Тедер.

Пре мого доласка у Енглеску били су Удруженчи начелници штабова одобрили план за офанзиву комбинованих бомбардерских напада на основне индустрије и најважније војничке циљеве у Немачкој. Оваквим су се сматрали ових шест индустријских система који су били важни по немачки ратни напор, и то: упоришта подморница, индустрија авиона и аеродроми, фабрике кугличних лежаја, рафинерије нафте, индустрија гуме и саобраћајна мрежа. Од ових циљева сматрани су као најважнији: индустрија авиона и аеродроми, рафинерије нафте и саобраћајна мрежа, и требало је да их стратегиско ваздухопловство стално напада у току целог рата. Сврха ових напада била је слабљење непријатељске отпорне снаге и потпомагање наступања наших трупа.

Предуслов за успех напада на Нормандију био је да се у сваком случају постигне господарење ваздухом, да би се могла обезбедити концентрација инвазионе војске, као и дотур и снабдевање, најпре у Енглеској, а по искрцавању и на континенту. До Д-дана стремљење савезничког ваздухопловства било је управљено на то да се немачко ратно ваздухопловство ослаби нападима на уређаје на земљи и на авионе у ваздуху. Сем непосредног потпомагања наших подухвата у циљу искрцавања били су ти напади од огромне важности и као припрема за интензивно бомбардовање немачке индустрије.

Били смо обавештени да су Немци још јула 1942. г. планирали да своје ваздухопловство развију у таквим размерама да се свака инвазија онемогући. Појачана производња авиона требало је да достигне 3.000 ловачких апарата месечно. Претпостављало се да непријатељ намерава да створи ваздухопловну снагу од 10.000 авиона у првој линији са довољно резерве у позадини и да осигура стално попуњавање ових снага. Извођење овог програма било је већ знатно одмакло пре него што је наше ваздухоплов-

ство на европском ратишту постигло довољну јачину да преузме обимне ваздушне операције које су започеле у мају 1943. г. Отада су наша бомбардовања свих центара немачке ваздухопловне индустрије спречила планирано повећање производње. Ипак је немачко ваздухопловство успело да преброди 1943. годину са незнатно смањеном борбеном снагом. У децембру 1943. г. Немци су планирали да произведе месечно 3.000 једномоторних ловачких апарати. То је био знак да су се у свом програму производње руководили потребама да се супротставе савезничкој бомбардерској офанзиви и да осујете инвазију Француске, ако до ње дође.

Већ од јануара 1944. г. бомбардовали смо у повећаној мери непријатељску ваздухопловну индустрију и дејство наших напада било је такво да је средином лета те године немачка производња била сведена на минималну количину, а ваздухопловство лишене могућности да се попуњава и одржи своју борбену снагу. Ово слабљење постигнуто је не само разарањем индустријских постројења него и тубицима авиона и посаде у ваздушним борбама, недостатком погонског материјала за обуку људства и услед разарања саобраћајне мреже. Уколико се више приближавао дан инвазије, утолико је била очигледнија наша надмоћност у ваздуху. Неоспорни доказ било је то, што је непријатељ избегавао ваздушне борбе кад год је могао, иако смо изводили бомбардерске нападе великих размера на његовој територији. После Д-дана дознали смо да је немачка Врховна команда имала брижљиво разрађен план да инвазију ОВЕРЛОРД одбије употребом великих ваздушних снага. Међутим, ова намера је била потпуно осуђена захваљујући нашем стратегиском бомбардовању. Да нисмо имали огромну надмоћност у ваздуху, какву смо постигли у то време, инвазија континента била би скроз опасан а, можда, и немогућ подухват.

Ова надмоћност у ваздуху била је одржавана у току 1944. и 1945. г. сталним нападима на центре немачке ваздухопловне индустрије. Но, поред свега тога, непријатељ је био у стању да и у 1945. г. располаже ловачком авијацијом, која није била за потцепнивање. То је постигао оправком фабрика и премештањем индустријских постројења као и изградњом авиона на младни погон. Ипак је квалитативно ова авијација била врло слаба и није успела да за дуже време извршава задатке редовне авијације.

До Д-дана наше стратегиско ваздухопловство, у сарадњи са тактичким, тако је успешно извршило свој задатак разарања железничке мреже, да су Немци стално осећали недостатак у ло-

комотивама и осталом возном парку. Могућности оправке биле су слабе, залихе угља достизале су само за шест дана, а 74 моста и тунела на линијама које су водиле на фронт било је порушено. Хаос, који је услед тога настао у саобраћају, утицао је по-разно на све напоре непријатеља да доведе резерве после нашег искрцања.

Први напади на француску железничку мрежу били су предузети тек после жестоких дискусија и ја сам примио пуну одговорност за ову тешку одлуку. Било ми је јасно, да ће ваздушни напади како стратегиског тако и тактичког ваздухопловства на ријекирне станице и железничке чворове изазвати тешке жртве код француског становништва и да ће, сем тога, француски привредни живот бити за дуже време укочен. Како министар претседник Черчил тако и генерал Кениг, врховни заповедник француских снага отпора, молили су ме више пута, незвисно један од другога, да изменим своју одлуку и да се ови циљеви не бомбардују. Генерал Кениг молио је за дозволу да може учествовати на једној штабној конференцији када се буде расправљало питање о ваздушним операцијама, да би се могао уверити о потреби бомбардовања густо насељених центара. По питању губитака код француског становништва заузето је прави војнички став, изјавивши: „Такав је рат“. Био сам свестан тешких последица своје одлуке, чак и жалосне могућности да може доћи и до отуђивања наших француских савезника, па ипак сам из војничких разлога остао при своме гледишту да се француска железничка мрежа мора разорити. Судбина читавог једног континента зависила је од тога да ли ће наше трупе освојити мостобран на копну и одржати га против свих непријатељских покушаја. Стога ниједна чињеница, која би могла допринети успеху наших операција у Нормандији, није смела занемарена или неискоришћена. Догађаји су, верујем, оправдали ову одлуку и француски народ је поднео беду и муке проузроковане овим бомбардовањем са таквим реализмом, који је достојан једног далековидог народа.

Пошто је била постигнута надмоћност у ваздуху у пролеће 1944. г., могло је наше стратегиско ваздухопловство да управи своје нападе већином на немачке резерве нафте, које су се постепено смањивале. Напади на немачку индустрију нафте почели су у априлу и продужили су се до kraja rata. За време првог месеца напада, немачка производња нафте спала је на 80% ранијег редовног износа, а у децембру 1944. г. на свега 30%. Па и ових 30% могло се обезбедити само уз огромне напоре који су одузели радну снагу и радно време од других, исто тако важ-

них индустрија, као што је, например, производња новог и генијалног тајног оружја, којим је Немачка још до последњег тренутка мислила да ће моћи решити рат у своју корист.

Оскудица у погонском материјалу, која је настала услед нашег бомбардовања, допринела је потпуном слому немачког бомбардерског оружја, а исто тако и смањењу подморничке опасности. Десетине хиљада немачких војника биле су заробљене, а њихова возила уништена, јер су постала непокретна због немања погонског материјала. Због недостатка овог материјала и разарања саобраћајне мреже услед нашег бомбардовања, нису могле немачке дивизије да стигну у току јуна на време на боиште у Нормандији. Када је у децембру Рундштет предузео офанзиву у Арденима, морале су многе немачке тенковске јединице да уђу у борбу са врло ограниченим погонским резервама у очајничкој нади да ће брзим налетом на наше положаје моћи да заплне наш погонски материјал и помоћу њега да продуже даље надирање. У самој Немачкој стање снабдевања погонским материјалом било је тако катастрофално да су обнова и оправка порушених рафинерија нафте имале првенство испред свих осталих радова, ма како били важни за рат, па чак и испред производње авиона и подморница.

Поред наведеног стратегиског бомбардовања индустрије нафте, авијације и саобраћајне мреже, морали смо употребити и тешке бомбардере за извршење тактичких задатака у току борбе. При пробоју у Нормандији, па и неколико пута доцније, као у бици у Арденима, биле су употребљене веће групе тешких бомбардера за напад на непријатељске положаје, на истакнуте базе дотура, за уништење бункера и саобраћајних чворова у борбеној области. Овим тактичким дејством допринело је стратегиско ваздухопловство неизмерно много да се битка реши у нашу корист.

Док су припремне операције стратегиског и тактичког ваздухопловства бивале све јаче уколико се приближавао Д-дан, дотле су јединице наше флоте и десантне трупе изводиле на енглеској обали вежбе у искрцавању. Ове вежбе требало је да послуже не само обуши трупа и бродских посада, него и за утврђивање непријатељске реакције на наше припреме, које су све више расле. Док су наших пет десантних група заузимале своје полазне положаје код Плимута, Саутемптона и острва Вайта, што је било завршено 26 априла, могли смо приметити значну активност немачких брзих чамаца, која је, углавном више служила извиђачкој делатности него нападу. 26 априла била је одржана прва велика вежба (под ознаком „Тигар“) у обалској области

Плимаута, на којој је учествовала ескадра „У“ под командом адмирала Муна. Пошто је један разарач из пратње, када је конвој био нападнут од брзих чамаца, услед судара у ноћи између 26 и 27 априла, био оштећен и повучен, немачки брзи чамци потопили су два транспортна брода¹), при чему је, нажалост, дошло до тешких губитака у људству. У свему осталом вежба је успела и стекли смо велико искуство не само за маневар бродова, за искрцавање и пратњу, него и за напад на обалу поседнуту од непријатеља. Вежбе су биле одржане у обалском појасу код места Слаптон Сендс у југозападној Енглеској, где је обала била слична обали Нормандије.

После вежбе „Тигар“ изведене су у току прве недеље маја и вежбе са другим нападним снагама. При томе смо рачунали и са јаким немачким нападима, али вежбе су протекле без икаквог непријатељског ометања, па чак и без икаквог покушаја у том погледу. Изгледа да Немци нису имали никакво обавештење о обиму и значају ових вежби. Услед наше надмоћности у ваздуху били су њихови извиђачки авиони прогерани са неба, наша флота одржавала је будну стражу, а наше мере предострожности показале су се успешне против рада непријатељских агената и шпиона, ако их је употребио. Тако је, например, немачки радио после напада брзих чамаца на ескадру „У“ једноставно јавио да су торпедовани и потопљени бродови једног конвоја у Каналу. Немачка Врховна команда, како се из овог извештаја види, није имала ни појма да се радило о бродовима за десант, а не обичним грловачким бродовима из конвоја. Ми смо ипак били обавештени да је непријатељ у неким случајевима знао за нашу намеру да извршимо инвазију, али је одлучио да задржи своје борбене снаге за Д-дан и да их не употребљава за ометање локалних вежби.

Непријатељске одбранбене снаге

За планирање инвазије било је потребно — и уколико се приближавао Д-дан, утолико у већој мери — да се узму у обзир одбранбене снаге које је непријатељ могао употребити против нашег десанта. Претпостављали смо да ће он, чим осети да је у току права инвазија, противставити нашем десанту све расположиве сувоземне, поморске и ваздушне снаге. Према томе ми смо подешавали своје припреме како бисмо његове намере осујетили. Већ сам поменуо јачину непријатељског ваздухопловства,

¹⁾ Специјално конструисани за превоз и искрцавање тенкова.
Прим. ред.

као и то да смо стратегским бомбардовањем немачке ваздухопловне индустрије и тактичким бомбардовањем аеродрома у близини зоне напада потпуно побркали његове одбранбене плавове. Но, и поред његових губитака предвиђали смо да ће он при опрезној и штедљивој употреби ловачких авиона и бомбардера који су му преостали, макар и за кратко време, бити у стању да из ваздуха изврши жестоке нападе на наше инвазионе снаге. За одбрану од ових напада одредили смо више ловачких група, као што сам већ навео приликом излагања плана за наш напад.

Даље се очекивало да ће непријатељ поред ових ваздушних снага, употребити енергично, чак и безобзирно, све своје расположиве поморске снаге. Претпостављали смо да ће у првим данима после напада моћи да располаже са овим снагама: 5 разарача, 9 до 11 торпедних чамаца, 50 до 60 брзих чамаца, 50 до 60 ракетних чамаца, 25 до 30 миноловаца типа „М“ и 60 различних обалских бродова. Осим ових поморских борбених снага стајало је непријатељу на расположењу око 130 подморница и тај се број могао у року од 14 дана после Д-дана повећати на 200. Предвиђајући могућност напада од стране ових бродова, поставила је наша флота у Каналу минска поља у водама инвазионих нападних праваца. Обалска команда РАФ-а одржавала је још до веома јаку и сталну патролну службу изнад тако велике области, да се никаква подморница није могла приближити а да не буде примећена и нападнута. Сматрали смо да ће, на случај да и поред ових мера нека непријатељска подморница успе да се приближи десантној флоти и снагама пратње наших ратних бродова, заштитне јединице наше флоте заједно са јаким осигуравајућим снагама нашег ваздухопловства бити у стању да спрече свако озбиљније угрожавање.

Већ у фебруару имао је непријатељ на западу 53 дивизије под врховном командом фелдмаршала Рундштета. До 3. јуна порасле су његове борбене снаге у Француској, Белгији и Холандији на 60 дивизија (10 тенковских и 50 пешадиских). Од ових борбених снага било је распоређено 36 пешадиских и 6 тенковских дивизија у обалској области од Холандије до Лоријана у Западној Француској. У простору, који смо предвидели за напад на Нормандију, Немци су били сконцентрисали девет пешадиских и једну тенковску дивизију, док су њихове најјаче снаге — Петнаеста армија — остале у области Па де Калеа. Бомбардовање мостова на Сени и других саобраћајних веза послужило је да се спречи брзо појачање немачких трупа у борбеној области, а услед наших демонстративних маневара задржане су јаке стра-

тегиске резерве далеко од обале Нормандије. На тај начин су могућности непријатеља да употреби те снаге, иако су оне износиле 60 дивизија, биле знатно смањене.

Независно од тога, наша операција ОВЕРЛОРД била је од јула 1943. г. и на сâm Д-дан угрожена од друге велике опасности. Немци су изграђивали на обали Канала постројења која су личила на рампе за гађање ракетним бомбама или отскочне рампе за авионае без пилота. Иако је ово оружје, вероватно, требало употребити првенствено против Лондона, ипак је постојала могућност да би концентрација наших бродова у јужно-енглеским лукама могла претстављати за њих сувише повољну мету и да би тиме извођење наше инвазије било изложено озбиљној опасности. Стога је мој штаб узео у разматрање могућност да се изведе концентрација у некој другој области. Али како ове области нису биле за то погодне и како би се цео план укрцавања у бродове морао мењати, то смо остали при свом првобитном плану. Предузете су дефанзивне и офанзивне мере против ове опасности, те је област Па де Кајеа, где се налазила већина ових рампи, била подвргнута тако жестоком и сталном бомбардовању, да су V-оружја могла да ступе у дејство тек после ћашег напада.

Уколико су се инвазионе снаге све више прикупљале и вежбале у искрцавању, утолико сам све више осећао потребу да дефинитивну одлуку за почетак инвазије донесем из једног истакнутог командног места у близини наших база на обали Канала. Зато сам наредио да се мој тактички део штаба премести близу Портсмаута. До 1. јуна извршио сам инспекцију највећег дела оних дивизија, које су имале да учествују у десанту, а такође и знатног броја аеродрома и неколико већих ратних бродова. Без икаквог изузетка морал трупа био је врло висок и оне су очекивале извршење свога задатка са трезвеним поуздањем. Ово исто поуздање, резултат дугог и приљежног припремног рада, владало је у свима службеним транама и могло се нарочито запазити када су дефинитивни планови били предати 15 маја Штабу 21. групе армија у Школи Св. Павла у Лондону.

Пошто је сада период планирања и припремања био завршен, морала се донети коначна одлука, за коју сам ја био одговоран — одређивање дана десанта на европски континент.

Извршење десанта

Већ 20 година није владала у Каналу таква бура и није било тако високих таласа као у јуну 1944. г.

Од 1. јуна састајао сам се свакодневно са својим командантима да бисмо предузели последње припреме и да бисмо примили

последње метеоролошке извештаје, на основу којих је требало да одредимо дан за почетак инвазије. Провизорно био је утврђен Д-дан за 5. јуни, али метеоролошки извештаји, које смо добили 3. јуна, били су тако неповољни, да сам на нашој седници од 4. јуна ујутру одлучио да Д-дан одгодим најмање за 24 часа. Када сам донео ову одлуку, већ је био један део америчке десантне флоте испловио на пучину, али је море било тако бурно да су се бродови морали вратити и потражити склониште у лукама.

5. јуна ујутру временске прилике у Каналу нису биле много повољне, али прогноза за идући дан давала је неки зрачак наде. Привремено побољшање временске ситуације требало је да наступи 5. јуна предвече и да траје до сутрадан ујутру, ветар да се донекле стиша, а облаци, делимично растурени, нису могли бити нижи од 1.000 м. За увече 6. јуна били су предвиђени опет жестоки ветрови и високи таласи. Овакво временско стање могло је вероватно потрајати неодређено дуго.

Најкаснији датум за инвазију био је, с обзиром на услове плиме и осеке, 7. јуни. Даље померање за 24 часа до тога дана није више долазило у обзир, јер су наше тешке поморске јединице, које су имале задатак да бомбардују обалу, још 3. јуна испловиле на пучину из својих северних база, те би се морале поново вратити у луке да узму погонски материјал. Тиме би био цео оперативни план поремећен. Стјао сам, према томе, пред одлуком или да примим ризик да се напад изведе очигледно за време привременог побољшања временске ситуације, или, да померим операције за неколико недеља док опет не наступе повољни услови плиме и осеке и месечине. Овакво померање било би врло штетно по морал наших трупа, а сем тога тиме бисмо вероватно жртвовали и тактичко изненађење непријатеља. 5. јуна, у 4 часу изјутра, донео сам последњу и необориву одлуку: да инвазија Француске отпочне идућег дана.

Д-дана ветар је стварно, као што се и очекивало, попустио, а облаци су били довољно разбијени и на просечној висини нешто више од 1.200 м. Ово временско стање омогућило је извршење наших ваздушнодесантних акција, а привремено разведирање, које је почело на један сат пре искрцања, пружило је прилику да се одбранбена постројења на обали ставе под ватру с мора и из ваздуха. Море је било још увек бурно и врло много наших људи добило је за време превожења морску болест. Услед високих таласа неки од већих бродова морали су да заостану, док су се неки мањи морали и да врате.

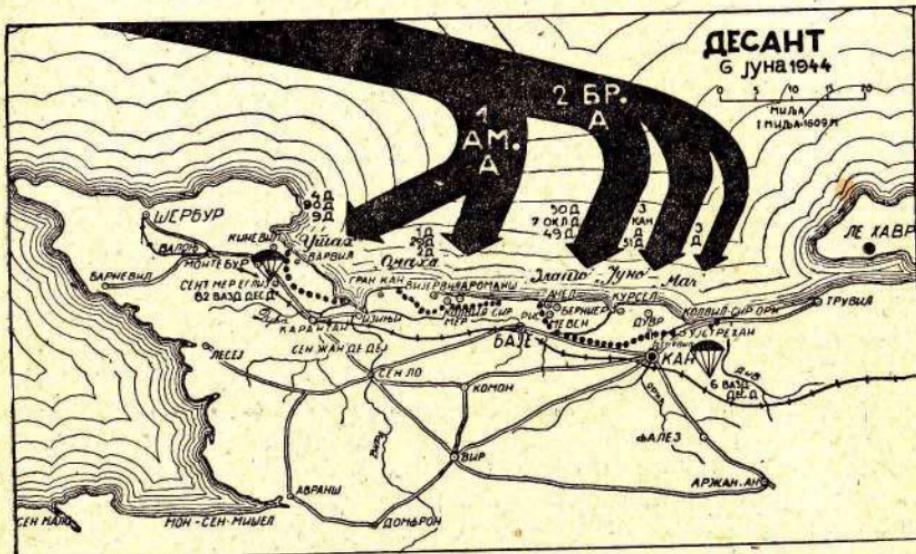
Као што су догађаји показали, одлука о извођењу десанта при овако несигурном времену била је од пресудног значаја за потпуно изненађење непријатеља, пошто је он држао да је десант великог обима при овако високим таласима немогућ. Како његова радарска постројења нису радила због нашег бомбардовања, то су наше тешкоће биле у великој мери смањене услед недовољне непријатељске припремљености.

Непријатељ није само због неповољног временског стања држао да је наш напад немогућ. Он је сигурно претпостављао да ћемо покушај извршити само за време младог месеца и високе плиме; да ћемо изабрати за главни напад место у близини чеке добре луке и да ћемо избегавати стене и плитке, опасне воде. Стварно смо извршили напад при пуној месечини и после осеке, и на великому удаљењу од већих лука, а негде и на местима у подножју стрмих стена, а обалске воде, којима смо пловили, биле су пуне спрудова и имале тако јаке струје да су немачки поморски стручњаци пре тога тврдили да је искрцавање на тим местима немогуће.

Док су наши бродови са нашим трупама, бацани тамо амо, пресецали тамне воде Канала, прохујали су изнад наших глава ноћни бомбардери који су као весници објавили наш долазак. Убрзо после поноћи отпочело је бомбардовање и пред зору је 1.136 апарата Бомбардерске команде РАФ-а бацило 5.853 тоне бомби на десет обалских батерија распоређених у Сенском Заливу између лука Шербур и Хавр. Када је свануло, продужили су бомбардери 8 америчке ваздушне армије са нападима, те је 1.083 апарта бацило у року од пола сата пред искрцавање 1.763 тоне бомби на обалска одбранбена постројења. Потом су средњи и лаки бомбардери, као и ловци бомбардери савезничке инвазионе ваздушне армије, отпочели дејство на појединачне циљеве на обали и артиљериске положаје дубље у позадини. У току искрцавања могле су наше трупе видети дубоко морално дејство, које је произвео на непријатеља овај призор моћи савезничких ваздушних снага и онога што су оне постигле.

После тога су наши тешки бомбардери сконцентрисали своје нападе на непријатељске саобраћајне чворове у позадини, кроз које су морала да прођу појачања. Ловци и ловци-бомбардери инвазионе ваздушне армије надлетали су бојиште и нападали немачке одбранбене положаје, бомбардовали зграде у којима су били штабови, тукли концентрације трупа и уништавали транспортне колоне. 6. јуна, а у току од 24 часа, извршило је стратегиско ваздухопловство 5.309 летова и бацило 10.395 тона бомби, док је тактичко ваздухопловство извршило 5.276 летова,

То што смо у току ових операција, претрпели мале губитке, знак је слабог непријатељског отпора у ваздуху и доказ да су успели наши маневри у циљу обмане. Немачко ваздухопловство, углавном, извело је извиђачке и одбранбене патролне летове изнад простора око Па де Калеа, док је изнад нападне области и њеног приступног подручја покушало да изврши само око 50

врло слабих летова. Тако су наши тешки бомбардери могли да изведу своје задатке, а да их непријатељски ловци нису ометали. Последица недовољног непријатељског отпора у ваздуху састојала се и у томе, што су наши ловци могли да дејствују у малим формацијама — од једне до две групе (сквадрона) — те су могли стално вршити важне нападе за узнемирања непријатеља, који се налазио ван бојишта. Тек два дана после првог искрцања непријатељ је у знатној мери појачао своје ваздушне одбранбене снаге изнад нападнуте зоне.

Док су наши ноћни бомбардери у раним јутарњим часовима 6 јуна завршавали своју делатност, дотле је савезничка ратна флота пловила у правцу француске обале. Пловидба није нимало, према извештају адмирала Рамзеја, личила на стварност. Није било никаквог знака да је непријатељ знао шта се забива. Никакве подморнице нису се могле приметити, рђаво време натерало је непријатељске патролне поморске снаге у луке, немачка организација радарске службе била је потпуно у нереду услед наших ваздушних напада и других противмера. Никакви извиђачки

апарати нису се могли запазити. Тек када су ратни бродови из конвоја заузели своје положаје и отворили ватру на обалска одбранбена постројења, ступиле су и немачке обалске батерије у борбу, али њихова ватра је услед тога што су били изненађени остала већином без дејства. Наше тактичко изненађење успело је у толикој мери, да се томе нисмо надали. Операције флоте биле су изведене потпуно по плану. Штета, нанета савезничким бомбардовањем непријатељске саобраћајне мреже, имала је за последицу да непријатељ није знао ни величину ни значај падобранске акције коју смо извршили. Непријатељ је још увек био у неизвесности да ли се ради о стварној инвазији или само о неком подухвату „командоса“ извршеном у већој размери. У томе стању налазио се непријатељ када су се искрцавале наше прве десантне јединице и откриле истину о много хваљеном „Атлантском бедему“. Одбранбена постројења, која су савезничке армије имале да савладају да би образовале мостобране на француском тлу, Немци су подигли углавном према истинству стеченом приликом напада наших „командоса“ код Дијепа 1942. г. Овај напад је убедио непријатеља да се сваки покушај инвазије може, а и треба да спречи на самој обали. Зато је његовом одбранбеном систему недостајао дубински распоред.

Пошто је непријатељ веровао да ће један од првих наших нападних циљева бити освајање неке луке, биле су у 1943. г. изграђене у свима важнијим лукама, од Ден Хелдера до Бреста, јаке фронталне одбране. Уколико се опасност инвазије све више приближавала, утолико су још више била појачана тврђавска постројења у Шербуру и Хавру и постављене тешке обалске батерије ради затварања Сенског Залива. Између ових лука била је изграђена линија бетонских бункера, обалских и противавионских батерија, који су били независни један од другог, добро заштићени од бомбардовања из ваздуха и обилато снабдевени муницијом и осталим потребама. Ови су положаји били изграђени за одбрану са свих страна, њихови приступи минирани и, где год је било могуће, приступи из позадине затворени вештачким плављењем. Тешки и средњи топови били су уграђени на самој обали да туку флоту, док је лака и средња дивизиска артиљерија заузела положај две до три миље позади обале, да би могла да стави обалу под запречну ватру. Из ове одбранбене линије није постојала никаква друга линија, која би могла да задржи наступање наших армија, ако би оне успеле да продру кроз обалски појас. Непријатељ је имао толико поверења у снагу свога „бедема“, да није располагао никаквим мобилним резервама када смо извршили искрцавање са којима би могао да заустави наше на-

дирање и да спречи образовање мостобрана. Ту је лежао један од главних разлога за наше успехе после извршеног искрцавања.

Када је у зиму 1943 — 1944 г. фелдмаршал Ервин Ромел примио команду у Француској, била су знатно појачана и проширена одбранбена постројења, која су се већ налазила у изградњи. Ови су радови били још у току када смо отпочели искрцавање. Бетонски кровови обалских батерија и бункера, предвиђени за заштиту против ваздушних напада, били су знатно појачани, а у фебруару 1944 г. отпочела је и изградња непрекидних појасева подводних препрека дуж целе обале, где год се очекивао десант. Сврха ових постројења била је да се наше борбене снаге задрже у отсудном моменту искрцавања, када их је било најлакше напасти, и да се тако незаштићене изложе уништавајућој артиљеријској ватри. Ове препреке — челични „јежеви“, тетраедри, коље, челични „елемент Ц“, искривљене шине и ограде — биле су тако постављене да су при осеци као и плими могле да одговоре својој намени. Већина их је била снабдевена минама и експлозивним материјалом. Како ови уређаји нису били готови до 6. јуна, то нису ни препреке, на које су наишли наши људи, имале оно дејство које су немачки конструктори очекивали. Али су нам ипак причиниле знатне тешкоће. На самој обали било је постављено мало мина, а границе појединих минских поља биле су често и обележене, што је допринело да су се мина показале безопаснијом препреком за наше трупе него што смо очекивали.

Силна ватрена припрема нашег ваздухопловства и наших ратних бродова није успела да уништи непријатељева одбранбена постројења у тренутку када су наше трупе отпочеле да се искрцавају. Ватра наше бродске артиљерије била је, додуше, ујуткала тешке обалске батерије, али их није дефинитивно онеспособила за борбу, пошто су дебеле бетонске куполе пружале добру заштиту. Чак ни наше бомбардовање из ваздуха није могло разорити бетонске кровове, тако да после завршене борбе нисмо могли да пронађемо никакав кварт на овим постројењима. Топови, који су били онеспособљени за борбу, добили су директне поготке. Али бомбардовањем пре Д-дана било је довршење тврђавских постројења успорено, те чињеница да заштита неких обалских батерија није била завршена, допринела је томе да се нису показале тако опасне као што смо претпостављали.

Исто тако ни бункери на обали нису били пре Ч-часа толико разорени како смо се надали. Беспрекидни ваздушни напади на одбранбена постројења непосредно пре искрцавања били су најуспешнији на обали „Утак“. Овде је 9 ваздушна армија, летећи испод облака, извршила ваздушне нападе при добро видљивости.

Али на другим местима наши авијатичари били су приморани да се услед рђаве видљивости због ниских облака придржавају свих мера оррезности да не би угрозили сопствене трупе. Зато су по-кад избацивали своје бомбе далеко у позадини. Нарочито је ово био случај на обали „Омаха“.

Поред свега тога, комбиновано бомбардовање нашег ваздухопловства и наше флоте знатно је допринело успешном искрцању, што су доцније потврдиле и изјаве заробљеника. Обалске батерије, јако изграђене, у виду тврђава, могле су да одоле ударацима тешких граната и бомби, али пољска утврђења иза обале била су великим делом уништена, жичање препреке разорене, а нека минска поља су и експлодирала. Димне пранате су сметале браниоцима и зато многи топови, који су приликом бомбардовања остали неоштећени, нису могли да се употребе. Непријатељска саобраћајна мрежа и радарски систем били су у таквом нереду да је за време критичне фазе искрцања немачка Врховна команда била потпуно необавештена о стварној величини, сврси и циљевима десанта. Немачке посаде код топова биле су се повукле у заклоне, сигурне од бомби, и поново су поселе своје положаје тек пошто су се наше трупе искрцаце. Слика која им се тада указала одговарала је нашој намери да изазовемо панику. Страшна ураганска ватра тешких бродских топова нарочито је оставила дубок утисак на браниоце. Морално дејство овог напада, после пакленог бомбардовања из ваздуха које је трајало целу ноћ, имало је можда јачи утисак него стварно причињена материјална штета. Ватра непријатељских обалских батерија била је првенствено управљена против наших бродова а не против десантних трупа, и већином је била нетачна. Кад се пешадија приближила копну, наши разарачи, наоружани бродови, ракетни чамци и бродови на којима је била самоходна артиљерија тукли су из најближег отстојања обалу. Дејство је било изванредно.

Састав непријатељске посаде у сталним обалским постројењима био је врло различит. Већином се састојала од Руса и других Ненемаца, али је имала немачку обуку и водили су је немачки официри. Многе чете немачких трупа састављале су се од људства које је било испод 20 или изнад 45 година старости, и велики део људства је био слабе конструкције. Ни њихов морал није био најбољи. Јачина одбранбених постројења и тешка бетонска заштита њихових подземних заклона створили су код њих „дух Мажиновљеве линије“, и када су се услед бомбардовања и артиљериске ватре повукле у сигурне заклоне нису после тога биле спремне за акцију против брзог искрцања. Активне јединице, које су сачињавале посаду пољске артиљерије и многих пољских

утврђења између тешких батерија, биле су знатно бољег квалитета и давале су нашим десантним трупама жесток отпор приликом искрцавања. Али ни оне нису биле у стању да нас спрече да се одржимо на обали.

Узбуркано море је повећало у необичној мери тешкоће око искрцавања. Прилаз овој обали био је увек тежак, те су временске прилике тога дана захтевале у највећем степену поморску вештину. Јаки таласи бацали су бродове за искрцавање на обалу, а многи од мањих бродова су потонули пре него што су стигли до ње. Други су претрпели квар услед минираних подводних препрека. Много људства однела је бура док су газили воду и они су се подавили, а оно које је доспело до обале било је скоро потпуно изнурено. При томе, нису се на свима деловима обале могли да искористе амфибиски тенкови на чију смо помоћ много рачунали приликом искрцавања да ће својом ватром помоћи пешадији да поседне прилазе на мостобрану. На обали „Сорд“ и „Утах“ ови тенкови су стигли до копна, иако доцкан, али на обали „Омаха“ потонули су услед високих таласа сви сем два или три. На осталим местима за искрцавање морали су се тенкови искрцавати са бродова непосредно на копно, те су се због тога ови бродови морали, уз знатну опасност насукати на обалу. Срећом, обала је била доста равна и чврста, те бродови нису претрпели никакве штете.

Поред свих ових тешкоћа, искрцавање се могло извршити а мостобрани плански посести, сем једног јединог. Четири и по часа пре него што су прве трупе ступиле у 6.30 часова на тле Француске, отпочела је Команда ваздухопловства да спушта ваздушно-десантне трупе на оба крила инвазионе зоне. У овој операцији, дотада највећој ове врсте, учествовало је 1.662 транспортна авиона и 512 једрилица 9 америчке команде транспортних авиона и 733 транспортна авиона и 355 једрилица 38 и 46 групе РАФ-а.

На британском отсеку врло тачан рад „авиона-проналазача“ РАФ-а омогућио нам је да се савладају тешкоће које су се појавиле услед употребе разних типова транспортних авиона, који су, летећи разном брзином, морали да пренесу разноврсне товаре, те је 6 ваздушнодесантна дивизија била тачно спуштена на предвиђеном земљишту, источно од р. Орне. Услед овог добrog почетка могли су се извршити сви главни задаци и то са мањим губицима него што би то био случај при употреби других видова оружане сile. Одељење које је имало да поседне мостобран преко р. Орне код Бенувила и преко Канала код Кана имало је нарочитог успеха. Трупе које су искочиле тачно по плану у регијону од свега једног квадратног километра, ступиле су одмах у

дејство и заузеле у 8.50 часова, како је заповешћу било предвиђено, све мостове у исправном стању. Тако постигнуто тактичко изненађење, које је још било повећано употребом експлодирајућих падобранских лутака, имало је за последицу да је непријатељ врло касно предузео противмере. Тек око подне предузели су делови 21 тенковске дивизије противнапад. У то време учврстите су наше јединице своје положаје, а покушаји непријатеља да их поврати остали су безуспешни. У току дана била су срећно искрцана даља појачања са једрилица против којих су се немачке препреке показале немоћне. Цела акција била је изведена тачно као на вежбалишту. Никакав отпор није био дат, те је предвече цела дивизија била поново снабдевена свима потребама. Штавише, добила је своје тешко наоружање и опрему. Ова дивизија држала је овај бочни положај све док нисмо учврстили своју десантну зону и док нисмо извели пробој према истоку, када је и њен заједнички атак био завршен.

На западном крилу, на превлаци полуострва Котантена, нашли су 82 и 101 америчка ваздушнодесантна дивизија на веће почетне тешкоће. Због густих облака и других атмосферских прилика, „авиони-проналазачи“ нису могли тачно да обележе земљиште за спуштање падобранца, а и због невештине неких пилота, наше трупе и њихова опрема били су растурени на великом простору. 6.600 људи 101 дивизије искочило је на простору од 40 км ширине и 25 км дубине, те је 60% њихове опреме било изгубљено. Ипак је извођење ове операције претстављало знатан напредак према ономе у Сицилији, а ванредна смелост и велика храброст са којом су се бориле наше трупе омогућили су им да своје задатке углавном изврше успешно. Једрилице које су у току дана преносиле појачања претрпеле су знатне губитке, али ноћу, између 6 и 7 јуна, ипак су била доведена даља појачања. Док је 101 дивизија држала прилазе обали „Утах“ и наступала јужно према Каантану, дотле је 82 дивизија, упркос жестоке артиљериске ватре у области Сент Мер Еглиз, могла да успостави 7 јуна ујутру везу са искрцаним трупама које су са обале „Утах“ настрадале у унутрашњост копна. Како на западном, тако и на источном отсеку, изненађење је успело. Изјаве заробљених непријатељских војника потврђују да су америчке трупе изазвале велику забуну разарањем саобраћајних веза и дезорганизацијом немачке одбране. Наше операције на обали „Утах“ не би биле крунисане оваквим успехом да није било ове помоћи ваздушнодесантних трупа.

Десант на британско-канадском отсеку био је изведен планирани и, упркос тешких услова искрцавања, били су Д-дана обра-

зовани јаки мостобрани. З британскa дивизија на левом крилу 1 корпуса посела је обалу „Сорд“, западно од Ујстrehама. Отпор непријатеља био је у почетку доста слаб, иако су лаке батерије тукле бродове који су искрцавали трупе на копно. Препреke су биле савладане, амфибиски тенкови су испливали на копно и пружили потребну артиљериску подршку. Већ око 10.50 часова била је заузета јака обалска батерија на овом отсеку, а делови искрцањих трупа продрли су до Колвила на р. Орни. Већ предвече били смо знатно дубоко ушли у унутрашњост копна, те смо могли да искрцамо и појачања на мостобрану. Даље на западу искрцала се 3 канадска дивизија на обали „Јуно“ у рејону Курсела на мору и Бернијера на мору. Иако су трупе биле дочекане жестоком артиљериском и минобацачком ватром, ипак су успеле да до 10 часова очисте обалу и да крену право на Кан.

На отсеку 30 корпуса искрцала се 50 британскa дивизија на обалу „Голд“ у близини Анела на Мору. Неколико утврђења на левом крилу задало нам је велике тешкоће, али, уопште узев, непријатељски отпор био је слабији него што смо очекивали, те је одбранбена линија у позадини обале била савладана. У току дана посели смо Ароманш, Мевен и Рис и образовали јако упориште на копну.

На отсеку код Сен Лорана на мору, на обали „Омаха“, нашао је 5 амерички корпус на највеће тешкоће. Не само да су таласи овде били већи него на осталим местима за искрцање и да су нанели амфибиским тенковима и бродовима тешке губитке када су ови запали у миниране подводне препреke, него су се, на несрећу, наше прве јединице — 116 пешадиски пук 29 дивизије код Вијервила на мору и 16 пешадиски пук 1 дивизије код Колвила на мору неочекивано сударили са немачком 352 пешадиском дивизијом, која је недавно пристигла као појачање обалске посаде. На овом отсеку, на коме ни бомбардовање из ваздуха није било успешно, била је и ватра бродских топова врло отежана услед природе земљишта које је ометало правилно осматрање, те је имала слабо дејство. Пошто су Американци стигли изнурени и у нереду услед јаке буре, то су у почетку били приковани за обалу, али су доцније изванредном храброшћу и упркос убитачне ватре немачких пољских топова, постављених дуж стеновите обале, покрчили себи пут кроз непријатељске положаје. Цена је била скупа. До заузета обале имао је 116 пешадиски пук око 800 мртвих, а 16 пук изгубио је једну трећину свог бројног стања. Али, захваљујући својој несаломљивој храбrosti, наше трупе су претвориле катастрофу, која нам је претила, у сјајну победу.

Искрцање 4 америчке дивизије 7 корпуса на обали „Утах“, западно од ушћа р. Вире, наишло је на најслабији отпор. Шта-

више, показала се једна грешка у пловидби као корисна. Место на коме су се наше трупе погрешно искрцале имало је мање препрека него оно где је требало да се искрцају. Непријатељ је очигледно веровао да ће поплављено земљиште у позадини обалске области задржати искрцане трупе, те је зато била сама обала врло слабо брањена. Било је постигнуто потпуно изненађење и уз мале губитке образован је мостобран на обалском појасу баш онде где смо рачунали са најтежим губицима. Пошто су ваздушнодесантне трупе поселе све путеве који су водили кроз поплављену позадину, а непријатељ био спречен да доведе своја појачања, то је 4 дивизија могла да продре северозападно у правцу Монтебура који се налази на путу за Шербур.

Осим тактичког изненађења, имамо да благодаримо за релативно лаке губитке на свима местима, изузев обале „Омаха“, у највећој мери новим изумима, које смо употребили, и снажном моралном и физичком дејству многих тенкова, које смо одмах успели да искрцамо са првим нападним таласом. Употреба великог броја амфибиских тенкова, који су у почетној фази ове операције пружили прву артиљеријску подршку, била је битни фактор у нашим плановима, те су се и поред губитака, које су претрпели због високих таласа, показали врло корисним тамо где су се искрцали. Сумњиво је, да ли би нападне трупе без подршке ових оруђа могле консолидовати своје положаје. Даље драгоцене изуме претстављали су британске ABRE (Armoured Vehicle Royal Engineers — тенкови британске инжињерије) и оклопно „млатило“, које је одлично послужило приликом чишћења минских поља на обали.

Колика је забуна била изазвана код непријатеља нашим искрцавањем, видело се доцније из заплењеног дневника телефонских депеша штаба Седме немачке армије. Иако је фелдмаршал Рундштет тврдио 20 јуна да Немци нису били изненађени, ипак, из овог документа, произлази баш обратно. Како је немачка Врховна команда Запада била убеђена да ће савезнички главни напад бити извршен код Па де Калеа, то је она и онда када је већ отпочела наша ваздушнодесантна акција, а за њом и тешка ватра наше бродске артиљерије, мислила да је операција у Нормандији само маневар за обману и да се вероватно неће извршити никакво искрцавање на овој обали. Када је 8 јуна пала Немцима у руке операцијска заповест 7 америчког корпуса, они су закључили из ње да ће ова јединица извести све операције на полуострву Котантену, а да 5 корпус, поменут у тој заповести, претставља уствари сву британску и америчку снагу која треба да напада у простору Калвадоса, између р. Вире и Сене. Непријатељ

је мислио да, с обзиром на даље искрцавање код Па де Калеа, где је очекивао главни десант, Савезници не могу употребити ни на ком другом месту више од два корпуса.

Д-дана је услед нашег бомбардовања владао такав хаос у непријатељској служби везе, да је извештај о нашем искрцавању у Калвадосу приспео у штаб Седме немачке армије тек око 9 часова, па и ти извештаји су били штури и нетачни. И тек око 16.40 часова приспеле су армиској команди прве вести о десанту на обали „Утак“, пошто су претходно стигле умирујуће вести о току противнапада на ваздушнодесантне снаге, спуштене у тој области. У међувремену, и то око подне, известио је 84 немачки корпус са пуно оптимизма али погрешно да је покушај искрцавања нашег 5 корпуса код Сен Лорана потпуно пропао. Услед ових погрешних извештаја и нетачне процене ситуације веровао је штаб Седме армије све до увече Д-дана да искрцавање код р. Орне претставља главну опасност на овом обалском појасу, који смо до тог доба заузели, те је почeo да убацује главнику својих најближих резерви на овај отсек. Армија је била у неизвесности у погледу обима и циља америчког искрцавања, па је наше операције на полуострву Котантену сматрала само као маневар за скрећање њене пажње и мислила је да ће их овим снагама лако сунбити. За време идућих дана непријатељ се стално руководио у својој тактици оваквом проценом ситуације, што је имало судбносних последица по њега.

7 јуна обишао сам на једном разарачу у пратњи адмирала Рамзеја отсек нашег десанта и разговарао са фелдмаршалом Монтгомеријем, генералом Бредлијем и командантима поморских снага. Сви су били узнемирени због неповољних услова за искрцавање и жудно ишчекивали побољшање времена како би наше трупе могле потпуно да искористе своје почетне успехе. Тога дана после подне време се мало побољшало и могли смо се надати да ћemo настало задочњење у свом искрцавању моћи бар делимично надокнадити. Са обале „Омаха“, где нам је неповољно стање задавало највеће бриге, јавио је генерал Бредли за неко побољшање. Али, услед тешкоћа које су се ту појавиле, одлучио сам да изменим тактички план утолико што сам наредио 5 и 7 корпусу да настану да међу собом успоставе везу код Карантана, а потом да се продужи извођење првобитног оперативног плана. Не могу довољно да похвалим морал трупа које сам тога дана видео на свима отсецима. Њихово одушевљење, њихова одлучност и њихово добро војничко држање одушевљавали су свакога.

Идућих пет дана наше трупе су се трудиле да образују једну повезану зону од поједињих мостобрана и да омогуће даље

снабдевање и довођење појачања што је било нужно за осигурање и проширење нашег упоришта.

На британско-канадском сектору ишло се за тим да се изведе напад са 3 британском и 3 канадском дивизијом у правцу Кана. Испоришћујући постигнути успех у току Д-дана, наступале су ове јединице на југ, те су могле 7 јуна и поред тешких губитака да заузму положаје удаљене две до три миље северно и северозападно од овога града. Непријатељ је био потпуно свестан опасности на овом отсеку и предузео је са 21 тенковском и 12 СС тенковском дивизијом успешне противнападе на земљишту које је било идеално за дејство тенкова. Немци су могли да продру скоро до обале и да забију клин између ове две савезничке дивизије, услед чега је био привремено ометен наш комбиновани напад на Кан. Даљи развој догађаја показао је да је одржавање ове вароши било кључ непријатељеве стратегије. У следећим седмицама настојали су Немци да нам у огорченим борбама спрече њено освајање и онемогуће наш пробој преко р. Орне у правцу Сене. Даље на западу освојили смо 8 јуна Баје и проширили мостобран према унутрашњости копна.

У међувремену имали су Савезници прилике да се упознају са вештином и одлучношћу непријатеља да се одржи у својим утврђеним положајима иза наших линија. Иако су Немци сувише прецењивали важност ових положаја за ометање наших операција, ипак се не може порећи да је било врло тешко уништити самоубиличка одељења која су држала ове тачке. Најјачи од ових центара отпора налазио се код града Дувра на канадском отсеку, где су постојала подземна утврђења која су била изграђена 100 метара дубоко испод земље. Тек 17 јуна била је њихова посада присиљена на предају.

Пошто су јуришне трупе 5 корпуса савладале на америчком отсеку почетне тешкоће, избиле су 7 јуна око подне на друм Баје — Каантан, а идућег дана успоставиле везу на своме левом крилу са британском 50 дивизијом. 9 јуна је 5 корпус, ојачан 2 пешадијском дивизијом, брзо наступао на југ и запад и 11 јуна допро до линије Комон — Форе де Серизи — Изини. Захваљујући приспелим резервама ојачао је немачки отпор, нарочито на брежуљкастом земљишту испред Сен Лоа. Према десном крилу америчког фронта непријатељ је хитно довео нове борбене снаге да би код Монтебура затворио пут који води у Шербур. У центру је беснела жестока борба да би се на мочварном земљишту успоставила веза између оба мостобрана код ушћа р. Вире. Иако је непријатељ сматрао спречавање ове везе скоро исто тако важним као и одбрану Кана, ипак су патроле оба америчка корпуса ухватиле

10 јуна везу, а 12 јуна пао је Карантан. Немци су улагали очајне или узатудне напоре да поврате овај град и да поново успоставе клин између наших трупа. Сада је наш први мостобран био консолидован и завладали смо непрекидним обалским појасом од Киневила до источне обале р. Орне.

За све то време наша ратна и трговачка флота и наше људство у служби снабдевања сувоземних трупа обавили су огроман посао на обали и дуж обале под условима који би се тешко могли замислiti горим. Чак и под најповољнијим условима, задаци, постављени овим службеним гранама, били су огромни, а сада је услед бурног мора било још више отежано извођење њиховог задатка да искрцају велики број трупа и авиона и много хиљада тона материјала на отвореној обали која је била пуна мина и других препрека, јер се у циљу нашег искрцања нису могли да искористе неки изуми, као што су „Рино“ скеле које су биле спремљене за искрцање у овој фази наших операција. Требало је како обалу, тако и прилазе до ње, иако су се наше десантне трупе бориле у њиховој непосредној близини, очистити од препрека и мина, а истовар на оба крила десантне зоне извршити под ватром тешке немачке артиљерије. Непријатељско ваздухопловство, које се преко дана није могло видети, полагало је сваке ноћи мине испред обале тако да су наши чистачи мина морали стално бити у дејству. И поред свих ових тешкоћа наш систем дотура дуж целе обале функционисао је почев од 11 јуна у задовољавајућој мери. У почетку је наш истовар материјала и возила заостајао за 50% отприлике иза дотура предвиђеног планом. Ово задоцњење било је делимично ублажено чињеницом да је наша потрошња муниције била мања него што смо очекивали. Могли смо образовати резерве материјала, те нам ситуација снабдевања није причињавала никакву бригу. Вештачка лучка постројења стизала су на време и одмах ступала у дејство. У току првих шест дана наших операција било је на обалу искрцано 326.547 људи, 54.186 возила и 104.428 тона материјала. Ови бројеви покazuју колико је напора требало па да се, благодарећи неуморној енергији и смелости свих учесника, преbrode огромне тешкоће.

Спајањем свих мостобраћа, извршеним 11 јуна, припремили смо положаје са којих је требало поћи и решити судбину Француске у току два месеца сталних и жестоких борби. Непријатељ се више није могао да избави из хаоса у који је доспео услед нашег изненадног напада и последица бомбардовања из ваздуха и дејства ватре наших бродова. У току првих пет дана борбе испољили су се сви симптоми који су охарактерисали непријатељску одбрану и за идуће битке. Његови очајнички покушаји да доведе

у ред разорену саобраћајну мрежу постигли су слаб успех. Савезничко ваздухопловство продужило је свој напад на непријатељске положаје и дубоку позадину. У неким критичним моментима губиле су немачке армиске команде везу са својим корпусним штабовима, корпуси са дивизијама, а дивизиски штабови су били у неизвесности у погледу судбине својих пукова. Тенковске дивизије су почеле да извештавају да услед недостатка погонског материјала нису у стању да се крећу. Из истих разлога нису могла да стигну на боиште ни појачања, те је 13. јуна непријатељ био присиљен да погонски материјал за Седму армију довлачи чак из Нанта. Па ни муниције није било довољно, те се пад Карантана приписује околности да брањеници нису имали артиљеријску муницију. Ова оскудица није дојазила отуда што Немци нису располагали са довољно ратног материјала, већ зато што им је било немогуће дотурутити материјал до борбене зоне услед савезничке надмоћности у ваздуху. Све ово објашњава зашто непријатељ није могао да поврати иницијативу коју је изгубио после слома „Атлантског бедема“ на који се Ромел, заведен својом кобном заједницом, највише ослањао.

Од 11. јуна непријатељ је очајнички, али узалудно покушавао да нас веже за мостобран чије освајање није могао да спречи. Заповест Врховне команде оружане сile, издата 7. јуна, да се Савезници натерају у море, стигла је одвећ касно, те су Немци сада покушавали да спасу Шербур, да поново успоставе код Карантана клин између полуострва Котантена и Калвадоса и да одрже своје положаје на источном крилу одбраном града Кана, који су још држали. Идућих шест седмица показале су да су и ови напори морали пропасти услед моралне и материјалне надмоћности савезничких борбених снага.

КОНСОЛИДОВАЊЕ ДЕСАНТНЕ ЗОНЕ

Пошто смо после успешних операција стали чврстом ногом на француско тле, протекло је шест недеља мучних борби у циљу образовања једне зоне, која би била довољно дубока да би могли развити довољно јаку војну силу и у пуном обиму искористити своју материјалну надмоћност. За то нам је требало више времена него што смо очекивали, и то услед неповољних временских прилика, због којих је био више пута прекидан дотур људства и материјала преко Канала. Непријатељ се жилаво борио и покушавао да нас сатера у мостобран, али никада није био у стању да прикупи довољно борбених снага са којима би нас могао озбиљно угрозити. Са ових разлога било је извођење наших операција, у односу на време предвиђено у нашем операциском плану, у закашињењу, али смо могли да изградимо наше армије тако да смо надокнадили после успешног пробоја не само изгубљено време, већ смо и своје наступање могли да изведемо брже него што је било предвиђено у плану.

Наш први циљ био је да узани мостобран продубимо у правцу копна, те да обала не лежи више под непријатељском артиљериском ватром и да се даље операције изведу без ометања. Осим тога требало је да заузмемо луку Шербур, која нам је била неопходно потребна ради непрекидног дотура великих количина материјала за наше будуће операције.

Затим, уколико се наша војна сила повећавала, требало нам је више простора, да бисмо могли маневрисати и наше борбене снаге тако распоредити да се најбоље искористи наша материјална надмоћност и непријатељу зада отсудан ударац. За ту сврху морали смо заузети Кан и образовати мостобран с оне стране р. Орне и р. Одона, да бисмо спречили непријатеља да забије клин између савезничких положаја источно и западно од р. Вире и најзад, да проширимо наш фронт на јужни део полуострва Котантена.

Сада се непријатељ нашао пред једном дилемом. Поклонио је своје поверење Ромеловој тактици да сконцентрише сву снагу за одбрану обале, а сада, када није успео да спречи образовање савезничких мостобрана, није он имао никаквих других средстава

да уклони опасност која му је претила. Ромелово поуздање у мине и бетонске бункере имало је поразне последице за Немачку армију. Није постојао никакав систем дубинске одбране и, пошто су обалска утврђења била пробијена, непријатељ је изгубио иницијативу и никад више није успео да је поново добије. Напори Рундштета да поправи заблуде свога помоћника, после прве две или три седмице борби, могли су се запазити када је учинио очајнички покушај да створи једну мобилну тенковску армију као своју резерву. Али то је било већ доцкан. Непријатељ је био присиљен да услед недостатка пешадије употреби своје тенковске јединице за чисто дефанзивне задатке. Пошто су на тај начин ове тенковске јединице биле везане услед нашег сталног притиска, то је могао да повуче своје мобилне снаге из борбе ради њихове боље употребе тек почетком августа, када је пробој америчких трупа на западном крилу запечатио судбину Седме немачке армије.

Недостатак у пешадији био је главни узрок пораза непријатеља у Нормандији, а овај недостатак он није могао да надокнади, јер је и сада, као и раније, веровао у могућност великог савезничког подухвата у области Па де Калеа. Ову могућност, која нам је сада била тако корисна, јер је непријатеља обманула у погледу стварног циља наших припрема за инвазију, одржавали смо и после 6. јуна, што је проузроковало да је Петнаеста немачка армија била задржана источно од Сене за све време док смо изграђивали своја упоришта западно од ове реке. Не могу доволно да нагласим пресудан значај ове, у највећој мери успеле обмане, која нам је била корисна како за време десанта, тако и у току операција за идућа два месеца. Петнаеста немачка армија која би нас, можда, могла сама да победи, јер је била надмоћнија, да је била у јуну или јулу убачена у битку, остаја је ван борбе за све критично време ових операција. Тек када је продор био извршен, упућене су њене пешадиске дивизије у простор западно од Сене, одвећ доцкан да би могле да измене исход битке.

Непријатељске трупе у Нормандији добиле су нека појачања из других делова Француске и неких делова Европе, али катастрофално полако. У току првих шест седмица наших операција пристизало је на непријатељски фронт дневно и просечно узев појачање у јачини од пола дивизије. До 16. јуна он је увео у борбу четири своје тенковске дивизије, које су се налазиле у борбеној зони, а до 19. јуна увео је још шест најближих пешадиских дивизија. И тек почетком јула, када више није постојала никаква сумња у погледу јачине савезничког напада, почела су пристизати појачања из удаљенијих области.

Довођење ових појачања било је у највећој мери опасно и врло успорено заједничким дејством савезничког ваздухопловства и француских снага отпора. Иако су железничке линије биле релативно брзо поправљене, наше стално бомбардовање железничких чворова и ранжирних станица знатно је смањило железнички саобраћај у северозападној Француској и Белгији. Д-дана било је порушено 27% радионица локомотива, 13% самих локомотива и 8% осталог возног парка. Савезничким бомбардовањем пре Д-дана били су, сем два, порушени сви мостови на Сени западно од Париза. Следећих седмица била су порушена и та два моста заједно са најважнијим железничким и друмским мостовима преко Лоаре. И тако је бојиште у Нормандији било уствари потпуно отсечено, изузев простора Париз — Орлеан који се налазио између ових двеју река, те су путеви и железнице у овом простору биле преоптерећени и пружали, сасвим природно, повољну мету за бомбардовање и саботажу. Сём тога, тактичко ваздухопловство вршило је првих дана искрцања на граници свог оперативног подручја непрестане нападе на све железничке чворове и начинило једну препречну линију преко које је сваки дневни железнички саобраћај био немогућ. Ова линија протезала се у почетку преко места Понтобо, Фужер, Мајен, Алансон, Дре и Еvre, али се доцније и она, чим су наши мостоборани били проширени, још више растегла.

Услед ових напада на комуникације били су Немци присиљени да доводе своје резерве возом само до Источне Француске и то заобилазним крацима јако разорене железничке мреже, а одавде да их упућују сувим на фронт. Али, кретање по путевима било је ванредно тешко услед критичног стања погонског материјала поред тога што су колоне биле изложене савезничком бомбардовању и нападима из ниског лета. У првом полугодишту 1944 године немачка производња нафте опала је најмање за 40% услед бомбардовања фабрика за синтетички погонски материјал, које је извело наше стратешко ваздухопловство, а то се могло видети по томе што су непријатељска појачања и снабдевачке колоне с муком крчиле себи пут до Нормандије. Читаве дивизије прелазиле су пут на реквирираним бициклима, док је њихов пртљањ био превожен запрежним возилима, а тешка опрема стизала железницом, уколико је то било могуће, и обично знатно доцније него трупе. Тако је, например, 275 пешадиској дивизији требало не-дельу дана да би прешла 150 миља (240 км) од Фужера. Пошла је железницом, али је бомбардовањем била присиљена да застане. Онда су јој Французи отели коње, који су били набављени за даљи транспорт сувим, те је коначно морала доћи пешке до сво-

јих положаја, па и то се могло извести само ноћу услед ваздушних напада. 9 и 10 СС-тенковској дивизији требало је за марш из Источне Француске до Нормандије исто толико времена колико од Польске (њеног дотадашњег гарнизона) до француске границе, а 16 дивизија ГАФ-а,¹⁾ која је 18 јуна кренула железницом из Хага, морала је прећи дуги и обилазни пут кроз Холандију, Белгију, Рајнску Област и Источну Француску, те је тек 3 јула стигла на фронт. Због ових саобраћајних неприлика пристизала су појачања у Нормандију само делимице и одмах су, још изнурена и растројена, улазила у борбу. Све до средине јула непријатељ је доводио своја појачања из Бретање, југозападне и Западне Француске, Холандије, Польске и Норвешке. Само Петнаеста армија у области Па де Калеа није се кретала са свога места и очекивала је нову инвазију до које није никада дошло.

У међувремену је савезничко ваздухопловство завладало борбеном облашћу, па и целом Западном Европом коју су нацисти били окупирали. При повољном времену дању је било употребљавано преко 1.000 америчких тешких бомбардера, а ноћу преко 1.000 тешких бомбардера РАФ-а за стратегиске потребе. Њихове главне мете биле су немачке рафинерије нафте, фабрике синтетичког бензина и складишта погонског материјала. На мој захтев употребљени су такође и за нападе на тактичке циљеве на фронту у Нормандији. Нажалост, претежно рђаво време спречавало је пуно искоришћење ваздухопловства, те су се из ових разлога морале ваздушне операције често ограничивати, па и потпуно обуставити.

И поред неповољног времена АЕАФ (Allied Expeditionary Air Force — Савезничко инвазионо ваздухопловство) непрекидно је нападало тактичке циљеве. При бољем времену предузимано је по 4.000 летова дневно од стране ове команде, али су напади били вршени чак и под најнеповољнијим условима, и то у највећој могућој мери. У току прве седмице инвазије извело је тактичко ваздухопловство око 35.000 летова за непосредно потпомагање сувоземних трупа, те је следећих седмица изазвало својим трајним нападима на циљеве иза непријатељских линија — на путеве, железнице, утврђења, аеродроме, складишта погонског материјала и концентрације трупа — код непријатеља такву забуну и неред, да је услед тога наш продор крајем јула био врло олакшан. Наше господарење ваздухом било је тако савршено, да је непријатељ при повољном времену морао обуставити дању сав покрет и транспорт, а ноћу су напади продужавани, при чему су искоришћене светлеће ракете. Сам Рундштет признао је да са-

¹⁾) ГАФ значи: Ground Air Forces — Немачке ваздушне снаге за борбу на земљи. — Прим. ред.

везничко ваздухопловство влада не само борбеном облашћу него и њеним прилазним путевима у дубини преко 100 миља (160 км) иза фронта. Штавише, ни поједини војници, тако је он извештавао, нису били сигурни од напада.

Важан фактор за успех наших ваздушних операција у циљу снажног потпомагања било је постављање покретних писти на француском тлу, са којих су наши ловачки авиони могли да узлеђују. Чим смо ступили чврстом ногом на француску обалу, отпочело се са постављањем покретних писти, те сам захваљујући ванредном раду наших инжињерских трупа, могао већ 9 јуна ујутру поднети извештај да су савезнички авиони први пут после 1940. г. могли да дејствују са француског тла. У року од три недеље после Д-дана било је преbacено на копно укупно 31 савезничка ваздухопловна група.

Сву ову ваздушну надмоћност могли смо искористити, иако смо били приморани да одвојимо потребне снаге за ометање непријатељских припрема за напад на Уједињену Краљевину помоћу летећих бомби и тешких ракетних пројектила. Први V-1 пали су на Енглеску ноћу између 12 и 13 јуна, а три дана доцније отпочели су редовни напади са тим тајним оружјем. Бомбардовање V-1 рампи било је врло тешко, пошто су биле мале и могле су се лако прикрити, а и брзо премештати и поново подизати. Зато смо држали да је целисходније да нападамо слагалишта за снабдевање, довозне путеве и сам довоз. Наши покушаји да спречимо рад на већим масивним бетонским рампама, иако нам у то време није било јасно чemu ове рампе уопште служе, захтевали су употребу великих формација тешких бомбардера за бацање најтежих бомби.

Супротно активности наших авијатичара, ограничавало се дејство немачког ваздухопловства, сем случајних напада са 20 до 30 ловачких бомбардера на област наше инвазије, на опрезне осматрачке летове даљу, а ноћу на минирање обалских вода из тешких бомбардера. Сада смо, dakле, жњели плодове наше дуге борбе за превласт у ваздуху, борбе која је стала великих напора савезничко ваздухопловство још од почетка рата. После неуспеха непријатељског ваздухопловства да узме активног учешћа у борби против наших трупа у почетној фази инвазије, оно се ограничило на одбрану, задовољавајући се углавном да заштити упоришта, магацине и саобраћајне везе. Офанзивно потпомагање немачких сувоземних снага изостало је у великој мери, па и сама одбрана против напада наших ловачких бомбардера на положаје на фронту била је врло слаба и повремена. Непријатељ се заиста налазио у незгодној ситуацији: ако би предузео офанзиву упркос своје бројне слабости у поређењу са савезничким снагама, значило би

ићи у катастрофу; остане ли стално у дефанзиви, то би било лагано попуштање и опадање морала његових сувоземних трупа, јер им потпуно недостаје подршка ваздухопловства, које је одиграло 1940. г. тако велику улогу у његовим победама.

Шест недеља пре нашеог десанта било је појачано немачко ваздухопловство у области инвазије, али услед наших ваздушних напада није ово појачање дошло до изражaja, а немачка ваздушна појачања доведена после Д-дана била су слабија него што се очекивало. Аеродроми непријатељских ловаца од Бордоа до Белгије били су изложени тако жестоким нападима, да непријатељ није могао да сконцентрише своје ловачке авионе изнад борбене области, те је њихово дејство било слабо. Уопште, дејство непријатељских ловаца ограничило се на одбранбено патролирање иза немачких линија; они су при повољном времену вршили 300 до 350 а највише око 450 летова дневно. Додуше, непријатељско ваздухопловство је предузимало и понеки напад на мостобране, а вршило је и нападе бомбама и торпедима на наше бродове. Доказ за слабост непријатеља било је и то што је Бомбардерска команда РАФ-а могла са 350 тешких бомбардера да изведе 14. јуна дневни напад на Хавр и Булоњ, и то је била од почетка рата прва велика операција ове команде за време дана, у којој смо изгубили само један једини авион.

Кад год су се непријатељски авиони и појављивали, ми смо запажали код њих врло слабу вољу да приме битку. Само 12. јуна нападали су у јачој мери, када је 1.448 „летећих тврђава“ и „Лiberatora“ 8 америчке ваздушне армије извело масован напад на аеродроме у Француској. То је била највећа формација тешких бомбардера која је дотада била употребљена за један једини задатак. Том приликом претрпео је непријатељ тешке губитке од стране ловаца и није успео да се пробије до наших бомбардера. Стално избегавање Немаца да се упuste у борбу са нашим ловцима било је, углавном, условљено потребом да се штеде сопствене ослабљене снаге. Сем тога, код немачке посаде могао се утврдити и недостатак организације и искуства. Стални ноћни напади бомбардера РАФ-а потстакли су немачку команду ваздухопловства да првенstвено обучава и спрема ноћне ловце. Последица ове заблуде било је то, да су дневни ловци били рђаво обучени и у великој мери недорасли својим противницима. Наши авијатичари често нису наилазили ни при операцијама изнад борбене области, ни у стратегиским задацима далеко иза фронта ни на какву непријатељску ваздушну одбрану, тако да су савезнички губици у току сваке недеље износили просечно узев свега око 1% употребљених апарата.

Борбена вредност немачких сувоземних трупа била је врло различита. На прво место долазе СС-тенковске и падобранске јединице, које су биле знатно боље од редовних пешадиских дивизија. Њихов морал, ојачан слепим поверењем у коначну победу нациста, био је изванредно добар, те су се ове трупе бориле са фанатичном храброшћу до последњег човека и у нападу и у одбрани. Али код пешадиских дивизија нашли смо да су наши противници и физички и морално били далеко слабији од оних са којима смо се борили у Северној Африци. Недостатак у ваздушној и артиљеријској подршци, слаба исхрана, изостајање поште из завичаја, невојничко држање многих официра, бомбардовање завичајних градова, све је то неповољно утицало на расположење људства. Можда је $\frac{2}{3}$ људства било испод 19 или преко 30 година, а многи од њих били су очигледно заморени ратом. Али, поред свега тога, они још нису дошли до опасног стања апатије. Услед урођене германске дисциплине и укорењене храбrosti, они су се борили упорно, и тек на крају операција у Француској тренутно је клонуо њихов морал. Многи од њих, иако су били такозвани „ненацисти“, веровали су да је Хитлер једини спас за Немачку и држали да је боље пропасти у борби него доживети да се понови 1918 година. Сем тога, и пропагандистичко дејство немачке владе са V-оружјем имало је у почетној фази инвазије јак утицај на морал трупа. Најмању борбену вредност имало је странољудство које је или добровољно или присилно вршило немачку војну службу. Ради боље контроле били су ови људи распоређени по тврђавским посадама и пешадиским дивизијама. Скоро сви бегунци потицали су из њихових редова.

Неуспела завера немачке војне клике да убије Хитлера, ком је свет 20. јула био изненађен, имала је, како изгледа, слабо дејство на морал непријатеља. Немачка влада објавила је само неке појединости о томе, и већина војника сматрала је да су чињенице, за које су сазнали, чиста пропаганда Савезника. Такође ни чишћење армије од антинацистичких елемената, које је предузeo Химлер, није произвело никакву приметну промену у глешистима официрског кора и људства.

Борба, која је вођена прва два месеца после почетних успеха ради осигурања нападне зоне, претворила се на британском отсеку у тешко и дуготрајно хрвање за град Кан, центар овога отсека. Овде је непријатељ био сконцентрисао своју главну снагу. За то време Прва америчка армија крчила је себи пут кроз полуострво Котантен да би освојила луку Шербур, консолидовала своје положаје и извршила припреме за отсудни пробој према југу, који је отпочео крајем јула.

Улажући све своје напоре да спречи освајање Кана и проширење нашег мостобрана на истоку, непријатељ нам је у извесном степену олакшао освајање Шербура, те се од шестог или седмог дана после Д-дана битка развијала према плану. То се јасно видело на овом делу фронта првог дана нашег искрцавања, као и по нашем неуспеху да заузмемо град Кан у првом налету и да продремо у његову позадину. За Немце је била животна потреба да нам спрече прилаз Сенском базену, делом зато што та река претставља последњу и природну препреку за одбрану рампи за гађање V-1 и V-2 оружјем, делом зато што су им били потребни речни прелази за довођење појачања и снабдевање њихових дивизија у Нормандији, а делом што су се бојали нашег надирања на Париз, којим би биле отсечене све њихове борбене снаге на западу, и, најзад, због угрожавања луке Хавра, која је била главна база поморских снага одређених за операције против поморских веза инвазионих снага, а можда и зато, и то првенствено, што су хтели да искључе могућност везе између искрцаних савезничких снага и оних чије су искрцавање стално очекивали код Па де Калеа.

Из тих разлога немачка Врховна команда довела је све расположиве тенковске снаге, па и знатан део своје пешадије, на отсек код Кана. На тај начин она је олакшала наступање савезничких трупа на западу, али нас је зато спречила да заузмемо сав простор око Фалеза, који је био повољан за тенкове и изградња аеродрома. Даље, непријатељ је улагао све своје напоре, чим је увидео наше намере, да забије клин у циљу одвајања америчких снага на полуострву Котантену од снага у Калвадосу, да спречи отсецање немачких трупа на том полуострву и да нам затвори пут за Шербур. Немци су били потпуно свесни важности ове луке за савезнички дотур, иако су прецењивали унеколико њен значај, пошто нису знали за нашу намеру да употребимо вештачке луке, а можда су и потцењивали нашу вештину да се искрцамо на отвореној обали. Али, услед недостатка у пешадији и свог великог залагања на отсеку код Кана нису могли да спрече заузимање Шербура.

С обзиром на ове немачке противмере, употребили смо и тактику да стално нападамо на истоку, да овде прикујемо главину непријатељских снага, док не осигурамо своје положаје на западу. Борба, која се развила око Кана, и која нас је стала толико много крви уз мале теренске добитке, била је битни фактор за постизање крајњег успеха. Жилава одбрана непријатеља на овом отсеку била је најбољи доказ за правилност наше тактике. Како сам концем августа изјавио дописницима штампе, губитак

сваке стопе земље код Кана значио је за Немце исто толико колико изгубити земљиште од десет миља на неком другом месту. Ми смо својим левим крилом прикивали непријатеља за Кањ, док смо десним крилом извели напад у правцу Шербура.

Упорност непријатеља на источном крилу није значила да су се наше трупе шетале на западном крилу. Тада терен био је за одбрану тако повољан како се само може замислити. Ово „*boisage*“ земљиште, које је било прошарано шумама и вођњацима, чија су поља била омеђена високим насипима, на којима је било засађено дрвеће и где је сваки насип претстављао природну препреку за тенкове, није било нимало згодно за њих, те је наша пешадија морала да води огорчену борбу од ограде до ограде и од насипа до насипа, изложена ватри безбројних одабраних стрелца и добро маскираних митраљеских гнезда. За овај начин ратовања било је од неоцењиве вредности искуство које су стекле неке наше јединице интензивним претходним вежбама на маневарским пољима југозападне Енглеске, јер су научиле да се боре на земљишту врло сличном ономе на којем су се сада бориле против правог непријатеља.

По паду Каантана, 12 јуна, којим је било омогућено спајање оба америчка мостобрана, непријатељ је био врло узнемирен наступањем 82 ваздушно-десантне и 9 пешадиске дивизије у правцу Сен Совер Ле Виконт, јер је све више и више претила опасност да ће оне затворити превлаку полуострва и отсећи немачке јединице у Шербуру и око њега. Иако је немачка 77 пешадиска дивизија била доведена из Бретање у помоћ, ипак непријатељске снаге нису билеовољне нити да зауставе наше нацирање нити да уклоне непосредну опасност за Шербур, која је настала наступањем на север наше 4 и 90 пешадиске дивизије с обе стране пута за Монтебур. Зато се непријатељ ограничио на противнападе с југа и узалудно покушавао да поново освоји Каантан и поново успостави „клињ“, а да знатним масирањем артиљерије затвори пут северно од Монтебура. Ипак је Монтебур пао 19 јуна, пошто су Немци, услед слабости својих положаја у центру, морали 16 јуна напустити Сен Совер. Патроле 82 ваздушно-десантне дивизије биле су ушле тога дана у овај град, а 17 јуна избила је 9 пешадиска дивизија на западну обалу код места Ле Моатије Д' Алон и Сен Ло д' Урвил, северно и јужно од Барневила. Противник је образовао две борбене групе. Једна је имала задатак да брани Шербур, а друга да се повуче на југ. Али, када је полуострво било отсечено, остао је један део друге групе у клопци. Немачке снаге затворене на северу састојале су се из две скоро целе пешадиске дивизије, делова других двеју диви-

зија и целокупне поморске и копнене посаде у самом Шербуру. Чим је 7 амерички корпус избио на западну обалу, непријатељ више није могао да образује отступни коридор за своје јединице, отсечене на северу полуострва.

По заузетију Монтебура продужили смо наступање у правцу Шербура. Валоњ је пао идућег дана, а три пешадиске дивизије (4 на десном крилу, 79 у центру и 9 на левом крилу) отколиле су овај град. Покушај Немаца, предузеут да нас задрже код Монте-бура, на основу личне заповести Хитлера, показао се као тешка погрешка, пошто немачке јединице које су се повукле нису биле у стању да овај град дуго бране. Да је повлачење било раније извршено, можда би се Шербур могао држати исто толико дуго колико и Брест после тога. Тек када се рат пренео на Брегању, Немци су се користили овом поуком.

22. јуна по подне извршен је први напад на Шербур после бомбардовања спољних одбранбених линија које је трајало 80 минута. Непријатељ је у почетку давао упоран отпор. Наше трупе су се већ 25. јуна бориле по улицама овог града док је са околних брежуљака одјекивала грмљавина немачких експлозија у луци. 26. јуна у 15 часова јама су се предали немачки команданти, генералмајор Шлибен (сувоземне снаге) и контра-адмирал Хенеке (поморске снаге), иако су пре тога ишчупали обећање од својих трупа да ће дати отпор до последњег човека. Арсенал се држао до идућег јутра, док су неке фанатичне групе, које су и после пада продужиле отпор, морале бити појединачно уништене. Један део непријатељских трупа био се повукao на северозападни врх полуострва, али њихов командант, пуковник Кајл, био је заробљен 1. јула заједно са својим штабом, а северни део полуострва коначно освојен.

Сам Ромел је изразио мишљење да се мостобран после пада Шербура више не може од нас отети. Тиме је признао погрешку своје тактике што се сувише поуздао у бетонски „бедем“ и што није још на самој обали сувбио инвазију. Идућих недеља непријатељ је на настојање Рундштета вршио очајничке али узалудне напоре да створи покретну резерву, неопходно потребну за еластичну одбрану, али је за то било већ доцкан.

Неуспех непријатеља да створи јаке резерве, поврати иницијативу и нас баци у море после првих успеха у току нашег десанта, испољио се нарочито у борбама на британско-канадском отсеку. Док је 5. амерички корпус са свога мостобрана у Калвадосу наступао јужно и источно од Комона у правцу копна, дотле је код Тилија на отсеку Друге британске армије беснела жестока битка са променљивом срећом. Две немачке тенковске дивизије

чиниле су у почетку кичму отпора. Када се наш притисак повећао, увео је непријатељ у циљу појачања још две тенковске дивизије, али се и то показало недовољно. 28. јуна на другој страни обале р. Одона код Мондренвила образовао је 8 британски корпус мостобран око 4.000 метара широк и 1.000 метара дубок. Овде је непријатељ убацио у битку већи део својих осам тенковских дивизија и предузео безуспешан покушај да задржи наше напредовање и отсече наш мостобран северно од реке. Иако је рђаво време сметало јачу ваздушну подршку, мостобран је могао бити појачан и одржао се. Елитне СС-тенковске трупе нису успеле да нас приморају на повлачење, не зато што нису имале борбен дух, већ зато што су ове трупе биле убациване у битку одмах по доласку и то мало по мало. Да би спречили наш пробој, Немци су били принуђени да убацују у борбу мале групе, отприлике по 200 пешака,

под заштитом 15 до 20 борних кола — тактика која се показала као бескорисна и скопчана са врло великим губицима. Британске трупе приморале су непријатеља да и даље продужи с овом тактиком, тако да је 1. јула изгубио сваку прилику да ма где зада ударац већих размера. Својим сталним притиском британске трупе нису допустиле противнику да преузме иницијативу, нити су му дозволиле бар тренутак предаха који му је био потребан да повуче и прикупи своје тенковске снаге.

Поред свега тога, нисмо успели на источном отсеку да извршимо пробој у правцу Сене. Концентрација главних немачких снага у простору око Кана спречила нас је да задобијемо земљи-

ште које нам је било преко потребно. Ипак су наши планови били довољно еластични, те смо могли да искористимо непријатељску тактику и да наредимо америчким снагама енергично наступање на десном крилу са мостобрана, а да Британци и Канађани задржавају Немце на левом крилу.

Стога је у току месеца јула фелдмаршал Монтгомери стално вршио притисак са Другом армијом у циљу везивања непријатељских снага, док су америчке трупе на полуострву Котантену, заједно са искрцаним снагама источно од р. Вире, наставиле да нађиру на југ, да би задобиле простор за напад који је крајем месеца довео до пробоја немачке одбранбене линије. Фелдмаршал Монтгомери је мајсторски искористио ову тактичку ситуацију. Сада се чини сам бојао да ће непријатељ моћи озбиљно да угрози наш мостобран, те је наш главни задатак био да добијемо што већи простор у коме би се могле да развију наше трупе, чија је концентрација већ била завршена. Дошли смо у стадијум када капацитет луке Шербура, поједињих места на отвореној обали и вештачких лука више није био довољан за снабдевање наших трупа. Због тога је било неопходно потребно да се освоје још неке луке, првенствено у Бретањи, да би се могло отпочети са нашом великим офанзивом пре него што непријатељ буде у стању да изједначи своје пешадиске, тенковске и артиљеријске снаге са нашим. Претила је опасност да застанемо на целом фронту и да будемо приморани да пређемо у дефанзиву са мостобраном мале дубине као залеђем.

Несавладљиви нападни дух који је одушевљавао све јединице савезничких инвазионих снага спречио је да дође до ове ситуације. У првој половини јула водиле су се дуж целог фронта тешке борбе које су исцрпљавале и једну и другу страну. Док се Друга армија бесно борила против непријатељских тенковских снага на источном отсеку фронта, дотле је Прва армија полако напредовала с обе стране р. Вире.

Хтео сам да трупе генерала Бредлија наступају на југ чим Шербур буде пао. Али, како су ове трупе морале бити попуњене или прегруписане, то је офанзива могла отпочети тек 3. јула. Услед тешких теренских услова и рђавог времена наступање је било напорно. Непријатељ је давао огорчен отпор на целој линији. На отсеку 8. корпуса беснеле су од 4 до 10. јула жестоке борбе код Ла Хеј ди Пији после којих су јако утврђени немачки положаји били заузети. 7. корпус, који је вршио нападе на малом простору, услед мочварног земљишта, напредовао је споро и уз тешке губитке дуж пута Карантан—Перије. 19. корпус је прешао р. Виру и образовао мостобран код Сен Жан де Деја, а онда се упутио на југ. Ту су Немци првипут пребацили нешто појачања у тенков-

ским снагама са источног отсека на западни, на коме је досада 2 СС-тенковска дивизија била једина тенковска јединица. Сада је била убачена наставна тенковска дивизија западно од р. Вире. 11 јула је био сломљен њен противнапад ватром наше 9 и 30 пешадиске дивизије. Истог дана отпочела је своје надирање Прва америчка армија источно од р. Вире у правцу Сен Лоа и одмах задобила погодан терен, али тада је био уведен у борбу 2 немачки падобрански корпус који је спречио пробој у правцу Сен Лоа.

Услед овог снажног отпора армија је могла да напредује врло споро, иако је генерал Бредли стално нападао свима расположивим снагама. Због тога се фелдмаршал Монтгомери одлучио да удвоствручи своје напоре на источном крилу и да, како се он изразио „освајањем Кана потера непријатеља“ и омогући образовање мостобрана с јоне стране р. Орне. У томе случају могла би Друга армија, ослањајући се својим левим крилом на р. Орну, наступати на југ или преузети отсек код Комона и тако ослободити америчке трупе за надирање у Бретању.

Иако је непријатељ појачао западни отсек свога фронта, ипак је и сада као и пре сматрао одбрану Кана за свој најважнији задатак, те се 700 од 900 расположивих тенкова још увек налазило на томе отсеку, и то под командом Западне тенковске групе која је држала фронт источно од р. Дроме према Другој британској армији. После образовања нашег мостобрана на р. Одону тежиште борбе се пренело на покушај пробоја са запада од стране Канађана, а у правцу Кана. Немци су давали огорчен отпор код Карпикаеа. Ту је од 4 па до 6 јула између 3 канадске пешадиске дивизије и 12 СС-тенковске дивизије беснела жестока тродневна борба око поседа тамошњег аеродрома.

8 јула отпочео је фелдмаршал Монтгомери свој велики напад на Кан. Употребио је исту тактику коју је с успехом применио првипут у Северној Африци. На једној тачки фронта сконцентрисао је јаке снаге ради пробоја. Нападу је претходило бомбардовање од приближно 500 тешких бомбардера РАФ-а, допуњено убитачном ватром британских бродова „Роднеј“, „Робертс“ и „Белфаст“ и са сува жестоком артиљериском ватром. Иако је напад пешадије отпочео шест сати после бомбардовања из ваздуха непријатељ је услед силног бомбардовања и артиљериске ватре већ био онеспособљен, а његов отпор сломљен пре нашег напада. Бомбардовање је онемогућило сваки дотур. Немцима је нестало муниције и хране, те смо успели да поседнемо сав град, северно и западно од р. Орне. Наше напредовање било је знатно отежано рушевинама кућа и левковима бомби и граната, те је непријатељ могао да се одржи у Фобур де Восел с јоне стране реке.

После заузећа Кана извршили смо напад са циљем да се прошири мостобран на р. Одону, а заузеће Малтоа, који је пао 10 јула, изложило је непријатеља опкољавању у троуглу између р. Орне и р. Одона. Због ове опасности Немци су поново дали снајан отпор, те је борба око поседа коте 112 била нарочито огорчена. Опет је непријатељ био приморан да у борбу убаци своје тенковске јединице које је постепено повлачио и замењивао пешадијом да би образовао јаке ударне снаге у својој резерви. Неколико дана после тога Немци су поново покушали да створе ту резерву, те су због тога повукли са фронта две СС-тенковске дивизије, али напад Друге британске армије, извршен 16 и 17 јула на Евреси, приморао их је не само да хитно уведу у борбу те исте тенковске јединице, него и да једну СС-тенковску дивизију поделе у две борбене групе, што претставља штетну и опасну тактику. Тако је остала у резерви само 12 СС-тенковска дивизија, заморена дугим борбама које су се завршиле њеним поразом код Кана. Наши тешки напади јужно и источно од Кана, изведени 18 јула, учинили су крај њеном одмарашњу.

Стални, али безуспешни покушаји које је непријатељ предузимао у јуну и јулу ради образовања своје резерве тенковских снага били су битна одлика борбе у тим месецима, те томе имамо да захвалимо што смо успели да обезбедимо свој мостобран од непријатељских противнапада који су нас лако могли да баце у море. Сваки пут када су Немци покушали да тенковске јединице на фронту смене неком новом пешадиском дивизијом, наши су их напади приморали да те тенковске јединице поново врате на фронт. Непрекидни савезнички ударци приморали су непријатеља да продолжи своју очајничку и са великим губицима скоччану тактику да по сваку цену „запушава рупе“ и спречава наш пробој. Све док је трајао наш притисак и све док је страх од напада на Па де Кале задржавао непријатеља да доведе своје пешадиске резерве из те области источно од Сене, он није имао други избор него да се брани и да гледа како му Седма армија и Западна тенковска група крваје и полако изумирају зато што нам у својој одбрани пружа жесток отпор да би добио у времену. Све што му је остало било је да се бори да би то постигао.

У међувремену, противник је био приморан на нашем десном крилу да се услед сталног притиска Прве армије постепено повлачи преко минираног и тешког земљишта у правцу пута Лесеј — Перије — Сен Ло, где је хтео да пружи последњи отпор. Његова одбрана била је најслабија на западном крилу ове линије, али на отсеку код Сен Лоа Немци су уложили велике напоре да одрже ову важну раскрсницу, чији нам је посед био неопходно потребан

за извођење нашег пробоја. Ипак је 29 дивизија заузела 18 јула Сен Ло, а 9 и 30 пешадиска дивизија освојиле су западно од Сен Лоа и с оне стране р. Вире висове који су били подесни за извођење пробоја. И тако, до 18 јула заузеле су Прва и Друга армија положаје са којих су могли да отпочну напади у циљу пробоја. Сада смо имали простор потребан за маневровање, а у међувремену довели смо на мостобран 15 америчких дивизија (међу њима три оклопне) и 15 британских и канадских дивизија (међу њима четири оклопне), којима је непријатељ могао да супротстави 27 дивизија (међу њима 8 тенковских). Услед губитака које смо му нанели износила је његова стварна борбена снага свега шест тенковских и десет пуних пешадиских дивизија. Од 540.000 људи, које је дотада убацио у борбу, изгубио је најмање 160.000 мртвих, рањених и заробљених, а од 1.200 тенкова било је око 30% избачено из борбе. Изгледи на даља појачања нису били ружичасти, јер су свега четири од његових тенковских дивизија које су се налазиле на западу (изван области Па де Калеа) биле свеже, али још неспремне за борбу. Шест дивизија у Бретањи претрпеле су тешке губитке у борбама да одрже свој фронт у Нормандији. Сем тога, у Јужној Француској налазило се још дванаест дивизија, од којих је због активности француских макиста само седам или осам могло бити употребљено за заштиту обале. Југозападни део земље био је углавном лишен борбених јединица. Само Петнаеста армија у Па де Калеу, у јачини од 19 дивизија, била је бројно потпуна и још увек чекала је на нашу инвазију, јер су Немци више него никада веровали да ће до ње доћи чим су 12 јула отпочели бомбардовање Лондона летећим бомбама.

Прву и другу рунду смо ван сваке сумње добили, иако нам је за то требало више времена него што смо предвиђали. У првој рунди смо крочили на тле Француске, а у другој смо задржали иницијативу, проширили и осигурали свој мостобран и образовали инвазионе снаге са потребним материјалом за претстојећи одлучни ударац.

Непријатељ није више никада могао да се ослободи оне кобне ситуације до које га је довела Ромелова вера у „Атлантски бедем“ и наши успеси. Чудноват случај хтео је да наш стари противник из Африке буде тешко рањен управо један дан пре офанзиве Друге армије с оне стране р. Орне којом је отпочео пробој на западу.

ПРОБОЈ

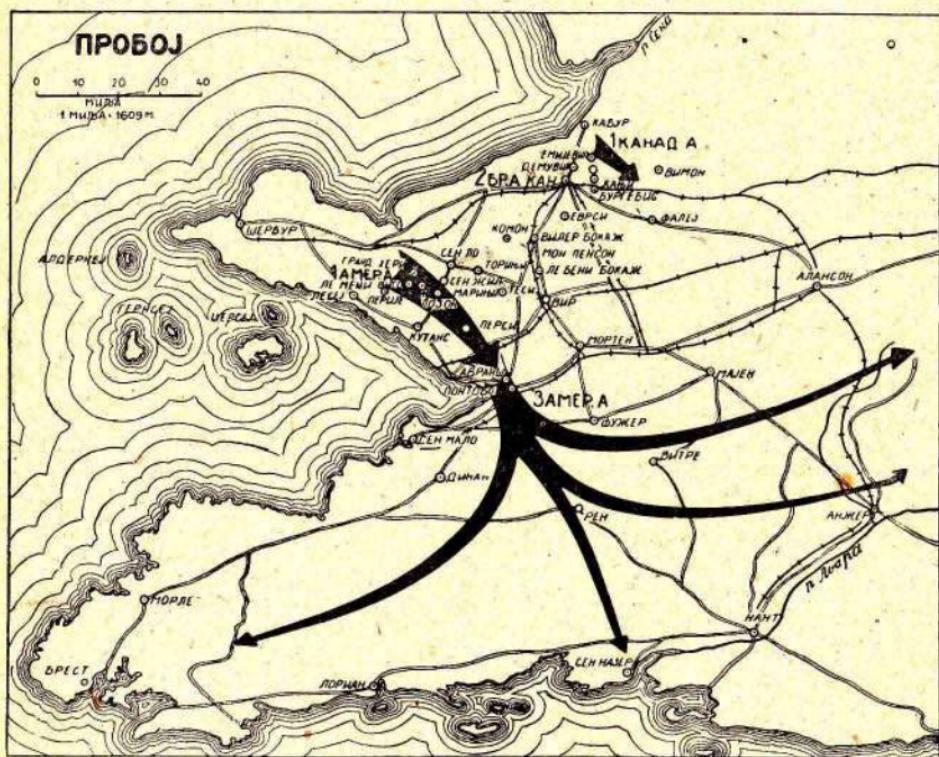
Још од почетка наших операција у Нормандији био сам, заједно са фелдмаршалом Монтгомеријем и генералом Бредлијем, мишљења да непријатеља треба везати и наносити му сталним нападима катастрофалне губитке на нашем најближем фронту како би се доцније обезбедила пуна слобода рада. Иначе би нам преостао избор да непријатеља полако потискујемо и борбом полако крчимо себи пут ка својим територијалним циљевима. У трећој седмици месеца јула заузеле су наше трупе положаје са којих смо могли предузети општи напад који је у смислу наше опште стратегије имао за циљ да се изврши пробој и униште непријатељске дивизије које су са највећим тешкоћама покушавале да нас задрже на мостобрану. Био сам уверен да ћемо, ако у овоме стадијуму употребимо све своје снаге за офанзиву, не само постићи све своје циљеве, него да ћемо напослетку извојевати и победу са релативно малим губицима.

С обзиром на непријатељску одбранбену тактику одлучили смо да најпре предузмемо нападе на свом левом крилу, а потом да задамо великим брзином снажан ударац непријатељу на десном крилу. У оба случаја било је потребно да се ћела наша ваздушна сила употреби за потпомагање напада на земљи. Такође смо се сложили и у томе да се једновремено са великим офанзивом морају предузети напади на целом фронту у циљу везивања противничких локалних резерви. Он није више имао веће резерве у приправности и зато се нисмо бојали никакве озбиљне противофанзиве.

На отсеку Друге армије предузели смо 16 и 17 јула снажне нападе у простору Евреси — Ескеј са мостобрана на р. Одону. Циљ ових напада био је да се непријатељ заведе и натера да употреби већи део својих тенковских снага западно од р. Орне ради даље одбране. После тога, и то 18 јула, требало је отпочети са главним нападом британско-канадских трупа у виду најирања од Кана преко р. Орне на југ и југоисток и проширити те нападе у правцу Сенског Залива и Париза. Идућег дана требало је да генерал Бредли отпочне велики напад са друге стране пута Перије — Сен

Јо и западно од тога града и да по успелом пробоју скрене челима својих окlopних снага на запад, правцем на Кутанс, и тако отсече непријатељске дивизије између Сен Лоа и обале, а потом да надире преко Авранша и, ако је могуће, угрози непријатељев бок. На тај начин бисмо могли да продремо на полуострво Брењању, освојимо тамошње луке које су нам биле преко потребне и опколимо и уништимо Седму немачку армију и бар један део Западне тенковске групе помоћу америчких снага на западу и британско-канадских на истоку.

Извођење овог плана отпочело је са великим изгледима на успех. Непријатељ је био, како смо и намеравали, обманут операцијама на отсеку Друге армије између Евренија и Ескеја. Резерва коју је покушавао да образује од две тенковске дивизије

била је доведена западно од р. Орне да задржи наш напад. Према томе, наш напад од 18. јула јужно и југоисточно од Кана преко реке постигао је потпуно тактичко изненађење.

Нападу је претходило још од ране зоре дотада најжешће и најјаче бомбардовање из ваздуха употребљено у циљу потпо-

магања сувоземних трупа. Био је то изванредан пример англо-америчке ваздушне сарадње. Преко 2.000 апарата Бомбардерске команде РАФ-а и 8 и 9 америчка ваздушна армија учествовали су у томе подухвагу и избацили преко 7.000 тона бомби. Док су бомбардери „Халифакси“ и „Ланкастери“ избацили за цигло 45 минута преко 5.000 тона бомби на нападнуто земљиште јужно од реке, дотле су амерички апарати напали непријатељске трупе, прикупљене иза фронта и на боковима. Приликом овог бомбардовања у виду тешка употребљене су за уништење отпора експлозивне бомбе са ударним упаљачима које нису стварале велике левкове, те нису отежавале наступање наших тенкова. Једновремено је жестока ватра наше поморске артиљерије употребнила ово бомбардовање.

Иако пролазне вредности, ипак су резултати овог бомбардовања били одлучујући за почетни успех. Стварни губици Немаца који су се посакривали у своја склоништа били су сразмерно мали. Али су били ошамућени овим бомбардовањем, те је код њих завладао такав хаос да читавих неколико часова није био дат никакав озбиљан отпор нашем наступању. У исто време призор силне ваздушне армије која је громела изнад наших глава произвео је велико одушевљење код нашег људства. Напад су извеле 7 и 11 дивизија, као и Гардиска оклопна дивизија 8 британског корпуса под командом генерал-лајтнанта О'Конора. Ове дивизије прешиле су реку у 7.45 часова потпомогнуте на оба крила пешадијом 1 корпуса и пешадијом 2 канадског корпуса. Непријатељ није успео да одмах прегрупише своје тенковске снаге да би се одупро нападу. 21 тенковска дивизија и 16 дивизија ГАФ-а које су морале издржати главни ударац биле су сувише растројене бомбардовањем да би могле пружити јак отпор. Поподне тога дана продрла је 11 британска оклопна дивизија у област Бургебиса, Гарда је била у Вимону, а 7 дивизија је продрла на југ преко Демувила. Предвече је ојачао отпор непријатеља, те је био у стању да предузме противнапад са 50 тенкова јужно и југоисточно од Бургебиса. При смркавању успео је да топовима који су били остали неоштећени после нашег бомбардовања створи противтенковску препреку која је задржала наше надирање на линији Емијевил — Кањи — Солије. Идућих дана време, које се 18 јула било поправило и омогућило бомбардовање из ваздуха, опет се погоршало у толикој мери да се земљиште у равници претворило у море блата које је онемогућило даље операције тенковских јединица.

Услед временских незгода морао се одложити и напад Прве армије који је био утврђен за 19 јули. Генерал Бредли и ја били смо мишљења да је и овде као и код Кана потребно извршити

снажно бомбардовање из ваздуха, ако хоћемо да наш план успе. Тек 25 јула небо се довољно разведрило да су се могле извести ваздушне операције. У међувремену биле су трупе Прве армије приморане да чуче сакривене у рупама иза живих ограда са којих је киша падала, док је непријатељ, ушанчен иза природних одбрана, пазио на сваки њихов покрет. Тек 25 јула после шест дана чекања, који су били најгоре време за америчке трупе у току овог целог ратовања, могао се предузети напад.

Наш план је предвиђао да после жестоког бомбардовања непријатељских положаја из ваздуха напад Прве армије отпочне дуж фронта три дивизије западно од Сен Лоа. Наш први циљ био је заузимање линије Марињи — Сен Жил. Потом су три даље дивизије имале задатак да се пробију кроз први нападни талас, скрену на запад и наступају на Кутанс и Гранвил и отсеку непријатеља у простору око места Перије — Лесеј. Извођење ова прва два напада било је поверено 7. корпусу с тим да 8. корпус уђе у борбу код Лесеја и наступа дуж обале на нашем десном крилу.

Предвиђао сам три могућности за заједничке британско-канадско-америчке операције. Прво, у случају повољног времена постојала је оправдана нада да ће Прва и Друга армија успети да отколне непријатељске снаге западно од р. Вире и да их избаце из борбе, што би значило открити непријатељев бок. Тада би било непотребно одвојити веће снаге за освајање Бретање, те би се главни део наших трупа могао употребити да довршимо уништење непријатељских снага у Нормандији. Друга могућност била је да непријатељ успе да образује одбрану на линији од Кана до града Авранша. У томе случају било би потребно да за освајање Бретање десним крилом изведемо наступање великих размера. Као треће, могао је непријатељ успети да задржи наше наступање с оне стране линије Кан—Авранш. За овај, свакако врло мало вероватан случај, били смо спремили једну посебну поморско-сувоземну и ваздушнодесантну операцију како бисмо с леђа заузели Бретању. Према тадашњој ситуацији било је освајање Бретање наш најважнији задатак, јер су нам биле потребне тамошње луке за исхранавање и снабдевање нових дивизија које смо хтели да употребимо за освајање Француске. Тада још нисмо могли да предвидимо колики ће бити пораз непријатеља у Нормандији.

25 јула ујутру 1.495 тешких бомбардера Осме ваздушне армије и 388 апарата АЕАФ-а бацило је преко 4.700 тона бомби западно од Сен Лоа на простор дубок пет миља и широк једну миљу. У исто време средњи бомбардери напали су концентрације трупа и артиљеријске положаје југоисточно од Кана, а ловачки бомбардери тукли су бомбама и ракетним мецима циљеве иза америч-

ког нападног отсека. Ваздушна армија АЕАФ-а извршила је тога дана 4.979 летова. У овим масовним операцијама изгубили смо свега 6 тешких бомбардера, 4 лака и 19 ловачких апарати. Ови губици били су углавном проузрокованы дејством непријатељске противавионске одбране. Иако су немачки ловци јаче учествовали него дотада, ипак нису успели да пробију нашу ловачку пратњу и допру до наших бомбардера.

Као и код бомбардовања које је извршено пре недељу дана приликом напада на Кан, није ни ово претходно бомбардовање на-нело Немцима неке веће губитке у људству, јер је оно било за-штићено заклонима, али је изазвало велики неред. Цео систем веза био је разбијен, а довоз из позадине отсечен. Дејство самог бом-бардовања било је на непријатеља тако јако да су неки као из-безумљени претрчавали у наше линије, а четири неоштећена тенка истакла су беле заставе пре него што је почeo наш пешадиски напад. Али и овде је као и код Кана ово дејство било само пролазно.

Ваздушни напади су, захваљујући недавно стеченом искуству, тако одговарали нашим операцијама на земљи како то пре го-дину дана нисмо могли ни у сну сањати. У том погледу заиста смо постigli велики напредак. Из два напада код Кана научили смо да пешадиски напад треба да дође одмах иза бомбардовања, да треба избегавати прављење многих левкова и да треба вршити напад на већи број циљева иза непријатељског фронта и на бо-ковима тученог отсека. Али у овоме још нисмо били довољно вешти. Неке од наших бомби пале су сувише близу и проузро-ковале губитке код нашег сопственог људства. Нажалост, усавр-шавање овако нових тактичких метода као што је непосредно пот-помагање бомбардовањем у виду тепиха може се постићи само опи-тима и погрешкама, те овакви жалосни губици иду на рачун не-избежних жртава при стицању искуства. Као жртва ових вазду-шних напада пао је и генерал-лајтнант Лесли Ц. Мак Нер када је из једног рова најистакнутије линије на фронту осматрао припреме за напад. Његова смрт претстављала је тежак удар за америчку армију, а за мене дубок бол.

У почетку офанзиве 7 корпус, који је био на отсеку западно од Сен Loa, имао је у свом саставу 2 и 3 оклопну дивизију, као и 1, 4, 9 и 30 пешадиску дивизију, а 8 корпус, који је био на отсеку Перије—Лесеј; 8, 79, 83 и 90 пешадиску дивизију и 4 оклопну дивизију. Битка је отпочела 25 јула у подне наступањем 7 корпуса. 9 дивизија била је на десном крилу, 4 у центру, а 30 на левом крилу. 1 дивизија и обе оклопне образовала су корпусну резерву. Једновремено вршили су наш 8, 19 и 5 корпус притисак на осталим отсецима ове армије. Јужно од Кана с обе стране пута за Фалез наступао је на јут 2 канадски корпус.

Америчко наступање било је ометано на левом крилу жестоком артиљеријском ватром са положаја који нису били разорени бомбардовањем, а на десном крилу пружале су немачке падобранске јединице жесток отпор. Отпор осталих немачких трупа — три пешадиске и једна тенковска дивизија — није био толико упоран. Према америчком отсеку фронта биле су непријатељске тенковске снаге још увек сразмерно слабе. Иако су се овде налазиле три тенковске дивизије, ипак је главнина непријатељских тенковских снага под командом Западне тенковске групе још увек била сконцентрисана на простору код Кана са једном дивизијом западно од р. Орне и пет дивизија источно од ње.

У почетку је наступање било споро, али око поноћи посео је 7 корпус пут Перије—Сен Ло, а 26 јула ступиле су у борбу 1 пешадиска и 2 и 3 оклопна дивизија. Лозон, Марињи и Сен Жил били су заузети, а пут Сен Ло—Кутанс пресечен. Истога дана предузео је 8 корпус напад с оне стране пута Перије—Сен Ло и западно од 7 корпуса. Немци су продужили своје жестоке противнападе, те када су Савезници скренули на запад према Кутансу, било је јасно да непријатељ намерава да што дуже задржи ово место у своме поседу како би тиме омогућио повлачење својих трупа са севера.

У току 27 јула била су заузета места Перије и Лесеј, те су, упркос многобројних минских поља и клопки за тенкове, наше трупе са оклодним јединицама на челу продужиле напредовање у правцу Кутанса. Наше оклопне јединице су обишли сва гнезда отпора и њихово чишћење препустиле пешадији. У међувремену Немци су очајно покушавали да се провуку кроз коридор код Кутанса, али је непријатељска пешадија отпочела повлачење из обалске области сувише касно, те су наши авиони наносили тешке губитке возилима која су се кретала на југ путевима који су водили у овај град. Непријатељске снаге северно од Кутанса састојале су се у то време из јединица три пешадиске дивизије (77, 243 и 353), 2 СС-тенковске и 17 СС-тенковске гренадирске дивизије, као и из јединица 265, 266 и 275 пешадиске дивизије. Немачка команда се пре свега старала да спасе СС-формације, а остале је препустила њиховој судбини.

28 јула освојила је Кутанс наша 4 оклопна дивизија која је са 6 оклопном дивизијом образовала чело 8 корпуса, те је тиме била Немцима пресечена отступница. После тога су обе дивизије наступале све већом брзином на југ у правцу реке Сиене, док је 7 корпус са 2 и 3 оклопном дивизијом, као претходницим, продужио напад у југозападном правцу према Гранвилу и Авраншу. После губитка Кутанса претворило се отступање Немаца у хаотично

бекство, те смо 28 јула, у року од 24 часа, заробили 4.500 људи. Иако су била постављена минска поља да би се зауставило наше гоњење, а немачке тенковске јединице настојале да упорном борбом заштите повлачење, ипак наше наступање није било заустављено. 5 немачка падобранска дивизија, наставна тенковска дивизија и 353 пешадиска дивизија биле су у то време скоро потпуно уништене. Ове су јединице биле доцније поново образоване, како су то Немци обично радили.

Истога дана наступао је 19 корпус јужно од Сен Лоа и до про до Тесија на Вири, док је 5 корпус нападао јужно од шуме Форе де Серизи где је 3 немачка падобранска дивизија давала жесток отпор. Даље источно, на британско-канадском отсеку, било је наступање 2 канадског корпуса у правцу Фалеза задржано јаким одбранбеним појасом против тенковских топова, укопаних тенкова и минобаца. Уз ванредну подршку 83 групе РАФ-а напали су Канађани овај положај ради извиђања и нанели непријатељу тешке губитке. Али наш притисак на овом отсеку није могао спречити да се 2 немачка тенковска дивизија не пребаци са источне обале р. Орне у простор код Тесија, где се зауставила да би заштитила опште повлачење из Кутанса. Јединице две немачке пешадиске дивизије са малим делом 2 падобранске дивизије биле су такође доведене из Бретање, да би појачале непријатељски фронт. Пре долaska ових појачања имале су непријатељске трупе на америчком отсеку, према нашој процени, борбену вредност од три и по пешадиске, једне падобранске и три тенковске дивизије, иако су се номинално састојале из девет пешадиских, две падобранске, једне тенковско-гренадирске и две тенковске дивизије. На британском отсеку, између Комона и Кабура, имао је непријатељ номинално осам пешадиских и пет тенковских дивизија, али њихова стварна јачина одговарала је јачини пет и по пешадиских и три и по тенковске дивизије.

Даља појачања немачкој Седмој армији и Западној тенковској групи могла су доћи само од Петнаесте армије из Па де Калеа. Сама Седма армија имала је на расположењу свега једну пешадиску дивизију на острвима у Каналу и неке делове две дивизије у Бретањи које још није увела у борбу. Прва немачка армија, која се налазила у југозападној Француској, састојала се само из две допунске пешадиске дивизије, три наставне дивизије и једне тенковске дивизије (ова је била уплетена у борбе са макистима). Деветнаеста армија, која се налазила на југоистоку, већ је послала три пешадиске дивизије у борбену област, а само је једна била послата овој армији као популна, те је имала још једну потпуну пешадиску дивизију, шест допунских пешадиских дивизија и једну

тенковску дивизију. Због двоструког угрожавања, делом од стране француских макиста а делом од могућег савезничког десанта на обалу француског Средоземља, изгледало је невероватно да би се одатле довлачиле даље резерве за Нормандију, осим неких јединица тенковске дивизије. Из Холандије биле су доведене у Нормандију три допунске дивизије, те је тамошња одбрана била знатно ослабљена. У борбену област почела су стизати и појачања из Немачке, али бројна јачина свих дивизија упућених против савезничког фронта и даље је опадала. У последњим борбама биле су многе дивизије принуђене да употребе људство дотура, пионире и артиљерице као пешадију, док су неке друге дивизије биле распарчане да би попуниле оне дивизије које су биле још способне за борбу.

У то време почeo је опадати и страх од нашег угрожавања Па де Калеа, уколико су се Немци нашли пред непосредном опасношћу која је настала услед нашег пробоја у Нормандији. Настојали смо да што дуже одржимо страх од друге инвазије, иако је њена главна сврха — задржати Петнаесту армију у Па де Калеу — била у потпуности испуњена у критичној фази десанта и обезбеђења десантне зоне. Када је 25. јула Прва америчка армија прешла у напад послала је Петнаесту армија своје прво појачање на запад преко Сене у виду 363 пешадиске дивизије која је тог истог дана започела прелаз преко ове реке, док су се друге дивизије спремале да дођу за њом.

Пошто је наш први пробој на западном крилу успео, држао сам да је дошло време да се образује Трећа америчка армија. Ова армија била је од 1. августа стављена под команду генерала Патона и имала је 8, 12, 15 и 20 корпус, док су 5, 7 и 19 корпус остали код Прве армије. Команду над обема армијама примио је генерал Бредли који је водио Прву армију са тако сјајним успехом. Генерал (тада генерал-лајтнант) С. Х. Хоџес постао је његов наследник као командант Прве армије.

Нешто раније, 23. јула, постала је Прва канадска армија под генералом Крераром такође самостална оперативна јединица. У почетку се састојала од 1 британског корпуса, коме је 31. јула приодат 2 канадски корпус. Ова армија примила је сада крајње источно крило фронта. Са другом британском армијом под генералом Демпсејем сачињавала је 21. групу армија под командом фелдмаршала Монтгомерија.

Управо у то време премештао се мој штаб на континент и, да би се у овој критичној фази наших операција обезбедило јединство команда, фелдмаршал Монтгомери је и даље вршио дужност мoga заменика и задржао, под мојим надзором, руковођење

свих копнених операција ради њиховог усклађивања. Овај однос трајао је од 1 августа до 1 септембра, све док мој оперативни штаб и служба везе нису ступили у дејство и ја лично преузео команду над обема групама армија.

Наш план био је да на западном отсеку, а по освајању Кутанса, наша Трећа армија наступа на југ, продре преко Авранша у Бретању и поседне област Рен—Фужер, а потом да скрене на запад, заузме Сен Мало, Киберонски Залив и Брест, и очисти цело полуострво од непријатеља, а Прва армија да наступа на југ и поседне простор Мортен—Вир. У исто време Друга армија је имала да изврши напад у области Комона упоредо са нападом Прве армије на Вир. На овом отсеку фронта непријатељ је имао у борбеној линији отприлике само четири пукова који су били ојачани са неколико укопаних тенкова. Овде се пружала згодна прилика за снажан напад који би у заједници са офанзивом генерала Бредлија на западу могао да донесе отсудне резултате. Радити брзо било је сада главна ствар. Нисмо могли да дозволимо да чекамо на лепо време или да губимо време на детаље наше припреме. Непријатељ је посртао под нашим ударцима, те му нисмо смели дати прилике да консолидује своје положаје, распореди своје јединице и доведе резерве. Наш задатак био је да изведемо општу офанзиву па, ако се мора, чак и без мера опрезности.

Наш напад на десном крилу и даље се развијао. 29. јула прешли су оклопне јединице 8 корпуса р. Сиену, јужно од Кутанса; два дана доцније Авранш је пао у руке наше 4 оклопне дивизије, а 31. јула сломила је 6 оклопна дивизија последњи отпор у Гранвилу. Сада није више стајала никаква препрека између нас и Бретање и бок непријатеља био је, као што сам очекивао, откривеј. Непријатељске трупе биле су у пуном расулу, а наши ловци и ловачки бомбардери летели су изнад путева и нападали збијене немачке транспортне колоне у повлачењу са таквим успехом да је само наше наступање било спречавано масом разорених возила. Непријатељска пешадија није била у стању да се бори, те су само преморене и разбијене тенковске снаге пружале нешто знатнији отпор.

У исто време отпочео је и британски напад јужно од Комона. Непријатељ је покушао да са две тенковске дивизије створи пиво у простору Перси—Теси са кога би могао да спречи слом свога целокупног фронта у Нормандији. Међутим, једновремени фронтални напад Прве армије и бочни напад Друге армије у правцу Вира осујетили су овај план. Британској офанзиви на отсеку код Комона опет је претходило снажно бомбардовање из ваздуха са приближно 700 тешких бомбардера РАФ-а уз подршку приближно

500 лаких и средњих бомбардера АЕАФ-а. Ово бомбардовање постигло је, као и обично, исти резултат, те је укочило непријатеља. Према изјавама заробљеника владало је такво безглавље да је свака организована борба немачких трупа била читавих дванаест часова немогућа, иако Савезници нису доволно искористили ову прилику, пошто наш пешадиски напад није дошао одмах по престанку бомбардовања. Покушаји непријатеља да спречи заузимање брежуљкастог земљишта западно од Мон Пенсона и долине р. Вире били су осуђени. Наша 11 оклопна дивизија 8 корпуса заузела је 1 августа Ле Бени Бокаж, а 2 августа после жестоких борби и Вир, који су идућег дана привремено повратиле две СС-тенковске дивизије. После огорчених борби које су трајале неколико дана непријатељ је био коначно избачен из овога отсека. Даље на североисток пали су 4 августа Евреји и Ескеј, југозападно од Кана, а 5 августа и Вилер Бокаж.

Овом заједничком операцијом Прве и Друге армије био је бок америчког истуреног фронта потпуно осигуран. Пошто се непријатељ најзад одлучио да доведе јединице Петнаесте армије за појачање фронта у Нормандији, то је он сада могао да ново-приспелим пешадиским трупама смени тенковске јединице које су дотада биле прикупљене источно од р. Орне да би спречио пробој у правцу Париза и реке Сене. Немачка команда отпочела је са упућивањем ових тенковских јединица на запад у простор око р. Вире, да би појачала Седму армију која је тежила да овде спречи слом фронта и да би је оспособила да изведе напад на бокове наше Треће армије. Према томе, непријатељски отпор је ојачао доласком четири тенковске дивизије из области источно од р. Орне којима су се прикључиле још једна тенковска и једна пешадиска дивизија са простора источно од Сене.

По паду Гранвила и Авранша наставила је Трећа армија да наступа у Бретању савлађујући при том беззначајан отпор немачких трупа. Прелаз преко р. Селине извојевала је 4 оклопна дивизија када је 1 августа освојила оба њена насила. Потом је ова дивизија наступала на југ у намери да отсече превлаку полуострва Бретање, док је 6 оклопна дивизија скренула на запад правцем на Брест. Ваздушнодесантне акције које смо припремили да бисмо отворили пут за Бретању, постале су излишне због муњевитог наступања наших трупа. 2 августа ушла је 4 оклопна дивизија у предграђе Рена, а 6 оклопна дивизија у Динан заобишивши Сен Мало. Борбени одреди ове две дивизије, за којима су наступале 8, 79 и 83 пешадиска дивизија, напредовали су брзо у намери да прегазе полуострво. 4 августа цео Рен је био у нашим рукама и док је одатле једна колона наступала правцем за

Нант, друга је освојила Фужер и Витре и наступала даље у правцу Лоаре. 6 августа држали смо реку Вилену од Рена до мора и тако потпуно отсекли ово полуострво. За то време, наступајући на исток, избила је 5 пешадиска дивизија на Лоару између Нанта и Анжера. Сам Нант пао је 10 августа. У међувремену, 6 оклопна дивизија прошла је кроз Бретању наступајући у правцу запада и сада је стајала пред Брестом.

Летеће колоне генерала Патона нису наилазиле ни на какав знатнији отпор, јер је бок непријатеља био тако сломљен да се јединице веће од једне чете нису скоро ни бориле. Када су Немци увидели да неће бити у стању да образују ма какву одбранбену линију којом би могли да одрже полуострво, они су се помирили са неумитном судбином и евакуисали су унутрашњост полуострва Бретање. Са још преосталим снагама одлучили су да бране Брест, Сен Назер, Сен Мало и Лоријан, луке које су сматрали нашим главним циљевима. За ову сврху располагали су са 45.000 људи по саде, деловима 2 падобранске дивизије и три пешадиске дивизије, укупно око 75.000 људи. На неким местима још су се држали цепови отпора које су наше оклопне колоне обишле. Њихово уништење примила је на себе наша пешадија и локалне снаге француског отпора. Крајем прве седмице месеца августа био је непријатељ свуда принуђен да се повуче у луке које је сада опсео 8 корпус.

Хтео бих на овом месту да укажем на велику помоћ коју су нам пружиле ФФИ снаге (Forces Françaises de l' Intérieur — Француске снаге отпора) приликом освајања Бретање. Још од месеца јула биле су образоване у овој области снаге отпора око кадра јуришних одреда 4 падобранског батаљона и достигле јачину од приближно 30.000 људи. Ноћу између 4 и 5 августа био је штаб ФФИ снага доведен у Бретању да прими задатак да руководи њиховим операцијама. Док су савезничке колоне наступале, дотле су ове француске снаге вршиле препаде из својих заседа на непријатеља који је отступао, нападале трупе и гнезда и спречавале рушење мостова. Пошто су наше оклопне јединице прошли мимо њих, оне су добиле задатак да чисте места у којима су Немци давали отпор и обезбеђују савезничке комуникације. Они су исто тако указивали нашим трупама велику помоћ, прибављајући им податке о покретима и намерама непријатеља. За нас је било врло важно и то, што су својим сталним узнемирањем непријатеља створили ону страшну атмосферу несигурности и мржње која је поткопала самопоуздање трупних команданата и храброст војника.

БИТКА ОКО ЏЕПА ФАЛЕЗ — АРЖАНТАН

У току прве седмице августа узео је слом непријатеља та-
ке размере на западном крилу, да сам био убеђен да су се моје
најсмeliјe наде оствариле. Сада смо имали прилике да оперишемо
иза леђа преосталих немачких снага у Нормандији и да их опко-
лимо. Сматрао сам да су изгледи да се непријатељу овде зада
уништавајући ударац тако повољни да нисам хтео, иако су нам
хитно требале луке у Бретањи, одвојити за њихово освајање веће
снаге наших армија које су се бориле у Нормандији. У редовима
Седме немачке армије и Западне тенковске трупе налазила се елита
немачких борбених снага у Западној Европи. Радило се о томе да
за себе опет извучемо сву корист из тактике непријатеља. Опко-
љавање и уништење ових армија донело би нам пуну слободу рада
у целији Француској. Зато смо одлучили да одустанемо од Бре-
тање и да ту оставимо само 8 корпус Треће армије са задатком
да заузме тамошње луке. Све остale трупе имале би се уз по-
дршку расположивих ваздушних снага посветити уништењу непри-
јатељске главнице.

15 корпус Треће армије наступао је на левом крилу 8 кор-
пуса на југ и 6 августа заузео градове Мајен и Лавал. Према на-
шем плану имао је задатак да одавде наступа на исток, потпо-
могнут од 12 и 20 корпуса који су били доведени на фронт. Од
Ле Мана требало је чело оклопних јединица да скрене на север
и прође кроз Алансон правцем на Аржантан. Истовремено требало
је да Прва канадска армија продужи своје наступање према Фа-
лезу, те да се по могућству споји код Аржантана са Американ-
цима и да тако опколи главницу непријатељских снага у правцу
запада. У међувремену, требало је да се Друга британска армија
и Прва америчка армија, које су долазиле са севера, односно за-
пада, такође споје и затворе обруч.

Највећу тешкоћу и опасност у извођењу овога плана прет-
стављао је проблем снабдевања Треће армије. Муњевито надирање
оклопних снага генерала Патона у отворени непријатељски бок
већ је увељико оптеретило нашу службу дотура. Она је могла да
изврши овај тежак задатак захваљујући великим залатању и не-

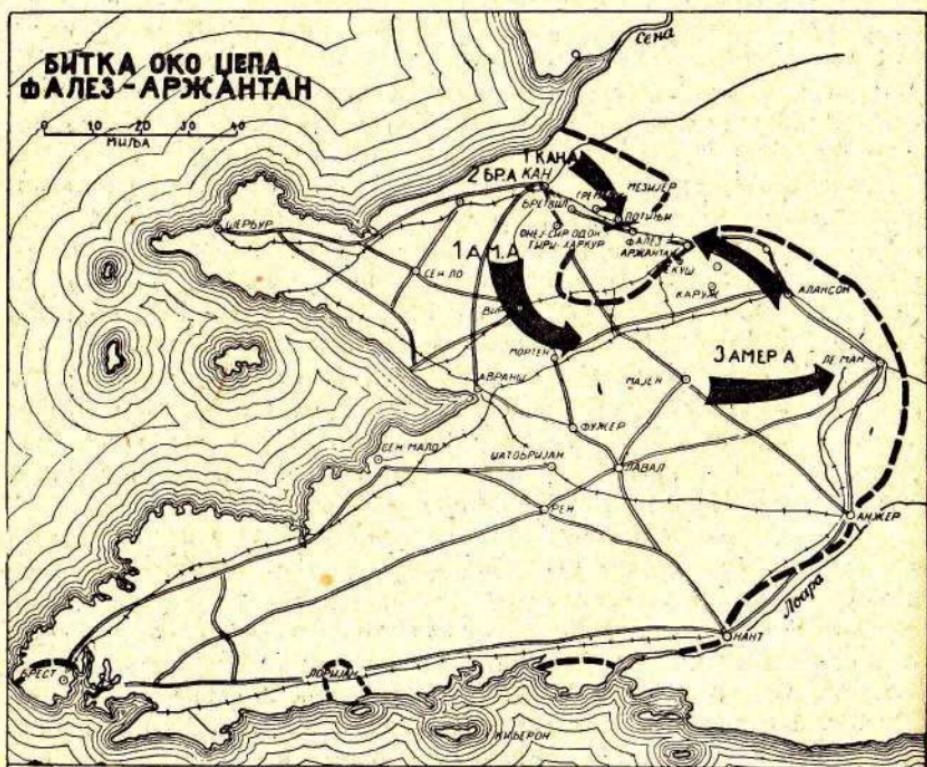
уморном раду људства транспортних колона. Сем тога, морао је цео наш дотур, услед упорне одбране лука у Бретањи, стизати копненим путем преко обала Нормандије и Шербура, дуж западне обале полуострва Котантена, а онда кроз наш коридор код Авранша који је још увек био узан.

Критично стање нашег дотура утицало је сада и на тактику непријатеља, тактику која је у почетку изгледала сасвим умесна, али која је нама ипак на крају крајева омогућила да дођемо до свога циља, тј. до уништења две немачке армије у Нормандији. Као што сам већ изложио, непријатељ је био у стању да по признању својих пешадиских појачања са источне обале Сене на отсек код Кана упути крајем јула своје тенковске снаге у правцу р. Вире и да ту спречи потпун слом свога фронта, који му је претстојао после нашег пробоја западно од Сен-Лоа. Све те тенковске трупе биле су прикупљене у простору код Мортена и стављене под јединствену команду и добиле задатак да наступајући на запад продру преко Авранша до обале и тако отсеку Трећу америчку армију од њених база за снабдевање. То је било први пут да је непријатељ у току два месеца од почетка инвазије био у стању да образује јаке тенковске снаге по познатом узору тенковских дивизија. То је била и последња офанзива тенковских снага све до 16 децембра када је Рундштет предузео своју очајничку офанзиву са Сигфридове линије против наше Прве армије. Немачке тенковске снаге, сконцентрисане источно од Мортена, за напад на Авранш, састојале су се из: 1 и 2 СС, 2 и 116 тенковске дивизије и делова 17 тенковске гренадирске дивизије, као и припаде пешадије, дакле, страшна борбена снага. Да је непријатељ придавао овој операцији велику важност, види се по томе што је своје далеколетне бомбардере ослободио њиховог дотадашњег задатка, минирања наших обала (од 6 јуна скоро њихов једини задатак), и упутио их за потпомагање овог напада.

Овај напад почeo је 7 августа. Једновремено извеле су друге јединице Седме армије противнапад на р. Вире да би заштитиле бокове тенковских снага. Пошто је тачно оценио јамеру непријатеља, предузео је генерал Бредли благовремено одговарајуће противмере и није био забринут за исход ове борбе. Када је напад отпочео, били су прикупљени у близини Мортена наша 4, 9 и 30 пешадиска дивизија, 3 окlopna дивизија као и делови 2 оклопне дивизије. У огорченој одбраненој бици ове снаге 7 корпуса задржале су непријатељски напад. „Тајфуни“ 2 тактичке ваздушне армије пружили су велику помоћ приликом уништења непријатељског клина. Они су се обрушавали на тенковске колоне и ракетним зрнима разорили или оштетили многе тенкове и друга слабо оклопљена возила. Заједнички жестоки отпор наших суво-

земних и ваздушних снага коначно је задржао непријатељски напад, а опасност претворио у велику победу. Овог пута, време је било на нашој страни и ванредно подесно за наше ваздушне операције. Да нису наши авиони могли да узму учешћа у борби, непријатељ би можда успео да при свом првом нападу продре у Авранш, те би наше трупе, јужно и источно од коридора код Авранша, биле за извесно време зависне од снабдевања ваздушним путем; што би, сасвим природно, знатно ограничило нашу маневарску способност.

Иако је непријатељ био тиме задржан и претрпео тешке губитке, ипак је продужио и даље своје напоре да би продро у Авранш, те је битка беснела још и сутрадан. Бесни напади немачких тенковских дивизија нашли су на жесток отпор 7 аме-

ричког корпуса, а наше тактичке ваздушне снаге пружале су ванредну помоћ бомбардујући и тукући из ниског лета концентрације непријатељских трупа. Да би одржао силину напада, непријатељ је довео нове тенковске резерве, те се у великом нереду

наставила жестока борба по брежуљцима око Мортена. Западно од њих могли су Немци да виде ону равницу преко које су се најали да ће прорети у Авранш, те је чињеница да су стално пред очима имали овај циљ можда допринела томе да буду тако истрајни у својим напорима.

Тек 12 августа указали су се први знаци да је непријатељ увидео да му је немогуће постићи тај циљ и да је, најзад, отпочео да помиšља на отступање. Као и раније, тако је и сада фанатична тврдоглавост нацистичких вођа и урођена жилавост њихових трупа, навела Немце на то да се сувише дugo задрже на једном положају који је са војничког гледишта требало давно напустити. Већ 10 августа било је јасно да непријатељски противнапади не могу донети никакав пресудни резултат, чак и да допустимо да су били предузети с обзиром на општу очајну ситуацију коју је требало макар и привремено усталити.

На конференцији одржаној 10 августа у штабу генерала Бредлија било је одлучено да се искористи прилика за опкољавање које је било омогућено тактиком непријатеља. 15 корпус Треће армије, наступајући на исток, заузео је још 9 августа Ле Ман, а потом скренуо на север да би, како је било предвиђено планом, угрозио позадину тенковских снага које су се бориле код Мортена. Једновремено је наступао и 20 корпус преко Шатобријана ка Лоари и посебо 10 августа Анжер и тиме заштитио јужни бок нашеј заобилазног мањевра. 11 августа је 15 корпус био северно од пута Се—Каруж, док је 12 августа ноћу 5 америчка оклопна дивизија ушла у предграђе Аржантана, а француска 2 оклопна дивизија, потпомогнута од 79 и 90 пешадиске дивизије, у Екуш.

У међувремену, наступала је упркос жестоком отпору Прва америчка армија југозападно од р. Вире, док је британска Друга армија претерала непријатеља са његових доминирајућих положаја на Мон Пенсону (јужно од Онеја на Одону), а 13 августа посела Тири Харкур. Шест дана пре тога, Друга армија је образовала, упркос огорченом непријатељском отпору, мостобран с друге стране р. Орне код Гренбоска, ниже од Тири Харкура. Овај истурени фронт био је образован да би се потпомогло наступање Прве канадске армије дуж пута Кан—Фалез. Сада, као и пре, био је отсек код Кана најтежи отсек на северном фронту, те су Савезници могли да напредују полако и уз тешке губитке против најјачих положаја на које смо до сада наишли. Пета немачка тенковска армија, која је сменила Западну тенковску групу, бранила је сада овај отсек. 7 августа било је употребљено преко 1.000 тешких бомбардера РАФ-а да туку концентрације непријатељских група између Кана и Бретвила, а идућег дана 500 тешких бом-

бардера 8. ваздушне армије припремило је напад Канађана који је довео до освајања Бретвила. Непријатељ се повукао на реку Лезон између Потињија и Мезијера и ту успео да задржи Канађане неколико дана. Тек 14 августа била је после жестоког ваздушног бомбардовања сломљена ова лиција, а 17 августа Фалез је био коначно поседнут. Од искрцања у јуну па до тога дана непријатељски отпор на том отсеку стао је Савезнике више крви око његовог заузећа него све остale инвазионе операције. Али без великих жртава које су и британско-канадске трупе поднеле у низу дивљачких и тешких борби, прво за Кан а онда за Фалез, не би савезничке трупе могле постићи величанствене успехе на осталим отсекима. Чим је Трећа армија заузела положаје код Аржантана, а Канађани код Фалеза, била је створена база за „битку око цепа“. Непријатељ се огорчен борио да би одржао слободан међупростор између ова два места и да би преко њега омогућио повлачење својих снага са запада. 13 августа било је ово повлачење у пуном току источно од Мортена, а у правцу Аржантана. На брзу руку довео је непријатељ пешадиске резерве преко Сене. Пет дивизија прешло је ову реку у току седмице пре 12 августа, али оне нису могле да спасу ситуацију. Непријатељ је сада преко Аржантана довлачио потребне тенковске снаге да би бранио помоћу њих јужну ивицу овога цепа против америчких напада у намери да кроз коридор извуче што више својих снага, док је помоћу 12 СС-тенковске дивизије и 21 тенковске дивизије била изведена код Фалеза снажна одбрана против Канађана. Услед огорченог отпора успео је да овај коридор одржи дољно дуго, те је могао да извуче један део својих снага. Као и обично, непријатељ је настојао да спасе своје тенковске снаге, а главну масу пешадије препустио је њеној судбини. На овај поступак горко су се жалили заробљеници напуштених јединица који су нам доцније пали у руке. Знатни делови 1, 2, 9 и 12 СС-тенковске дивизије, као и наставна тенковска дивизија и 2, 9 и 116 тенковска дивизија успели су да се извuku. У клопци су остали: 326, 353, 363, 271, 276, 277, 89 пешадиска дивизија и делови 331 пешадиске дивизије са неким јединицама 10 СС-тенковске и 21 тенковске дивизије. Оне тенковске снаге којима је пошло за руком да се извuku постигле су то уз губитак знатног дела своје опреме.

До 17 августа повлачење кроз коридор, у правцу истока, текло је сразмерно у реду, а онда је престало на пречац, те је отпочело хаотично бекство. 12 СС-тенковска дивизија и неке друге јединице које су успеле да се извuku из клопке предузеле су противнападе изван цепа, да би тиме потпомогле повлачење пре-

осталих трупа. Али како се коридор све више сужавао, морале су одустати од овог покушаја и побринути се за своје сопствено спасавање, јер је наступањем Треће армије у правцу Сене настала опасност да упадну у нову клопку. У самом цепу владао је неразмрсив хаос, пошто су се преостале снаге бориле да се спасу кроз коридор код Трена који је бивао све ужи и био једини који им је преостао. У колонама које су бежале у правцу Сене није више постојала никаква маршевска дисциплина. Возила су јурила лудачки преко поља да би избегла закрчене путеве. Наши авиони бацили су се на збијене транспортне колоне, а немачко ваздухопловство није се могло никде видети. Како је Трећа америчка армија већ била на Сени, то су немачки ловци морали да преместе своје аеродроме у Источну Француску, што је било сувише далеко да би могли да укажу помоћ својим сувоземним трупама у Нормандији.

Хаос у цепу постајао је све већи и већи, а уништавање непријатељских трупа узело је огромне размере, пошто су наша артиљерија и наше ваздухопловство заједнички тукли опкољене Немце. Савезнички топови све су више засипали својом ватром „поље смрти“, које се стално смањивало, и док су се СС трупе, као и обично, бориле до последњег човека, дотле се немачка пешадија предавала у све већем броју. 20 августа био је коначно затворен коридор код Шамбоаза, а 22 августа уништен и сам цеп. Питоми и пошумљени предео западно од Аржантана постао је гробље једне војске која је још пре три месеца рачунала са сигурношћу да ће уништити савезничку инвазиону армију на обалама Нормандије. Остаци Седме армије и Пете тенковске армије хитали су ка Сени у безглавом бекству, а даљи отпор западно од реке био је немогућ.

НАСТУПАЊЕ КА СЕНИ

Моја одлука да се сви наши напори после слома западног непријатељског крила, концем јула, усретсреде на опкољавање и уништење немачких снага у Нормандији и да се за тај циљ употребе скоро све наше расположиве снаге, била је у знатној супротности са нашим првобитним операцијским планом. Главни циљ тога плана био је, као што сам то раније рекао, освајање лука у Бретањи у којима је требало да се искрцају нове дивизије из Сједињених Држава, потребне да се осигура пораз Немаца. Заузимање ових лука био је задатак Треће армије, али за остварење наших нових планова за битку у Нормандији, морали смо главнину снага генерала Патона упутити на исток да бисмо извели опкољавање великих размера.

Изгледи да ће се Седмој немачкој армији и Западној тенковској групи задати отсудан и уништавајући пораз били су тако повољни да сам без оклевања донео одлуку. Знао сам да, када се ове снаге једном униште, неће више бити никаквих значајнијих немачких снага у Француској, које би нас могле задржати, нарочито када су се француско-америчке снаге према плану, названом ДРАГУН, искрцале 15 августа у Јужној Француској и везале за себе целу Деветнаесту немачку армију. Ако бисмо извојевали победу коју сам предвиђао, биле би луке у Бретањи изоловане, а без икакве наде да добију помоћ оне не би претстављале никакву озбиљну сметњу нашим даљим операцијама, пошто би наше брзо наступање на исток било обезбеђено, а потребна појачања би се могла добијати преко лука на Каналу које су биле ближе фронту, и то како коју заузмемо.

Догађаји су показали да је била потпуно оправдана одлука да своју главну снагу употребимо за битку у Нормандији и да не одвајамо никакве знатне снаге за опсађивање лука у Бретањи. Иако битка око ћепа Фалез — Аржантан није довела до потпуног уништења немачких армија у Нормандији, оне су као борбене снаге биле разбијене, а пут за унутрашњост Француске био је отворен. Док су француско-америчке армије крчиле себи пут са југа до-

лином Роне, дотле су наше снаге нагло продирале кроз Северну Француску и Белгију, не наилазећи на већи отпор све док нису стигле на границу Немачке.

Непријатељ, свестан наше потребе за лукама у Бретањи у циљу извођења нашег првобитног плана, утврдио их је и одбио све понуде за предају. Успеси нашег наступања на исток морали су убедити његове посаде да луке које бране нису неопходно потребне за снабдевање наших трупа. Али, поред свега тога, оне су се по свом обичају жилаво браниле, свакако са намером да држе клин у нашем телу, слично ономе што су Британци урадили са гобруком 1941 године.

Као пример за намеравани очајнички отпор непријатеља може послужити жестока и огорчена борба која се водила око капитулације Сен Малоа, а још више борбе које су се водиле око заузимања Бреста. 8 августа је престао сваки отпор на овом полуострву осим у лукама, те су наше трупе поселе погодне положаје ради заузимања ових тврђава. У Сен Малоу град је био заузет 14 августа, али посада тврђаве давала је и даље жесток отпор и капитулирала је тек 17. Чак и после тога су непријатељске батерије са острва Сезамбра, које влада улазом у ову луку, наставиле да давањем отпора, који је престао тек 2 септембра, иако их је британске ратни брод Малаја још 31 августа жестоко бомбардовао.

У Бресту се још дуже држала посада од 30.000 људи под генералом Рамкеом, иако је била изложена бомбардовању из ваздуха и ватри са бродова који су потпомагали наш напад са сува. Пошто је непријатељ био решен да ову велику луку, која је била његова главна подморничка база на Атлантском Океану, одржи по сваку цену, то смо га морали потискивати у огорченим борбама од куће до куће, све док се није коначно предао 18 септембра. По заузетију овога места Савезници су видели да су лучка постројења била тако порушена да су се могла само донекле оправити, те су морали да напусте план да у овој некада дивној луци искрцавају трупе које су долазиле преко мора.

Велике жртве које смо морали поднети у циљу освајања овог бескорисног плена, увериле су ме да се употреба великог броја трупа за уништење осталих непријатељских посада у Бретањи — у Лоријану, Сен Назеру и Киберонском Заливу — не би исплатила. Како се у то време наступање на исток тако брзо развијало, да су наше трупе стајале на прагу непријатељеве домовине, то сам зажелео да све наше расположиве снаге употребим да задам такав ударац који би присилио Немачку да клекне пре него што се њене иссрпљене армије опораве и приме борбу на Сигфридовој линији. Већ 5 септембра била је Трећа армија осло-

бођена свог задатка у Бретањи, тако далеко од отсека на коме је њена главнина дејствовала, тиме што је 8 корпус био приодат новообразованој Деветој армији под командом генерал-лајтнанта В. Х. Симпсона. По паду Бреста и ова армија је била доведена на границу Немачке, а задатак да држе у шаху непријатељске посаде, преостале у Бретањи, био је пренет на француске снаге отпора које су продужиле опсаду под тешким условима и са оном опремом коју смо им могли ставити на расположење. Био сам мишљења да, иако те трупе не би могле савладати немачке посаде, не би ни ове могле дејствоватьти офанзивно.

Док је 8 корпус био везан за операције у Бретањи, дотле је 15 корпус Треће армије наступао на исток, а онда на север, у правцу Аржантана, да би опколио немачке снаге у Нормандији. Док се непријатељ упорно борио да се извуче из цепа Фалез — Аржантан, започео је генерал Патон са 12 и 20 корпусом брзо наступање кроз Француску на североисток од Лоаре, да би извео још већи маневар опкољавања. Када се битка око цепа близила kraју, приклучио се и 15 корпус овом наступању, а 5 корпусу Прве армије препустио је задатак да затвори отвор северно од Аржантана. Пошто је главнина немачких снага у Нормандији била опкољена и разбијена, није више постојала никаква могућност да се задржи наступање Треће армије које се развијало таквом брзином за какву нема примера у модерном покретном рату. Три корпуса, сваки са по једном оклопном дивизијом као претходницом, јурили су у правцу Париза и Сене са оним истим полетом и одушевљењем којим се одликовао и њихов командант, те су овим наступањем штитили у исто време и бок наших северних армија и још настојали да постигну и своје циљеве.

Главни циљ наступања Треће армије био је, пре свега, да спречи непријатеља да употреби комуникације између река Сене и Лоаре у простору од Париза до Орлеана. Као што сам већ изложио, рушење мостова на овим рекама принудило је непријатеља да један део свог дотура и својих резерви из Источне Француске упућује за Нормандију кроз овај простор. Зато је сада било врло важно да пресечемо ове комуникације, и то не само да отсечемо немачке армије у Нормандији од њихових база за снабдевање, него и да им отсечемо најзгоднији правац за њихово повлачење са угрожених положаја. Били смо припремили и једну ваздушнодесантну акцију којом је требало заузети ову стратегиску област пре него што стигну наше сувоземне снаге, али, као што су то даљи догађаји показали, брзо наступање генерала Патона учинило је ову акцију излишном. 17 августа — два дана пре најраније могућег

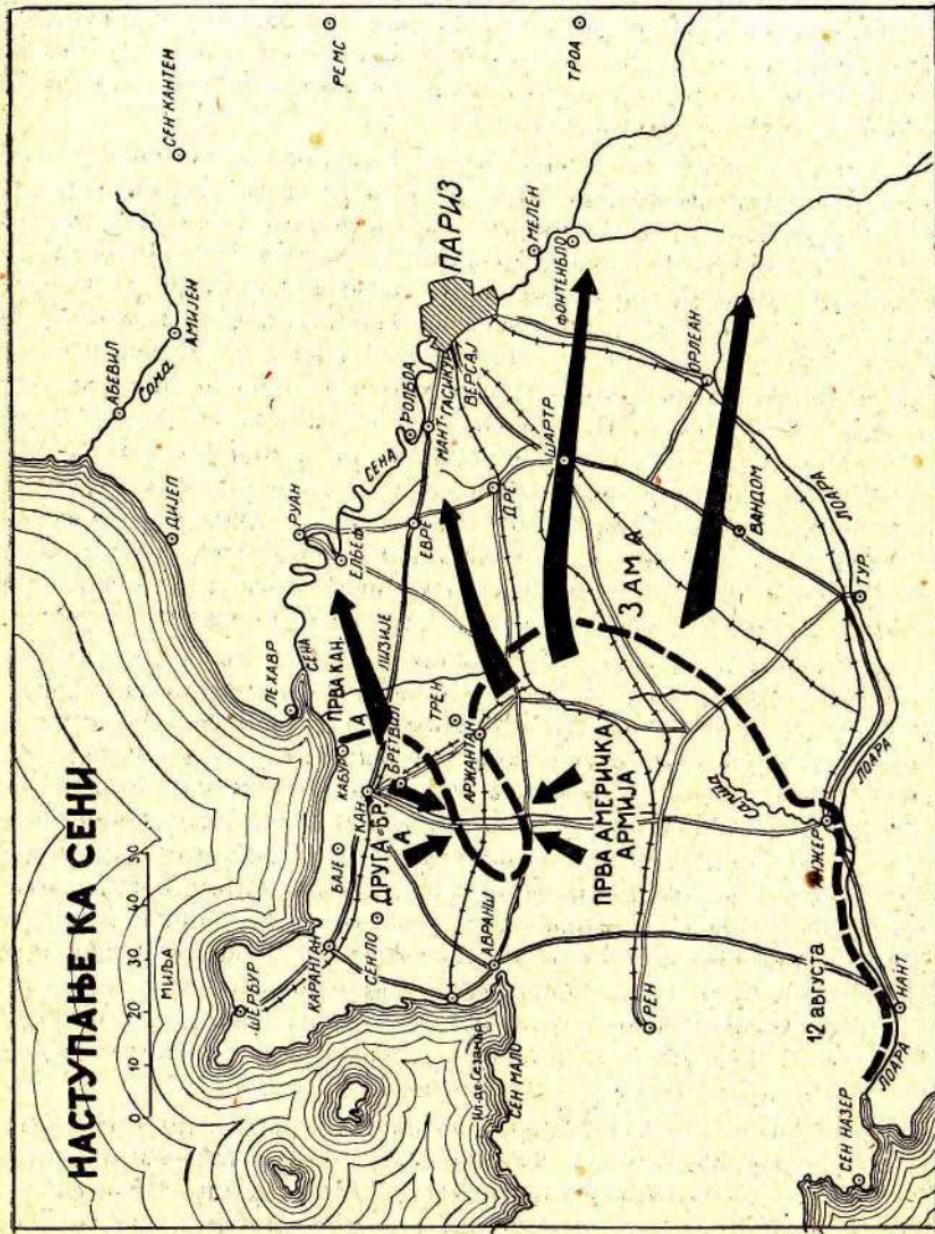
датума за намеравану ваздушнодесантну акцију — били су заузети Шартр и Дре, те су на тај начин сви путеви јужно од Париза били затворени. Када је 19 августа 15 корпус стигао до Сене код Мант Гасикура, биле су поседањем овог важног саобраћајног чвора прекинуте све везе између Нормандије и Париза. Низводно од овог града није више било никаквих исправних мостова на овој реци, те се непријатељ морао у циљу пребацивања повући још даље на њен доњи ток, пошто није постојала никаква нада да ће себи моћи да обезбеди дотур са југоистока.

У међувремену, 12 корпус, који је сачињавао јужно крило Треће армије, заузео је Вандом и 17 августа стигао до Орлеана, оставивши иза себе слабе непријатељске снаге које су стајале прикупљене узводно од Тура на прелазима Лоаре. Истовремено је наступао и 20 корпус на левом крилу 12 корпуса, па су 20 августа његове патроле допрле до Фонтенблоа. Идућих дана надирали су наши тенкови у полукругу југоисточно од Париза на Мелен и потисли непријатеља преко Сене. Друге јединице пробиле су се кроз јако утврђене положаје на р. Лоену и Јони, тако да се 25 августа претходница 12 корпуса налазила 40 миља источно од Тројаја. Наступање у правцу Немачке и даље се наставило, те је Трећа армија успела да се у року од једног месеца од дана свога образовања не само пробије кроз Нормандију и Бретању него и да поседне цео фронт на Лоари и да одмахне 140 миља северно од Париза и заузме положаје 60 миља удаљене од немачке границе.

Наше ваздухопловство је поново допринело да се постигне ова брзина напредовања. Свакој оклопној дивизији била је при додата по једна група ловачких бомбардера 19 тактичке ваздухопловне команде 9 америчке ваздушне армије које су служиле као „око“ наших оклопних одреда и уништавале прикупљање непријатељских трупа и тенкова и растројавале службу дотура пре него што су наше трупе стигле у поменуте области. Ванредна сарадња ваздушних и сувоземних снага била је најзначајнија одлика овог наступања и дала је изванредне резултате. Ваздухопловство је примило задатак да штити наш развучени бок на Лоари и спречи да се мање немачке јединице прикупе у неке опасније снаге, што се постигло бомбардовањем и нападима из ниског лета на те јединице. Зато је Трећа армија и била у стању да стално наступа а да не одваја трупе за заштиту свога бока.

Приликом овог наступања на исток није нам непријатељски отпор задавао толико тешкоћа колико проблем снабдевања. Још почетком августа, када су трупе генерала Патона прегазиле Бретању, највећи напор службе дотура и транспорта захтевао је

проблем како да се од нормандиске обале и Шербура дотуре захуктали оклопним колонама потребан погонски материјал, муниција и остале потребе, а сада су се те тешкоће сто пута повећале кад су се наше претходнице налазиле далеко на истоку у своме

наступању кроз Француску. Пошто су луке у Бретањи биле или разорене или још у немачким рукама, морао се сав материјал још увек истоваривати у преоптерећеним нормандским базама. Када се Трећа армија приближила Сени, није нам више транспорт камиона био довољан за обављање дотура, те смо били приморани да употребимо транспортне авионе и тешке бомбардере, да не би дошло до тога да успоримо своје наступање. Најпре смо предвидели да употребимо транспортне авионе који би обављали дотур од просечно 1.000 тона дневно до истурених база Треће армије, али када је после пада Дреа планирана ваздушнодесантна операција у простору од Париза до Орлеана постала непотребна, ми смо повећали овај број на 2.000 тона дневно.

Ма колико да се овај пренос ваздушним путем показао користан, ипак је употреба авиона за овакве сврхе имала и својих незгода. Да би се дошло до потребног броја ових авиона, морали смо их одузети од тек образоване Прве савезничке ваздушнодесантне армије. Ова армија имала је задатак да се припреми за операције које ће омогућити освајање простора не само од Париза до Орлеана него и помагање прелаза преко Сене и Соме, ако би непријатељ пружио отпор на овим рекама, а затим и да сарађује на пробоју Сигфридove линије и при прелазу преко Рајне. Одузимање транспортних авиона задало је, с обзиром на ову обавезу, команданту ваздушнодесантне армије, генерал-лајтнанту Л. Х. Брертону, тешке бриге, пошто је због тога обука била прекинута. Он је с правом указао на то да су заједничке вежбе ваздушнодесантних трупа и посаде транспортних авиона биле од највеће важности и да ће, ако се и даље буду употребљавали транспортни авиони, обука ваздушнодесантних трупа претрпети толику штету да ће довести у питање успех будућих операција, јер су те две радње често биле супротне једна другој. Ја, ипак, мислим да је моја одлука о употреби авиона за снабдевање сувоземних трупа била оправдана, јер се једино на тај начин могла одржати брзина наступања наших армија, те су због тога и планиране ваздушнодесантне операције у Француској постале излишне.

Чим су наше трупе избиле на Сену код Мелена, узводно од Париза, и код Мант Гасикура, низводно од овог града, положај немачке посаде у Паризу постао је неодржив. Не само што се налазила пред опасношћу да буде опкољена, него је била угрожена и од фронталног напада Савезника који су се налазили у Версају. У самом граду ступила је француска полиција у штрајк и пружила Немцима отпор, када су ови хтели да поседну 19. августа полицијску префектуру на Ил де ла Сите. Традиционалне барикаде биле су постављене по улицама. Покрет отпора пружио је отворен от-

пор и у току читаве недеље водила се у граду необична и нередовна борба. Немачки командант, генерал Шолтиц, није покушавао да поруши ни мостове ни друга јавна постројења, а примирје, постигнуто да би се омогућио одлазак гарнизону од 10.000 људи, било је прекинуто, те су се непријатељске трупе повукле у хотеле и јавне зграде, које су претвориле у јако утврђена места.

2 француска окlopна дивизија била је доведена са отсека код Аржантана, где је као један део претходнице Треће армије суделовала у бици за цеп како би јој се указала почаст да она уђе у Париз као први савезнички одред. 24 августа противућали су тенкови ове дивизије кроз спољне квартове града, а 25 августа примио је њихов командант, генерал Леклер, капитулацију немачког заповедника. У току прошле четири године ова дивизија је, стално борећи се, прокрила себи пут кроз пустинју Сахару од Језера Чада до Туниса, где је одиграла видну улогу у победоносним борбама, а затим је била преbacена у Енглеску. После ове одисеје, која је ову дивизију довела из Централне Африке до Берхтесгадена, био је за њу достојан триумф да у Паризу прими предају непријатеља, под чијом је влашћу њена земља толико дugo стењала.

Одмах по избијању 15 корпуса на Сену код Мант Гасикура, што је било 19 августа, 79 пешадиска дивизија образовала је 20 августа први мостобран на десној обали ове реке код села Ролбоаза. Остали делови овог корпуса наступали су левом обалом ове реке да би непријатељским трупама, избегли из клопке у цепу Фалез—Аржантан, пресекли отступницу. Приликом ове акције нашли су наше трупе на појачац отпор, а код Елбефа пружио је непријатељ очајнички отпор, да би заштитио и последњи прелаз преко реке и тиме омогућио пребацивање последњих остатака своје потучене армије.

По уништењу цепа код Фалеза, примила је Прва америчка армија задатак да у садејству са неким деловима Треће армије нападне непријатеља на северном отсеку а у правцу ушћа Сене, док су британске и канадске снаге имале задатак да га затворе са запада. Из дана у дан све више се смањивала област коју је непријатељ држао западно од реке. Пошто су Канађани савладали жесток отпор у Кабуру и на другим утврђеним тачкама на обали ове реке, покушао је непријатељ да пружи отпор на р. Туку. Али и ови положаји били су заузети 24 августа и, уз подршку наше бродске артиљерије, наставило се даље напредовање на исток. Претходног дана био је заузет Еvre, а сада и Лизије. 25 августа пао је Елбеф, а 30 били су уништени и последњи цепови. Сем опкоље-

них посада у Бретањи није сада било западно од Сени ниједног немачког војника који није био заробљен. Сви наши мостоборани на десној обали реке били су спојени и колоне наших трупа су беспрекидно прелазиле реку. Гонећи непријатеља испред себе. Забуна код непријатеља била је тако велика да није ни покушавао да пружи отпор на десној обали реке, нарочито када му је Трећа армија поново угрозила отступницу. Још једном су ванредни успеси наших сувоземних трупа учинили излишном нашу ваздушнодесантну операцију, планирану ради савлађивања једне сажне препреке. Битка у Западној Француској била је завршена, а ослобођење целе земље обезбеђено. 31. августа, заједно са својим штабом, за време доручка у Амијену, био је заробљен генерал Ханс Ебербах, командант злосрећне Седме немачке армије.

Непријатељ је успео да после нашег напредовања у правцу Елбефа спасе знатан део својих трупа, преко малог броја прелаза на Сени, захваљујући вештини са којом је организовао превожење скелама и понтонима. Он их је још раније спремио, после рушења мостова извршеног са наше стране, а у циљу да омогући дотур и пребацивање резерви за Нормандију, а сада су се показали као корисно средство за бекство. Неки од ових понтона били су преко дана врло вешто маскирани и заштићени од ваздушног извиђања, а ноћу су прелазили реку. На тај начин 27.000 људи превезло се преко реке за три дана на једном једином прелазу.

Поред свега тога, губици које су Немци претрпели на Сени били су огромни. Густе концентрације тенкова и возила по путевима, који су водили прелазима, пружали су нашој авијацији идеалну мету, те су читаве колоне биле уништене нашим бомбардовањем. На самој реци било је уништено у току седам дана пре 28. августа, када је повлачење достигло свој врхунац, 166 барки, 10 вероватно уништено, 156 оштећено и три велика речна пароброда потопљена. Авиони савезничког инвазионог ваздухопловства вршили су дневно преко 2.000 летова у вези са овом акцијом, а стотине тешких бомбардера стратегиског ваздухопловства потпомагало је његове нападе који су још наилазили на понеки отпор у ваздуху, јер од почетка битке око ћепа код Фалеза појављивало се немачко ваздухопловство у већем броју него пре тога и очајнички се напрезало да заштити немачке сувоземне трупе. Али непријатељски авијатичари су том приликом претрпели тешке губитке и ти губици, у вези са наступањем Треће армије на исток, проузроковали су брзо премештање немачких ловачких група на удаљеније аеродроме, што је изазвало знатно смањивање непријатељског отпора у ваздуху.

Иако је планирани прелаз на доњем току Сене, који је требало да изврше 21 група армија и Прва америчка армија једновремено са наступањем треће армије у простору од Париза до Орлеана, био нешто задржан упорним отпором непријатељских заштитница, ипак је уништење и последњег немачког цепа западно од реке претстављало крај једне велике победе. Седма немачка армија и Пета тенковска армија претрпеле су одлучни пораз, а сем тога овај слом је обухватио и главнину борбених снага Прве и Петнаесте армије. Од почетка нашег десанта, извршеног 6. јуна, били су од немачких виших комandanата три фелдмаршала и један комandanт армије смењени или као рањени повучени са фронта; 1 комandanт армије, 3 комandanта корпуса, 15 комandanата дивизије и 1 комandanт тврђаве или су погинули или су били заробљени.

Непријатељеви губици у људству и материјалу од почетка инвазије били су огромни: 5 тенковских дивизија било је уништено, а 6 десетковано, 20 пешадиских дивизија избачено из строја, а 12 (међу њима 3 елитне падобранске дивизије) добрим делом сачувано. 3 дивизије биле су опкољене у лукама Бретање, а 1 блокирана на острвима у Каналу.

До 25. августа непријатељ је изгубио око 400.000 људи у мртвим, рањеним и заробљеним, од којих је 200.000 допало ропства, а од ових 135.000 после нашег пробоја од 25. јула. 1.300 тенкова, 20.000 возила, 500 јуришних топова и 1.500 лаких и тешких топова било је заплењено или уништено, без обалских батерија уништених на нормандској обали.

И немачко ваздухопловство претрпело је катастрофалне губитке: 2.378 авиона било је уништено у ваздушним борбама и 1.167 на земљи, поред даљих 270 вероватно уништених и 1.028 вероватно оштећених у ваздушним борбама. Ове бројке су утолико упадљивије, ако се узме у обзир смањена јачина немачког ваздухопловства и слаб отпор који је давало савезничким ваздушним операцијама.

Концем августа био је борбени морал, што се видело по држању заробљеника који су прошли кроз савезничке логоре, знатно гори него месец дана пре тога. Нарочито се код пешадије запажао недостатак одлучности; већина људи давала је утисак збуњености и изгубљености. Овакво духовно расположење немачких трупа настало је услед брзине савезничких операција, поражавајуће надмоћности у опреми (како наше војске, тако и нашег ваздухопловства) и немачких губитака у оружју и транспортном материјалу,

те су ове трупе биле лишене потребних средстава за извођење успешне одбране. Наши ваздушни напади из ниског лета на трупе нарочито су допринели уништењу непријатељског борбеног морала. Већина војника редовних пешадиских дивизија изјавила је да се радује што је за њих рат престао, али елита СС-формација сачувала је још увек своје охоло самопоуздање. Многи виши официри увиђали су да је пораз неизбежан, млађи пак, запојени нацистичким духом, још увек су тврдили да је Немачка непобедива. Али, као целина, немачка војска није још, и поред свих својих тешких губитака, показивала знаке општег моралног слома, а доцнији догађаји су показали да су јединице, које су се извукле из пораза, још увек биле у стању да са старом одлучношћу прихвате борбу на прагу своје отаџбине кад год им је био дат предах. Интересантно је да су се сви генерали, који су учествовали у борбама у Нормандији, налазили на руској листи ратних злочинаца, кривих за злочине на Истоку, те се није могло претпоставити да ће се ови људи предати. Али иако смо већ постигли војну ситуацију из 1918. г., ипак политички услови, који су те године прозроковали немачки слом, нису ни издалека били слични садашњим.

Сем стратешких разлога, имали смо да захвалимо за свој успех и ванредној сарадњи нас Савезника. Ова сарадња показала се чврста и овде као и у операцијама на Средоземљу и протезала се на све службене грани, те нам је омогућила да савладамо и понеку најтежу ситуацију. И поред тога што су штабови комandanата били удаљени и што су имали тешкоће око достављања извештаја у случају нагле промене ситуације на тако великому отстојању, ипак је систем командовања, који се заснивао на међусобном поверењу, изврсно функционисао за време целог рата.

Ако се потраже разлози који су довели до победе, не смеју се узети у обзир само успеси постигнути на фронту, већ и далековидност и пажња са којом је била извршена припрема пред почетак инвазије. За изненађење постигнуто приликом искрцања, савршеност и довољну количину опреме за искрцање и ванредну организацију, која је оспособила службу дотура и снабдевања за многа сјајна дела, има се захвалити крајњој брижљивости муга штаба у планирању и припреми, који је наилазио у свакој важној прилици на снажну подршку Удружених начелника штабова.

Иако се није испунила наша нада да ћемо, са тактичког гледишта узев, већ првих дана инвазије освојити простор јужно и југоисточно од Кана, који је био погодан за аеродроме и за употребу тенкова, ипак је тачно да смо, стратешки посматрајући, ус-

пели да после искрцања заузмемо две недеље раније онај фронт, за који је оперативски план углавном предвиђао 90 дана. Штавише, убеђен сам да се не бисмо никад могли одлучити на ову акцију без сјајног припремног рада нашег заједничког ваздухопловства и вере у његову снагу, која је била основа првобитне замисли наше инвазије.

Ипак, одлучујућа чињеница био је борбени дух који је одушевљавао војнике, морнаре и авијатичаре уједињених народа. Њихова храброст, њихова издржливост и њихова свест о дужности, показале су се достојне сваке хвале и остале су такве и онда када је после битке за Француску дошла и битка за Немачку.

ДОТУР И САВЕЗНИЧКА ФЛОТА

Пошто је напад, извршен у северозападној Европи, претстављао највећу десантну операцију која је икада била предузета, то се поставио проблем да се обезбеди потребан дотур армијама које су се налазиле на једној удаљеној обали, што је захтевало беспримерно обимну и сложену организацију. Већ сам указао на тешкоће које је мој штаб службе дотура имао да савлада при обради планова неколико месеци пре почетка инвазије. Стално се водила борба око тога да се добију потребни теретни и транспортни бродови, борба да се добаве реморкери; борба са временом да се спреме нови изуми, као што су разни делови вештачких лука, на које смо били неизбежно упућени, и, најзад, имао се извршити гигантски посао да се пре Д-дана сконцентрише једна циновска армада у лукама Јужне Енглеске да би се могло извршити укрцавање и да би могла испловити у одређено време, а да та, на изглед немогућа ствар, не изазове пажњу нашег непријатеља. Догађаји су показали како су успешно биле савладане ове и друге безбројне тешкоће. Морам одати највеће признање способности начелника моје административне службе, генералу Гелу, чија се способност видно истакла у борбама у Северној Африци, али чији је рад на томе бојишту био бачен у засенак његовим радом приликом инвазије и ослобођења северозападне Европе.

Чак и када смо пребродили бриге Д-дана, ипак се није смањио терет одговорности за руководиоце наше службе дотура. Неки проблеми су могли бити решени на основу ранијег искуства, али нови су стално искрсавали. За правилно извођење саобраћаја тамо и амо преко Канала, за транспортување дотура и његовог истовара на обалу и преко разних лука, за заштиту довоznих линија и за осигурување претрпаних искрцалишта уколико се битка развијала, био је одговоран командант савезничке флоте, адмирал Рамзеј. Његова прерана смрт, 2. јануара 1945. г., значила је за савезничку ствар тежак губитак. Управљање огромним бројем најразноврснијих бродова било је ванредно похвално дело како адмирала Рамзеја, тако и команданата ове флоте одговорних за изврша-

вање његових наређења. Приликом самог десанта било је употребљено преко 5.000 бродова и чамаца, а уз то и више од 2.000 савезничких трговачких бродова са укупном тонажом од неких четири милиона тона, које је требало спремити и унети у сложени план даље инвазије. Употреба ових трговачких бродова претстављала је нарочито тежак проблем, јер 70.000 људи њихове посаде нису били непосредно потчињени дисциплини ратне флоте. Па ипак, ова посада се одрекла многих старих морнарских привилегија у жељи да постане један део велике инвазионе машине, те је и у месецима после Д-дана служила нашој ствари са истом храброшћу и истом оданошћу у вршењу своје дужности.

Незнатан број изгубљених бродова на отвореном мору и на местима десанта у поређењу са бројем бродова који су учествовали у овој операцији претставља мерило за ванредан успех савезничке флоте која је одржавала слободним све морске путеве и непријатељским поморским снагама спречавала прилаз инвазионој зони. Овај успех оснивао се делимично на искуству стеченом приликом наше инвазије у Северној Африци 1942 год., али проблеми савезничке флоте, која је сада дејствовала ван територијалних вода Француске, били су врло често потпуно нови и увек много заплетенији него пре тога. Приликом операције ОВЕРЛОРД често смо ставили све на коцку због непредвиђених узрока и зато се за наш почетни успех има врло много да захвали вештини са којом је морнарица решила проблеме који су услед тога настали. Чак и нови технички изуми непријатеља, употребљени у циљу одбране, као и временске прилике, које су биле беспримерно рђаве и за ћудљиви Канал, нису могли да савладају довитљивост и одлучност наше флоте. Ове неповољне околности спречиле су да обим нашег дотура постигне теориски максимум, али већ од другог дана инвазије није више постојала опасност, сем у данима великих бура концем јуна, да наше десантне армије буду лишене уредног дотура и да трпе оскудицу у храни или да им недостаје артиљериска муниција. 1. јула могао је начелник позадине саопштити да, с обзиром на дотур, трупни команданти могу имати пуну слободу рада.

Петога дана после десанта ми смо, углавном, пребродили почетне тешкоће за осигурање својих мостобрана. Отерали смо непријатеља са обале десанта, успоставили смо везу међу мостобранима, довезли смо прве вештачке луке до потребних места и обезбедили смо даљи ток операција. Непријатељ је још увек могао да туче из топова оба крила зоне десанта и сва сидришта. Он је стално прикупљао своје поморске снаге у Шербуру и Хавру, да би

одатле могао да омета пловидбу у правцу француског копна, а из својих бомбардера полагао је мине сваке ноћи дуж обале у зони десанта. Сем тога, наша ратна и трговачка флота имала је да се бори не само са отпором који је противник пружао, већ и са другим тешкоћама. Никада у току овог века није време у Каналу било тако рђаво као првог месеца инвазије. Буре које су нам још Д-дана претиле катастрофом и даље су ометале наше операције у току идућих седмица и достигле свој врхунац у бесном оркану од 19 до 22 јуна, чије су последице биле тако озбиљне, да су довеле у опасност чак и наш мостобран на континенту. После тих бура нашли су у јулу магле које су још једном успориле саобраћај између обала Канала. Но и поред свих ових препрека, жилавост наших морнара омогућила је нашим армијама да задрже своје положаје.

После Д-дана недостатак бродова и чамаца за искрцавање био је једна од највећих тешкоћа при образовању мостобрана, до које је дошло услед тешких губитака које смо претрпели од мина и подводних препрека приликом десанта. Сем одличних „дукви“ (амфибиских камиона од две и по тоне) многе барке и чамци за искрцавање показали су се сувише слаби да би могли стално вршити службу по бурном времену како је то било тих дана, а нарочито „рино“ скеле чија је корисност ретко износила нешто преко 50 процената. Па и губици које су претрпели наши моторни теретни бродови услед квара у машинама и непријатељске акције, задавали су нам велику бригу.

Да бисмо савладали ове тешкоће, били смо присиљени да транспортне бродове и барке за искрцавање „извлачимо на суво“, тј. бродови су приликом плиме залазили у копно, остали би приликом осеке на суву, ту би истоварили свој терет и приликом друге плиме опет се враћали на пучину. Досада се примена овог поступка сматрала сувише опасном, али када се овај поступак морао из нужде применити првог дана после десанта, показао се тако успешан да смо га и даље задржали. Једина незгода била је у томе што је промет бродова био спорији, те су се сувише гомилали на местима десанта.

Зато су наши морнари, користећи ово искуство, били у стању да девет дана после првог десанта искрцају на копно преко 500.000 људи, а већ 28 дана после десанта ступио је милионити човек на француско тле, и да осим тога 38 дана после Д-дана искрцају на копно још и милион тона материјала и скоро 300.000 возила. Концем августа, када су ће немачке армије налазиле у бекству источно од Сене и када смо још увек били упућени на то да

своја појачања доводимо служећи се отвореном обалом, луком у Шербуру и вештачким лукама, имале су потчињене ми савезничке армије преко два милиона људи на копну. За њихово спаљивање било је пренето преко Канала више од три милиона тона материјала и 400.000 возила.

Једино тако смо могли да упркос неповољном ветру и рђавом времену и сталним нападима довитљивог непријатеља, доводимо потребна појачања за наше трупе. Даља изградња спроводила се код нас брже него код Немаца који су били заварани нашим тобожњим угрожавањем Па де Калеа и везани нашим ваздушним нападима на њихову саобраћајну мрежу.

Велики део људства и дотура могао је, захваљујући дивној делатности наших морнара и пионира, бити искрцан на отворену обалу копна. И поред спорости услед незгодног времена, ипак је био постигнут, просечно узев, велики истовар. Например, на обали „Омаха“ било је просечно истоваривано од Д-дана па до 30 септембра по 10.000 тона материјала дневно, а за време критичног периода у јулу и августу износио је овај број скоро 12.000 тона. На мањој обали „Утах“ истоваривало се на копно од Д-дана па до краја септембра просечно по 5.000 тона, а више од 750.000 људи било је искрцано у току овог периода на овом једном једином месту. Пошто употреба луке у Шербуру у већем обиму није могла почети пре августа и тек се у септембру могао постићи истовар од 10.000 тона дневно, то је лако оценити значај истовара на отвореној обали по наш дотур.

Други, необично важан фактор на који смо много полагали био је наш нови изум, вештачке луке.¹⁾ Јако је операцијски план предвиђао што раније заузеће Шербура, били смо спремни и на то да ће се ова лука услед немачких разарања моћи потпуно да користи тек после неколико недеља. Употреба вештачких лучких уређаја „дудови“ сматрала се неопходном, како би истовар дотура у критичној почетној фази инвазије могао бити независан од временских прилика. Када је овај план био остварен, били су „дудови“ због временских прилика изложени много тежим искушењима него што смо предвидели. Јако је америчко лучко постројење било уништено и отписано као губитак, могао се британски „дуд“, који је претрпео мањи квар, оправити и даље употребљавати, те је за наше операције у току лета био од неоцењиве користи.

Овај пројекат „дудови“, који је био одобрен у августу 1943 г. на конференцији у Квебеку, задао је мени и моме штабу

¹⁾ Види додатак I. — Прим. ред.

много главобоље у месецима непрекидних опита и грозничавог изграђивања. Неки од опитних саставних делова одмах су потонули када су их испробали на отвореном мору (иако су њихови модели издржали буру у опитном базену), а тешкоће око добављања радника успориле су њихову градњу, и све до последњег тренутка било је неизвесно да ли ће се моћи да набаве реморкери потребни за превлачење. Сем тога, настала је и сметња због сукоба надлежности између британских службених органа — Адмиралитета, Војног министарства и Министарства за снабдевање. Ипак је министар рада постигао чудо, када је успео да обезбеди потребан број радника у Великој Британији, у којој је тада владао недостатак радне снаге. Изградња циновских бетонских кесона у бродоградилиштима поред река, у које су они по завршеној изградњи били спуштени отварањем насипа, била је прави доказ довитљивости и способности, те је пројекат захваљујући овој способности успео упркос свих тешкоћа. Велику бригу задао нам је страх да непријатељ не сазна за ове припреме, нарочито због тога што је морао бити запослен велики број привремених радника. Догађаји су показали да је тајна ипак била сачувана и то је био значајан успех с обзиром на околност да је на тој градњи било запослено на хиљаде људи и жена. Немци су толико мало знали за наше намере, а њихово ваздушно извиђање било је тако слабо, да су тек средином јула, када су планови већ били потпуно остварени, дознали за постојање и сврху „дудова“. Чак ни онда нису схватили значај ових постројења, јер су веровали да се ради о некој импровизованој мери која нам је била наметнута разарањем луке у Шербуру и последицама оркана.

Према коначном плану требало је на сваком од пет мостобрана потапањем запречних бродова изградити по једно добро заштићено вештачко сидриште, названо „огрозд“, на којима би се вршио истовар из бродова у случају да незгодни ветрови и високи таласи ометају слободан истовар. Два од ова сидришта била би доцније изграђена у две праве луке „дудови“ и свака би имала величину лучког постројења у Доверу и стајала око 100 милиона долара. Свака од лука „дудови“ састојала се од једног лукобрана начињеног од потопљених запречних бродова са потопљеним бетонским кесонима 60 метара дугачким и названим „феникс“. Под заштитом овог постројења могли би транспортни и обалски бродови искрцавати свој товар на пловеће мостове „китови“, који су били тако конструисани да су приликом осеке налегали на чврсто тле. Било је предвиђено да се постави мост дугачак седам миља (око 11 km) са 15 мостовних глава. Изван прстена начињеног

од кесона „феникс“ и запречних бродова „кукурузни клипови“, требало је изградити још један лукобран, начињен од челичних конструкција „бомбардона“, који би бродовима, названим „Либерти“, пружио заштићено сидриште, одакле би они помоћу скела могли да врше искрцавање тога на обалу. Базен сваке луке „дуд“ требало је да буде дугачак две миље и широк једну миљу. У свему, морали смо превући преко Канала 400 мостовних јединица са укупном тонажом од 1,500.000 тона, те је 160 реморкера било потребно да изврше 35 вожњи дневно да би постројења била готова 18 дана после почетка инвазије.

Правилно и успешно превлачење лука „дудови“ до континента претстављало је победу обеју флота, које су биле одговорне за постављање ових лука испред америчких и британских мостобрана. Потапање запречних бродова за „огрозде“ почело је првог дана по искрцавању, а идућег дана стигле су и прве јединице „дудови“ које су Д-дана ујутру запловиле морем за француску обалу. Подизање лука у току почетне фазе нашег циновског подухвата дуж закрчене обале и под непријатељском ватром био је огромно тежак задатак, али је ипак био одлично и брзо решен, те је у току две недеље после 6. јуна изградња лука била завршена. Ујутру петог дана по искрцавању били су довршени лукобрани обеју лука, начињени од запречних бродова, и четири „огрозда“ искоришћена, осим постројења на обали „Утах“, чије је доврашавање било спречено непријатељском артиљериском ватром. Десетог дана после Д-дана били су сви „огрозди“ оспособљени за употребу, а луке „дудови“ само упола. Рђаво време знатно је ометало превлачење циновских и гломазних бетонских кесона и делова поједињих мостова за искрцавање и мостовних глава, те је услед тога скоро једна трећина јединица „китови“ пропала. Ипак, 19. јуна били су неки делови ових мостова у употреби, луке „дудови“ биле су око 90% готове, те је само у британској луци било истоваривано преко 2.000 тона материјала дневно.

Тога дана, 19. јуна, избила је страховита бура која је у један мах претила да упропасти сви наш рад. Још од Д-дана време је било рђаво и променљиво, али овај оркан који је дувао у правцу копна био је најгори који је за последњих четрдесет година био забележен у месецу јуну. „Дудови“ су имали да издрже сву навалу таласа високих као брегови које је бура терала испред себе. Ситуација је била утолико гора што је бура избила потпуно изненада, а нисмо је ни предвиђали. Сав рад на истовару морао је бити обустављен, изузев неколико преко потребних товара муниције и погонског материјала које су неустрашиве посаде „дукви“

истовариле, а бродови у закрченим сидриштима ускоро су дошли у тежак положај. Бура је трајала пуна четири дана. За то време били су изгубљени сви реморкери који су се затекли на пучини, а чамци и бродови усидрени дуж обале, откинути од сидра и бачени на копно. Наше тешкоће повећале су се још и због тога што су нове непријатељске мине „остриге“ постале активне услед таласа и нанеле нам даље губитке. 21. јуна почели су се „дудови“ распадати у своје саставне делове, нарочито америчко лучко постројење које је код Сен Лорана било изложено непогоди више него британско код Ароманша. „Бомбардони“ спољних лукобрана отрели су се и потонули, кесони „Феникс“ су се померили, а бесно море грмело је кроз отворе, тако настале, и бацало бродове на мостове и дробило их у комаде. Потпуну катастрофу спречили су само запречни бродови.

У току 22. јуна бура је постепено попустила, али су још увек владали високи таласи који су спречавали рад на спасавању. Како су „дудови“ били већ пред самим завршетком, а радови око утовара правилно текли, то је штета, причињена услед буре, оставила врло тежак утисак на све. И поред свих неустрашивих напора посада реморкера и осталих морнара на спасавању бродова, напора који су проузроковали велике губитке у људству, ипак је било око 800 бродова избачено на обалу, од којих је већи део био тешко оштећен. Сва места искрцања била су закрчена остатцима разлупаних бродова. 8. јула врло јака плима подигла је, а затим свукла у море око 600 бродова, а четрнаест дана доцније још 100. Али оскудица која је настала у теретним бродовима претстављала је за нас тежак удар који је наше операције ометао у току целог лета.

Постројење „дуд“ код Сен Лорана било је тако разорено, да се више није могло оправити. Главни лукобран „Феникс“ код Сен Лорана био се потпуно распао а запречни бродови лежали су на дну мора три до четири метра дубље од свог првобитног лежишта, што се десило услед подлокавања и навале таласа. Код Ароманша лукобран „Феникс“ могао се поправити, бар привремено, а потопљени запречни бродови одолели су бури. Они су се показали нарочито корисним, јер смо, захваљујући њиховој заштити, могли да искрцамо 23. јуна 4.500 тона хитно потребног материјала, иако је море још било немирно. Спољашњи лукобран „бомбардон“ био је потпуно уништен и морао је бити напуштен на оба сидришта.

26. јуна било је одлучено да се због претрпљене штете план о употреби постројења „дуд“ код Сен Лорана напусти, иако су

преостали запречни бродови могли бити појачани и од њих начињено плитко сидриште за барке и чамце. Мање оштећени „дуд“ код Ароманша могао је бити поправљен и довршен; штавише, заштићавањем кесона и предузимањем других побољшања, постојала је нада да ће лучко постројење издржати до октобра, а можда и дуже. Са материјалом који је био спасен после катастрофе код Сен Лорана, сва три оштећена моста била су поново доведена у исправност. Овај план за оправку и даљу употребу луке у Ароманшу био је одобрен, те је посао одмах отпочео.

Приликом извођења ових радова пружиле су ми британске власти знатну помоћ, иако су морале да савладају огромне тешкоти. Обезбеђење радне снаге било је у то време нарочито тежак проблем, јер су летеће бомбе оштетиле многе зграде у Лондону, те је за њихову оправку било потребно много радне снаге. Америчке трупе дотура и особље са бродоградилишта били су употребљени, те су се ови радови могли да изведу са великим напорима и општим пожртвовањем. Иако је још требало довршити измене за „презимљавање“ ове луке, ипак је она углавном била готова 20. јула, а штета проузрокована буром уклоњена. Крајем тога месеца ту је било искрцано само за један дан 4.000 људи, преко 400 возила и преко 11.000 тona материјала. Радни капацитет ове луке „дуд“ за време лета и јесени превазишао је наша најсмелија очекивања, јер иако је планом било предвиђено да се дневно истоварује само 6.000 тona, ипак је, и то у времену од 20. јуна до 1. септембра, било истоварено по 6.765 tona просечноб сваког дана.

Ток наших војних операција постављао је најтеже захтеве нашој служби дотура, од чијег смо рада били потпуно зависни. Иако смо до септембра отсудно потукли непријатеља у Нормандији, он је ипак упорно држао луке Сен Назер и Лоријан, као и сву област око Киберонског Залива коју смо хтели претворити у велику луку, пошто је знао колико су нам ове луке биле потребне, а постројења у Шербуру и Бресту тако је темељно разорио да је требало много седмица рада, пре него што су се могла употребити у пуном обиму. Под овим околностима морао се дотур вршити на отвореној обали и у луци „дуд“ и за време брзог наступања наших трупа на исток преко Француске, што је захтевало највеће напоре наших јединица за дотур. Тек када смо заузели Антверпен и очистили ушће Шелде за наше бродове, постали су излишним постројења на обали и лука „дуд“. У току целог лета 1944. г. они су билибитни чинилац за успех наших операција. Без њих не би се наше армије могле одржати, а радници који су их изградили са толико храбrosti и преданosti, заслужују благодарност осло-

бођене Европе, јер су дали велики допринос за постизање наше победе.

Од природних лука, које су нам пале у руке пре заузета Антверпена, имао је само Шербур, трећа највећа лука Француске, потребан капацитет који је могао осетно да олакша проблем нашег дотура. Мале луке на нормандској обали, као што су Ујстрехам, Курсел и Порт ан Бесен имале су извесну вредност, нарочито у првим данима борби, али њихов капацитет је био врло мали. То исто је важило и за Гранвил, Сен Мало, Морле и друге луке које смо доцније освојили приликом наступања преко полуострва Котантена и кроз Бретању. Лука у Бресту, коју смо коначно освојили после упорне одбране, била је тако темељно разорена, да смо због тога, а и због њене удаљености од фронта, сматрали да је без икакве користи да предузмемо иоле веће радове ради оправке.

Ипак је Шербур претстављао основни проблем наших планова о дотуру. Искрцавање трупа и ваздушнодесантне акције на полуострву Котантену били су, као што смо већ изложили, изрично предвиђени да што пре омогуће његово освајање, како бисмо могли без обзира на време да користимо ову важну луку као базу нашег дотура. Непријатељ је, сасвим природно, потпуно увиђао колико је важно за нас да благовремено освојимо Шербур, те је зато, када је пропао његов покушај да одбрани овај град, са типичном германском темељитошћу извео онеспособљавање његове луке за употребу.

Немачки командант Шербура капитулирао је 26 јуна, те је америчка служба за рашчишћавање луке отпочела рад већ идућег дана, иако су се у лучким постројењима налазила гнезда непријатељског отпора, а ватра са утврђења на лукобрану ометала чишћење мина. Нека већа постројења, као спољни лукобрани и неки суви докови, била су још неоштећена, али обим извршеног разарања задао је људству за рашчишћавање велике муке. 75 процената дизалица било је уништено, више од дванаест бродова потопљено да би се закрио улаз у базен и постављене безбројне мине свих прста. Неоштећене машине биле су онеспособљене на тај начин што су били однети њихови важни делови, а стручни радници одведени.

Рад на чишћењу мина био је скопчан са великим тешкоћама и опасношћу, чак и после освајања свих утврђења. Ипак је ова лука била 19 јула оспособљена за употребу и истовар је отпочео. У прво време истовар материјала већином се вршио помоћу барки названих „дукве“, али у току лета био је рад на оправци продужен грозничавим темпом. Концем августа могли смо у Шербуру

искрцати сваког дана преко 10.000 тона просечно, а почетком октобра, када је рад био завршен, капацитет истовара био је исто толико велики као и пре рата, ако не и већи.

Снабдевање наших армија погонским материјалом у току операције ОВЕРЛОРД преко Канала претстављало је нарочити проблем. Иако је отстојање којим се погонски материјал морао преносити из Велике Британије до бојишта било мање него у случају Северне Африке, ипак су потребне количине биле знатно веће. У току десанта морали смо бензин дотурати у затвореним канатама, али од 3. јула па надаље дотурали смо погонски материјал помоћу кратких нафтолова из бродова-цистерни директно до слагалишта бензина, те смо на тај начин постигли велику уштеду у времену и бродском простору. За све време док наше армије нису достигле пуну јачину и пробиле се из зоне десанта и почеле да надиру кроз Француску, а и доцније приликом инвазије Немачке, ми смо употребљавали техничке изуме, потпуно нове и по замисли тако смеле да су их само вештачке луке превазишли.

План за снабдевање, израђен заједнички од стране поморских и сувоземних сила, био је назван ПЛУТО.¹⁾ За уштеду бродског простора, за повећање снабдевања и избегавање застоја у снабдевању услед рђавог времена требало је поставити подморске нафтолове до обале Канала. Била су употребљена два типа цеви, „Хаис“ и „Хамел“, свака је имала пречник од три цола и пропуштала 250 тона погонског материјала дневно. Прве водове требало је поставити од острва Вајта скоро до Шербура, што је износило 90 км. Надали смо се да ће 75 дана после почетка инвазије радити десет таквих водова и да ћемо добијати по 2.500 тона погонског материјала дневно.

При оваквом покушају, као што се могло очекивати, искрсле су многе тешкоће. Полагање водова био је опасан подухват, а буре у јуну и јулу више пута су нас приморале да обуставимо рад. Први вод „Хаис“ био је завршен 12. августа, а други 21., али због честог процуривања и загушивања дошло је до застоја, те је требало дosta времена док су водови почели да раде, нарочито зато што је рђаво време спречавало оправку. Пошто су постепено савладане ове почетне тешкоће, нови водови су били постављени на краћој линији, од рта Данценеса до Булоња. Сав погонски материјал за даље борбе у току зиме и пролећа био је, углавном, пренет помоћу ових водова.

За обезбеђење наших поморских путева преко Канала, којима је превожен дотур за наше армије у Француску, били смо

¹⁾ Види додатак II. — Прим. ред.

потпуно упућени на неуморан рад обе савезничке флоте, које је потпомагала Обалска команда РАФ-а. Оне су их тако добро чуваде, да су нам непријатељски напади нанели необично мале губитке у односу на број употребљених бродова.

Непријатељ је управио свој главни напад на мостобране и сидришта. Иако су услед нашег брзог наступања мостобрани у центру били ван дometа непријатељске артиљерије, ипак су оба бочна мостобрана била још увек изложена даљим нападима. Освајање полуострва Котантена уклонило је ову опасност са нашег западног крила, али обала „Сорд“ — најисточнија на британском сектору — била је и даље изложена непријатељској артиљериској ватри, као и нападима брзих чамаца, моторних чамаца натоварених експлозивом и живих торпеда, чија је база била у Сенском Заливу. Губици, који су услед тога настали, били су овде знатно већи него на другим отсекима и, пошто су ови напади више пута изазвали прекидање истовара, било је 13 јула одлучено да се обустави истовар на овом обалском отсеку.

Да би се уклонила опасност од непријатељске артиљериске ватре и да би се потпомогло наступање наших трупа у правцу копна, наша флота је извршила више пута жестоко бомбардовање непријатељских батерија, одбранбених положаја, саобраћајних веза и слагалишта материјала. На источном крилу управљање ватром било је услед непрегледности земљишта отежано, али су се наше трупе врло похвално изражавале о помоћи коју су добијале од тешке бродске артиљерије. Наши морнари показали су се нарочито довитљиви, јер су врло вешто повећали дomet својих топова тиме што су приликом гађања нагињали бродове на једну или другу страну и тако повећали елевациони угао да би тукли циљеве ван редовног дometа. Добар пример за вештину бродске артиљерије видели смо када смо освојили јако утврђену обалску батерију код Хулгата (која је нарочито тукла мостобран „Сорд“), јер су три од њена четири топа добила директне поготке. Бродови су снажно учествовали у борбама на суву, те су тукли непријатељске трупе прикупљење за противнапад и запречном ватром потпомагали припрему наших напада, и пружали ову помоћ све док концем јула није био извршен пробој и непријатељ одбачен на исток.

У почетку инвазије Немци су извршили неколико дневних напада бомбардерима и ловачким бомбардерима на наша сидришта, али су ови ускоро били напуштени, јер су постигли врло слабо дејство. Међутим, ноћни напади су се наставили, неколико пута истовремено и са нападима са мора, и нанели нам губитке. Овом

приликом утврдили смо да је противавионска ватра наших ратних бродова била добра, али да је било тешко управљати ватром са многобројних и разноврсних трговачких бродова, прикупљених у циљу омогућавања даљих операција. Због неуредног гађања без наређења изгубили смо неколико сопствених апаратова, те је командант савезничких поморских снага био најзад приморан да забрани отварање противавионске ватре у току ноћи са трговачких бродова.

Иако су непријатељски ноћни бомбардери бацали и бомбе и торпеда, ипак су, углавном, полагали мине и допуњавали полагање мина од стране немачких поморских јединица чија је база била у Хавру. Ово ноћно минирање из ваздуха било је тешко спречити. Немачки бомбардери вршили су појединачне летове, до 50 највише у току једне ноћи, па су том приликом ниско летели и бацали мине ван домета наших обалских батерија. У времену од 6 до 30. јуна вршено је овакво минирање сваке ноћи изузев једне једине, те је оно због те непрекидности нанело многе губитке нашим бродовима.

Уклањање мина постављених испред наших сидришта претстављало је најтежи проблем за савезничку флоту, јер су се међу њима налазиле две нове врсте мина које би експлодирале услед притиска. Мине једне врсте нису се уопште могле уклонити справама којима смо располагали, а оне друге само под извесним временским приликама. Стога је посао наших миноловаца био врло често незахвална а, сем тога, увек и опасна ствар, јер иако су уништили велики број мина, а људство радило неуморно и са уобичајеном неустрашивошћу, често и под страшним временским приликама, ипак се није могло избећи да не промакне понека мина и не проузрокује губитке код наших бродова. Ма колико да су ови губици били озбиљни, ипак нису били велики у односу на укупни број наших бродова, те нису утицали на превоз и даље операције. Губици су достигли свој врхунац у данима одмах после јаке буре од 19 до 21. јуна, која је учинила да су многе од тих мина постале врло „осетљиве“. После тога времена губици су се постепено смањивали. Иако је наша флотила миноловаца бивала све слабија услед губитака, ипак су чишћење „експлозијом“ и употреба мрежа за хватање залуталих мина донекле смањили ову опасност. Али рад на минирању из ваздуха престао је тек августа када је наступање наших трупа присилило непријатеља да премести своје аеродроме далеко на исток. Величину ове опасности показује чињеница да је у току три месеца после почетка инвазије број очишћених мина испред наших лука за дотур и мосто-

брана износио једну десетину целокупног броја уклоњених мина на свима ратиштима од почетка рата па до 6 јуна.

Угрожавање наших путева за дотур од стране непријатељских разараца престало је већ 9 јуна када је наша 26 ескадра недалеко од Ил де Баса сачекала и унишитила четири непријатељска разараца које је открила Обалска команда РАФ-а. Напади лаких обалских бродова — брзих и ракетних чамаца чије су најраније базе биле у Шербуру и Хавру — на наше мостобране текли су са истом упорношћу као и минирање из ваздуха. Иако се непријатељ није никада усуђивао да у току дана омета изграђивање наших снага, ипак су његови чамци предузимали сваке ноћи, почев од Д-дана, изненадне нападе на наша сидришта. Један део брзих чамаца био је после пада Шербура премештен у Брест, али њихова главна маса била је сконцентрисана у Хавру, одакле су предузимали нападе првенствено на британска сидришта. За одбрану од ових напада био је постављен заштитни појас на нашем источном боку, те су немачки чамци ретко успевали да продру кроз ову препреку и потопе наше бродове. Наше сопствене обалске снаге стално су одбијале непријатеља и гониле га често чак и упркос ватре његових обалских батерија. Немачке поморске јединице претрпеле су тешке губитке услед сталног хабања, јер је наша блокада спречила да добију иоле веће појачање. Бомбардерска команда РАФ-а такође је вршила успешне нападе на лучка постројења у Хавру, те је потопила известан број брзих чамаца и других бродова у сидриштима. Када смо, најзад, и то у месецу септембру, заузели Хавр, престала је и опасност од поморских напада на наше путеве преко Канала и на наша сидришта.

Љубав Немаца према тајном оружју била је исто толикојака у поморском рату колико и у рату на суву и у ваздуху. Једном приликом командант флоте са нашег источног крила јавио је да је заштитна мрежа „пуна тајног оружја“. Ова тајна оружја обухватила су, сем већ наведених мина, још и жива торпеда, моторне чамце натоварене експлозивом, бомбе којима се управља издаљине, а једном чак и V-1 бомбу која је више случајно него намерно доспела до наших бродова. Наравно, било је неизбежно да на нашим закрченим сидриштима претрпимо губитке од тајног оружја које је било употребљено поред традиционалног оружја. Али, и непријатељ је скupo платио употребу тог оружја. Ноћу између 2 и 3 августа био је изведен, например, енергичан напад на британска сидришта помоћу живих торпеда и експлозивних моторних чамаца уз истовремени напад авиона и брзих чамаца ради одвраћања пажње. Том приликом изгубили смо један разарац, је-

дан реморкер и један помоћни брод, а неколико других брода било је оштећено. Немци су то платили губитком од најмање 20 моторних чамаца натоварених експлозивом, 30 живих торпеда и једног брзог чамца, а два жива торпеда су се ухватила у мреже.

Опасност од подморница показала се знатно слабија него што смо предвиђали. Када је отпочела инвазија, непријатељске подморнице биле су сконцентрисане у Бискајском Заливу, али су одмах кренуле за Канал. Због ове опасности Обалска команда РАФ-а организовала је патролну службу која је чувала све прилазе са запада овим путевима, и у томе је постигла велики успех. Све подморнице које су се приближиле путевима дотура биле су открићене и потопљене или присиљене да се повуку, тако да за време првих десет критичних дана инвазије није ниједна успела да приђе нашим бродовима. Међутим, доцније су успеле неке подморнице да се под заштитом рјавог времена пробију до њих, али резултати, постигнути том приликом, били су слаби.

У тесној вези са ваздушним патролама савезничке поморске снаге одржавале су сталну блокаду дуж обале Канала и Бискајског Залива, почев од ушћа реке Жиронде па до Ден Хелдера. Од почетка инвазије савезничка превласт на мору дуж западноевропске обале није никада дошла у питање, те је, изузев поморских напада мањих локалних јединица против наших мостобрана, непријатељ био присиљен да ограничи дејство своје флоте на покушај да проре кроз блокаду на тај начин што је, кријући се од луке до луке, вршио нападе дуж обале под заштитом мрака или бурног времена. Више оваквих конвоја било је заустављено и растерано, а до конца године потопљено је на пучини 68 непријатељских брода, од разарача па до малих теретњака, док их је више од 200 оштећено, потопљено или блокирано у лукама. С обзиром на огроман број брода које смо употребили, наши губици били су незнани. Средином јула наша ситуација на мору била је тако повољна да смо могли ослободити неколико америчких разараца за службу на другим ратиштима, а 25. јула преузео је британски адмиралитет команду над Каналом од адмирала Рамзеја (команданта савезничке инвазионе флоте), који је и даље задржао оперативску команду над подручјем десанта.

Против наших база дотура у Енглеској непријатељ није предузимао никакве ваздушне нападе него их је с времена на време нападао летећим бомбама. Неке од ових бомби које су почетком јула пале у област од Портсмаута до Саутемптона погодиле су сидришта брода за искрцавање, али самим бродовима нису при-

чиниле никакву штету: Главни циљ напада летећим бомбама, које су, углавном, биле употребљене од 13. јуна па надаље као оружје застрашивања, био је Лондон. Овом приликом била су оштећена два транспортна брода у доковима код Детфорда, али то је било без утицаја на даље операције, те се истовар могао наставити без прекида. Успели смо да заузмемо џиновска бетонска постројења за „тајно оружје“ на полуострву Котантену и у Па де Калеу, изграђена ради избацивања V-пројектила и добро заштићена од савезничких напада из ваздуха, и то пре него што су била довршена.

Само своме ваздухопловству имамо да захвалимо што нисмо били изложени никаквом озбиљном ометању од стране V-оружја, јер су наши стални напади из ваздуха — најпре против опитних постројења код Пенеминда, а онда против рампи за гађање на француској, белгиској и холандској обали — задржали припреме непријатеља све док није било доцкан да спречи наше операције. Бомбардовање Лондона сматрало се као велика опасност, а пошто је мени било потчињено целокупно ваздухопловство, то је био мој задатак да одвојим потребне снаге за борбу против непријатељских напада на ову престоницу. И поред многих задатака које су операције за инвазију поставиле нашем ваздухопловству у вези нашег плана ОВЕРЛОРД, оно је, ипак могло да изведе многе успешне нападе на V-постројења, а првидно распарчавање наших снага избегли смо донекле тиме што смо изабрали за напад оне дане који су због неповољног времена били неподесни за бомбардовање других важнијих циљева. Бомбардовање Лондона, извршено после нашег искрцања, било је очајничка и рђаво промишљена мера, јер би Немци сигурно постигли боље резултате да су чак и у то доба управили те нападе на луке енглеске јужне обале. Мржња непријатеља против енглеског народа, његова жеља за осветом, његово потцењивање отпорне снаге Лондонаца и слепо поверење у дејство новог оружја, омогућили су нам да наставимо даље изграђивање својих снага и да се утврдимо на француском тлу.

Наша служба везе била је потпуно задовољавајућа. Адмиралитет, краљевски телеграфски корпус и британска управа поште заједнички су извршили постављање каблова тако да смо већ четвртог дана после искрцања имали на расположењу три телефонска и шест телеграфских водова. Доцније су постављени нови каблови тако да смо имали добру везу са својим базама у Великој Британији. Када је концепт јула извршен пробој у Француској, брзина наступања знатно је оптеретила службу везе. Иако су предња оклопна одељења, сасвим природно, била упућена на радиове-

зе, ипак је у позадини била потребна разграната телефонска мрежа да би се могло одговорити свима потребама. Француска телеграфска мрежа, уколико је постојала, била је од мале вредности, јер је последњих дана била рђаво одржавана, а услед ратних прилика и увек разорена, то су за време прве четири месеца инвазије Савезници поставили преко 100.000 миља телеграфских и телефонских линија.

Пре пробоја наших армија у Француској није нам организација службе дотура задавала велике тешкоће. За све време док смо вршили консолидовање својих мостобрана стално смо изградњивали и слагалишта за снабдевање трупа у овом покретном рату, те је цела обала од полуострва Котантена па до Кана била изградњена у циновско слагалиште, највеће које је икада у историји било подигнуто у једној поседнутој области. После пробоја правилна служба дотура дошла је у питање, не због тога што је у самом систему било недостатака, него што се наше напредовање развијало под неочекиваним околностима. Упорна одбрана лука у Бритањи од стране непријатеља и моја одлука да се све борбене снаге употребе у Нормандији да би се ту постигла одлучујућа победа, захтевали су да се, као што сам раније рекао, напусти првобитни план о што бржем заузимању и што скоријој употреби ових лука као главних артерија, кроз које би текао довоз америчких армија на нашем десном крилу.

На тај начин били смо приморани да у најважнијем периоду борби вршимо службу дотура преко Џербура, луке „дуд“ код Ароманша и наших мостобрана на отвореној обали Нормандије. Неколико бродова било је истоварено у мањим лукама и на обали северне Бритање, али се тим путем могао подмирити само мали део наших укупних потреба. Велики део свих потреба за Трећу армију морао се превозити дугим и обилазним путем преко полуострва Котантена, а потом на исток од немачког цепа код Фалеза и Аржантана. Трећа армија, која је у свом брзом надирању кроз Француску прелазила по 40 миља (65 км) дневно, оптеретила је нашу службу дотура до крајњих граница. Потстрек добијен изгледима на сјајну победу гонио је на дела натчовечанске снаге људе од којих је зависило одржавање службе дотура. С обзиром на тешкоће које су имали да савладају, изгледа нам, када се данас сетимо тих великих дана, скоро невероватно да пре него што смо стигли на праг Немачке наше напредовање није ни једног тренутка било успорено због службе дотура. За изванредно брзо напредовање наших трупа у овим операцијама имамо да захвалимо војачима теретних камиона исто толико колико и онима који су возили тенкове.

За нас су три потребе биле главне: храна, муниција и бензин. Да би се оклопним челима што пре обезбедиле ове потребе, уведен је систем који је био познат под именом „Експрес црвена лопта“ (»Red Ball Express«). Од обале до фронта и натраг био је употребљен кружни пут за саобраћај само у једном правцу. Сваки цивилни и војни локални саобраћај на путу „црвена лопта“ био је забрањен, те су њиме и дању и ноћу јуриле колоне дотура великом брзином и у бесконачном низу. Исто тако ни железнице, многе од њих са једним колосеком, нису биле уређене за тако велико оптерећење, али возови, натоварени до крајњих граница носивости, јурили су на исток брзином која је била у потпуној супротности са свима правилима сигурности.

Било би немогуће одржавати овај горостасни саобраћај без изванредног рада наших инжињерских и железничких трупа које су поправљале не само штету коју је непријатељ причинио, већ и ону која је настала разарањем услед нашег бомбардовања. Путеви су били засејани минама које је требало пронаћи, закрчени уништеним немачким возилима које је требало уклонити и изривени левковима бомби које је требало испунити. Мостови су се морали поправити и уклонити рушевине кроз које је требало направити путеве у разореним градовима и селима. На железничким пругама морали су се направити нови мостови, склонити олупине уништених возова, заменити повађене шине и довести у ред невероватан хаос који је услед нашег бомбардовања настао у саобраћајним чворовима и ранжирним станицама. Француске железнице су толико страдале, да смо морали бродовима пренети 900 локомотива и трећину савезничког возног парка који се налазио у Енглеској. Захваљујући неуморном раду наших људи и њиховој изврсној опреми у погледу алата, сав овај посао био је урађен беспримерном брзином. Нарочито одељења за градњу мостова извела су сјајне подвиге, а посао, који би под нормалним условима захтевао месеце рада, био је обављен за неколико дана.

Пошто је непријатељ приликом отступања пружао врло слаб отпор, то је погонски материјал био знатно потребнији него муниција. Отприлике милион галона (скоро четири милиона литара) бензина дневно било је потребно имати на фронту, да би оклопне колоне могле да одрже своје нагло надирање. Ове количине нису се могле довући само камионима и зато су одмах иза наших армија били постављени нафтводи, од цистерни на обали па до фронта, да би наше ваздухопловство и трупе били снабдевени потребним погонским материјалом. У Северној Африци и Италији стекли смо велико искуство у постављању нафтвода, те

смо сада сваког дана постављали по 30 миља (48 километара) нафтovoda од шест цоли у пречнику. Почетком октобра пролазило је кроз мрежу нафтovода по 4.500 тона бензина дневно од нашег главног слагалишта близу Париза до бензинских станица на фронту, без обзира на знатне количине бензина које су узимане из других станица између Шербура и Париза.

Поред свих тих напора и постигнућа питање снабдевања причињавало ми је све већу бригу уколико су линије дотура бивале све дуже услед нашег сталног наступања. Нарочито снабдевање треће армије било је до крајности отежано, те смо морали, као што сам раније изложио, употребити транспортне авиона да преносе по 2.000 тона материјала дневно ради одржавања брзог надирања чела окlopних колона. Пошто непријатељ није успео да пружи довољан отпор ни на једној реци, то није било потребно да вршимо ма какве ваздушнодесантне акције које би захтевале и оне авиона који су нам били неопходно потребни за снабдевање наших армија. Ипак нам је било јасно да ћемо морати да употребимо и ваздушнодесантне трупе када будемо стигли, пре или после, до немачке главне одбранбене линије.

Као што ћу доцније изложити, тешкоће у дотуру су нас коначно приморале да застанемо пред немачком границом, што се није могло избегти после нашег брзог надирања кроз Француску. Пошто нас је непријатељ спречио да користимо луке у Бретањи и пошто смо морали неочекивано да снабдевамо своје многобројне трупе у току њиховог ванредно брзог наступања са наших база на нормандској обали, било је право чудо, постигнуто само неуморним радом и сјајном довитљивошћу наше службе дотура, што су окlopна чела могла тако даљеко да продру. Без изванредних услуга службе дотура, која је савладала многе тешкоће, не би било могуће постићи ону сјајну победу која је ослободила Француску.

НАСТУПАЊЕ ОД СЕНЕ ДО НЕМАЧКЕ ГРАНИЦЕ

Када су наше армије отпочеле да наступају на исток преко Па де Калеа и Белгије, а у правцу немачке границе, захтевале су јачина наших трупа и ширина нашег фронта да примим тактичку команду над армијама које су оперисале на континенту. До 1 септембра организација дотадашњег командовања показала је добре резултате и одговарала је нашим плановима, као и тактичком и стратегиском развоју операција. Командантима армија и вишим командантима и штабовима свих јединица треба захвалити што су сложно радили у духу искреног савезништва. Пошто су се операције сада развијале разним правцима, појавила се потреба да на разним отсекима фронта буде по један командант који би могао довољно самостално руководити операцијама на своме отсеку, те се због тога морао командни систем изменити с тим да се операције изводе на основу директиве које би мој штаб непосредно издавао.

Пошто је 1 септембра мој оперативни штаб у Француској почeo званично да дејствује, а дужност фелдмаршала Монтгомерија да руководи 21 групом армија и армијама генерала Бредлија престала, то је фелдмаршал Монтгомери и даље задржао команду само над 21 групом армија, која се звала и Северна група армија. Од тога дана образована је од снага генерала Бредлија 12 група армија или Средња група армија, која се састојала из Прве америчке армије под генералом Хоџесом, Треће америчке армије под генералом Патоном и Девете америчке армије под генералом Симпсоном.

Француско-америчке снаге, које су наступале са југа, нису ми биле потчињене у то време, али у споразуму са Удруженим начелницима штабова ја сам намеравао да 15 септембра примим команду и над њима, јер смо сматрали да ћемо до тога времена ухватити везу са Средњом групом армија. Уствари, ову везу смо ухватили још 11 септембра када се претходница 1 француске оклопне дивизије састала са јединицама 2 француске оклопне дивизије у близини Сомбернона, али тек 15 септембра примио сам

службено ове снаге под своју команду. Од јединица Прве француске армије под генералом Де Латром де Тасињијем и Седме америчке армије под генерал-лајтнантом Александром Е. Печом образована је 6 група армија или Јужна група армија под командом генерала (тада генерал-лајтнанта) Цекоба Л. Деверса.

Свакој групи армија била је приодodata по једна посебна тактичка ваздушна армија, и то: Северној групи армија 2 тактичка ваздушна армија под ваздухопловним маршалом сер Артуром Кингамом, Средњој групи армија 9 ваздушна армија под генерал-лајтнантом (тада генералмајором) Ванденбергом, а Јужну групу армија, приликом њеног наступања долином Роне, потпомагале су једна група ловаца и помоћне јединице 12 тактичке ваздухопловне команде. Када сам примио команду над Јужном групом армија, била је 12 ваздухопловна команда појачана јединицама 9 ваздушне армије, али доцније је од ваздушних снага Јужне групе армија образована 1 тактичка ваздушна армија.

Тактичке ваздушне армије, приододате овим групама армија, биле су дужне да своје извештаје, упућене моме главном штабу, подносе преко ваздухопловног врховног маршала Ли-Малорија, док су ми остале ваздухопловне снаге биле и надаље потчињене онако како је било планом предвиђено у месецу априлу с тим да америчко стратегиско ваздухопловство и Бомбардерска команда РАФ-а подносе своје извештаје засебно. Свима пословима који су се односили на авијацију руководио је, као што сам раније рекао, мој заменик, врховни ваздухопловни маршал Тедер.

Начин командовања борбеним снагама наше флоте није се засада мењао, сем што је почетком септембра штаб адмирала Рамзеја био премештен у Француску. Крајем тога месеца прешла је команда над стратегиским ваздушним снагама са мене на командујућег генерала америчког ваздухопловства и начелника штаба ваздухопловства.

У оквиру наше инвазионе војске била је 1 септембра образована нова и важна команда. Све британске и америчке ваздушнодесантне снаге биле су стављене 8 августа под команду генерала Брертона у циљу образовања Прве савезничке ваздушнодесантне армије. Ова армија се састојала од 18 америчког корпуса (82, 101 и 17 ваздушнодесантне дивизије), команде британских ваздушнодесантних трупа (6 и 1 ваздушнодесантне дивизије), 9 америчке ваздушнотранспортне команде и 38 и 46 ваздушнотранспортне групе РАФ-а. С обзиром на важну улогу коју су имале да одиграју ваздушнодесантне трупе у току даљих борби и да би се уједначило специјализовано и јединствено планирање и обука ових

трупа, нашао сам да је правилно да трупе и штаб генерала Брертона добију назив „армија“, иако, строго узевши, ваздушнодесантне дивизије нису оперисале као самостална армиска јединица. Пошто је овако регулисано командовање ступило на снагу, ми смо 17 септембра, први пут после брзог надирања наших армија, употребили те ваздушнодесантне дивизије за осигурање прелаза преко Рајне код Нијмегена и Архема.

Иако смо првобитно намеравали да употребимо ваздушнодесантне јединице да бисмо помоћу њих затворили простор од Париза до Орлеана кроз који се непријатељ повлачио из Нормандије, ипак су трупе генерала Патона тако брзо освојиле целу ту област да је свака ваздушнодесантна операција постала излишна. Потом смо намеравали да употребимо те јединице да потпомогну постепено поседање прелаза преко Сене и Соме и, напослетку, у области око Па де Калеа да бисмо пресекли отступницу Петнаестој немачкој армији. Али наше сувоземне трупе брзо су заузеле све ове области — давољан доказ за брзину којом су надирале наше оклопне јединице и наша пешадија. Међутим, када је наша ваздушнодесантна армија била првипут употребљена на отсеку Архем — Нијмеген, ојачао је и отпор непријатеља, те су отпочеле дуготрајне и споре операције дробљења непријатељских снага, донекле неочекиване, које су нам најзад омогућиле да пређемо Рајну са великим снагама.

Наш план био је да наступамо са што је могуће јачим снагама у североисточном правцу. Избрали смо овај правац из различних разлога: прво, што се ту сконцентрисала главнина немачке војске; друго, ту су се налазиле рампе за гађање V-оружјем, те је било врло корисно да се уклони ова опасност по Енглеску, а и да се непријатељу одузме могућност пропаганде коју су V-напади претстављали за немачки фронт у позадини и за немачку армију и учини крај причама о „новом оружју“ које ће „одлучити рат“. Трећи разлог био је у томе што смо без одлагања морали да освојимо луку Антверпен чији нам је посед био неопходно потребан због уредног дотура, ако хоћемо да продремо у Немачку са великим снагама и, четврто, били су нам потребни и аеродроми у Белгији. Најзад, и то је било за нас пресудно, сматрао сам да ће област Доње Рајне пружити у позно лето и јесен најбољи пут за упад у Немачку, те је изгледало вероватно да бисмо брзим заузимањем Сигфридove линије и брзим преласком преко Рајне могли образовати јаке мостобране пре него што се непријатељ опорави од својих пораза и пружи одлучан отпор код Архема. У циљу извршења овог плана наступале су јаке америчке снаге упоредо

са Северном групом армија правцем на североисток, док је наступање трију америчких дивизија било потпуно обустављено, пошто су морале предати свој возни парк Северној групи армија. У исто време биле су стављене и све ваздушнодесантне снаге на расположење фелдмаршалу Монтгомерију.

Сем ове главне офанзиве на северу, било је целисходно и да се наступа са извесним снагама у источном правцу да би се ухватила веза са француским и америчким снагама које су наступале са југа, да би се очистила од непријатеља цела југозападна Француска, јер би се тиме најбоље могли да заштите наши бокови и наша позадина. Сем тога, и наступање дуж линије Верден—Мец дало би нам згодну прилику да изненадимо непријатеља и добијемо већу слободу маневровања и тако га приморамо да подели своје снаге, а и држали бисмо га у неизвесности у погледу главног правца савезничког напада.

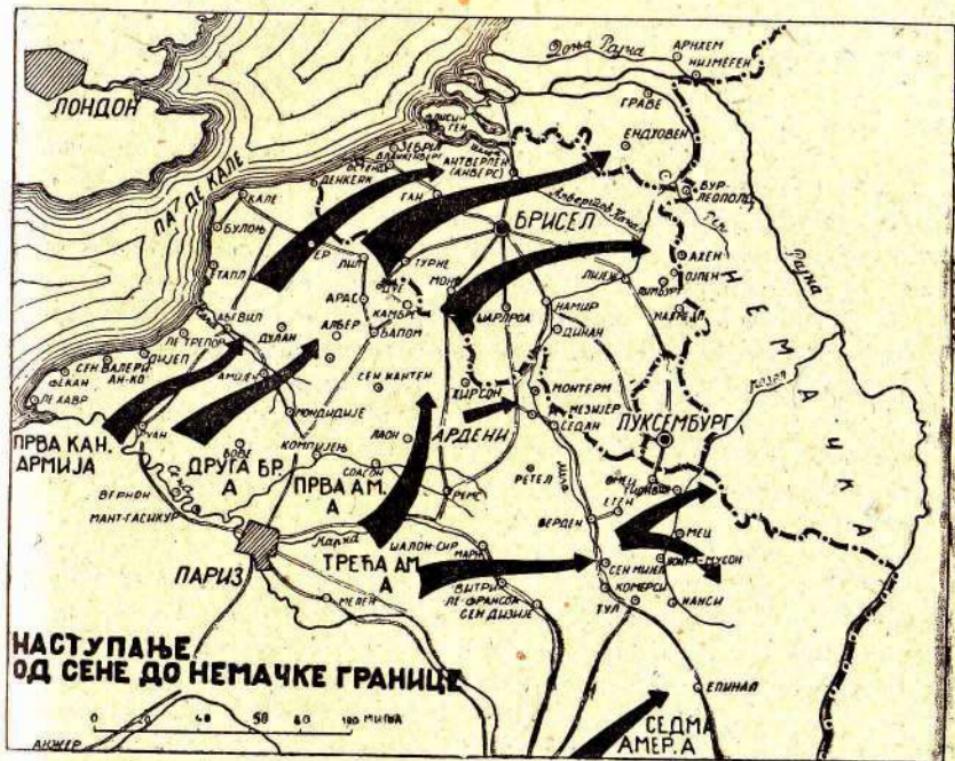
Од тренутка када су наше армије са великим снагама прешли Сену, па до 17. септембра када се ваздушнодесантна армија спустила у Холандију, наше трупе су већ биле постигле изванредне успехе. Дуж обале Канала отпочела је 30. августа Прва канадска армија наступање са мостобрана на Сени код Елбефа узводно од Руана и са мостобрана низводно од овог града. 1. септембра били су заузети Руан и Дијеп, у који су прво ушле британске и канадске трупе које су се ту бориле 19. августа 1942. год.

Хавр је био отсечен, али је посада 4. септембра одбила понуду за капитулацију, те смо морали да опседнемо овај град. Читав низ напада био је потпомогнут тешким бомбардовањем из ваздуха, којом је приликом било бачено преко 11.000 тона бомби на овај град, од чега је половина била бачена 10. септембра. Истога дана извршила је јуриш 49. британска дивизија у садејству са Првом канадском армијом. Наше поморске снаге, међу њима боjni брод „Ворспајт“ и монитор „Еребус“, учествовале су у тој борби и тукле тврђавска постројења испаливши на њих три стотине плочтуна са гранатама од 37,5 см. Око подне 11. септембра заузели смо северну и источну ивицу Хавра, а 12. септембра, у 11.30 часова, овај град је капитулирао заједно са посадом од 7.000 људи.

У међувремену су друге јединице Прве канадске армије наступале дуж обале Канала у североисточном правцу и заузеле, сем Дијепа и мале луке Фекан, Сен Валери ан Ко, Трепор и Абевил. Етапл је пао 4. септембра, те смо са великим снагама прешли р. Сому на којој, противно нашем очекивању, непријатељ није пружио никакав отпор. Кале је био опкољен, а до предграђа Булоња стигли смо 6. септембра. Канађани су прошли кроз Остенде 8. сеп-

тембра и после заузета луке скренули на исток, правцем на Бриж, у који су наше патроле ушли 9 септембра. У међувремену су друге трупе 2 канадског корпуса продрле у правцу Денкерка и опколиле тај град 11 септембра. Истога дана заузела је 4 канадска оклопна дивизија Бланкенберге између Остенде и Зебрига.

У року од две недеље после прелаза преко Сене, Канађани, наступајући на север, очистили су од непријатеља велики део „обале летећих бомби“, а на североисток стигли до ушћа р. Шелде.

Дуж те обале приморали су непријатеља да се склони у неколико лука које је упорно бранио. Булоњ се предао заједно са својом посадом од 10.000 људи 23 септембра 2 канадском корпусу, а Кале 30-ог и то тек после тешког бомбардовања од стране Бомбардерске команде. Денкерк је био опкољен, али, пошто његова мала лука није била важна, сматрао сам да се не треба трудити око његовог освајања. Одлучио сам, дакле, исто као и код лука у Бретањи, да је доволно да привежемо посаду, чију смо јачину ценили на 12.000 људи, мањим снагама и да не извршимо никакав одлучан напад. Услед наступања Канађана на североисток ка ушћу р. Шелде упали

су Немци у клопку између Канаћана на југу и британских трупа на северу које су биле освојиле Антверпен.

Наступање Британаца, десно од Канаћана, у правцу Антверпена и холандске границе заслужује дивљење. Са њихових мостобрана код Вернона, североисточно од Сене, стигле су њихове окlopне снаге у Антверпен за мање од четири дана, прешавши 195 миља (око 350 км) у правој линији. Наступање је почело 30 августа, а Антверпен је са својим скоро неоштећеним постројењима био заузет 4 септембра од стране 11 окlopне дивизије 30 корпуса. 29 августа био је британски мостобран код Вернона проширен у дубину највише до 12 миља, северно од Сене, а 30 је већ отпочело наступање и одмах је заузет Бове. За то време друга колона 11 окlopне дивизије допрла је на 25 миља јужно од Амијена, пошто је претходно прешла 30 миља. Идућег дана јуриле су наше окlopне снаге према Амијену, заузеле овај град, успоставиле мостобране с оне стране р. Соме и продужиле даље на североисток. У исто време скренуле су неке друге британске јединице на северозапад и нападале у правцу Канала. 1 септембра ујутру заузеле су британске окlopне снаге градове Албер, око 12 миља североисточно од Амијена и Бапом, 28 миља североисточно од Амијена, док је пред крај тога дана Гардиска окlopна дивизија 30 корпуса освојила Арас. У међувремену био је Амијен предат пешадији која је дошла с југа, док је једна друга колона Гардиске окlopне дивизије наступала на север и поседа Дулан, око 22 миље источно од Абевила.

Један део окlopне колоне која је освојила Арас скренуо је идућег дана на исток и посео Дуе, док је главнина и даље наступала на север. 2 септембра ујутру напредовала је ова колона врло полако, али већ тога дана поподне и идућег дана опет је наступала великом брзином и за 36 часова напредовала 60 миља, прешла белгиску границу источно од Лила, заузела Турне и тиме пресекла пут Лил—Брисел, а после тога је, наступајући дуж овог пута, скренула на исток. Око подне 3 септембра била је ова колона 28 миља испред Брисела, а исте вечери стигла до ове престонице коју је непријатељ журно евакуисао. 4 септембра скренуо је један део ове колоне на исток и ушао у Лувен, док је остатак продужио наступање и ушао у Антверпен у исто време када и 11 окlopна дивизија која је брзо наступала од Араса на север и успут заузела Лил. То исто вече били су заузети докови, те су Британци, држећи чврсто у својим рукама Антверпен, продужили 5 септембра наступање у правцу Гана, који је пао идућег дана.

Још даље на запад једна друга окlopна дивизија, која је 2 септембра ујутру отпочела свој напад северозападно од Амијена,

предузела је брзо напредовање у правцу Калеа и Денкерка, дошла на дан 3 септембра у Ер, 27 миља јужно од Денкерка. Ову област су доцније преузеали Канађани који су дошли са југа.

Уколико су се британске снаге приближавале немачкој граници, утолико се појачавао непријатељски отпор, те је престало брзо наступање које је омогућило освајање Антверпена. Али 30 корпус успео је да у нападу, извршеном 7 септембра североисточно од Лувена, образује дубок мостобран с оне стране Албертовог Канала, да освоји Бур Леополд после огорчене и променљиве борбе и да 12 септембра пређе холандску границу и стигне 7 миља испред Ендховена. Други делови 30 корпуса скренули су од Бур Леополда у источном правцу и стигли скоро до р. Мезе.

Док су Канађани и Британци снажно наступали на североисток у правцу копна на фронту од обале Канала до Вернона и на север у правцу Антверпена и Ендховена, дотле је Прва америчка армија, која је под генералом Хоџесом прешла са јаким снагама преко мостобрана на Сени између Мант Гасикура и Мелена и упутила се на исток, извршила исто тако сјајно наступање на фронту сва три корпуса у правцу Намира, Лијежа и немачке границе. На десном крилу прешао је 7 корпус 29 августа р. Ену, а 3 оклопна дивизија очистила је Соасон од непријатеља, те је идућег дана, после огорчене борбе, ослободила и Лан. Затим је ова дивизија продужила своје брзо наступање, док је пешадија потпомагала и штитила њене бокове, те је већ 1 септембра била удаљена 30 миља североисточно од Лана. Идућа два дана напредовала је ова јединица 40 миља, прешла белгиску границу у простору око Хирсона и допрла до градова Шарлроа и Монса.

На левом крилу Прве армије једна колона 19 корпуса са 2 оклопном дивизијом као својом претходницом извршила је са мостобрана код Манта сличан покрет на север. Наступајући све већом брзином, напредовала је ова колона 30 августа 13 миља, а идућег дана стигла је у једном налету од 20 миља близу Мондијеа. 2 септембра избио је 19 корпус на белгиску границу јужно од Турнеа, прешавши више од 60 миља за два дана.

Резултат ових операција био је да су 7-и 19 корпус успели да отсеку један јак немачки одред у цепу који се налазио између њихових колона. Овај цеп се простирао од Монса до шуме код Компијења и у њему је немачка пешадија давала упоран отпор наступању нашег 5 корпуса. Ипак је овај корпус, који је чинио центар Прве армије, постигао добар напредак дуж линије Компијењ — Сен Кантен и 2 септембра стигао до једне тачке источно од

Камбреа. За време идућа три дана заробљено је у врху тога цепа, а у области Монса, око 25.000 људи.

4 септембра предузела је Прва армија скретање на исток, док је 5 корпус, држећи се њеног десног крила, прешао Мезу између 5 и 6 септембра северно од Седана. Овај град је заузела 6 септембра 5 окlopна дивизија, а идућих дана извршено је брзо надирање кроз Белгију и Луксембург на фронту широком 65 миља. 10 септембра ова дивизија ослободила је град Луксембург, а 11 избио је 5 корпус на немачку границу и Сигфридovу линију. Даље на север, заузеле су јединице 7 корпуса Намир, између 4 и 5 септембра прешли су Мезу код Динана и продужиле наступање обема обалама ове реке правцем на Лијеж. Јак отпор у том правцу био је сломљен, те је Лијеж пао 6 септембра, а око подне 9 освојиле су наше трупе и Лимбург, 13 миља југозападно од Ахена. Овде је ојачао отпор непријатеља, а нашли смо и на пространа минска поља и безбројне друмске препреке са противтенковским топовима. Ипак је 10 септембра постигнуто даље напредовање и у 17.23 часа тукла је артиљерија 7 корпуса први пут немачко земљиште. 11 септембра били су освојени Ојпен и Малмеди. 19 корпус ишао је у корак са овим наступањем, те се 11 септембра налазио на ивици Маастрихта, а даље на југ прешао је р. Мезу.

За мање од две седмице прешла је, dakле, Прва армија Сену, муњевито наступала кроз Француску, Белгију и Луксембург и пренела је рат до прага Немачке. Огорчена битка за Ахен и мостобране на Реру имала је тек да отпочне.

На отсеку Треће армије, а на десном крилу нашег фронта, трупе генерала Патона прешиле су 29 августа горњу Марну близу Витри ле Франсоа. 30 августа наступала је 4 окlopна дивизија 12 корпуса према Сен Дизијеу, који је лежао 17 миља источно, док је на северу 80 пешадиска дивизија освојила Шалон на Марни и даље напредовала у том правцу 8 миља. 31 августа стигла је колона, која је била заузела Сен Дизије, до Михијел Комерсија на Мези, док је 20 корпус скренуо на исток правцем на Рен — Верден — Мец. Идућег јутра ушле су јединице 20 корпуса у Верден, прешиле Мезу и стигле до једне тачке 6 миља источно од пута за Мец. 2 септембра напредовала је ова колона даљих 7 миља и стигла до Етена, док је 12 корпус допро близу Нансија. У међувремену извршен је у простору између ове две колоне даљи прелаз преко Мезе, те је 2 септембра заузет Сен Михијел. Патроле које су 4 септембра биле продрле до Мозела нису нашли ни на какве јаче непријатељске снаге сем код Понт-а-Мусона, отприлике 13 миља јужно од Меча. После сукоба патрола који се десио тога јутра

Немци су се повукли на десну обалу реке и тукли су овај град за време нашег наступања. 5 септембра стигли смо до Нансија, важног саобраћајног чвора на левој обали реке, 28 миља јужно од Меча.

Прелаз преко Мозела отпочео је 7 септембра насупрот отпору непријатеља, а 11 смо се утврдили са јачим снагама на источној обали реке између Меча и Нансија. Док су неке јединице генерала Патона продрле 30 миља јужно од Тула, да би затвориле Белфорске Вратнице кроз које се повлачила 19 немачка армија, прешле су друге трупе 12 септембра Мозел и обишли Нанси у североисточном правцу, те је 15 септембра овај град пао у руке 12 корпуса. У простору око Меча освојиле су 11 септембра снаге генерала Патона Омец, а 13 продрле до Тионвила, 12 миља северно од Меча. Немци су упорно бранили овај град, те је била потребна дуга и тешка опсада.

Наступање треће армије захтевало је огромне напоре од наше службе дотура. Пошто је на Мозелу непријатељски отпор ојачао, то је и проблем дотура бивао све тежи, тако да јединице генерала Патона нису могле напредовати у свима правцима нити су физички биле у стању да изведу озбиљан напад или да преузму гоњење ако би се за то указала прилика. Слично се десило и на целом нашем источном фронту испред немачке границе, те су наши положаји били релативно стабилизовани на линији од отсека Прве армије у простору јужно од Ахена, па дуж немачке границе до Меча, Нансија и Епинала.

11 септембра патроле Седме армије генерала Печа ухватиле су везу западно од Дијона са патролама треће армије генерала Патона, али до већег садејства није дошло све до 21 септембра, када је једна колона Седме армије која је наступала на север упркос непријатељског отпора, стигла западно од Епинала до десног крила треће армије и ту се спојила са њом. Овом операцијом био је цеп западно од Белфорских Вратница знатно смањен и исправљена линија фронта који се сада протезао скоро на југ од Епинала до швајцарске границе. Иако су Белфорске Вратнице биле затворене за повлачење непријатеља, ипак су Немци пружали у целом том простору упоран отпор и, очевидно, продужили своју уобичајену тактику да ниједан педаљ земљишта не уступе добровољно. Ова тактика била је корисна за нас, пошто је непријатељ био њоме потпуно везан, те је могао да одвоји само мале снаге за Холандију, где смо вршили ваздушнодесантне операције на доњој Рајни. Дуж целог фронта отпочеле су сада дуготрајне и тешке борбе које су трајале све до после немачког противнапада у децембру и почетка наше офанзиве у фебруару.

КОНСОЛИДОВАЊЕ ФРОНТА НА ГРАНИЦИ

Успоравање напредовања пред немачком границом потекло је делимично од моје одлуке да главнину наших снага које су се налазиле на северу употребим да би се образовали мостоборани на десној обали доњег тока Рајне са којих је требало напасти с бока тврђавска постројења иза Сигфридove линије. Али с обзиром на то да се главни пут за Берлин, тј. Севернонемачку Низију, налази с оне стране Рајне и северно од ње и да је област Јужне Немачке била услед свог брдовитог и пошумљеног земљишта неподесна за брзо и стално наступање, то смо се ја и моји команданти потпуно сложили да би главни ударац требало управити на север. Могућност да брзо заобиђемо немачки северни бок била је за мене нарочито привлачна и потстакла ме је да привремено запоставим врло важан задатак да се ослободи лука Антверпен, иако је та лука била од животног интереса за нас, а њени прилази с мора још увек у рукама Немаца.

Операције за поседање мостова преко Рајне састављале су се из два дела. Ваздушнодесантна операција, назvana МАРКЕТ, имала је за циљ освајање важних мостова преко Мозела, Вала и доње Рајне код Гравеа, Нијмегена и Архема. За извођење ове операције биле су одређене 82 и 101 америчка и 1 британска ваздушнодесантна дивизија и 1 пољска падобранска бригада. 1 британска ваздушнодесантна дивизија требало је да се спусти најдаље на север, код Архема, 82 америчка код Нијмегена и 101 америчка код Санкт Еденродеа, северно од Ендховена. У циљу брзе помоћи ваздушнодесантним трупама требало је да окlopне јединице и пешадија 2 британске армије наступају са Албертовог Канала и канала Шелде на север и пошто пређу преко мостова које држе ваздушнодесантне трупе и допру до Зојдерског Мора, а ако би овај напад успео, онда би непријатељске трупе у Западној Холандији биле отсечене. Операције Друге армије, назване ГАРДЕН, требало је извести на врло уском фронту само са једним јединим путем као комуникациском линијом на већем делу правца наступања који је био обележен линијом: Ендховен, Санкт Еденроде, Вегел, Уден, Граве, Нијмеген, Архем и Апелдорн.

Прво искрцавање главнине ваздушнодесантних трупа било је извршено 17 септембра, а идућих дана биле су у више махова доведене нове трупе и појачања, иако је време за летење било неповољно. Почетни губици у путу и приликом искрцавања били су врло мали и потврдили су предвиђање генерала Брертона да би напад тешких бомбардера на противавионске положаје непосредно прёд почетак ваздушнодесантних операција знатно смањио губитке. Овај напад извели су тешки бомбардери Бомбардерске команде РАФ-а и 8 америчке ваздушне армије, те су учинили неупотребљивим непријатељске аеродроме у близини зоне десанта, а безопасним противавионске положаје дуж правца надлетања. 19 септембра снаге Друге британске армије, која је наступала с југа, успоставиле су везу са свима трупама искрцаним из ваздуха, изузев с онима које су се спустиле код Арнхема северно од доње Рајне. Ту је 1 британска ваздушнодесантна дивизија јуначки држала своје положаје против далеко надмоћнијих непријатељских снага, међу њима и тенковских јединица за које је моја обавештајна служба претпостављала да се ту налазе. Оне су се коначно показале као одлично средство против тактичких снага које смо ту употребили.

Британска гардиска оклопна дивизија почела је 17 септембра наступање на север. Жесток отпор задржао је њено напредовање према Ендховену, који је већ посела 101 ваздушнодесантна дивизија. 18 септембра успостављена је чврста веза између ове две јединице, те су гардиске оклопне снаге кренуле убрзано на север у правцу Гравеа који је освојила 82 ваздушнодесантна дивизија. Како је сав простор између Гравеа и Нијмегена држала ова дивизија, то се наступање наших тенкова у овом правцу могло брзо да изведе. Сам Нијмеген био је још увек у непријатељским рукама, као и необично важан мост преко Вала. Овај мост, модерно изграђен, са пет лукова од челика и бетона и дугачак око два километра, био је драгоцен циљ, јер без њега река је претстављала страховиту препреку. Покушај да се мост освоји помоћу тенкова, извршен 19 септембра, пропао је услед жестоке ватре противтенковских топова који су били смештени у кућама код улаза моста. Идућег дана прешао је ову реку изнад моста један пук 82 ваздушнодесантне дивизије у јуришним чамцима и савладао изненађену немачку посаду која је држала северни прилаз моста. Пошто су у међувремену Британци заузели јужни прилаз и пошто су биле уклоњене мине, прешли су тенкови још исте вечери преко моста и напредовали три километра на север где их је задржала ватра из противтенковских топова.

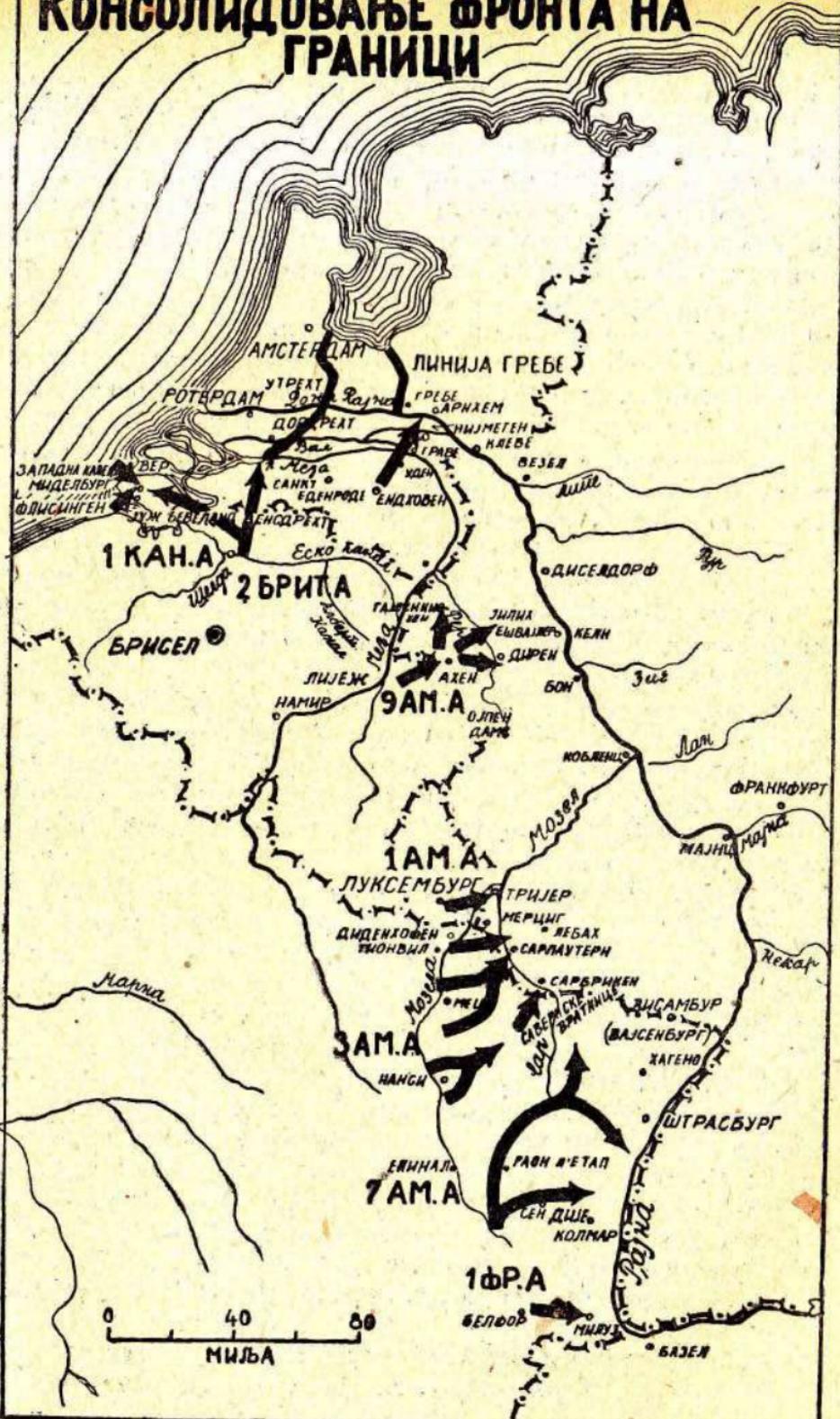
У току неколико идућих дана беснеле су између Нижегена и Архема променљиве и жестоке борбе, те је тек 24. септембра британска пешадија успела да са већим снагама продре до доње Рајне, а наша артиљерија била у стању да ватром потпомогне опкољену 1. ваздушнодесантну дивизију на десној обали реке.

23. септембра била је ситуација ове дивизије тако критична, да је команда Друге армије овластила штаб 30. корпуса да повуче ову дивизију ако се стање не би поправило. 24. септембра наредио је 30. корпус да се, без обзира на губитке, покуша да се ослободи ова дивизија, пошто су до тога дана ваздушнодесантне трупе на десној обали биле сатеране у простор отприлике 1.000 метара ширине и 1.500 метара дубине који се стално смањивао. Овај простор су непрекидно тукли артиљерија, бацачи мина и авијација, те је, команда корпуса наредила 25. септембра да се ове снаге повуку преко Рајне. Заповест је била извршена исте ноћи и 2.163 човека ваздушнодесантне дивизије повукли су се у малим групама кроз непријатељске линије и под заштитом мрака пребацili преко реке. Губици ове дивизије били су врло тешки и износили су око 7.000 људи у мртвим, рањеним и несталим.

Иако прелаз преко доње Рајне није успео, ипак је операција имала важне и позитивне резултате. Услед поновљених непријатељских напада на овај узани коридор за везу морале су се наше оклопне снаге привремено повући из Нижегена да би сачувале тај једини пролаз који је био слободан, у чему су и успеле, те се дотуру могао одржавати упркос сталне непријатељске ватре. Поступак доласка јачих пешадиских резерви коридор је био проширен на оба бока и британскe снаге су кренуле из коридора на запад у садејству са другим британским и канадским снагама које су продрле с југа, те су образовале чврсту линију дуж Вала и Мезе. У правцу истока, коридор је био тако проширен да је Северна група армија стигла у висину Средње групе армија и на домак Клевеа. Били су образовани јаки мостобрани с оне стране Мезе и Вала, а простор између обе реке показао се као корисна база за даље наступање ка Рајни.

Операција МАРКЕТ била је највећи ваздушнодесантни подухват који су Савезници дотада извршили. Између 17. и 30. септембра искочило је 20.190 људи из авиона са падобранима, а са једрилица било их је спуштено 13.781 и 905 из транспортних авиона на терен који су припремиле претходно искрцане ваздушнодесантне трупе. Сем ових 34.876 људи пренето је ваздушним путем 5.230 тона материјала, 1.927 возила и 568 топова. Ове ваздушне снаге извеле су уз испољавање највеће храбости преко 7.800 летова укупно и омогућиле стално снабдевање опкољених снага.

КОНСОЛИДОВАЊЕ ФРОНТА НА ГРАНИЦИ

Моја одлука да сконцентришемо све наше снаге на покушај офанзиве против саме Немачке пре него што би непријатељ могао да консолидује своју одбрану дуж Рајне, изазвала је одлагање наших операција за ослобођење Антверпена и његове луке коју смо хтели да употребимо као главну базу за дотур. Примио сам пуну одговорност за ову одлуку, па мислим да су очекивани, а и стварно постигнути резултати оправдали ову опасну одлуку. Да се нису наше снаге пробиле на север и исток и да нису заузеле линију Мезе и Вала далеко на север од Антверпена, ту луку би стално угрожавала не само офанзива која би се могла извести истовремено са пробојем преко Ајфела, нешто доцније изведеним, већ и напади са најближих немачких положаја у Холандији.

По завршетку операције МАРКЕТ-ГАРДЕН добила је Северна група армија наређење да ослободи луку Антверпен и да јој то буде најважнији задатак. Иако је 30 корпус запосео 4 септембра град и луку са скоро потпуно исправним лучким постројењима, ипак се лука није могла употребити, а и није била употребљена све док ушће Шелде није било очишћено од мина и док острва Јужни Бевеланд и Валхерен, која леже на северној страни луке и владају улазом у њу, нису била заузета. За освајање ових острва била је потребна већа десантна операција, те је штаб канадске Прве армије израдио крајем септембра и почетком октобра план заједничке операције копнених, поморских и ваздушних снага.

У циљу извршења ових операција и потпомагања десантних јединица предузеле су канадске снаге средином октобра напад на земљоуз који је спајао са копном острво Јужни Бевеланд северно од Антверпена. Пошто је 2 канадска дивизија савладала 24 октобра отпор непријатеља код Венсдрехта и тако обезбедила свој бок, скренула је на запад и полако наступала преко превлаке која је спајала Јужни Бевеланд са копном. Овде су борбе биле нарочито тешке, пошто су наше трупе често морале да газе воду до појаса да би напале непријатеља који је давао жесток отпор.

Ипак су Канађани даље напредовали, те су 27 октобра у подне стigli до канала на западном делу мореуза. Пошто су се пребацили преко превлаке на њеној најјужнијој тачки, допрли су на две и по миље до трупа 52 британске дивизије која се искрцала ноћу између 25 и 26 октобра на јужној обали Јужног Бевеланда, а 29 ухватила везу са овом дивизијом. 30 октобра било је цело острво очишћено од непријатеља, те су Британци и Канађани сада управили свој напад на насип који је спајао Јужни Бевеланд са Валхереном.

Немачка посада на Валхерену састојала се од остатака једне дивизије која је, претрпевши тешке губитке, била потиснута са

Јужног Бевеланда и од делова Петнаесте немачке армије који су успели да се морским путем и прелазом преко Шелде извуку из клопке у коју су упали прилком освајања Антверпена. Канађани су напали острво са запада, док су десантне трупе, које су се искрцале 1 новембра у Весткапели и Флисингену, наступале са истока и севера против утврђених места на острву. Ове снаге, које су се састојале од 4 британске поморске пешадиске бригаде (командоса) и два батаљона 52 пешадиске дивизије, искрцале су се са бродова одређених за овај десант под јаком непријатељском ватром. Високо признање за успешно извођење ове десантне операције припада британској флоти која је одлучно и у духу својих најбољих традиција привукла на себе убитачну ватру непријатељских батерија и тако омогућила „командосима“ и јуришним трупама да се искрцају уз много мање губитке него што би то иначе било. Сем тога, и ваздухопловство, које је упркос најнеповољнијем времену учествовало са великим снагама, пружило је необично драгоцену помоћ у току ове борбе, а нарочито тиме што су авиони Бомбардерске команде тачним гађањем разорили насице.

Сва три одреда копнених трупа морала су да нападају преко поплављеног и тешког земљишта, те су постепено напредовала у огорченој борби и уз тешке губитке освојила јака утврђења Вере и Миделбург. 9 новембра престао је непријатељ са даљим давањем отпора. Том приликом било је заробљено око 10.000 људи, међу њима и један командант дивизије.

Поједињајући Јужног Бевеланда и Валхерена били су ослобођени сви прилази за Антверпен, али је још остало да се ушће Шелде очисти од мина пре него што лука постане употребљива. Овај рад је флота одмах предузела, те су се 26 новембра могли истоварити први бродови, па је Антверпен постао лука за наш дотур. Пошто је непријатељ знао важност ове луке као базе за снабдевање, одмах је отпочео са јаким бомбардовањем града и луке са V-1 и V-2 оружјем. Иако су бомбе, као и у Лондону, падале на сушце, ипак су проузроковале знатну штету, јер су многа цивилна и војна лица пала као жртве, а понекад су биле прекинуте и комуникације и служба снабдевања. Становници Антверпена су, као и Лондонци, подносили храбро ове нападе и без обзира на њих обављали све послове који су били важни за успешно вођење рата. Сем напада V-оружја на луку и њена постројења, употребио је непријатељ и велики број брзих чамаца и патуљастих подморница против наше флоте и транспортних бродова, али сви ти покушаји да онемогући дотур били су с успехом одбијени одважним противмерама наше флоте и ваздухопловства.

Док су операције у простору Арнхем — Нијмеген и на ушћу Шелде, вођене крајем септембра, у току октобра и почетком новембра, имале изванредан успех, дотле су борбе на осталим отсекцима фронта, иако врло споре и тешке, биле важне за даљи ток рата. У то доба имали смо два главна циља: прво, да допремо на истоку до Рајне, а на северу до Мезе и, друго, да простор између наше садашње линије и Рајне претворимо у „поље смрти“ и да ту или приморамо Немце на отсудну битку или их тако разбијемо да не би имали довољно снаге на Рајни да нам осујете прелаз преко ове реке и даљи пробој који би нас одвео до покретног рата.

Иако нисмо могли да избијемо на Рајну тако брзо као што смо се надали, нити смо непријатеља могли да увучемо у отсудну битку, изузев оне битке коју је сам изазвао у децембру приликом своје противофанзиве, ипак су губици које је из дана у дан трпео у људству и опреми допринели његовом слабљењу тако да нам је победа била осигурана када смо му најзад задали отсудан ударац. Крајем септембра непријатељски губици у мртвим, рањеним и заробљеним износили су отприлике један милион људи, рачунајући ту и оне који су били опкољени брзим надирањем снага генерала Деверса с југа и његовим сједињењем са трупама генерала Бредлија западно од Белфорских Вратница. Растурени остаци Прве немачке армије у северозападној Француској предавали су се у малим групама француским снагама отпора и нашим трупама, а највећи немачки одред који је износио 20.000 људи предао се чак и без покушаја да пружи отпор после извршеног опкољавања јужно од Loаре. Услед трајних и тешких борби у току идућа три месеца број губитака код непријатеља попео се до средине јануара на укупно милион и по, што јасно показује његово стално трошење. И поред ових губитака пружале су немачке трупе огорчен отпор са још већом упорношћу и тевтонским бесом, свесне да се боре на своме „светом тлу“. Стање нашег дотура, повољан склоп земљишта за одбрану, као и рђаве временске прилике које су тада владале, помагали су непријатељу. Кише које су падале у новембру биле су тако страшне да се одавно не памте на континенту и проузроковале су поплаве на целом фронту, где су сеоски путеви били претворени у каљуге, а употреба тенкова и других возила постала је немогућа. Све ове околности помогле су непријатељу да искористи наш застој, те да минира земљиште испред наших положаја и да их снабде и другим препрекама, тако да су наше тешкоће постале услед тога још веће.

И поред овако тешке ситуације постигли смо много. Трупе наше Прве армије ступиле су 11 септембра на немачко тле близу

Тријера, а 12 септембра ушли у простор око Ахена источно од Ојпена. У самом Ахену непријатељ је давао огорчен отпор, али већ 20 септембра био је овај град изложен нападу са три стране као и жестокој артиљериској ватри. На северној страни која је још била слободна извршила је 2 октобра Прва армија напад, прешавши немачку границу, и пробила је за прва два дана Сигфридovу линију на фронту широком три миље чија се најужнија тачка налазила око 8 миља северно од Ахена. За време неколико идућих дана била су пресечена два последња пута северно од Ахена, те су браноци овога града били опкољени. Истовремено са овим нападом напала је Прва армија даље на истоку индустријски град Штолберг, где су се одигrale тешке уличне борбе. 13 октобра продрле су трупе Прве армије са истока у Ахен, а 19 је била очишћена једна половина града упркос отпора из утврђених подрума и кућа, који је услед нашег бомбардовања и наше артиљериске ватре био претворен у рушевине. Због наших сталних напада постепено је ослабио отпор непријатеља, те је заузете овог првог већег немачког града било извршено 21 октобра, када се посада предала трупама 1 пешадиске дивизије 7 корпуса. После пада Ахена попустили су напади Прве армије све док нисмо у новембру поново прешли у офанзиву на целом фронту.

На отсеку Треће армије пао је 15 септембра Нанси, али Мец који је био снажно брањен својим појасом спољних утврђења, остао је у рукама непријатеља све док га није најзад наша офанзива 22 новембра довела до пада. Јужно од Меца наступала је Трећа армија врло полако у источном правцу уз р. Мозел, док није доспела до линије скоро паралелне са овом реком а у дубини од 20 до 25 миља. Даље на југу, наступале су сасвим полако Седма армија и Прва француска армија од Епинала, прешавши р. Мозел у правцу Високих Вогеза и Белфорских Вратница све док нису свој фронт изравнале са фронтом Треће армије.

И тако су нам наше операције у октобру, које би се могле унеколико сматрати као рововски рат, омогућиле наше локалне нападе изведене у новембру.

У октобру је извршена промена у командном распореду са циљем да тактичке ваздушне снаге ставим под јачу контролу свога штаба. До 15 октобра имала је Команда инвазионих ваздушних снага (АЕАФ), под врховним ваздухопловним маршалом Ли-Малијем, свој сопствени штаб и подносила ми је извештаје преко мого заменика, врховног ваздухопловног маршала Тедера. Али у октобру било нам је саопштено да британско Министарство ваздухопловства жели да премести врховног ваздухопловног маршала Ли

Малорија на важнији положај на ратишту Далеког Истока, где би још боље употребио своје велико искуство ради успешнијег вођења рата на томе ратишту. На ову промену пристао сам врло нерадо, али када је до ње дошло, био сам гледиšta да је боље да се штаб АЕАФ, пошто њиме више неће командовати ваздухопловни маршал Ли-Малори; прикључи моме штабу. У том циљу био је 15 октобра образован штаб ваздухопловне команде СХАЕФ-а, те је он постао део мого штаба. Ускоро после ових промена јављено је да је врховни ваздухопловни маршал Ли-Малори, приликом свога лета ради пријема нове команде, погинуо 14 новембра као жртва несрећног случаја. Његова смрт значила је не само тежак губитак за савезничко ратно вођство, већ је био и тежак удар за мене и припаднике мого штаба.

Отварањем луке у Антверпену за саобраћај знатно су се смањиле тешкоће око нашег дотура, али су Немци зато искористили наше дотадашње тешкоће да појачају посаду Сигфридove линије са хитно обученим дивизијама народних гренадира. У почетку ове су дивизије имале врло малу борбену вредност, али генерал Бредли и ја били смо мишљења да ће се односи снага за непријатеља постепено поправити ако не бисмо у најкраћем времену напали Сигфридovу линију.

Према моме операцијском плану требало је у то време извести напад у правцу Рајне на фронту Северне и Средње групе армија, пошто је било потребно да поседнемо њену леву обалу, бар од њеног ушћа па до Диселдорфа, ако не и до Бона или Франкфурта, пре него што бисмо предузели велику инвазију саме Немачке. Под заштитом Рајне, овог јаког природног одбранбеног положаја, било би за нас лакше да прикупимо велике војне снаге на једном једином месту у циљу пробоја, а да остали део фронта поседнемо са сразмерно слабим снагама.

Офанзива 21 групе армија у правцу истока отпочела је 15 новембра, али услед рђавог времена могли смо врло полако напредовати, те је тек 4 децембра био уништен и последњи непријатељски цеп западно од Мезе. Директно наступање преко Мезе ка Рајни сматрали смо као неумесно, а за велики напад на југоистоку од Нијмегена било би потребно обимно прегруписавање снага на земљишту само делимично сувом између ових двеју река. Да бисмо извршили ово наступање, било би потребно најпре скратити фронт Северне групе армија да бисмо имали потребне снаге на месту напада. Услед недовољних снага 21 група армија није била у стању да у исто време сама држи свој фронт и да напада, те би зато 12 група армија морала преузети један део тога фронта. Ово

би се могло извести само тако ако би 12 група армија ослабила свој напад на Ахен, што сам сматрао да није правилно. Зато сам се одлучио да одложим иоле веће операције 21 групе армија све док не будемо довољно продрли у правцу Келна на средњем отсеку нашег фронта.

На отсеку код Ахена отпочела је 16 новембра офанзива Прве и Девете армије после интензивног напада из ваздуха уз подршку артиљериске ватре, а који је трајао сат и по. Преко 1.200 америчких тешких бомбардера тукло је утврђене положаје северно од Ешвајлера и западно од Дирена. У току дана напали су бомбардери РАФ-а Дирен и Јилих и сравнили су ова два места, такође, са земљом. Офанзива је предузета у два главна правца: источно од Ахена у правцу Ешвајлера и североисточно у правцу Гајленкирхена. Источно од Ахена Немци су били потпуно избачени из Штолберга, који су делимично држали скоро шест недеља, док су наше трупе биле ушанчене у осталим деловима града. 21 новембра продрли смо у Ешвајлер, који је идућег дана пао после жестоких борби. У међувремену пренела се борба на десном крилу и на шуму Хиртген, југоисточно од Ахена. Добитак у земљишту на овоме отсеку довео нас је у непосредну близину Дирена.

На северу пао је 19 новембра Гајленкирхен, те је, иако по-лако, Девета армија напредовала даље и стигла 3 децембра до р. Рера. Прва армија је напредовала још спорије на јужном делу фронта. На отсеку код Ахена Прва и Девета армија употребиле су најпре 14, а онда 17 дивизија, а када је офанзива достигла врхунац било је десет дивизија на фронту од 24 миље (38 км), те се снаге веће од ових нису могле развити. И поред ове концентрације снага и многобројних стратегиских и тактичких напада из ваздуха, наше трупе су напредовале врло полако, а борбе су биле огорчене. Успоравање нашег наступања на овом отсеку има се припратијајујућим одбранбеним положајима које је непријатељ изградио после нашег пробоја Сигфридove линије у месецу септембру.

Када је 3 децембра Девета армија стигла до р. Рера сматрао је генерал Бредли за неумесно да пређе ову реку све док се Шмитове бране, помоћу којих се могла поплавити долина р. Рера, буду налазиле неоштећене у рукама непријатеља. Шеста немачка тенковска армија била је у међувремену убачена у борбу западно од Рајне, те, према томе, да су америчке трупе прешли р. Рер, непријатељ би могао плављењем ове долине да доведе нападаче у клопку. Ми смо, иако без веће припреме, правилно вршили ваздушне нападе на бране, имали смо чак и директних погодака, али бране нисмо могли разорити, делом зато што је рђаво време оме-

тало употребу већег броја бомбардера, а делом и зато што је непријатељ одржавао исти водостај. Стога је генерал Бредли наредио Првој армији да покуша да освоји бране. Напад је отпочео 13. децембра и још је био у току, када је избила непријатељска противофанзива на Ајфелу.

У међувремену отпочела је 8 новембра Трећа армија офанзиву јужно од Ардена, у правцу Сара, и постигла одличан успех. Северно од Меца, а с оне стране Мозела, образовали смо више мостобрана у простору око Тионвила и све их повезали 14 новембра.

На после тога прешле су америчке трупе са мостобрана немачку границу на више места. Јужно од њих био је Мец опкољен и отсечен, те је овај град пао 22 новембра или седам од његових форова и даље су давали отпор који је тек 13. децембра био сломљен после тешких борби чишћења. 5. децембра почело је и десно крило Треће армије да наступа из простора Мец — Нанси на исток у правцу Сара, у вези са наступањем од Тионвила, и заузело обалу ове реке у дужини од 16 миља. У пределу око Сарлаутерна била су образована три мостобрана и тако смо стигли до главних одбранбених положаја Сигфридove линије. Ови положаји, јужно од Мерцига на Сару и на правцу напада Треће армије, били су најјачи део на целији Сигфридовој линији и бранили су троугао између Мозела и Рајне. Предња линија, која је била непрекидна, али није имала довољну дубину, протезала се дуж десне обале Сара. Друга линија, знатно јача, састојала се од појаса утврђења, дубоког око 2 и по миље, и протезала се од Лебаха кроз шуму код Сарбрикена до 10 миља источно од самог Сарбрикена и ту се наслањала на предњу линију. Ова одбранбена линија задржала је брзо наступање Треће армије, те је било потребно извршити делимично прегруписавање и појачати дотур пре него што се поново предузме офанзива. Иако сам се надао да ће Трећа армија моћи извојевати пресудан успех на Сару, ипак нисам одредио никакав крајњи рок за извођење ових операција. Коначни напад Треће армије имао је да отпочне 19. децембра, после чега је требало, без обзира на резултат, пребасити дивизије ове армије на север, да би потпомогле општу офанзиву у правцу Рајне и Немачке. Немачка противофанзива у Арденима, започета 16. децембра, пореметила је овај план и онемогућила почетак наше офанзиве предвиђене за 19. децембар, јер је Трећа армија морала прво задржати непријатељску офанзиву, а онда предузети противнапад на јужни бок извршеног пробоја.

Прва француска армија започела је 14. новембра своју офанзиву на фронту 6. групе армија. У току једне недеље постигнут је

пробој кроз Белфорске Вратнице, те су и те трупе избиле на Рајну. 22 пао је Белфор. Захваљујући успелом пробоју, извршеном 18 новембра, био је откривен бок противничких положаја у Вогезима, те се непријатељ морао да повуче на север на отсеку наше Седме армије, где су трупе ове армије, вршећи нападе истовремено са француском Првом армијом, полако и стално под борбом продирале кроз кланце у Вогезима. Градове Бламон, Раон Летап, Жерармер и Сен Дије и неколико мањих села која су доминирала планинским пролазима, непријатељ је упорно бранио, пошто Високи Вогези, докле год их буде држао, чине непроходан бедем који на истоку штити долину Рајне. Захваљујући бочном покрету у правцу југа, пали су ови градови у руке Седме армије, а 44 пешадиска дивизија напредовала је користећи се оперативним могућностима ка Сарбургу, који је био заузет 21 новембра. У међувремену 2 француска оклопна дивизија, која је оперисала на десном крилу 44 пешадиске дивизије, обишла је Сарбург, пробила одбранбену линију код Саверна и заузела идућег дана и сам град. 22 су и друге колоне предузеле наступање северно и источно од овог града и продрле у долину Рајне. 23 новембра стигла је 2 француска оклопна дивизија до Штрасбурга, који је био брзо и лако очишћен од непријатеља, али су нека утврђења у спољњем тврђавском појасу пружала отпор све до 27 новембра.

24 новембра непријатељ је са североистока предузео противнапад у правцу Сарбурга, којим је очигледно хтео да пресече коридор који је Седма армија тако брзо проширила до Рајне. У почетку смо изгубили нешто у земљишту, али 44 пешадиска дивизија успела је да задржи непријатеља и да поврати своје првобитне положаје. Мало источније 79 дивизија, која је чистила од непријатеља позадину 2 француске оклопне дивизије, предузела је наступање на север и са 44 дивизијом брзо напредовала према Хагенуу, који је био заузет 12 децембра.

На десном крилу наступање Прве француске армије било је успорено у долини Рајне услед напада непријатеља на њене комуникационе линије. Пошто су француски тенкови избили на Рајну 20 новембра, скренули су на север и 22 посели Милуз у тако брзом наступању да су заробили један део штаба Деветнаесте немачке армије, која је у бекству напустила овај град. Немачки противнапади на комуникационе линије наших претходница приморали су нас на привремено отступање са положаја на Рајни, источно од Милуза, али већ 27 било је ово земљиште поново заузето.

Између северних колона наше Седме армије, која је код Штрасбурга избила на Рајну, и јужних колона Прве француске армије, која се приближавала овој реци у близини Милуза, све

остале трупе обеју армија наступале су стално кроз Вогезе да би сузиле обруч око немачких снага које су упорно бориле своје положаје око Колмара.

27 новембра, а с обзиром на нове стратешке могућности за инвазију Сарске Области, наредио сам Седмој армији да брзо прегрупише своје снаге и да у једном нападу у правцу севера пробије Сигфридovу линију западно од Рајне, с тим да отпочне напад западно од Пфелцервалда а у садејству са јужним крилом Средње групе армија. Овај напад са југа и југозапада претстављао је директну помоћ операцијама Треће армије против Сара. Средином децембра прешла је Седма армија немачку границу на фронту широком 22 миље и продрла дosta дубоко у Сигфридovу линију југоисточно од Висамбура. Својим надирањем на отсеку код Сара и Висамбура везали смо 14 непријатељских дивизија и да смо могли продужити ове нападе, непријатељ би био приморан да ослаби своје снаге на северу, што би врло много користило нашој општој офанзиви на томе отсеку. Међутим, непријатељске трупе, иако потиснуте са Вогеза, одржале су свој мостобран западно од Рајне у простору око Колмара. Прва француска армија била је ослабила услед својих офанзивних операција, а како није имала могућности да се попуни обученом пешадијом, то није ни могла да сломи отпор непријатеља. Овај мостобран, који је добио назив „Колмарски џеп“, имао је доцније озбиљне и врло незгодне последице за наше операције, све док није био коначно уништен.

ПРОТИВОФАНЗИВА У АРДЕНИМА

Услед одлуке да се главни напад изведе на отсеку код Ахена, а да остале снаге продуже успешне операције у простору Сар — Висамбур, били су сви други отсеци фронта слабо поседнути. То нарочито важи за отсек Ајфел између Тријера и Моншауа који је био широк око 75 миља (120 км) и поседнут само са четири дивизије. За такав распоред трупа ја сам свесно примио одговорност, јер у тој области нису постојали никакви стратегиски важни циљеви нити велика слагалишта, а и земљиште је било прилично неподесно за ратне операције.

Када смо били принуђени да обуставимо напад од Ахена у правцу Рера да бисмо претходно освојили бране на овој реци и да успоримо своје наступање на југ, опазили смо да су немачке тенковске јединице биле постепено повучене са фронта а место њих доведене пешадиске дивизије народних гренадира. Наша обавештајна служба ревносно је покушавала да пронађе место бављења тих тенковских јединица и да сазна њихове намере, али без успеха. Мој штаб и штаб 12 групе армија били су поодавно мишљења да се може очекивати немачка противофанзива у Арденима, и то утолико пре, што су се овде налазиле слабе америчке снаге услед наших напада на другим местима. Фелдмаршал Рундштет довео је постепено на овај иначе миран отсек шест пешадиских дивизија, а то је било више него што је потребно за редовно обезбеђење. Ипак, ми нисмо сматрали вероватним да ће Рундштет покушати усред зиме да предузме противофанзиву већих размера у тој области, али, ако би се и то десило, били смо сигурни да ћemo моћи тај покушај мирне душе сачекати и да ће његове последице бити поразне за Немце. Они су ипак учинили овај покушај и поново применили ону тактику која им је 1940. г. донела потпун успех приликом њиховог првог пробоја, али овог пута су искористили још и период рђавог времена када је нама било немогуће да употребимо ваздухопловство. Да бисмо потпуно разумели зашто је непријатељ предузео овај смео и врло опасан подухват, треба нарочито истаћи да је његова намера била да, пре свега, сломије од-

личност Савезничке врховне команде. Да је успео да ослаби нашу вољу за снажном и сталном офанзивом која нас је, без обзира на његову одбрану, довела од обале Канала до Сигфридove линије, онда његове жртве не би биле узалудне.

Офанзива, чије су припреме биле изведене у највећој тајности, отпочела је у суботу, 16 децембра. Генерал Бредли био је управо дошао у мој штаб ради договора о попуни наших трупа, када је стигао извештај да је непријатељ помоћу напада, извршених тенковима, успео да пробије амерички фронт на неколико места. Пошто сам веровао да се овде не ради о неком локалном нападу, то сам одмах наредио генералу Бредлију да уведе у борбу 10 оклопну дивизију са југа и 7 оклопну дивизију са севера против бокова нападача. Командантима армија на оба бока наређено је да држе у приправности све своје дивизије, како би их употребили у овој борбеној области, ако би то било потребно. Мој штаб је одмах наредио да се наше дивизије доведу из резерве. Најважније од ових наређења односило се на 101 ваздушнодесантну дивизију која је била у резерви СХАЕФ-а и која је била упућена за Бастоњ.

Идућег дана, 17 децембра, вратио се генерал Бредли у свој штаб да би се нашао на лицу места и држао ситуацију у рукама. У току тога и идућег дана постало је јасно да је непријатељ учинио одлучан покушај да разбије наш фронт и да поремети наш оперативски план.

Општи план непријатељев био је, као што смо одмах претпоставили, а што су и догађаји потврдили, да муњевитим нападом пробије нашу плитку одбранбену линију и да продре до Мезе између Лијежа и Намира. По заузету Лијежа, који је био наш главни центар за снабдевање и саобраћајне везе са северним отсеком на фронту 12 групе армија, непријатељ је намеравао да са што јачим снагама продре до Антврпена, наше најважније луке за дотур. Ако би њу освојио или разорио, он би онемогућио наше снабдевање и отсекао британске армије, које су се заједно са Деветом америчком армијом и деловима Прве армије налазиле на северу, од америчких и француских армија на југу, опколио их и уништио појединачно нападима са севера из Холандије и својим снагама из Белгије. Напад на сам Антврпен био би вероватно потпомогнут нападом падобранских трупа и пешадије из Холандије.

За ову офанзиву непријатељ је употребио укупно три армије, и то: Пету и Шесту тенковску армију, потпомогнуту од Седме армије, свега око 14 пешадиских и 10 тенковских и тенковско-гренадирских дивизија. Фелдмаршал Рундштет лично је руководио овим операцијама, а заповести, које смо доцније за-

пленили, потврдиле су нашу претпоставку да је овај напад био последњи очајнички покушај за који су биле употребљене све расположиве резерве. Сем трупа одређених за напад, непријатељ је употребио још и једну тенковску бригаду са америчком опремом, која је имала задатак да претходи немачким борбеним јединицама и да изазове панику и неред на нашем фронту и непосредно позади њега. Падобранске трупе биле су избачене на целој борбеној области, нарочито у простору око Малмедија, где је био употребљен чак и један одред јачине око једног батаљона. Мање падобранске групе и агенти, који су се крили иза наших линија после нашег наступања почетком јесени, добили су задатак да покушају да свуда у нашој позадини до Париза поруше важне мостове и нападну штабове. Први пут од нашег искрцања нападало је и немачко ваздухопловство, те је пружило подршку сувоземним трупама, не само тиме што је увукло наше авионе у ваздушне борбе, већ је бомбардовало и наше аеродроме и друга војна постројења у целој Белгији. Тако су, например, многобројни непријатељски авиони 1 јануара напали наше аеродроме у Холандији и Белгији и то је била највећа ваздушна сила коју су Немци употребили ~~после~~ Д-дана. Извршили су укупно око 800 летова у току те офанзиве, те смо претрпели знатне губитке у авионима на земљи, али су и Немци само тога једног дана изгубили око 200 апарате.

Чим сам се уверио да непријатељ напада са циљем да изврши пробој, одмах сам наредио да се обуставе сви напади на нашем фронту и да се примакну све расположиве резерве, да би се напао упадни клин, с оба бока. Мој план био је да се чврсто држи фронт на боковима овога клина, нарочито у простору око Моншауа на северу и око Бастоња на југу, да би се непријатељу спречио продор и преко Мезе или у простор око Лијежа и Намира, после чега би армија генерала Патона имала задатак да предузме противнапад са југа у правцу Бастоња и Келна. После овог противнапада требало је да дође до напада фелдмаршала Монтгомерија у правцу који буду захтевали успех и даљи развој операција генерала Патона. Наредио сам генералу Деверсу да на свом левом крилу преузме фронт Треће армије и да за ту сврху употреби све расположиве америчке снаге, с тим да обезбеђење најважнијих комуникација сматра као свој главни задатак и да се повлачи, ако буде потребно, како би на тако развученом фронту одржао своје трупе способним за борбу. Ову заповест сам лично издао 19 децембра ујутру у Вердену, где сам био позвао све трупне и ваздухопловне команданте, којих се то тицало. Доцније сам допунио ову заповест тиме што сам наредио генералу Деверсу да спре-

ман да повуче своје трупе на линију Белфор — Вогези да би заштитио трупе које су се налазиле у цепу између Вогеза, Рајне и Сигфридove линије. Слично опште упутство издао сам и фелдмаршалу Монтгомерију за северно крило.

19 децембра било ми је јасно да је лево крило генерала Бредлија отсечено од десног и да се под његовом командом налазе само трупе и комуникације јужно од места пробоја, пошто се његов штаб налазио у Луксембургу, те сам био мишљења да више није целисходно да он командује америчким трупама северно и јужно од клина који је бивао све већи. Зато сам као границу операциске зоне одредио линију Живе — Прим, која је ишла од истока на запад дуж правца пробоја на нашем фронту, с тим да оба ова града припадну Северној групи армија. Све снаге северно од ове линије, међу њима највећи део Прве и Девете америчке армије и делове ваздушне армије, потчинио сам у тактичком погледу фелдмаршалу Монтгомерију, односно ваздухопловном маршалу Конингаму, команданту 2 тактичке ваздушне армије. Под генералом Бредлијем остали су, јужно од клина, Трећа америчка армија и знатно појачана 19 тактичка ваздухопловна команда.

Главна силина непријатељског напада сручила се на ове наше дивизије: 4, 28 и 106 пешадиску и 9 оклопну дивизију, које су држали ретко поседнути фронт на отсеку Ајфел — Ардени. Иако их је непријатељ обишао и раздвојио, ипак су ове снаге задржале његово надирање, док је 7 оклопна дивизија успела да у току првих критичних дана одбрани важну област Сен Вит. Брзина пробоја била је успорена 18 децембра убаџивањем 101 и 82 ваздушнодесантне дивизије које су биле доведене са својих резервних положаја код Ремса и стављене под команду 12 групе армија. 101 ваздушнодесанта дивизија, ојачана тенковима, држала је пуних пет дана важан саобраћајни чвор Бастоњ, иако је била опкољена са свих страна и изложена сталним нападима далеко надмоћнијег непријатеља. Убаџивањем ових дивизија биле су исцрпљене све резерве на овом бојишту, те је 11 оклопна дивизија, која је управо стигла из Енглеске, добила заповест да се одмах упути у простор око Ремса да заштити наш центар и да у случају потребе одбије непријатељски напад на Мезу. Затим је и 17 ваздушнодесантна дивизија била доведена из Енглеске са наређењем да потпомогне 11 оклопну дивизију у заштићавању нашег фронта на Мези, јужно од Живеа. Да би се опет створила потребна резерва, довели смо на континент нове пешадиске дивизије раније него што је било предвиђено.

У току ове недеље успели смо да зауставимо пробој на северном боку клина и да у исто време образујемо један амерички

корпус под командом генерала Колинса који смо потом употребили за противнапад. Са југа отпочео је генерал Патон пребацивање својих шест дивизија на север од Мозела. Исто тако је и 21. група армија образовала своју резерву и довела један корпус под командом генерал-лајтнанта Хорокса у простор око Брисела. Одржали смо Моншав и Ехтернахт на боковима клина и зато смо могли да спречимо даље проширење клина. Али у правцу запада немачка офанзива још увек је напредовала, те док су на северном отсеку наша 17. ваздушнодесантна и 11. оклопна дивизија успеле да сачувaju мостове на Мези све до Живеа, дотле су прелази јужно од њега били и даље необично слабо осигурани, што нам је давало бриге. Да би се отклонила ова опасност, наредио сам да се све јединице у служби дотура и све позадинске јединице, као и шест француских пешадиских батаљона, доведу на Мезу, да ту по сваку цену бране прелазе и да ни у ком случају не допусте да иједан мост у исправном стању падне непријатељу у руке.

Због критичног стања у области Бастоња, где су се 101. ваздушнодесантна дивизија и друге јединице упорно држале против далеко надмоћнијих непријатељских снага, наредио је генерал Бредли Трећој армији да најдоћније у петак, 22. децембра, отпочне у северном правцу противофанзиву из простора Арлон — Луксембург. Генерал Патон је добио наредбу за напад с тим да пре почетка напада безусловно осигура своје десно крило у простору око Тријера, одакле је још увек претила опасност нове офанзиве од стране Седме немачке армије, да тај напад изведе постепено и да држи све своје снаге на окупу да би избегао њихово распарчавање или слабљење пре него што фелдмаршал Монтгомери буде у стању да отпочне напад са севера.

Пре 22. децембра владале су врло неповољне временске прилике, те је од 16. до 22. непријатељ био у могућности да врши нападе под заштитом густе магле која нас је омела да употребимо ваздухопловство за потпомагање наших трупа тако да су нас непријатељске трупе нападале са највећим могућим изненађењем, сем у неколико мањих и врло опасних акција. Али 22. време се поправило и наше ваздухопловство је отпочело жесток напад против непријатељских комуникација истовремено са нападом Треће армије који је био извршен североисточно од Арлана и Луксембурга. Пошто је овога пута непријатељ започео напад, било је немогуће да се унапред изради план ваздушних операција као што је то било за битку у Нормандији. Сврха наших ваздушних напада на непријатељску железничку мрежу, које смо сада извршили упркос рђавог времена како овде тако и у Енглеској, била је да спречимо

да се Немци користе том мрежом негде дубље у позадини, пошто су и њихова офанзива, а и њихово снабдевање, зависили у великој мери од железничких веза. За све ово време бомбардовало је стратешко ваздухопловство ранијирне железничке станице источно од Рајне и разорило саобраћајне чворове, као што је Сен Вит, док су средњи и лаки бомбардери тактичког ваздухопловства рушили мостове, штабове, слагалишта и друге циљеве на овом бојишту. Ловачки бомбардери нанели су у борбеној зони и иза ње тешке губитке непријатељском пешачком, колском и железничком

саобраћају, а да су њихови напади с успехом спречавали снабдевање непријатељских трупа погонским материјалом, храном и муницијом, доволно су нам потврдили заробљеници. Заједнички напад на немачке аеродроме, извршен 24. децембра, учинио је да је

дејство непријатељских ловаца било умањено, па су се наши ловачки бомбардери могли поново посветити бомбардовању циљева на земљи, место да се упуштају у ваздушне борбе, које су досада биле тако интензивне као никада после Д-дана.

4 оклопна дивизија Треће армије, која је упркос жестоког отпора нападала у северном правцу, а према Бастоњу, могла је 26 децембра да успостави чврсту везу са браниоцима овога важног чвора који су се у међувремену снабдевали дотуром из ваздуха и да задржи надирање непријатеља на овом боку клина. Овај напад је исто тако натерао непријатеља да повуче јаке снаге са северног дела клина. Сем тога, могли смо 26 децембра довести нове резерве на Мезу и тако их распоредити да смо се ослободили бриге за овај отсек, и тек тада нам је било јасно да су пропали сви планови непријатеља. И заиста, у тренутку када је надирање непријатеља било заустављено, он је био успео да пробије наш фронт између Ехтернаха и Моншауа у ширини од 45 миља и да продре 60 миља дубоко на запад, до на 4 миље од Мезе близу Села.

Чим је надирање непријатеља било заустављено, ја сам решио да пресечем његове комуникације са клином и да тај клин по могућству уништим тиме што смо отпочели нападима са севера и са југа, као и тешким ваздушним нападима, којима је био циљ да онемогуће његово кретање и саобраћај у што већем простору. Истовремено се могло и стратегиско ваздухопловство, које је тако успешно дејствовало на овоме боишту, опет употребити за вршење својих редовних задатака.

Наш противнапад са севера, који је имао за циљ саобраћајни чвр Хуфализ у центру немачког клина, отпочео је 3 јануара са два корпуса Прве армије и са једним корпусом Друге британске армије која је шtitila западни бок. Трећа армија, која је вршила јак притисак у простору око Бастоња, отпочела је 9 јануара нов напад који је такође био управљен на Хуфализ. Оба напада, којима је непријатељ пружио жесток отпор била су изведена на минираном земљишту покривеном снегом и ометана незгодним временом. Ипак смо, иако споро, напредовали, те се фронт пробоја између ових армија до 10 јануара смањио на неких 10 миља. Тада је непријатељ отпочео да повлачи своје трупе са западног врха овог клина, али је још увек пружао јак отпор нашем притиску на његовом северном и јужном боку. И поред свега тога могле су јединице наше Прве и Треће армије да успоставе 16 јануара чврсту везу код Хуфализа и да упуне све своје снаге против непријатеља који је отступао на исток. Сен Вит је заузела Прва армија 23

јануара, а крајем овога месеца стигли смо са својом главнином скоро до оних положаја које смо држали пре почетка пробоја, док су јединице наших претходница продрле даље у правцу Бона.

Пошто је сада поново постојала веза између Прве и Треће армије и између штаба генерала Бредлија и штаба Прве армије генерала Ходеса, то сам опет ставио Прву армију под команду Средње групе армија, а Девета америчка армија остала је и даље код Северне групе армија под комandom фелдмаршала Монгомерија.

Немачка противофанзива почела је 16 децембра, а 26 опет смо успоставили раније стање. Убрзо после тога прешла је иницијатива на наше трупе, а 16 јануара, месец дана после почетка напада, заузеле су наше трупе чвор Хуфализ и стајале северно од овог чвора спремне за напад на непријатељску земљу. У току ових месец дана непријатељ је успео да нас присили да обуставимо своју офанзиву против Рурске и Сарске Области, иако није могао да допре до предвиђених операциских циљева на Мези. Наше операције за одбрану од непријатељске офанзиве трајале су пуне четири недеље, па још ни 16 јануара нису биле завршене. Морали смо да предузмемо извесно прегруписавање пре него што смо могли да отпочнемо велику противофанзиву, и у то време сам сматрао да је непријатељски напад успорио наше припреме за офанзиву најмање за шест недеља. Сем ове незгоде, морало је и наше стратегиско ваздухопловство да буде употребљено у овој борби, те су објекти његових напада у Немачкој: слагалишта бензина, аеродроми и саобраћајне везе били скоро месец дана ван сваке опасности.

Противофанзива коју је непријатељ предузео имала је рђаве последице по њега. Он је месецима прикупљао своје сувоземне и ваздушне снаге и врло брижљиво спремао за овај отсудни подухват муницију и опрему, а пре свега погонски материјал. Моји комandanти су ценили да је непријатељ до 16 јануара, а то значи у року од месец дана, изгубио 120.000 људи и 600 тенкова и јуришних топова, а осим тога и 1.620 авиона — тежак ударац за њега — и да су му залихе у погонском материјалу биле сведене на минимум после месец дана повећаног утрошка. Наше тактичко ваздухопловство верује да је у току овог месеца уништило преко 6.000 камиона и 550 локомотива, а оштетило 7.000 камиона и 600 локомотива. По завршетку наше противофанзиве непријатељ је укупно изгубио 220.000 људи од којих је било 110.000 заробљених. Али опште и дубоко разочарење у армији и завичају било је за непријатеља много озбиљнија ствар када је постало јасно да и

поред свих напора и жртава пробој није успео и да није постигнут никакав повољан резултат нити отсудно решење.

За време битке у Арденима непријатељ је предузео, у циљу скретања наше пажње и везивања наших снага, жесток напад на фронт 6 групе армија, очевидно са циљем да се спусти у равницу Алзаса и Лорена све до Вогеза. Првобитно смо имали план да овде пређемо у офанзиву и да на левој обали Рајне заузмемо положаје који би се могли лако бранити, те да тако ослободимо све своје снаге и упутимо их на север ради отсудног напада на Немачку. Али, због битке у Арденима настала је потреба да одмах пошаљемо ћа север врло јаке снаге под командом генерала Патона пре него што смо успели да постигнемо своје циљеве на југу. Услед тога је 6 група армија била приморана да напусти свој план да освоји област западно од Рајне, те је задржала врло мало трупа потребних за одбрану првобитног фронта. Осим тога, на њеном отсеку налазио се и опасан цеп код Колмара.

Генерал Деверс је мислио да ће Француска армија брзо уништити немачке трупе које су остале у цепу код Колмара, чим су његове трупе извршиле у новембру пробој у Вогезима. Због тога је, према плану и повукао главнину својих снага на север у циљу заједничког наступања са генералом Патоном, пошто су обојица имали задатак да заузму фронт на Рајни. Очекивали смо да ће после уништења цепа код Колмара Француска армија бити у стању да сама држи цео Алзас — Лорен и да ће Седма армија моћи да се употреби на отсеку северно и источно од Вогеза.

Међутим, непријатељ је успео да постепено консолидује цеп код Колмара и да доведе појачања. Зато смо, када је отпочела немачка офанзива у Арденима, имали на свом десном крилу, а супротно очекивању, ситуацију која је била неповољна са гледишта одбране уместо да имамо један јак фронт који би се могао лако бранити. Цео наш 6 корпус стајао је источно од Вогеза са фронтом према северу, док смо 3 америчку пешадиску дивизију морали да оставимо Првој француској армији као појачање да бисмо могли да одржимо своје положаје у цепу код Колмара. Претила је опасност, коју смо одмах сви јасно уочили, да би непријатељ могао покушати да изврши пробој дуж Западних Вогеза према југу, а можда и да истовремено предузме помоћни напад из цепа. У том случају 6 корпус не само да не би био у стању да нам послужи као резерва за остатак фронта, већ би се морао повлачити и борити се под најнеповољнијим условима да то изврши.

Због овако незгодне ситуације, као и због тога што локалне резерве генерала Деверса морају остати западно од планинског

гребена, ја сам наредио повлачење целог 6 корпуса на Вогезе, а северно од Штрасбурга оставио сам слабе извиднице које су имале задатак да се одмах повуку, ако би отпочео какав јачи непријатељски напад. Овим би се покретом Штрасбург заиста изложио поновном поседању од стране непријатеља, а и лево крило Француске армије било би принуђено да се повуче у бруда, али, зато би генерал Деверс добио најбољи, могући одбранбени фронт на свом источном крилу, пошто наше трупе нису успеле да поседну Рајну, те би био у стању да задржи у својој резерви бар две оклопне дивизије у простору јужно од Сигфридove линије и западно од Вогеза, а то би значило могућност да се две америчке дивизије употребе као резерва СХАЕФ-а мало даље на северу, те би генерал Бредли могао да употреби своје снаге за офанзиву.

Генерал Деверс је намеравао да овај покрет изведе постепено, а док не изведе то померање фронта, морали смо оставити две дивизије одређене за резеву СХАЕФ-а под његовом командом. За све време док се овај план радио, Французи су били обавештавани о свакој појединости, али када је план био готов, Французи су изјавили да би напуштање Штрасбурга имало рјаве политичке последице у њиховој земљи и да би то, можда, изазвало и пад владе генерала де Гола. Они су били толико убеђени да треба да бране Штрасбург пре него да се повуку на повољнију одбранбену линију, да су се решили да сами бране овај град са оно мало француских трупа које би могли скупити на брзу руку, али би те трупе биле тако слабо обучене и недовољно опремљене, да се тиме не би могло ништа постићи.

Пошто сам добро проучио француско гледиште и правилно оценио политички значај Штрасбурга, био сам приморан да изменим првобитни план за отступање. У први мањ сматрао сам проблем Штрасбурга чисто као сукоб измену војних и политичких интереса, те сам био гледишта да сам потпуно у праву ако питање решим са чисто војног гледишта. Али, проучавајући француско гледиште, било ми је јасно да би извођење првобитног плаана за намеравано отступање могло имати тако тешке унутрашње политичке последице у Француској, да би услед унутрашњих нереда могле бити угрожене све наше комуникације и наша даља позадина. Избегавање овакве ситуације постало је нужно не само из политичких него и војних разлога.

Према томе, ја сам изменио план тако да је 6 корпус повукао уназад само истурени део свога фронта и оставило своје десно крило код Штрасбурга, а лево у Северним Вогезима. У међувремену била је, углавном, продужена изградња одбранбених положаја у

Вогезима са нашим позадинским трупама. С обзиром на моје наређење да се пређе у одбрану, да се снаге повуку са истуреног дела фронта и да се све расположиве дивизије ставе у резерву или упуте на север, непријатељ је са својим снагама од 14 дивизија постигао известан успех на фронту 6 групе армија. Зато је непријатељ успео да 1 јануара продре са два клина у правцу Рорбаха и Савернског Пролаза, југоисточно од Бича, између Саргемина и Нојхофена. Џест дана доцније пребацио је своје трупе преко Рајне, неколико миља северно од Штрасбурга, и заузео нешто земљишта приликом напада, извршеног северно од Колмарског ћепа. Овај напад је претстављао опасност да алзашка равница буде прогажена, а Штрасбург опкољен. Међутим, трупе генерала Деверса нанеле су непријатељу тешке губитке, а снажним противмерама успеле су да, упркос свих тешкоћа, стабилизују свој фронт тако да нисмо изгубили војнички важне положаје у Вогезима, док је Штрасбург био само угрожен али не и изгубљен.

ПЛНОВИ ЗА ОПЕРАЦИЈЕ 1945 ГОДИНЕ

Почетком 1945 г. биле су немачке залихе погонског материјала врло оскудне, а у транспорту је настала криза која се све више заоштравала и која је врло осетно погодила све гране немачког ратног напора. Наши успеси на континенту разбили су систем немачке противавионске одбране и омогућили нам да изградимо на копну радиогониометрске станице за управљање следним бомбардовањем као и да повећамо акциони радиус наших ловачких авиона који су пратили бомбардере приликом њихових напада на Немачку. Све ово знатно је повећало офанзивну моћ нашег ваздухопловства, а смањило могућности немачког ваздухопловства да пружи отпор нашим нападима.

Битка у Арденима била је, углавном, завршена 16 јануара. Прва и Трећа армија спојиле су се у клину код Хуфализа и тиме постигле велики тактички успех. У поноћ између 17 и 18 јануара Прва армија била је поново стављена под команду 12 групе армија генерала Бредлија. Савезнички фронт се сада поново протезао дуж немачке границе као и онда када је пре месец дана Рундштетова офанзива прекинула наше припреме за инвазију. Сада смо имали задатак да поново преузмемо стратегиску иницијативу и продужимо наступање.

У планирању пролећне и летње офанзиве, предузетих да доведу Немачку до слома, ја сам предвидео три фазе: прво, уништење непријатељских снага западно од Рајне и поседање целе леве обале; друго, образовање мостобрана на десној обали Рајне као полазних тачака за операције у Немачкој и, треће, уништење преосталих непријатељских снага источно од Рајне и наступање у саму Немачку. То су, уствари, били исти циљеви које смо поставили за своје операције још од почетка 1944 г.

Први циљ био би да се разбију непријатељске армије западно од Рајне како би се бројно ослабиле снаге које би могле да спрече наш прелаз преко ове реке као и даље напредовање. Даљи циљ био би да себи створимо могућност да изведемо концентрацију трупа на извесним стратегиским тачкама с тоне стране Рајне,

а да остатак фронта уз највећу уштеду у трупама поседнемо слабим заштитницама. Начин на који бисмо извели ове операције зависио је, углавном, од географских услова под којима би се развијало даље напредовање.

После прелаза преко Рајне имали смо пред собом два главна правца којима смо могли да наступамо у Немачку и да ту потучемо оне непријатељске снаге које би нам пружиле отпор. Први правац водио је од Доње Рајне и северно од Рурске Области у Северонемачку Низију, а други из простора Мајнц — Карлсруе, па североисточно од њега преко Франкфурта на Мајни у правцу Касела. Први правац наступања пружао нам је не само најповољније земљиште за маневарски рат, тј. начин ратовања који смо мислили да наметнемо непријатељу да бисмо искористили своју већу покретљивост, већ и најбржи начин да Немцима отмемо Рурску индустриску Област која је за њих била од животног интереса. Путеве који воде из Рурске Области на север и исток требало је пресећи обилазним покретом наших сувоземних снага, а путеве који воде на југ разорити ваздушним нападима. С друге стране, Рурска Област била је тако важна за непријатеља да је било врло вероватно да ће употребити главнину својих снага за њену одбрану, те је за савезнички успех било од највећег значаја да брзо пребаце с оне стране Рајне далеко јаче снаге. Наступање јужно од Мајнца у правцу Касела довело би нас у област Франкфурта, исто тако индустриску зону, и, вероватно, пружило нам прилику да и овде уништимо знатне непријатељске снаге. Сем тога, имали бисмо у тој области погодно земљиште за аеродроме, што је за нас било важно ради потпомагања даљег наступања. С друге стране, незгодно је било то, што би се наступање вршило преко земљишта које је било мање подесно за тенковске операције, иако би Савезници могли по заузету Касела да наступају на север и доврше опкољавање Рура, или на североисток у правцу Берлина или на исток у правцу Лайпцига.

Са отсека Мајнц — Карлсруе могли бисмо предузети и наступање на исток, у правцу Нирнберга, али ова област, иако је доцније постала врло важна, није за нас имала никакав значај приликом израде општег плана у месецу јануару. Још увек смо гајили наду да ћemo бити у стању да извршимо са великим снагама опкољавање Рурске Области са две стране, после чега бисмо одмах предузели велику офанзиву да бисмо се спојили са Русима. Међутим, ми нисмо тада могли да предвидимо у којој ће мери претстојећа руска офанзива са својим брзим наступањем утицати на нашу стратегију.

С обзиром на географске услове, од којих је зависио избор места за прелаз преко Рајне, био је отсек Мајнц — Карлсруе повољнији него отсек северно од Рурске Области у којој је између Емериха и Везела било само неколико места погодних за напад три дивизије на фронту широком 20 миља и још једно место које би могло доћи у обзир, иако је било врло неподесно. По свој прилици, поплављено земљиште западно од Емериха не би нам дозволило да проширимо нападнути отсек пре месеца јула. Напротив, на отсеку Мајнц — Карлсруе било је довольно места за пет дивизија, а јужно од Карлсруа можда и место за још једну дивизију. Осим ова два главна отсека било је још по једно место лево и десно од Келна, где би се могла пребацити по једна дивизија у циљу прелаза, али са тактичког гледишта то је било неизводљиво, јер се земљиште с оне стране реке није могло да искористи за војне операције. Исто тако ни земљиште између Кобленца и Бона због својих незгода није долазило у обзир, осим ако се нађе на врло слаб отпор непријатеља.

Инжињери су истакли још једну чињеницу коју смо морали узети у обзир приликом израде плана за прелаз преко Рајне, наиме, да ће до марта постојати опасност од кретања леда, што ће отежати и прелаз и изградњу мостова, а због високог водостаја у току лета, који ће настати услед отапања снега, бићемо принуђени да низводно од Мајнца подигнемо до почетка маја сталне мостове. Ово мишљење није се слагало са ранијим извештајима стручњака, јер би према овом мишљењу прелаз био могућ тек у марту и априлу, док су пре тога изјавили да услед особина водостаја на Рајни не би препоручили никакав покушај прелаза између 20 новембра и краја маја.

У погледу дотура Савезници су располагали са довольно мостовног материјала и људства за девет прелаза преко Рајне, а сем тога и за један више, ако се не нађе на отпор. Сматрали смо да наше комуникације могу да нам по извршеном прелазу ове реке обезбеде употребу највише 35 дивизија северно од Рурске Области, док бисмо отприлике 55 дивизија (урачунавши и накнадно довођене) морали да одвојимо за одбранбене сврхе и неке другоразредне операције.

Ниједно од ових мишљења није захтевало да се измени наш план, израђен још пре почетка инвазије, према коме би требало извршити северно од Рура главни напад савезничких армија у циљу прелаза преко Рајне и опкољавања Рурске Области. После губитка ове огромне индустриске области Немачка не би више била у стању да настави рат, нарочито ако би и Црвена армија посела

у току своје намераване офанзиве индустриску област Горње Шлезијске, једину која се у погледу капацитета производње могла да упореди са Рурском Области. Пошто нисмо могли да нападнемо Рурску Област фронтално, морали смо је обићи, а за ту сврху било је земљиште на северу најпогодније. Ја сам стално био мишљења да се истовремено са главним нападом у правцу севера мора извршити и помоћни напад са преосталим снагама из простора Мајнц — Карлсруе у правцу Касела. Ове би операције омогућиле опкољавање Рура, са две стране, а тиме и главнине непријатељских снага које ће овде свакако бити сконцентрисане ради одбране ове области.

На основу свега овога наш први задатак морао би бити да отпочнемо операције западно од Рајне и северно од Мозела како бисмо уништили непријатеља у овом простору и како би наше армије могле да продру до Рајне северно од Диселдорфа и предузму припреме за главну офанзиву. Потом бисмо морали да тежимо, пре свега, за тим да уништимо и остале непријатељске снаге западно од Рајне, које би могле да претстављају сметњу или опасност за даље операције око прелаза преко ове реке. Због тога би требало образовати мостобране на другој страни ове реке како на северу тако и на југу, чим будемо успели да очистимо од непријатеља њену леву обалу. Северно од Рурске Области, а источно од Рајне морали бисмо употребити што више дивизија, а на југу, на линији Мајнц — Франкфурт — Касел развити толико снага колико би нам још преостало после употребе 35 дивизија за главни напад.

Најважнији задатак трупа на јужном отсеку био је да вежу непријатељске снаге које би се иначе могле да употребе против наше офанзиве на северу. Било је врло важно да се непријатељ примора на цепање својих снага како бисмо могли да заузмемо све подесне прелазе и комуникације и на тај начин прикупимо што веће снаге у Западној Немачкој које би биле довољно јаке да освоје ову земљу. Наш план је морао бити врло еластичан, јер би се могло десити да не успемо да образујемо мостобран или на једном или на другом отсеку. Зато би се служба дотура морала тако организовати да се у том случају тежиште најада пренесе са севера на југ. Ма на какав отпор непријатеља да наиђемо, било је јасно да би прелаз преко Рајне на овако релативно уском фронту претстављао у сваком случају тактички и технички подухват највећих размера и зато, да би се осигурао прелаз савезничких армија преко ове реке, морали бисмо употребити што већи број ваздушнодесантних трупа и ваздушних армија и што већу количину опреме и средстава за искрцавање.

Јачина наших сувоземних снага износила је 71 дивизију у време нашег планирања у јануару ове године, али овај број није претстављао њихову стварну борбену снагу. Код многих америчких дивизија пешадиске јединице нису имале пуно бројно стање. Али, иако смо уложили највећи напор да бисмо добили потребну попуну како убрзањем поступка за довлачење потребних појачања из Сједињених Држава, тако и прикупљањем људства из службе у позадини, способног за борбу, ипак је било јасно да ће притећи доста времена док се то људство обучи за службу на фронту. У овом тренутку су нарочито француске дивизије на нашем десном крилу биле слабе због недостатка у људству. Рачунали смо да ће се јачина савезничких трупа до месеца марта, када је требало да пређемо Рајну, попети на 85 дивизија у које улазе и шест ваздушнодесантних дивизија као и пет до осам нових француских дивизија које је требало организовати, обучити и опремити за доцнију употребу. Такође смо се надали да ће до тога доба већ постојеће француске дивизије постићи већу борбену вредност.

Према датим приликама, а у поређењу са Савезницима, било је врло тешко оценити какву ће јачину имати непријатељ у пролеће. То је делом зависило од тога колико ће појачања моћи да доведе на Западни фронт из Италије и Норвешке. То је зависило и од губитака које је непријатељ претрпео у току наших непрекидних зимских операција, које сам, према свом обичају, намеравао да наставим са великим снагама. И, најзад, то је зависило и од тога колико ће догађаји на Источном фронту везати немачке снаге за себе. У најгорем случају, непријатељ би могао имати 100 дивизија на Западном фронту, што би било ако би се руска офанзива, која се према нашој процени очекивала у пролеће, показала сувише слаба. Али, ако би руска офанзива успела, као што смо се надали, није изгледало вероватно да би Немци могли да противставе нашим нападима више од 80 дивизија, а и њихове могућности снабдевања смањиле би се у одговарајућој мери.

Уколико се све више приближавало време када је, како смо ми веровали, требало да задамо последњи ударац нацистичкој Немачкој, утолико је била за нас све важнија присна сарадња са руском Врховном командом и узајамно разумевање наших односних оперативских планова. Први пут смо успоставили везу са Москвом крајем 1944., када су наше ваздушне операције захтевале споразум о заједничкој граничној линији бомбардовања, али се од тог времена није ништа више постигло. Једину везу између мога штаба и штаба маршала Сталјина претстављала је Савезничка војна мисија у Москви, те је изгледало врло тешко да се сазнају совјетске на-

мере. Све до краја 1944 нисам имао никакве податке о руском стратешком плану, иако сам изразио своју готовост да дам Црвеној армији сва обавештења о моме плану која буде затражила. Стога сам Удруженим начелницима штабова поднео извештај у коме сам изложио како је тешко израдити план за офанзиву без познавања руских намера, те је претседник Рузвелт добио око Божића пристанак маршала Стаљина да прими наше претставнике ради координације заједничких операција за идуће пролеће.

У ту сврху отпутовао је за Москву, у јануару 1945, мој заменик, ваздухопловни врховни маршал Тедер, у пратњи генерал-мајора Була (из оперативног одељења) и бригадног генерала Бетса (из обавештајног одељења). Разговори су имали потпун успех. Моји изасланици су обавестили маршала Стаљина о обиму и времену извршења нашег плана у вези са офанзивом коју смо припремали, а он им је, са своје стране, дао испрена обавештења о плановима за намеравану офанзиву Црвене армије на четири отсека руског фронта са 150 до 160 дивизија. Даље нам је обећао да ће, у случају да рђаво време успори општу офанзиву, Црвена армија и даље предузимати локалне операције којима ће везати довољно немачких трупа за себе, како Немци не би били у стању да за време критичног периода услед отапања снега у прољеће пребацију јаче снаге са истока на запад. Као што су доказали показали, успех ове циновске офанзиве био је већи него што се очекивало. Осећајући се умирени овим саопштењем маршала Стаљина, ми смо могли одмах да пређемо на даљу разраду нашег плана и програма.

Поред тога што је непријатељ био заузет бригом у погледу руске офанзиве, он је и у погледу даљих операција на нашем фронту био ометан тешкоћама дотура услед напада савезничког стратешког ваздухопловства са запада, док му је на истоку претила опасност да совјетске армије прегазе Щлеску индустриску област која је била за њега од животног значаја. Упркос натчовечанских напора да одржи свој саобраћај, ипак је његова жељничка мрежа постепено пропадала под сталним и све силнијим ударцима нашег ваздухопловства. Воздушни напади на саобраћајну мрежу иза Арденског фронта приморали су Немце да помере жељнички саобраћај уназад скоро до Рајне. И непријатељска индустрија авиона претрпела је тешке губитке, иако су пресељавање радионица и изградња подземних фабрика омогућиле Немцима да постигну неки напредак у производњи авиона са мгазним погоном — највећа опасност која нам је претила. Али, без погонског материјала авioni имају малу вредност и зато смо управили свој главни

напад на немачке рафинерије нафте и фабрике за синтетички погонски материјал. Иако је немачка производња нафте опет нешто порасла у јесен и у почетку зиме, ипак су концем године наши тешки напади довели ту производњу поново до врло критичне тачке. Производња погонског материјала у јануару ове године није, по свој прилици, износила више од 100.000 тона (20 процената од количине произведене пре наших напада), а изгледало је да ће се и ова количина услед наших појачаних напада смањити у најближој будућности на половину. Уствари, пошто је било вероватно да ће отпасти цела индустрија синтетичне нафте у Рур и у великим фабрикама у местима Бруц, Леуна и Полиц, а руска офанзива је претила да ће и фабрике синтетичког горива у Горњој Шлеској обуставити рад, то је немачка индустрија нафте стајала пред беспримерно тешком кризом, и то баш у времену када је изгледало да ће оперативне потребе бити веће него ikада у току прошлих шест месеци.

Надали смо се да ћемо нашим нападима на индустрију нафте моћи да уклонимо опасност која нам је претила услед бројне надмоћности непријатеља у авионима са млазним погоном. Да се могао извести производни план немачке индустрије авиона, била би, свакако, у питању наша превласт у ваздуху у пролеће 1945, пошто је наша производња авиона са млазним погоном била још слаба. Срећом, наши ваздушни напади на центре за производњу и на аеродроме авиона са млазним погоном тако су ограничили њихов број и могућност за акцију, да напори Немаца нису више били довољни, а уз то су и задоцнили. Они су имали још знатан број обичних авиона, али несташица погонског материјала и све већи недостатак обучених пилота били су тако велики да немачко ваздухопловство никада више није било у стању да озбиљно угрози наше операције после великог или по себе поразног напада на савезничке аеродроме у Белгији и Холандији који су извршили на Нову Годину са 800 бомбардера.

С наше стране био сам задовољан што је наше тактичко ваздухопловство било довољно јако да изврши задатке, који су му претстојали када почне наша офанзива и што су стратегиске ваздушне снаге биле у стању да изврше предвиђени план. Главни циљеви тешких бомбардера били су: индустрија нафте, фабрике авiona са млазним погоном, фабрике оружја, поморске луке, саобраћајна мрежа, као и нарочито важна сарадња са нашим трупама у току намераване офанзиве. Штаб ваздухопловства је савесно размотрio и могућност да се поруши 31 мост на Рајни у позадини непријатељских армија западно од те реке као што смо прошлог

лета порушили мостове преко Сене и Сара у позадини Седме немачке армије која се тада налазила у Нормандији, али није сматрао да би извођење ове намере било умесно. Сви су веровали да би уништење тако многобројних мостова као једног новог циља захтевало врло јаке ваздушне снаге, те би се то осетило приликом наших других стратешких напада, а сем тога није изгледало вероватно да ће и стање временских прилика дозволити да се изведу ови напади. Неке, нарочито важне мостове, требало је ипак напасти у вези са покушајем да разоримо железничке пруге на сваком отсеку, да би тиме противнику ограничили слободу кретања.

У овом погледу јаке одбранбене линије, понајпре Сигфридова, па онда Рајна, та природна препреџа, биле су врло згодне за непријатеља. Ове одбранбене линије биле су нарочито јаке и осим жртава, које је требало поднети да се оне пробију на неком одређеном месту, њихова главна корист за непријатеља састојала се у томе што је под њиховом заштитом могао лако да сконцентрише своје снаге за противнапад на наше комуникације. Ова могућност била је доказана офанзивом у Арденима, те је, иако је овај покушај пропао, постојала још увек могућност даљих, ма да силом околности слабијих офанзива. Да то спречимо, морали бисмо употребити дуж нашег растегнутог фронта више трупа него што смо имали на расположењу, а свака наша концентрација, у циљу извођења напада на неком одређеном месту, захтевала би опасно слабљење других отсека овога фронта **сем ако** не би, пре него што задамо отсудан ударац у правцу Немачке, и сами имали неку одбранбену линију сличну оној којом је непријатељ располагао. Био сам убеђен да само Рајна испуњава те услове. Кад бисмо ъу посели, било би нам могуће да држимо ову линију на мирним отсечима са малим снагама и да без икакве опасности сконцентришемо трупе потребне за нашу главну офанзиву с оне стране ове реке, а северно од Рурске Области, а уз велику штедњу трупа на неком другом месту још и снаге потребне за један помоћни напад. Штавише, Немци би се тада нашли у оној истој неповољној ситуацији у којој смо се ми налазили када су они држали Сигфридову линију. На тај начин били бисмо у могућности да угрозимо непријатеља на разним местима фронта и да га принудимо да распарча своје одбранбене снаге, што би нам олакшало извођење задатка да упаднемо са својим трупама у Рајх на оним местима која будемо изабрали за ту сврху.

Са тих разлога нашли смо за потребно да уништимо непријатељске армије западно од Рајне пре него што бисмо предузели већу офанзиву источно од ове реке, иако, можда, не би требало да

губимо ни време ни трупе за споро уништење јаких али усних мостобрана који би се још налазили у рукама Немаца. Када су Удружени начелници штабова посумњали да можемо са снагама којима смо располагали извести једновремено две офанзиве — једну северно од Рура а другу у простору Мајнц — Франкфурт — ја сам указао на то да би сумњи било места само онда ако не бисмо очистили од непријатеља област западно од Рајне пре него што предузмемо офанзиву источно од ње. Али, ако бисмо могли да изведемо операцију чишћења без бриге за сигурност својих бокова и без употребе већих снага у сврхе одбране, онда бисмо, по мом мишљењу, били у стању да предузмемо истовремено обе ове офанзиве једним снажним нападом на север, а другим, и то слабијим, на југ, а и да имамо довољно еластичности да предузмемо општу офанзиву на неком другом месту, ако би то према ситуацији било потребно. А пре свега, било је јасно да ће бити лакше да се униште непријатељске снаге западно од Рајне него источно од ње.

Према томе, од 85 дивизија којима сам располагао било је за почетак одређено 35 ради напада у правцу севера. Сматрао сам да би, ако будемо заузели фронт на Рајни, било потребно само 25 од преосталих дивизија за одбрану и резерву, а да би нам, напротив, за ту исту сврху требало 45 дивизија, ако бисмо почели офанзиву на северу, а већи се део фронта још увек налазио западно од те реке, пошто би у том случају непријатељ био у стању да изведе напад против нас под заштитом утврђења на Сигфридовој линији.

Удружени начелници штабова поднели су ми предлог да сконцентришемо све своје снаге за снажан напад у правцу севера, а да не вршимо још и један напад више који би нас могао да доведе, сем у напред наведеном случају, до опасности да распемо своје снаге и да их тако ослабимо. Сем тога они су ми поднели и предлог начелника британског штаба да одредим једног команданта сувоземних трупа (*ground commander*) за цео фронт северно од Луксембурга, који би, иако потчињен мени, командовао и вршио координацију свих трупа које би учествовале у офанзиви за прелаз преко Рајне. Овај предлог се заснивао на претпоставци да ће сав остали фронт, супротно моме плану, остати у дефанзиви. Одговорио сам да ће према моме плану Рурска Област претстављати природну границу командних подручја и да ће фелдмаршалу Монтгомерију бити потчињене све снаге — Канадска и Британска армија, као и Девета америчка армија — које ће имати задатак да учествују у офанзиви за освајање Рурске Области. 12 група армија генерала Бредлија, која се налазила у центру и била састављена из Прве и Треће америчке армије, имаће као главни задатак да за време

операција пре прелаза преко Рајне управи свој напад у првом реду на пробој Сигфридове линије у правцу Прим — Бон, а онда ће скренути својим левим крилом на север у циљу потпомагања Девете армије, а својим десним крилом на југ у циљу обухвата немачких положаја на Сару. Јужно од Мозела 6 група армија генерала Деверса, састављена из Седме америчке и Прве француске армије, биће у почетку у одбрани, а потом ће освојити Сарску Област и избити на Рајну чим Немци буду отерани из области северно од Мозела.

И како је командна власт над појединим групама армија била правилна и одговарала оперативском плану који смо израдили, то нисам могао да видим како би постављање главног команданта сувоземних снага старијег од друга два команданта, могло да доведе до бољег садејства у току даљих операција. Напротив, ово постављање изазвало би удвостручавање штабова и њихове везе, што би смањило њихов користан рад, јер су овакви задаци, као што су распоред трупа и дотур појединим групама армија, већ били решени у моме главном штабу.

У вези са овим хтео бих да изложим укратко своје гледиште о постављању тзв. главног команданта сувоземних снага на ратишту које већ има свога врховног команданта, и то овако: командовање над јединицама сувоземних снага треба да се начелно одреди према могућностима што бољег прегледа ратишта, што често зависи од географских услова. Систем командовања на ратишту иде одоздо преко дивизија, корпуса, армија до команданта групе армија. Овај командант је највиши командант трупа који, сасвим логично, има други задатак него командант целокупног ратишта и који, ослобођен свих брига о општим стратешким, техничким и политичким проблемима, може да посвети сву своју пажњу руковођењу борбом. Командант који стоји над командантом групе армија, свеједно како се називао, као, например, врховни командант или командант ратишта, мора имати опште стратешко руководство и команду над додељеним поморским и ваздушним снагама, те је, према томе, једино он у стању да предузима расподелу снага које ће утицати на вођење рата. Ако је природа земљишта и ширина фронта таква да се непосредно руковођење борбом може да изведе од стране једног јединог команданта групе армија, онда се он назива главни командант сувоземних снага. Али, ако се на истом ратишту употреби више група армија, онда, логички узев, не може постојати поред врховног команданта или команданта ратишта још и неки „главни командант сувоземних снага“. Свака група армија треба, по правилу, да има тачно ограничено опера-

циско подручје. Нарочити случај био би онда када би више армија требало да оперише, али би се свака налазила на географски засебном отсеку и била без ужे оперативне везе са другим армијама. У томе случају морао би сваки командант армије да буде непосредно потчињен врховном команданту, пошто командант групе армија не би могао да врши никакву корисну функцију.

Ово гледиште, заједно са израђеним операциским планом, било је изложено Удруженим начелницима штабова када су се последње седмице месеца јануара састали на конференцији на Малти, приликом пута за тројну конференцију на Криму. Мој начелник штаба, који је учествовао као мој изасланик на конференцији на Малти, обећао је Удруженим начелницима штабова да ћемо на северу заузети прелазе на левој обали Рајне чим то буде могуће и без обзира да ли ћемо је целу заузети. Даље смо се обавезали да ћемо прећи Рајну северно од Рурске Области, по могућности са што већим снагама и одлучношћу, чим нам ситуација на југу буде дозволила да сконцентришемо потребне снаге и да изведемо тај напад, а да се притом не изложимо никаквој опасности.

ОПЕРАЦИЈЕ ЗА ИЗБИЈАЊЕ НА РАЈНУ

Према стратегиском плану за инвазију Немачке требало је предузети главни напад западно од Рајне на северном отсеку са циљем да се пређе ова река северно од Рурске Области. Све остale операције требало је да послуже пре свега за потпомагање овог напада, затим за осигурање бокова како би се могао сконцентрирати што већи број трупа ради освајања прелаза у северном правцу и да по могућности обезбеде један полазни положај који би пружио подршку главном нападу.

Било је предвиђено да се операције западно од Рајне изведу у три фазе.

Прва фаза би се, углавном, састојала из операција названих ВЕРИТАБЛ и ГРЕНЕД, тј. из напада Канадске, одн. Девете америчке армије у правцу Рајне, а низводно од Диселдорфа. Сем тога, имала би Прва америчка армија да поседи линију на р. Ерфту западно и северозападно од Келна, ради осигурања саобраћајних веза између Ахена и Минхен Гладбаха. Чим отпочну ове операције, имала би се обуставити офанзива у Арденима, која је још била у току, и заменити активном одбраном у циљу да се вежу немачке дивизије које су се овде бориле и прошире продори постигнути у Сигфридовој линији. Јужно од р. Мозела биле би наше снаге у одбрани и предузимале би само локалне акције да би и оне везале непријатеља за тај фронт, али да притом што више штеде људе и муницију.

За другу фазу било је предвиђено да после извршене припреме наше снаге на северу избију на Рајну у циљу прелаза преко ове реке, а да се дотле непријатељ одбаци до Рајне северно од ушћа Мозела и тако обезбеде наше комуникације са главним мостобраном. Наше снаге, јужно од Мозела, имале би да предузму офанзиву ради освајања Сарске Области, а затим и оне да избију на Рајну на том истом отсеку.

Најзад, у току треће фазе имао би се учврстити и проширити северни мостобран, те док би Средња група армија остала у одбрани на левој обали Рајне, а северно од Мозела, дотле би остале

снаге на југу довршиле своје операције за избијање на Рајну, да би на тај начин Савезници држали целу леву обалу ове реке.

У току друге половине јануара и почетком фебруара продужила је Средња група армија тешке борбе у Арденима да би искористила неуспех који је претрпела непријатељска офанзива. Генерал Бредли имао је наређење да нанесе Немцима што веће губитке, да искористи сваку прилику да пробије Сигфридovу линију и, ако у томе успе, да наступа у североисточном правцу на фронту Прим — Ојскирхен. Овај напад требало је да се изврши свом силином и да траје све док постоје изгледи да ће се њиме постићи отсудан успех, али ако се то не деси, требало је да будемо спремни да одмах пређемо у одбрану у Арденима и да предузмемо нов напад на северном отсеку.

Ову офанзиву која је обухватила операције ВЕРИТАБЛ и ГРЕНЕД требало је да изведе 21 група армија под командом фелдмаршала Монтгомерија. Девета америчка армија остала би и даље у овој групи армија, а њена јачина би се допунила до јачине четири корпуса са дванаест дивизија укупно, што би зависило од успеха наших операција у Арденима. За операцију ВЕРИТАБЛ, која је требало да отпочне најдаље 8 фебруара било је предвиђено да Прва канадска армија изврши жесток напад у југоисточном правцу из простора око Нујмегена а између Рајне и Мезе, и да стигне до линије Ксантен — Гелдерн, да очисти целу ту област и заузме јаке бочне положаје дуж Рајне. 30 британски корпус имао је задатак да изврши напад на десном крилу, а 2 канадски корпус на левом, док би 1 британски корпус био армиска резерва у сastаву Канадске армије. За овај напад било је одређено укупно седам пешадиских и четири оклопне дивизије, као и четири пешадиске и пет оклопних бригада. Ако би земљиште било довољно суво, као што смо очекивали, онда би оклопне колоне у брзом и жестоком нападу пробиле непријатељску линију и разориле комуникације у позадини. Али то се није остварило, јер се земљиште налазило у стању које је било потпуно супротно нашим жељама:

У циљу извођења операције ГРЕНЕД имала је 12 група армија задатак да продужи своје лево крило на север све до Јилиха, а Девета армија да заузме линију на р. Реру од Јилиха до Пермонда, а затим да предузме са десног отсека овог фронта јак напад у правцу Рајне, ослањајући се својим десним крилом на линију Јилих — Нојс, и да избије на Рајну између Диселдорфа и Мерса. 12 група армија имала је задатак да у почетку осигура десни бок Девете армије. Надали смо се да ће операција ГРЕНЕД почети најдаље до 10 фебруара.

Операција ВЕРИТАБЛ отпочела је тачно у одређени дан, 8 фебруара, али временске прилике нису могле бити горе. Јануар је био изузетно хладан, те је земља била покривена снегом у току целог овог месеца, а када је почетком фебруара почeo да се топи снег, земљиште се претворило у каљугу, а вода се разлила по це-лој области у којој је требало извршити напад. Тешкоће су по-стали услед тога огромне, те су се наши људи морали да боре га-зећи покаткаđ воду до појаса. Били су изложени највећим нево-љама, али, захваљујући њиховом необузданом борбеном духу, са-владали су све патње и нанели непријатељу тежак пораз у борбама које спадају у најогорченије у току целог рата.

Под оваквим условима није се могло избећи да се не пре-варимо у погледу брзине са којом је пробој био изведен, па су се борбе око тога ускоро развиле у низ огорчених и дуготрајних сук-коба, те смо непријатеља потискивали стопу по стопу. Када је отпочeo наш напад, отпор непријатеља био је слаб, али наше тешкоће са природом земљишта омогућиле су му да појача своју одбрану. Као и обично, Немци су патили од недостатка покретљи-вости, јер су бензинске залихе, које су тешком муком прикупили за офанзиву у Арденима, биле утрошене, а непрекидни савезнички ваздушни напади на рафинерије нафте, путеве и железнице све више су погоршавали ову ситуацију.

У време када је отпочела офанзива ВЕРИТАБЛ била је не-мачка војска на Западном фронту не само у погледу дотура већ и бројно знатно слабија него што је била почетком јануара. При крају битке у Арденима, када је неуспех офанзиве изгледао не-избежан, била је повучёна са фронта Шеста тенковска армија, те је отпочела свој тешки и несрћни пут преко Немачке за Источни фронт. Са њом су пошли и остаци седам тенковских и тенковско-гренадирских дивизија, две тенковске бригаде и три пешадиске ди-визије, dakle, оружана сила која је имала нешто више од полу-вине тенкова којима је Рундштет располагао када је средином де-цембра отпочeo своју офанзиву. Појачања, која су послата на За-падни фронт да надокнаде ове повучене јединице и 150.000 људи изгубљених у току ове офанзиве, била су и по вредности и по ја-чини беззначајна. Пошто су Савезници сада поново предузели офанзиву, то се непријатељ није могао надати да ћe и он моћи да предузме нову офанзиву, те је ускоро постало само питање вре-мена докле ћe Рундштетова вештина и отпорни дух његових про-ређених трупа моћи да издрже чисто одбранбену битку западно од Рајне. Опет је био примењен очајнички систем да се јединице делимично уводе у борбу, што смо већ видели у Нормандији. Је-

дина нада коју је непријатељ засада имао била је рђаво време и незгодно земљиште, али то није никада могло да надокнади губитак извежбаних трупа које више нису постојале.

У току првих дана офанзиве ВЕРИТАБЛ постигли смо добар успех у шуми која се звала Рајхсвалд и на ивици града Клевеа, али онда смо нашли на жесток отпор који је нарочито био огорчен на јужној ивици шуме. И поред тог отпора Клеве је пао 12 фебруара, а 13 је и шума била очишћена. Идућег дана избили смо на Рајну према Емерику, а 16 пресекли смо пут Калкар — Fox, иако су јединице Прве немачке падобранске армије и даље давале огорчен отпор на отсеку Гоха. Сам град је пао 21 фебруара, два дана пре почетка операције ГРЕНЕД.

Иако смо прилично споро напредовали, ипак смо операцијом ВЕРИТАБЛ постигли своје стратегиске циљеве. Задобили смо упориште на левој обали Рајне баш у оној области одакле ћемо доцније извршити прелаз великих размера, а и наћели смо том приликом тешке губитке немачким трупама, што је такође било важно. Сем тога, и слабе резерве којима је непријатељ располагао биле су у овој офанзиви постепено увучене у борбу, те је тиме био утвррен и пут врло брзом напредовању Девете армије, када је 23. фебруара отпочела операција ГРЕНЕД.

Операцију ГРЕНЕД морали смо више пута одложити због теренских тешкоћа. Девета армија била је 10. фебруара спремна да пређе у напад, али стање земљишта је захтевало одлагање ове операције све док не прође поплава. Независно од тога што је ова област била под водом услед отапања снега и јаких киша, могао је и непријатељ да је поплави, пошто је држао бране на р. Реру. Прва армија имала је наређење да пре почетка офанзиве ГРЕНЕД сконцентрише све своје снаге ради освајања ових брана, те су снаге ове армије надирале у тешким борбама полако преко врло брдовитог и пошумљеног земљишта. До прве од седам брана стигли смо 4. фебруара, а 10. фебруара до последње и најважније, Шваменауел Дама. Неке од ових брана биле су оштећене још у децембру приликом нашег бомбардовања из ваздуха, али та штета је била донекле поправљена. Међутим, пре него што је непријатељ био приморан да напусти Шваменауел Дам, отворио је његове бране. Вода се слила у долину и подигла водостај р. Рера за четири стопе (преко једног метра). Тек 23. фебруара била је толико усахнула да је офанзива ГРЕНЕД могла да отпочне са циљем да се изврши прелаз преко ове реке.

Напад је отпочео 7. корпус Прве армије у 3.30 часова пријасној месечини својим прелазом преко р. Рера јужно од Дирена.

Један сат доцније 19 и 13 корпус Девете армије отпочели су да прелазе ову реку код Јилиха. Нападу је претходила жестока ватра наше артиљерије која је трајала 45 минута и која је у самом почетку знатно ослабила отпор непријатеља, али прелаз у јуришним чамцима био је необично тежак због многих мина, положених у реци, и јаких струја. Поред свега тога, мостобрани су били врло брзо образовани и учвршћени. Тек после прелаза преко реке наишле су наше трупе на снажан отпор који је пружила немачка артиљерија, тукући узгрен и мостобране, док је непријатељска пешадија, углавном, отступала и само једанпут предузела јачи противнапад. Сем тога, непријатељ је извршио и снажно бомбардовање мостобрана из ваздуха и тукао их из ниског лета, али то није могло да задржи наше напредовање.

Наша се офанзива развијала све брже. 7 корпус је заузео 25 фебруара Дирен, а Јилих је пао уочи тога дана, те се непријатељ повукао северно и североисточно од Линиха чим су чела оклопних јединица Девете армије избила испред наше пешадије. Док су снаге Прве армије наступале у правцу Келна, дотле су се снаге Девете армије кретале у правцу Минхена, Гладбаха и Гревенбронха. Брзина наступања повећавала се из дана у дан уколико су непријатељски губици у људству и земљишту бивали све већи, те су се тако предавале читаве јединице Петнаесте немачке армије. 1 марта освојили смо важан индустриски град Минхен Гладбах; затим је пао Гревенбронх, па смо ушли у Нојс и стигли до Венлоа, а Рермонд је непријатељ сам напустио. Са генералом Симпсоном, командантом Девете армије, посетио сам Минхен Гладбах да осмотрим борбу на положајима северно и источно од овог града. Наше трупе осећале су да нам претстоји дефинитивна победа и нису се дале задржати.

У међувремену Прва немачка падобранска армија борила се огорчено мало даље на северу против притиска који је стално вршила Канадска армија између Рајне и Мезе, али како је претила опасност да ће је Девета армија опколити, морала се повући. Иако је једна непријатељска тенковска дивизија покушала да задржи шумовито земљиште код Маријенбаума и да нас одбаци од Рајне, ипак су обе савезничке армије успоставиле 4 марта везу у области око Гелдерна, те је тим и успех заједничке операције ВЕРИТАБЛ и ГРЕНЕД био осигуран, 5 марта била је очишћена од непријатеља лева обала Рајне између Нојса и Хомберга, али се падобранска армија још увек огорчено борила да би задржала последњи мостобран на овој обали у простору око Везела и Ксантена. Тек 10 марта био је заузет овај мостобран, те је непријатељ дигао

све мостове у ваздух чим је пребацио и последње трупе на десну обалу реке. Идућег дана била је очишћена цела та област на левој обали Рајне. Укупан број заробљеника од почетка инвазије, заједно са онима које смо овде заробили, износио је више од једног милиона.

Док се Девета армија на свом отсеку приближавала Рајни, дотле је Прва армија по извршеном прелазу преко р. Рера наступала правцем на Келн. Али ову операцију можемо пре сматрати као један део друге фазе операција изведених на левој обали Рајне. Намеравали смо да Прва армија избије на ову реку са северозапада, а Трећа армија са југозапада, и да том приликом униште непријатеља северно од Мозела. За време извођења ових операција, које су познате под именом ЛАМБЕРЦЕК, 6 група армија имала је задатак да се држи, углавном, у одбрани јужно од Мозела, а да 21 група армија, која се налазила на северу, изврши потребне припреме за прелаз преко Рајне северно од Рурске Области.

Операцијски план ЛАМБЕРЦЕК предвиђао је да Прва армија освоји брежуљкасто земљиште источно од р. Ерфта, а северозападно од Келна, и да избије на Рајну јужно од Диселдорфа. Још даље на југ требало је заузети железнички чвор и раскрсницу Ојскирхен, образовати мостобране на овом отсеку с друге стране р. Ерфта и прикупити трупе за напад у правцу југоистока. Затим је требало опколити Келн са северозапада и у подесном тренутку предузети на уском фронту, истовремено са офанзивом Треће армије, и напад југоисточно од Ојскирхена и избити на Рајну у операцијској зони ове армије. Трећа армија имала је да образује мостобране с оне стране р. Кила, на којој се у том тренутку и налазила, а потом је имала, чим за то добије наређење, да наступа на исток и заузме област око Мајена и Кобленца и да очисти од непријатеља леву обалу Рајне између Мозела и Ара. У случају да наиђе на слаб отпор непријатеља, имала је Трећа армија задатак да постави мостобран на десној обали Мозела у правцу југоистока, да би омогућила извођење даљих операција на томе отсеку.

Имали смо доволно разлога да се надамо потпуном успеху ових операција, пошто се у операцији ВЕРИТАБЛ-ГРЕНЕД показало да су непријатељске снаге, услед одашљања трупа на руски фронт и тешких губитака које смо им нанели, биле врло много ослабљене, те нису више биле у стању да задрже истовремене савезничке нападе на широком фронту. Тактику снажних и концентричних савезничких напада, коју смо с успехом применили на отсеку 21 групе армија, требало је сада да понови 12-га група армија. Борбени дух непријатељских трупа био је увек опао, а на раз-

ним отсецима је и њихов одбранбени систем био очевидно пољуљан, а сем тога су претрпеле и огромне губитке. Сматрали смо да непријатељ не располаже никаквим или врло слабо обученим резервама иза Западног фронта и да је у тешку битку која је трајала од Нове Године на овамо морао да уведе у борбу све резерве у циљу одбране. Веровао сам да непријатељу не преостаје ништа друго него да под таквим околностима понови оно што је већ урадио на северу, наиме, да изведе што уредније повлачење на десну обалу Рајне, иако је изгледало вероватно да ће покушати да задржи мање мостобране на левој обали. Наш план се састојао у томе да му спречимо уредно повлачење преко ове реке.

У међувремену појачано бомбардовање индустрије нафте, које је било олакшано повољним временом, насталим после месеца јануара, довело је непријатеља у погледу снабдевања погонским материјалом у већу кризу него икад дотада. Производња је спала у фебруару на 14 процената од нормалне и претстављала је једна половину онога што је било потребно за одржавање војних операција. Последице овога стања, као и кризе у транспорту, осећале су се не само на нашем фронту, већ и на руском, где непријатељ, и поред убаџивања Шесте тенковске армије, није могао да предузме озбиљан противнапад да би зауставио совјетску офанзиву.

Операција ЛАМБЕРЦЕК је потпуно испунила наша очекивања. Немци су приликом напада 7 корпуса Прве армије у правцу Келна привремено дали жесток отпор источно од канала Ерфта, али три тенковске формације, које су овде довели да би задржали наше наступање, биле су разбијене нашим ваздушним нападима извршеним са великим снагама. Мостоборани преко Ерфта били су проширени, а 5 марта ушли су претходнице 7 корпуса у Келн. 7 марта по подне био је цео град у нашим рукама, пошто је отпор непријатеља био сломљен када су савезничке трупе стигле на ивицу града. Необучене формације последње одбране, које је непријатељ као неку изгубљену наду оставио за собом после повлачења редовних трупа преко Рајне и пошто је претходно све мостове дигао у ваздух, пружиле су врло слаб отпор. Истога дана када је Келн пао, напустио је и остатак непријатељских трупа леву обалу реке северно од Диселдорфа. Овај успех имао је знатне последице по наше доцније операције, јер дивизије, које су имале задатак да опколе Келн, сада су нам стајале на расположењу, да бисмо искористили једну врло повољну прилику која нам се ускоро указала.

Наступање Прве армије даље на југу било је још већи успех. 3 корпус је извео напад према оперативском плану у правцу југо-

истока, разбио на овом отсеку растројене непријатељске снаге и 7 марта избио на Рајну код Ремагена. Овде се доиста указала једна од оних ретких и пролазних прилика које се јављају покаткад у рату и, ако их искористимо, имају неоцењиву вредност за даљи успех. Непријатељ, који је брзим савезничким наступањем био збуњен, пропустио је да разори Лудендорфов железнички мост преко Рајне. И пре него што је могао да поправи ову погрешку, једно слабо предње одељење 9 оклопне дивизије посело је са највећом одлучношћу и храброшћу овај мост, једини на целој реци који Немци нису разорили.

Овај мост се није налазио на оном отсеку са кога је требало предузети какав већи напад у правцу истока, али сам одмах одлучио да изменим операцијски план и да искористим ову јединствену прилику која нам се неочекивано указала. Било је јасно да ће посед оваквог упоришта на другој страни Рајне претстављати најбољу помоћ за главни напад северно од Рурске Области. Да бисмо искористили ову ситуацију и образовали подесан мостобран са кога бисмо могли предузети офанзиву, чим то дозволи даљи развој наших операција јужно од Мозела, ја сам наредио генералу Бредлију, када ми је телефонски јавио о овоме случају, да одмах пребаци најмање пет дивизија на десну обалу.

Предвиђајући моју одлуку, генерал Бредли је и сам отпочео да изграђује тај мостобран, чим је мост пао у наше руке. Један борбени одред био је одмах ту доведен и већ 9 марта држали смо на том месту мостобран дубок три миље. Прошло је неколико дана док се непријатељ повратио од изненађења и пребродио тешкоће транспорта, те је могао да доведе појачања на угрожени отсек, али док су ова појачања стигла ми смо већ били тако проширили и учврстили тај мостобран да га није могао да уништи. Непријатељске тенковске формације морале су се и овде, као и у Нормандији, убацити у борбу делимице и одмах како су стизале, те нису успеле да изврше ниједан концентричан напад до веома јак да продру у мостобран, па чак ни да нас спрече да га проширимо, иако су то покушавале, тако да смо постепено избили источно од реке и пресекли аутопут који је био за непријатеља од животног значаја, а водио са севера на југ. 24. марта, када је отпочела наша главна офанзива источно од Рајне у правцу севера, био је мостобран код Ремагена, који је држала наша Прва армија, 25 миља (40 км) широк и 10 миља (16 км) дубок и у њему су била распоређена три корпуса спремна за напад.

У међувремену непријатељ је учинио очајан напор да разори Лудендорфов мост када је сигурност мостобрана још

зависила од тога моста. Били су употребљени далекометни топови, а немачко ваздухопловство је извршило најјачи напад за који је још било способно и покушало да поруши мост бомбама, ракетним мецима и ватром из топова, али сви ови покушаји остали су без успеха. Ваздушне борбе над Ремагеном биле су најтежа проба за немачке ваздушне снаге и оне су у њима подбациле. Заштита из ваздуха коју је 9 америчка ваздушна армија пружила овом важном мостобрану одбила је тај напад, а губици непријатеља у авионима, које су му задали наши ловци и наша јака противавионска артиљерија са обеју обала реке, били су врло тешки.

Ипак је овај непријатељски напад показао да је мостобран још увек опасно место за нас, а нарочито за наше пионире, који су са необичном храброшћу и великим одлучношћу вршили опасан посао оправке и појачавања моста, да би издржао садашње велико оптерећење за које није био доволно јак. Тешко оштећени мост није могао дugo да издржи ово оптерећење, те се 17 марта срушио у реку његов средњи лук (који је био оштећен 7, приликом неуспелог покушаја извршеног од стране Немаца у последњем тренутку а у циљу разарања овог моста). Иако је то претстављало за нас извесно разочарање, ипак штета није била толико велика да би могла да омета наше операције, јер смо до тог времена били поставили неколико понтонских мостова, те се концентрација наших трупа на десној обали реке могла да изврши без икаквог прекида.

Док је 3 корпус Прве армије изграђивао мостобран код Ремагена, дотле је 5 корпус наступао на десном крилу ове армије на југ да би успоставио везу са предњим деловима оклопних јединица Треће армије. Потпуно растројена Пета немачка тенковска армија пружила је слаб отпор, те је савезнички напад брзо напредовао. Бад Годесберг и Бон пали су 9 марта, а идућег дана успостављена је веза дуж обале Рајне са трупама Треће армије, која је већ избила на ову реку у простору око Андернаха. Знатни делови Пете тенковске армије били су опкољени. Они су се храбро борили до последњег човека, али то је била храброст из очајања, те нису могли да учине ма какав озбиљан покушај да с еизвуку из ове клопке.

Трећа армија је извршила у току фебруара све припреме за наступање ка Рајни. 20 корпус савладао је до 23 фебруара отпор непријатеља у троуглу између р. Сара и Мозела и упркос жестоком отпору образовао мостобране на десној обали Сара код Окфена и Серига. Била је пробијена и Сигфридова линија, а 2 марта пао је и Тријер. И поред пространих минских поља и других

препрека била је Седма немачка армија одбачена даље на север преко р. Ура и Прима, те су 4 марта били образовани први мостобрани с оне стране р. Кила.

Тек сада је отпочело наступање Треће армије ка Рајни. 8 корпус са 11 оклопном дивизијом, као својом претходницом, извршио је пробој 7 марта северно од Килбурга, затим је напредовао све већом брзином у североисточном правцу и 9 избио на Рајну код Андернаха, где је идућег дана, као што је већ речено, ухватио везу са Првом армијом. Јужно од овог корпуса, а на његовом боку, извршила је 5 марта 4 оклопна дивизија 12 корпуса врло смео напад дуж северне обале Мозела у правцу његовог ушћа у Рајну. Овај циљ је постигла тек 10 марта и запленила велику количину непријатељске опреме у току овог напада. Идућег дана била је поседнута лева обала Рајне, почев од Кобленца па до Андернаха, те је непријатељ био потпуно избачен са целе те обале северно од Мозела и тако је била завршена и друга фаза операција предвиђених за избијање на ову реку.

Сада је била створена и могућност да Трећа и Седма армија јужно од Мозела почну заједничке офанзивне операције које су сачињавале трећу фазу борби на левој обали Рајне. Према нашем општем плану 6 група армија држала се у јануару и фебруару, углавном, дефанзивно, и предузимала локалне операције само да би олакшала критичну ситуацију на југу која је, као што сам већ рекао, настала после напада непријатеља у циљу подршке његове офанзиве у Арденима и услед слабљења наше 6 групе армија која је морала да упути неке своје дивизије на север да бисмо избегли једну велику опасност.

Један од главних задатака ове групе армија био је уништење цепа код Колмара. 20 јануара отпочео је 1 француски корпус напад на јужну ивицу овог цепа. Међутим, овај напад је у самом почетку имао слаб успех, делом и због рђавог времена. Северно од овог цепа исто тако прошао је и 2 француски корпус. Зато смо Првој француској армији придали 21 амерички корпус, који се састојао из 3, 28 и 75 пешадиске дивизије и 12 оклопну дивизију под генералмајором Франком В. Милберном, које су имале да приме на себе главни терет борбе својим нападом између ова два француска корпуса. Напад је био ускоро крунисан успехом. Крајем месеца почео је да попушта отпор непријатеља услед недостатка резерви, а и време се поправило. Напад ова три корпуса изазвао је нагло растројство код Немаца. 3 фебруара пао је Колмар, а 6 била је главнина непријатеља одбачена преко канала Рајна — Рона у правцу истока. Повлачење растројених остатарака не-

мачких трупа преко Рајне било је сада у току, а са сломом одбране код Неф Бризаха, који се десио 9 фебруара, престао је сваки организован отпор у тој области западно од Рајне. У току ове операције непријатељ је изгубио преко 22.000 људи и знатне количине опреме. Деветнаеста немачка армија била је потпуно уништена.

После уништења цепа код Колмара 6 група армија посветила се првенствено операцијама на отсеку Седме армије испред Сигфридove линије. Француска армија је примила на себе одбрану дуж Рајне, а њено лево крило даље на север до Бишвајлера. У току друге половине фебруара и почетком марта главне операције Седме армије биле су ограничene на простор Сарбрикен — Форбах, где су се водиле огорчене борбе и где су Савезници задобили нешто земљишта.

После успеха Треће армије северно од Мозела дошао је тренутак да отпочнемо операцију АНДЕРТОН, велику офанзиву јужно од Мозела, са циљем да се униште непријатељске снаге западно од Рајне и поседне цела њена лева обала јужно од Кобленца. На тај начин могли би се успоставити мостобрани на десној обали ове реке у простору Мајнц — Манхајм и одвући непријатељске снаге од оног места одакле би ускоро отпочео наш главни напад у правцу севера. За ту сврху требало је прво ставити под команду Седме армије један део француских снага, познат као одред Монсабер, и тек онда извршити напад правцем на Хомбург — Кајзерслаутерн — Вормс. Њен задатак је био да пробије Сигфридову линију, да уништи непријатеља у њеној близини, избије на Рајну и успостави мостобран. У међувремену Француска армија је имала да штити десни бок Седме армије и врши активну одбрану дуж Рајне. Генерал Бредли је добио упутство да истовремено са нападом Седме армије предузме и напад са снагама Треће армије у југоисточном правцу на доњем току Мозела, да обиђе бок немачког фронта који се налазио испред Седме армије и продре дубоко у његову позадину. Такође је имао и задатак да нападне врх истуреног немачког фронта на Сару.

Офанзива је отпочела 15 марта. Док је 20 корпус Треће армије, који је био на западу, наступао са мостобрана на Сару и Мозелу кроз пошумљена брда Хунсрика, дотле су 6 и 15 корпус Седме армије, заједно са француским одредом у њиховом саставу, извршили напад у правцу севера између Хагеноа и Сарбрекена. Непријатељ је пружио јак отпор нападу 20 корпуса на унапред припремљеним положајима, али напад са југа је изненадио Прву немачку армију и, пошто је Хагено пао првог дана напада, успели смо да извршимо неколико дубоких продора. 20 марта пали су

Цвајбрисен и Сарбрисен, те је отпор непријатеља на западном делу фронта био потпуно разбијен, али други бранери Сигфридove линије, који су били даље на истоку, још су давали одлучан отпор савезничком нападу.

Тек сада је напад Треће армије на непријатеља јужно од Мозела довео до његовог уништења. 12 корпус је у нападу прешао ову реку 14 марта и брзо проширио задобијени мостобран. Међутим, Немци су допустили да их савезничка тактика превари. После брзог избијања Треће армије на Рајну северно од Мозела, они су веровали да ће ова армија наставити да наступа преко мостобрана код Ремагена. Када је Трећа армија место тога скренула на југоисток, непријатељ је био потпуно изненађен, јер није очекивао овај покрет. Наступање 12 корпуса није наишло ни на какав озбиљан отпор, те су изненађене непријатељске снаге биле једна за другом одбачене од стране Савезника који су брзо напредовали на југ дуж Рајне. У исто време био је поседнут и Кобленц, те је 19 марта била очишћена од непријатеља лева обала реке све до окуке код Бингена. 22 марта Мајнц је престао да даје отпор, а идућег дана стигли смо до Шпајера.

Непријатељ је још увек држао своје положаје на Сигфридовој линији у долини Рајне западно од Карлсруа, али је његова ситуација постала безнадежна, пошто му је напад Треће армије у позадини пресекао отступницу преко реке. Операције генерала Патона биле су крунисане великим успехом када је 22 марта у току ноћи прешао Рајну. Он је без претходне припреме пребацио 5 америчку дивизију при чему је претрпео незнатне губитке. И тако смо имали два велика мостобрана на југу пре него што је 21 група армија предузела „масовни“ прелаз преко Рајне. Даље на западу биле су немачке снаге у потпуном хаосу, те смо њихове положаје брзо заузели, а трупе опколили. 25 марта престао је сваки организовани отпор од стране непријатеља на левој обали Рајне, а трећа фаза операција у циљу поседања ове реке била је завршена заузимањем још два прелаза преко Рајне. Још у току довршавања треће фазе наших операција уништавањем разбијених и опколjenih остатаца Прве немачке армије западно од ове реке, отпочели смо на северу наш велики и брижљиво припремљени напад за инвазију Немачке у правцу последње бране која је преостала њеним бранерима.

Све операције западно од Рајне, као и операције у Француској, биле су знатно потпомагане нападима из ваздуха захваљујући надмоћности коју смо имали у том погледу. Не само да смо наставили стратегиска бомбардовања индустрије погонског материјала

и других индустриских циљева у самој Немачкој, већ смо вршили сталне нападе и на оне непријатељске комуникације на другој страни реке које су водиле на запад. Сем тога, употребили смо тешке бомбардере и за директно, потпомагање тактичких операција на земљи, кад год су то допуштале временске прилике, а у исто време они су имали и задатак да омогуће остварење нашег обимног и изванредног плана за опкољавање Рурске Области, што ћу доцније изложити.

Иако је рђаво време стално владало, ипак нису биле обустављене операције тактичког ваздухопловства које је баш у то доба постигло нарочито добар успех. Оно је одлучно потпомагало наступање наших трупа и одмах је спречило све покушаје немачког ваздухопловства да нас нападне, а у исто време је знатно до-принело и томе да се немачке армије растроје бомбардовањем и нападима из ниског лета на немачке положаје и изазивањем хаоса у снабдевању немачких армија на фронту. Нарочито треба истаћи рад 1 тактичке ваздушне армије приликом помагања наше офанзиве на Сару, када је она само у једној седмици извршила 8.320 летова и уништила 2.440 моторних возила, 85 тенкова, 146 локомотива и 1.741 железнички вагон, а уз то оштетила и преко 2.000 моторних возила и 100 тенкова и на 300 места разорила железничку пругу. Ови напори одиграли су значајну улогу у обезбеђењу нашег успеха у борбама на јужном отсеку.

Сада смо већ имали скоро уједначену сарадњу ваздухопловства са сувоземним трупама, која се једино утолико мењала, уколико су то захтевали природа земљишта, временске прилике, непријатељске саобраћајне везе итд. Вера у способност нашег ваздухопловства да успешно сарађује у борбама на земљи била је још од почетка битна одлика нашег плана за инвазију. Општа шема коју смо применили за изоловање борбених области, за директну акцију против одређених циљева, за заштиту из ваздуха и друге важне задатке у које је улазио и проблем дотура, била је сада тако усавршена да је сарадња била лака и редовно постизала одлучујуће резултате у нападнутим областима.

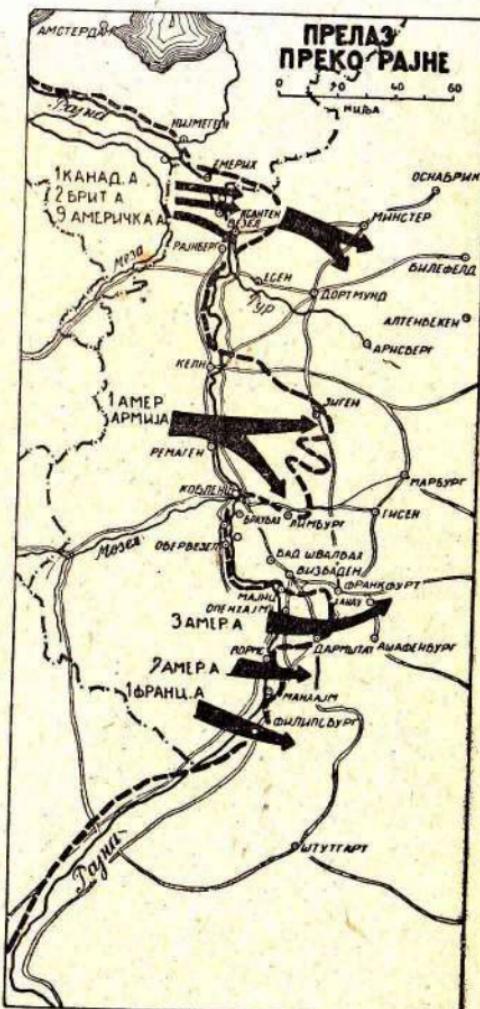
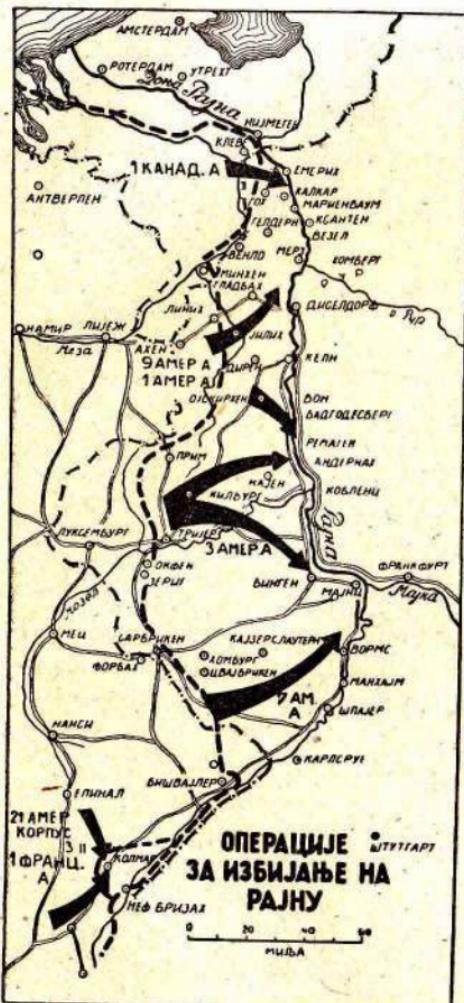
У вези са савезничким ваздушним нападима у току првих месеца 1945 г. операција КЛАРИОН, изведена 22 фебруара, нарочито заслужује да се помене. Скоро 9.000 апарати из Енглеске, Француске, Холандије, Белгије и Италије учествовало је у овом горостасном ваздушном нападу, који се односио на циљеве растурене у области од 600.000 квадратних километара, приближно почев од Емдена па преко Берлина, Дрездена и Беча до Милуза. Напади су били управљени на то да се успут униште сва саобраћајна сред-

ства као што су сигнални уређаји и прелази преко пруга, бране на каналима и железничке раскрснице а у циљу да изазову веће тешкоће у одржавању редовног саобраћаја на немачким комуникацијама који је био од животног значаја по Немце. Стекли смо искуство да локални напади који потпомажу главни напад имају огромно дејство у погледу спречавања покрета непријатељских трупа и транспорта, па смо се надали да ћемо операцијом КЛАРИОН укочити свак саобраћај у целој Немачкој. Био је то смео план и захтевао је велику вештину и смелост свих снага које су учествовале у његовом извођењу. Услед забуне, изазване силином ових напада, остали су без успеха сви покушаји непријатеља у циљу одбране.

Све операције које су Савезници водили западно од Рајне текле су по плану и тако ванредно добро да су се испуниле моје најсмелије наде. Два догађаја са којима нисам првобитно рачунао били су брзо освајање Келна и заузимање моста код Ремагена. Оба ова догађаја имала су повољне последице, јер смо захвальјујући еластичности наших планова, могли потпуно да искористимо прилику која нам се овим указала, а да при томе не мењамо план предвиђених операција. У све три фазе ових операција, наступале су наше две армије концентрично у правцу Рајне, отсецајући и уништавајући немачке јединице које су имале задатак да им спрече то наступање. Посели смо једну линију дуж немачког дела Рајне коју смо могли лако бранити, а коју сам сматрао као неопходно потребну, ако бисмо хтели да пређемо ову реку и предузмемо концентричан напад на саму Немачку, и успели смо да у току поседања уништимо све њене могућности за даљу одбрану. Ове армије, које су Немачкој биле преко потребне за поседање последње природне препреке, биле су разбијене када су узалуд покушале да задрже наше надирање по блатиштима у равници Доње Рајне, на Ајфелу и по бреговима и шумама Сарског Палатината.

Напад фелдмаршала Монтгомерија на крајњем северу отпочео је 8. фебруара, тачно по плану. Девета армија имала је задатак да се 10. фебруара придружи овом нападу и била је спремна за то. Али, услед високог водостаја р. Рера, који би можда врло дugo задржао Девету армију, одлучили смо, фелдмаршал Монтгомери и ја, да се помиримо са померањем напада за две недеље, иако би била идеална ствар да Друга армија и Девета америчка армија скоро истовремено изврше овај напад, јер смо се надали да ће пребацивање немачких резерви на север олакшати наш успех на овом отсеку. Догађаји су потпуно оправдали ову наду. Напад Девете армије, извршен 23. фебруара, у циљу прелаза преко р.

Рера, убрзо је узео исти правац као и напад Канадске армије и тако смо избили на Рајну код Везела.

План генерала Бредлија за потпомагање Девете армије, а потом за уништење немачких снага северно од Мозела брзим и концентричним ударцима, био је изведен од стране 12 групе армија скоро тако тачно како је било предвиђено. Сем тога, он се стално старао да пружи могућност својим трупама да се у отсудном тренутку сваке офанзиве одмах прегрупишу и продуше напад са таквих положаја са којих би могле да изненаде и збуне непри-

јатеља, те је предузео напад са наређењем да све јединице траже и искористе сваку прилику која би им омогућила прелаз преко Рајне.

Најзад, 6 група армија, која се дотле, углавном, ограничила на одбрану и заштиту и пружање подршке другим армијама, изненада је преšла у напад заједно са Седмом армијом чим је ова постигла јачину 15 америчких дивизија. Знали смо да је непријатељ у то време потцењивао јачину Седме армије и да се услед тога осећао прилично сигурним /иза Сигфридove линије, а на отсеку који се налазио испред фронта генерала Пећа. Ниједан пораз који су Немци претрпели у овом рату, осим можда неуспеха у Тунису, није имао тако тешке последице за њих услед потпуног уништења њихових снага као пораз у Сарској Области. Овај напад су извеле две различите групе армија, и ма да се граница између две овако велике групације начелно сматра као тактички најслабије место на дугачком фронту, ипак се овде нису појавиле тешкоће у координацији дејства и борбеном јединству, које би вредело поменути. Иако сам лично пратио све појединости и био у стању да донесем, ако устреба, и потребне тактичке одлуке, ипак прави разлог што није било ни забуне ни слабости у извођењу целе ове операције морамо потражити у једнообразној тактичкој обуци, организацији и међусобном поверењу које је владало код свих дивизија и команданата који су учествовали у тој бици. Цела ова операција одликова се смелошћу, брзином и одлучношћу, а победа је била тако потпуна, да генерал Патон није наишао скоро ни на какав отпор када је ноћу између 22 и 23 марта прешао Рајну само са једном дивизијом.

Тактичке операције генерала Бредлија у току фебруара и марта, које су довеле до уништења немачких снага западно од Рајне, ја сматрам без предомишљања као најсјајније дело које су америчке трупе ikada извршиле у целој својој историји. Сарадња између 12 група армија генерала Бредлија и 6 група армија генерала Деверса, у току друге половине овог периода борби, била је сјајан пример оперативне сарадње на овом боишту.

ПРЕЛАЗ ПРЕКО РАЈНЕ

Када је дошло време да се отпочне офанзива с оне стране Рајне, бројно стање савезничких армија на континенту, које су стајале под мојом командом, износило је скоро четири милиона људи. Недостатак у људству који је постојао за време битке у Арденима био је уклоњен, те су наше трупе имале поново своју пуну јачину и биле задахнуте ванредним борбеним духом и добро обучене.

На отсеку 6 групе армија биле су француске дивизије преустројене и појачане, а пред крај зиме могле су бити употребљене и колонијалне трупе које нису учествовале у борбама због хладног времена. Америчке армије су добиле нове дивизије из Сједињених Држава у циљу појачања, док је 21 група армија била појачана британским и канадским јединицама са Средоземља. Удруженни начелници штабова одлучили су концем јануара на конференцији на Малти, да, с обзиром на ситуацију на Италијанском фронту, узму од тамошње Осме армије до пет дивизија највише и пребаце их на Западни фронт. Три дивизије је требало одмах пребацити, а друге две дивизије дошли би дошије, чим то ситуација у Грчкој буде дозволила. Сем тога, требало је пребацити са овим трупама и сразмерни део 12 ваздушне армије. Сложен задатак превожења ових јединица до Француске, а одатле на север преко комуникација Јужне и Средње групе армија, који се називао операција ГОЛД-ФЛЕК, био је изведен без тешкоћа, а мерама безбедности које смо били предузели успели смо да то пребацивање сакријемо од Немаца. Када је 21 група армија отпочела своју офанзиву с оне стране Рајне, могле су у њој да учествују и ове дивизије.

Непријатељ се сада налазио у незавидној ситуацији. Покушао је да пружи отпор западно од Рајне, као што смо и желели, а и постигли, али су последице тога покушаја биле поразне за њега. Тучен на отвореном пољу и иза своје утврђене границе, он више није био у стању да се одржи ни на овој одбранбеној линији на коју је морао да се повуче. Снага његовог отпора била је знатно ослабила услед све већег недостатка у оружју, муницији и погон-

ском материјалу, који је био изазван нашим ваздушним нападима на његову ратну индустрију. Његови губици били су врло тешки и, сем код неких елитних јединица, изазвали опште опадање борбеног духа. СС и тенковске дивизије састављале су се већином из фанатичних нациста чија се вера у њихову праведну ствар није могла поколебати ничим осим уништењем. Али, већ се приближавало оно време када су и њихови команданти, увиђајући узалудност даље борбе, сматрали да је за њихове јединице боље предати се него изложити се бесцјелном уништењу људства. Борбени морал пешадије поново је опао исто као и онда када је прошлијесени бежала преко Француске на исток да би се склонила иза Сигфридove линије. Најзад, што су губици били већи, то су и Немци били све више принуђени да повере одбрану своје отаџбине бедној армији локалне последње одбране. Ова се у неким случајевима доволно храбро борила приликом заштите свога завичаја, али као оперативна јединица била је понекад колико корист толико и терет.

Тако су сада изгледале трупе које су биле распоређене дуж Рајне са задатком да нам спрече прелаз. Пошто се њихово бројно стање смањило од почетка јануара, то је ширина овог фронта била за њих сувише велика. Чим су Савезници посели такву линију на Рајни коју је било лако бранити и иза које су могли да изврше без икакве опасности концентрацију трупа за своје снажне нападе на поједине отсеке, онда непријатељу, који није располагао потребним обавештајним могућностима да добије поуздане податке о нашим намерама, није ништа друго преостало него да распореди своје снаге дуж целог фронта уколико му је то било могуће и да чека ударац.

Под овим околностима изгледало је да је успех наших операција сигуран, па сам сматрао да ово мишљење, без сумње, дели и немачки генералштаб. Продужење борбе било је сада само доказ Хитлеровог фанатизма. Северно непријатељево крило, против кога је био уперен наш главни напад, било је ослабљено услед пребацивања трупа на југ да би се спречила опасност која је долазила са мостобрана код Ремагена. Чак и да је ситуација код Ремагена била таква да је непријатељ могао да врати своје трупе на север (што није био случај), ипак је недостатак покретљивости био тако велики, да не би био у стању да доведе благовремено своје резерве и да нас дочека северно од Рурске Области још док је наш мостобран био несигуран.

Оперативски план за прелаз преко Рајне и за концентрацију јаких савезничких снага на њеној десној обали био је, захваљујући успеху операција на левој обали, углавном, сличан општем

плану који смо израдили у месецу јануару, штавише и плану који смо имали пре почетка инвазије. Његова основна одлика била је у томе да се изведе главни напад северно од Рурске Области с тим да га потпомогне јак помоћни напад са мостобрана у простору око Франкфурта, уперен у правцу Касела, а у циљу потпуног опкољавања Рурске Области. После тога били би извршени напади са ових мостобрана да би се довршило уништење преосталих организованих непријатељских снага.

Образовање мостобрана код Ремагена било је од највеће важности за извођење овог плана. Не само да је његово постојање утицало неповољно на немачку одбрану, већ нам је пружио и добру базу са које смо могли извести брже опкољавање Рурске Области. Сем тога, његово постојање приморало је Немце да поседну и једну линију од истока на запад дуж реке Зиг услед директне опасности која је претила рурској индустрији. Трупе које смо дотле имали у мостобрану, могле су и даље да врше притисак у северном правцу, нападајући фронтално Рурску Област, а и бочно са истока, и да истовремено наступају на југоисток у правцу Франкфурта, те би у тој области потпомогле прелаз наших армија преко реке на отсеку код Мајнца, а наше припреме за напад у правцу југа биле би брже извршене. Према томе, могли смо да отпочнемо са југа помоћну офанзиву много раније него што смо очекивали, што је, опет, имало јак утицај на доцнији развој савезничке стратегије у самој Немачкој.

План операције ПЛАНДЕР, велика офанзива источно од Рајне и северно од Рурске Области и у исто време наш главни напад, предвиђао је наступање трију савезничких армија. Девета америчка армија на десном крилу и Друга британска армија на левом крилу, обе под командом фелдмаршала Монтгомерија, имале су задатак да пређу ову реку између Рајнберга и Реса, да освоје Везел, важан саобраћајни чвор, да свој почетни мостобран на десној обали прошире на југ толико колико би било потребно да би осигурале од непријатељских напада путеве који пролазе кроз Везел, да северно од Емериха поставе мост на овој реци, а да на истоку и североистоку образују јак и довољно велики мостобран са кога бисмо могли предузети даље операције. Напад Девете армије требало је извести јужно од Везела, с тим да постави мост на овој реци код Рајнберга, а да јој у почетку главни задатак буде да штити десно крило своје групе армија. Друга армија требало је да напада северно од Везела и да прво заузме овај град како би Девета армија могла ту да започне постављање моста, а затим да и она постави мостове код Ксантена и Реса.

У циљу потпомагања напада Друге армије било је предвиђено да се 18 ваздушнодесантни корпус (17 америчка и 6 британска ваздушнодесантна дивизија) Прве савезничке ваздушнодесантне армије спусти северно и северозападно од Везела и да заузме главне положаје на овом отсеку. Овај подухват (назван ВАРСИТИ) имао је да отпочне, супротно досадашњим савезничким ваздушнодесантним подухватима, после почетка напада на земљи, јер смо се надали да ћемо овим путем постићи још и изненађење.

Канадска армија, која је била на левом крилу, није требало да учествује у нападу, већ да чврсто држи фронт на Рајни и Мези почев од Емериха па до мора, да штити постојећи мостобран с оне стране Рајне код Нижегена и да мотри на ушће Шелде, пошто је лука Антверпен била сада једина тачка на коју би непријатељ могао да изврши успешан напад у циљу узнемирања наше позадине. Чим Друга армија буде образовала мостобран, требало је да и 2 канадски корпус у саставу ове армије пређе Рајну код Реса, заузме Емерих после чега би се и Канадска армија постарала да ту постави још један мост.

Из природе ових операција види се да је прекид свих комуникација које воде из Рурске Области био врло важна ствар, ако бисмо хтели да омогућимо образовање једног мостобрана на источној обали Рајне и северно од ове индустриске области. О борбама сувоземних снага да опколе и заузму ову област говорићу доцније, али овде треба нарочито да истакнем да је савезничко ваздухопловство, када је отпочела наша велика офанзива на северу и источно од ове реке, већ постигло такав успех да непријатељ није могао да добије скоро никакав материјал из Рурске Области, а у исто време и да отсече целу ову област од остале Немачке.

План за извођење ваздушних напада у циљу отсецања Рурске Области предвиђао је да се пре образовања мостобрана 21 група армија подвргне сталном бомбардовању целе Северозападна Немачка и тако отсече од Средње и Јужне Немачке дуж једне линије која би скоро у полуокругу ишла на југ почев од Бремена па до Кобленца на Рајни. У суштини, овај план је био ново издање првобитног плана за ваздушне нападе у циљу инвазије Француске. Нови план је предвиђао рушење 18 важних железничких мостова и вијадуката дуж ове линије, чиме би се према нашем мишљењу, пресекле главне железничке везе Рура са осталом Немачком. Три од ових веза, које су пролазиле кроз Билефелд, Алтенбекен и Армсберг, обављале су половину целокупног саобраћаја из Рурске Области и зато су биле од нарочите важности.

Неки од ових мостова били су већ раније оштећени, али главно бомбардовање отпочело је 21 фебруара. У току идућег месеца тешки и средњи бомбардери извршили су 40 великих напада, а, осим тога, извели су и ловачки бомбардери многе нападе ради затварања прилаза мостовима и спречавања оправки, које су Немци очајнички покушавали да изведу. У току ових напада РАФ је први пут употребио своје циновске бомбе, тешке десет тона, које су имале страховито разорно дејство. Ови напади показали су се најчешћи успешни. До 24 марта било је порушено десет мостова, два тешко оштећена, а друга два лакше, те су, вероватно, били употребљиви. И тако је циљ да се прекине врло важан саобраћај са Руром и истовремено спречи снабдевање непријатељских армија путевима из Средње и Јужне Немачке до угрожене области на доњој Рајни био потпуно постигнут, а резултати су се одмах осетили чим су наше трупе ступиле на десну обалу Рајне.

Сем тога, ми смо жестоко бомбардовали и немачку саобраћајну мрежу, која је ишла западно од наведене линије у правцу Рајне, и то у току неколико седмица, које су претходиле великој офанзиви. Бомбардерска команда РАФ-а извела је нарочито важну операцију 11 и 12 марта. 11 марта био је постигнут рекорд када је 1.079 тешких бомбардера бацило, приликом једног јединог напада, око 5.000 тона бомби на железничка постројења у Есену. Још већи рекорд био је постигнут 12 марта када је 1.108 тешких бомбардера бацило на Дортмунд 5.487 тона. Ловци и ловачки бомбардери 2 тактичке ваздушне армије РАФ-а и 29 америчке тактичке ваздухопловне команде потпомагали су ове нападе на саобраћајну мрежу. Изазвани хаос био је тако велики да државна организација за оправку железница није могла, поред свих својих напора, да одржи саобраћај на овим линијама нити да уклони штету.

Хтео бих овде да поменем изванредни рад савезничких фотографијачких ваздушних група, извршен у циљу припреме ове офанзиве. Оне су и сада, као и у току свих борби у Европи, давале нашим армијама исцрпна и тачна обавештења. Напротив, неуспехе непријатеља пре Д-дана треба донекле приписати и околности што није могао да обави извиђачку службу у истој мери као и Савезници, и то услед њихове надмоћности у ваздуху.

Стратегиски и тактички ваздушни напади на комуникације у овој области још више су се појачали уколико се приближавао 23—24 март, дан одређен за почетак операција ПЛАНДЕР. Сем тога, у току 72 часа пред офанзиву извршили смо велики број напада на непријатељске касарне и логоре у близини планираних мостобрана. Такође смо бомбардовали и тукли из ниског лета она

одбранбена постројења која су Немци, према извештајима наших извиђачких група, подизали на ивици градова и села, да би их претворили у тврђаве. Ракетни авиони „Тајфун“, чији су пилоти имали специјалну обуку за прецизно гађање, добили су задатак да униште поједине циљеве од највеће важности. Међу многим зградама које су биле порушене у овим операцијама била је и једна зграда у којој се вероватно налазио штаб Двадесет пете немачке армије. Ови напади су, без сумње, поред причињених губитака у људству, произвели још и врло тежак утисак на непријатеља, тако да после пакленог и непрекидног бомбардовања које је трајало три дана није више био у стању да пружи отпор нашем фронталном нападу када је овај био предузет.

Врло важни за припремне операције ПЛАНДЕР били су и савезнички ваздушни напади на непријатељске аеродроме у Северозападној Немачкој. Као што сам већ раније поменуо, немачки апарати са млазним погоном били су главна опасност за наше ваздухопловство. Савезничка производња ових авиона заостајала је иза противничке производње, те је било врло тешко још у ваздуху одбити нападе ових авиона. Зато нам је изгледало да је најбоља одбрана од оваквог ометања наших операција у циљу прелаза преко Рајне да помоћу наших тешких бомбардера уништимо непријатељске аеродроме за употребу авиона са млазним погоном. Била су пронађена места извесног броја аеродрома са нарочито дугачким пистама, потребним за узлетање авiona са млазним погоном у овој борбеној области, а извиђање је показало да Немци прикупљају овакве авione на тим местима. Према томе, од 21 марта па надаље нападали смо жестоко ове аеродроме, као и слагалишта погонског материјала и друга помоћна постројења. Услед тога је непријатељ изгубио на земљи велики број авиона, а писте су постале привремено неупотребљиве због левкова које су на њима направиле наше бомбе, али пре него што су оправке на овим аеродромима биле извршене, наше трупе су се већ налазиле с оне стране Рајне. 24 марта извршило је савезничко ваздухопловство око 8.000 летова авиона и 1.300 летова једрилицама, а за све то време видели смо у ваздуху мање од 100 непријатељских апата.

Све припремне операције наших авијатичара до 24 марта као и тога дана пратило је одлично време, а ведро небо и добра видљивост омогућили су тачно бомбардовање циљева постављених од стране наших тактичких снага.

Независно од ваздушно-десантних операција, о којима ћу говорити доцније, наши ваздушни напади достигли су 24 марта врху-

нац жестине. Још пре доласка наших транспортних авиона и једрилица, 9 ваздушна армија и 2 тактичка ваздушна армија напале су непријатељске противавионске положаје са таквим успехом да је с те стране било знатно смањено ометање дејства наших ваздушнодесантних јединица. Сем тога, и средњи бомбардери, у садејству са нашим армијама, напали су 18 градова, који су били или утврђена упоришта или саобраћајни чворови. Непрекидно смо зајаспали бомбама и тукли из ниског лета артиљериске и минобачке положаје, као и противникove предње положаје, а приликом извиђања непрекидно смо нападали и немачке комуникације дотура. Сви бомбардери 8 ваздушне армије, сем једне групе „Лiberatora“, употребљених за снабдевање ваздушним путем, учествовали су у бомбардовању аеродрома за авione са млаznим по-гоном.

Исто тако, извели смо тога дана и два већа ваздушна маневра у циљу обмане непријатеља у погледу правог места наше офанзиве. 150 бомбардера 15 ваздушне армије, праћени од пет ловачких група, прелетели су 1.500 миља од својих база у Италији до Берлина и натраг, док су друге групе долетале из Италије и нападале аеродроме на југу Немачке. Изнад самог Берлина одржавали су ловци 8 ваздушне армије заштиту. Овај напад потпуно је постигао своју сврху, јер је одвукao непријатељске ловце из борбене области на Рајни. Други ваздушни маневар за обману непријатеља извела је Бомбардерска команда РАФ-а, која је напала жељезнички чвор Штеркраде и рафинерије нафте у Руру. За четири дана, од 21—24 марта, извеле су америчке и британскe ваздушне снаге које су се налазиле у Британији, Западној Европи и Италији, преко 42.000 летова против Немачке.

Операције наших армија, које су имале задатак да пређу Рајну, претстављале су највећу и најтежу десантну операцију после искрцавања на Нормандској обали. Река је била тако широка, а њен ток такоjak, да би можда наш прелаз дошао у питање да му нису претходили већ описани напади којима смо до крајности смањили снагу непријатељског отпора на десној обали реке. Недјелјакост водостаја претстављала је такође тежак проблем јер, сем повећања водостаја који је зависио од годишњег доба, постојала је још и опасност од вештачке поплаве коју би непријатељ могао извршити разарањем заштитних насипа на њеним притокама на истоку. Била је установљена специјална служба да прати водостај реке и да нас благовременом опоменом заштити од ове опасности.

Зато је и било потребно да се прелаз сматра као десантна операција у најширем смислу речи, која захтева учешће сувозем-

них и поморских снага, пошто понтонски материјал којим су распологале наше инжињерске трупе није био довољан за извршење овог задатка. Стога су месецима пре тога вршене претходне пробе на рекама у Британији, које су имале сличне обале и сличан водостај као и Рајна, да би се пронашла она врста чамаца која ће била најподеснија за овај прелаз и да би се установила њихова носивост. Чамци за искрцавање оруђа као и људства типа LCM и LCV(P) били су изабрани за ову сврху и пренети на Рајну, делом воденим, а делом копненим путем на специјалним возилима, која су могла да издрже транспорт по путевима који су били разривени у току рата. Можемо лако оценити огромну тешкоћу овог задатка на основу чињенице да су чамци били 15 метара дугачки и 5 метара широки. Биле су нарочито образоване како британске, тако и америчке поморске јединице за обављање превозне службе, и у том погледу били смо још раније стекли драгоцену искуство, када су неки од ових чамаца били употребљени код Ремагена почетком месеца марта. Чињеница да је један чамац за искрцавање тенкова LCM могао пренети један тенк „Шерман“ или 60 људи, а један чамац LCV(P) један булдожер или 35 људи, довољно показује њихову вредност за почетну фазу наше офанзиве на северу.

Напад је отпочео 23 марта у 20 часова после претходне једночасовне жестоке запречне ватре из артиљеријских оруђа уперених на источну обалу Рајне и на зоне у које је идућег дана требало спустити ваздушнодесантне трупе. У 21 час, одмах по престанку ватре, отпочела је 1 британска бригада командоса напад на Везел. Бомбардерска команда РАФ-а тако је тешко и успешно бомбардовала овај град да смо га могли освојити само са губитком од 36 људи. У току ноћи, извршили смо главни напад. На отсеку Друге армије извршио је 12 корпус напад северно од Ксантена са 15 дивизијом као претходницом, док је 51 дивизија прешла ову реку на отсеку 30 корпуса с обе стране Реса. Јужно од канала Липе 30 и 79 дивизија у саставу 16 корпуса отпочеле су напад Девете армије.

Пошто сам провео ноћ на левој обали реке на отсеку Девете армије, саставо сам се идућег дана са Министром претседником Велике Британије, кога је пратио начелник британског Империјалног генералштаба, фелдмаршал Брук. Обишли смо леву обалу реке да бисмо посматрали превожење трупа и материјала и извршили смотру трупа које су биле пуне одушевљења и задахнуте високим борбеним моралом. И Министар претседник и фелдмаршал Брук били су изванредно задовољни потпуним успехом наших операција у току последњих 45 дана и учинили су тога дана поподне кратку посету трупама на источној обали реке.

Прелаз на неколико првих места био је брзо извршен захваљујући јачини артиљериске припреме и бомбардовања и слабом отпору непријатеља, те смо могли образовати јаке мостобране на другој страни реке. Док су трупе и даље прелазиле реку, дотле су савезнички мостоборани 24 марта били тако проширени, да смо успоставили везу са својим ваздушнодесантним јединицама које су се искрцале тога јутра. Везел смо заузели, а у већини отсека непријатељ је услед забуне и растројства давао отпор само појединачно. Једино у Ресу држали су се браниоци упорно и тукли места прелазајаком и тачном ватром.

Ваздушни десант у простору Везела, којим је руководила Прва ваздушнодесантна армија, отпочео је у 10 часова и трајао је до 13 часова. 6 ваздушнодесантна дивизија била је са својих база у Источној Енглеској пребачена помоћу 669 транспортних авиона и 429 једрилица 38 и 46 ваздушнотранспортне групе РАФ-а и 9 америчке ваздушнотранспортне команде, док је 17 ваздушнодесантна дивизија била пребачена из околине Париза помоћу 903 транспортна авиона и 897 једрилица 9 ваздушнотранспортне команде. 213 апарата Ловачке команде РАФ-а и 676 апарата 9 ваздушне армије образовали су ловачку пратњу приликом стизања ваздушнодесантних трупа. 900 апарата 2 британске тактичке ваздушне армије вршило је службу заштите над зоном десанта, док је 1.253 ловца 8 ваздушне армије одржавало заштиту источно од Рајне. Резултат ове заштите, као и мера предузетих против непријатељских аеродрома, био је да ниједан наш транспорт није био ометан од стране непријатељских авиона. Извесне губитке изнад области десанта проузроковала је противавионска одбрана, али губитак од 46 авиона (3,98% од свих употребљених апарата) био је нарочито мали с обзиром на чињеницу да нисмо извели никакав маневар за обману непријатеља да бисмо тиме обезбедили прецизно спуштање и искрцавање наших трупа. Посматрао сам ову операцију, уколико је било могуће, са појединачних осматрачница, на левој обали реке и био сам задивљен храброшћу пилота транспортних авиона који су упркос жестокој ватри противавионске одбране прелазили у својим прилично спорим апаратима прописане путеве не мењајући дати правац.

Ове две ваздушнодесантне дивизије успоставиле су везу међу собом тога дана поподне, а у сумрак и са 15 дивизијом. Брзо су учврстиле своје положаје, а 25 марта отпочела је 6 ваздушнодесантна дивизија, заједно са 15 дивизијом, брзо наступање на исток, а за њима и 17 ваздушнодесантна дивизија, пошто се претходно спојила са главнином Девете армије.

Операција ВАРСИТИ била је досада најуспешнија ваздушно-десантна операција и њени сјајни резултати били су доказ великог напретка који је био постигнут у овој области ратовања после десанта Д-дана, извршеног пре девет месеци. За овај напредак има се захвалити већим делом правилном садејству поједињих јединица Прве савезничке ваздушнодесантне армије. Искрцавање са једрилица и спуштање падобранаца били су прописно изведени, па и сва опрема и материјал, избачени после главног десанта, били су нађени и покупљени у 100% случајева. Време изабрано за напад постигло је намеравано изненађење, а брзини са којом су се трупе прикупиле и заузеле своје положаје после искрцавања треба приписати врло незнатне губитке које су претрпеле. Операција ВАРСИТИ била је у најстрожијем смислу речи савезничка операција као што се види из састава јединица које су у њој учествовале, а постигнути успех био је још једна победа у аналима англо-америчке сарадње у заједничкој борби.

Почев од 25 марта па надаље успех наше офанзиве северно од Рурске Области био је осигуран. Тога дана пао је Рес и брзо смо проширили своје мостобране. Отпор непријатеља био је најјачи на боковима, али у току идуће недеље 16 корпус 9 армије, који се налазио на њеном десном крилу, отпочео је да наступа на југ у правцу Рурске Области, док је на њеном левом крилу 2 канадски корпус очистио 30 марта Емерих од непријатеља. Савезничке трупе су и даље прелазиле Рајну и, пошто су Другој и Деветој армији биле приододате све ваздушнодесантне јединице, отпочео је главни напад у правцу истока у циљу опкољавања Рура и продирања у саму Немачку. Велика операција за прелаз преко Доње Рајне била је изведена тако како је одговарало мојим најсмелијим очекивањима.

У међувремену текле су и операције на отсеку Средње групе армија исто тако добро. Главни задатак ове групе био је, као што сам раније рекао, да образује јак мостобран у простору око Франкфурта и да одавде наступа са јаким снагама у правцу Касела. Овај мостобран требало је да се протеже од р. Некара на југу до р. Зига на северу, а на истоку до Ебербаха, Ханауа, Гисена и Зигена. Да би успоставила ову базу наших будућих операција, имала је Прва армија задатак да предузме офанзиву са мостобрана код Ремагена у правцу југа, док би Трећа и Седма армија прешле Рајну углавном између Мајнца и Манхайма. За овај правац наступања са мостобрана код Ремагена одлучили смо се одмах чим смо осигурали ово упориште. Овим правцем наступања била је немачка Врховна команда потпуно изненађена.

Приликом извођења ових планова опет нам је знатно помогао успех брзих и смелих операција западно од Рајне. Брзо наступање које је извео генерал Патон на доњем току Мозела и на левој обали Рајне уз тешке ударце Седме армије и непрекидне нападе Прве армије са њеног мостобрана, потпуно су збунили Немце, те су њихове снаге у овој области биле тако растројене да нису могле да бране десну обалу реке, иако су дигле у ваздух последње мостове преко Рајне чим су се повукли њихови остаци. Генерал Патон је, као што сам раније поменуо, искористио ову неочекивану прилику, те је, још у току наших припрема за велику офанзиву у циљу прелаза преко Рајне, прешао ову реку ноћу између 22 и 23 марта са 5 дивизијом 12 корпуса код Опенхајма, јужно од Мајнца. Мостобран је био убрзо проширен, те је 24 марта увече био 9 миља широк и 6 миља дубок, а за 24 часа заробили смо 19.000 људи. Затим је и остатак 12 корпуса прешао реку, 25 затузео Дармштат и после брзог наступања посео нетакнуте мостове на Мајни код Ашафенбурга.

Још док смо били у току искоришћавања овог успеха, проширила је Прва армија мостобран код Ремагена сталним нападима 5, 3 и 7 корпуса. Непријатељски напади на северни бок мостобрана остали су и даље без успеха, те су 26 марта Немци били приморани да се повуку преко Зига. Истог дана престао је и отпор непријатеља на јужном боку овог мостобрана, који је овде и пре тога био слаб. У брзом надирању на југоисток заузео је 5 корпус Лимбург и даље напредовао у правцу р. Мајне. У исто време је Трећа армија вршила чишћење ове реке од непријатеља између Франкфурта и Рајне.

Нагло надирање довршило је деморализање непријатељских трупа на овом отсеку. Искоришћујући ову околност, 8 корпус Треће армије образовао је 25 марта нове мостобране с оне стране Рајне код Бопарда и северно од Браубаха. На овом отсеку биле су обе обале Рајне врло стрме, те је прелаз био тежи него што смо могли замислiti. И поред ове околности, повољне за одбрану, био је непријатељски отпор краткотрајан, иако у почетку жесток. Идућег дана извршио је 8 корпус још два прелаза са истим успехом код Санкт Гоарсхаузена и Обервезела. Трупе које су прешле Рајну на томе месту напредовале су у источном правцу, и пошто су 28 марта заузеле Бад Швалбах, а 29 Визбаден, престао је убрзо сваки непријатељски отпор на овом отсеку. Даље на истоку били су очишћени 29 марта и Ашафенбург и Франкфурт, те је савезнички оперативски простор у Франкфуртској области био потпуно обезбеђен. 7 корпус освојио је Марбург, а наши тенкови су се већ налазили на путу за Касел.

Успех операције АНДЕРТОН западно од Рајне пружио је помоћ и Седмој армији приликом прелаза преко ове реке. Били су припремљени планови за једну ваздушнодесантну операцију у овој зони коју је требало да изведе 13 америчка ваздушнодесантна дивизија у циљу потпомагања фронталног напада ове армије, али слабост непријатеља после пораза у Сарској Области учинила је ову операцију излишном. Желео сам да искористим ову ситуацију тако како бих омогућио Седмој армији да заузме отсек јужно од Мајнца, те су, према томе, њени први мостоборани били образовани 26 марта код Вормса. Опет је жестоки отпор који су Немци пружили у почетку на десној обали реке малаксао услед савезничке надмоћности, те су прва четири мала упоришта 15 корпуса била ускоро спојена у један једини јак мостобран, који се пружао на југ до р. Некара, а 27 била је ухваћена и веза са Трећом армијом јужно од Дармштата. 28 марта прешли смо р. Некар, а идућег дана предао се и Манхајм, а затим је и са овог мостобрана отпочело наступање у унутрашњост Немачке.

Најзад, и 2 француски корпус успоставио је 1 априла један мостобран за Француску армију код Филипсбурга и тако образовао чврсту базу на десној обали реке за даље наступање на југоисток у правцу Штутгартра и за чишћење од непријатеља десне обале Рајне до швајцарске границе.

Тако смо на целој линији посели Рајну, највећу природну препреку коју су савезничке армије имале да савладају после искрцавања у Француској, а губици које су наше трупе претрпеле у овим операцијама били су невероватно мали. Непријатељ је направио исту грешку као и у Нормандији и са истим кобним последицама по себе. Његово противљење да призна тактички пораз, што му је увек било својствено, довело га је до пропasti. Место да је извео правилно отступање на одбранбену линију коју је имао на овој великој реци, а што је било логично према његовој слабости у погледу људства и опреме, непријатељ је одлучио да се заустави западно од Рајне и да ту води једну безнадежну битку. Отуда је дошло до тога да је био сувише слаб онда када је коначно био приморан на отступање, те није могао да одржи одбранбену линију коју му је дала сама природа. Пошто су непријатељске снаге биле развучене на дугачком фронту, а уз то тучене и ослабљене, то за њих није постојала никаква нада да ће моћи да пруже отпор надмоћној сили савезничких концентричних напада, и то утолико мање, што им је услед наших мостобрана недостајала потребна слобода кретања, те непријатељ није могао да пребацује благо времено своје резерве у угрожену област и зато није могао да

затвори продор који се појавио у његовом фронту. Полет савезничких армија запечатио је судбину Немачке још у операцијама пре нашег прелаза преко Рајне, те су победоносне савезничке трупе прелазиле ову реку у маси и у необузданом налету продирали у саму унутрашњост земље.

Рундштет је подбацио у Нормандији, те је за казну био смењен са положаја. Доцније је био позван да води злосрећну офанзиву у Арденима, тамо где је 1940 године пожњео своје најсјајније успехе приликом инвазије Француске. Сада, када су Савезници стајали на десној обали Рајне, био је поново смењен, а са њим је ишчезла за Немачку и последња нада у успеху.

Кеселринг је био доведен из Италије да прими на себе неизводљиви задатак да немачке армије потучене на Западу, сачува од распадања у последњем месецу њиховог опстанка.

ОПКОЉАВАЊЕ РУРА И СУСРЕТ СА РУСИМА

Ако су се нацистичке вође надале да ће Кеселринг, тиме што су га поставили за команданта немачких снага на Западу, поновити оне успехе које је постигао у току дефанзиве у Италији онда су се тешко превариле. Када су Савезници прешли Рајну, он није располагао ни „Густавовом линијом“, ни Монте Касином, да би могао да пружи отпор. Немци су се толико поуздали у своју снагу и у Сигфридovу линију да источно од Рајне нису спремили, сем неколико на брзину подигнутих локалних одбранбених постројења, никакву утврђену линију која би могла да задржи наше напредовање. Већа одбранбена постројења постојала су само на папиру и никад нису била изграђена.

Исто тако, Кеселринг није располагао ни старим опробаним трупама са којима би могао да задржи савезничке нападе, као што је то некада било. У току месеца марта непријатељ је имао сваког дана просечно по 10.000 заробљених, сем тешких губитака у мртвима и рањеним, а његове дивизије, које су већ у почетку битке у Рајнској Области биле слабе, сада су се претвориле у жалосне остатке. Укупни непријатељски губици од почетка савезничке прољећне офанзиве од 8 фебруара одговарали су уништењу 20 пуних дивизија.

Само у току једне недеље после прелаза преко Рајне прордла су чела савезничких оклопних снага далеко на исток, опколила корпусе и дивизије и отсекле једну армију од друге. Сада је немачке трупе спопало очајање као никада дотада, а распадање цelog Западног фронта расло је врло брзо, те је задатак да се обезбеди јединство команде над тим трупама постао скоро немогућ. Систем обавештавања био је рђав, а извештаји су тако споро прилизали да Кеселринг никада није могао да има преглед ситуације. Дешавало се да је добијао извештаје о ситуацији и издавао одговорајуће заповести својим армијама, а савезничке претходнице већ би одмакле можда 50 миља даље, те је ситуација била из основа изменеана. Под таквим околностима локални команданти били су све више принуђени да самостално доносе одлуке без обзи-

ра шта се догађа на другом месту и да раде самостално и без везе са вишом командом. Услед тога био је Кеселринг све више и више у немогућности да влада ситуацијом, те се организација Западног фронта потпуно распала. Једно је, ипак, било сигурно: према Хитлеровој заповести борба се морала наставити!

Било је, дакле, јасно да су Немци изгубили сваку наду да ће никада моћи да успоставе такву линију у Немачкој која би могла да задржи савезничку навалу. Њихова једина могућност да продолже отпор за извесно време била је у томе да се повуку у такозвани „национални редут“ у Алпима, где би заштићени необично јаким природним одбранама били у стању да пруже дужи отпор. У исто време они би, вероватно, пружили и отпор у „тврђавама“ Западне Француске и Денкерку, где смо опколили њихове трупе, као и на острвима Канала и Фризиским Острвима у Норвешкој и иза поплављених области у Холандији. Пошто сам познавао нацистички менталитет Немаца, то нисам очекивао да претстоји њихов брз и општи слом, нити да ће се постићи брз завршетак рата неком општим капитулацијом све док се не савладају ова истакнута гнезда отпора.

Сада је задатак Савезника био да искористе успех који су постигли прелазом преко Рајне и да у што краћем року потпуно потуку разбијене немачке армије које су се налазиле испред њиховог фронта. Наша тенковска чела морала би наступали највећом брзином коју је допуштао сигуран дотур да би растројила и унишитила непријатеља пре него што би могао да се повуче на јаке одбранбене положаје које су му пружале планине „Редута“.

Да би се ове операције могле да изведу потребном брзином и снагом, морале су се наше армије ослободити у току напада што више одговорности обезбеђивања све веће и веће заузете немачке позадине. Постојала је опасност да задаци поседања заузетих области не ослабе борбене јединице тако да оне изгубе способност за брзо наступање. Са тога разлога била је образована 30 марта Петнаеста америчка армија чији је задатак био да поседне заузете области Немачке, успостави администрацију и преузме да управља том облашћу да би се осталим армијама омогућило да све своје снаге сконцентришу на што бржи свршетак рата. Прво је Петнаеста армија била под командом 12 групе армија и одговорна за управу областима на левој обали Рајне између Бона и Хомберга заједно са командом појачане 66 дивизије која је опсела Лоријан и Сен Назер, а доцније, уколико остале армије буду напредовале више на исток, утолико ће ова армија повећавати своју административну област. Организација савезничке војне управе

радила је без икаквог трвења и сем појединачних испада фашистичких националсоцијалиста имала је мало тешкоћа са народом.

Већ почетком 1945 године била је Рурска Област отсечена нашом ваздушном акцијом. Поред оштећених фабрика био је порушен и цео транспортни систем, а производњу угља и челика, од које је у највећој мери зависило даље вођење рата, непријатељ није могао да користи. Али, пре него што би Савезници без икаквог страха могли да отпочну операције за даље продирање у Немачку, морали би одмах после прелаза преко Рајне довршити опкољавање Рурске Области и уклонити опасност која би се могла појавити од трупа које би ту биле затворене. Пошто би се ова горостасна ковачница оружја налазила у савезничким рукама, а индустриски центар у Горњој Шлеској у руским, била би Немачкој одузета могућност да настави рат, па чак и у случају да њене зрење остану нетакнуте. Најважније оружје, муниција и погонски материјал које даје Рур били би одузети од Немаца, те би локалне фабрике, растурене по Немачкој и сачуване од савезничког бомбардовања, биле услед недостатка сировина приморане да обуставе рад, јер су већином зависиле од помоћи коју су добијале из Рура и Горње Шлеске.

Зато сам одлучио да, пре него што преузмемо даљу офанзиву у источном правцу и продремо дубље у Немачку, остварим првобитни план, да опколимо Рур концентричним нападом са мостобрана код Везела и код Франкфурта. Напад са југа могао је предузети захваљујући брзом развијању 12 групе армија источно од Рајне што је било омогућено заузетим положајима на овој реци, и то много брже и са знатно већим снагама него што би то било могуће без поседања тих положаја. Према томе, 21 и 12 група армија добиле су наређење да учине све да се споје у простору Касел — Падерборн, док је 6 група армија добила задатак да штити десно крило на северу све до планинског масива Високи Рен. Прва савезничка ваздушнодесантна армија имала је наређење да припреми ваздушнодесантну акцију у јачини једне дивизије у простору око Касела у циљу потпомагања напада ових двеју армија и да заузме тамошње аеродроме и водену брану на р. Едеру. Брзина којом су напредовале наше сувоземне трупе учинила је да је и овај прилично незнatan ваздушнодесантни подухват постао излишан. Првобитно смо озбиљно размотрили могућност да ту изведемо највећу ваздушнодесантну операцију која је икада била изведена. По плану ове операције било је предвиђено да употребимо око седам ваздушнодесантних и пешадиских дивизија да бисмо посели доволно велику област у простору око Касела и тако пресекли

све путеве и железничке везе иза немачких трупа које су се ту налазиле и које бисмо могли да уништимо. Брзина и силина наших сувоземних операција учиниле су излишном и ову операцију. 19 корпус, који се налазио на северу и припадао Деветој армији, савио је своје лево крило и наступао у правцу истока, док је 16 корпус ове армије опрезно наступао на југ у правцу индустриске области. У међувремену наступао је и 7 корпус Прве армије са 3 оклопном дивизијом као претходницима северно од Марбурга, који је био заузет 28 марта. 1 априла успоставиле су обе армије везу у близини Липштата, те је опкољавање Рура, које је, такорећи, отпочело у фебруару нападима нашег ваздухопловства, било сада довршено.

Ова операција претставља у историји највеће опкољавање извршено са два правца. Унутар ове индустриске области ухватили смо у клопку целу немачку групу армија „Б“ и два корпуса групе армија „Х“, а уз то још и нарочито одбране трупе које су у марту биле ту сконцентрисане за одбрану од напада на јужне прилазе Рура, пошто је непријатељ погрешно мислио да ћемо предузети офанзиву у северном правцу са мостобрана код Ремагена.

Одлука немачке Врховне команде да трупе и даље остану у Руру може се објаснити једино тврдоглавошћу која је Немцима урођена да се боре тамо где се затекну без обзира на јачину противника пре него да се повуку, а можда је томе допринело и сазнање о тешкоћама којима би под датим условима био изложен сваки већи покрет трупа. Тактика битке око цепа код Фалеза поновила се и овде, само у већим размерама. Али у Рурској Области није постојао исти циљ као што је било повлачење кроз коридор код Авранша, што би још и могло да објасни упорност Немаца. Овде су наше армије опколиле непријатеља са великим снагама, те о неком угрожавању наших комуникација није могло бити говора. Што се тиче привредних извора Рурске Области, ни они, иако је та област још била у немачким рукама, нису долазили у обзор за главину немачких армија, које су се налазиле даље на истоку, јер су биле пресечене све везе између њих и те области.

Можда је непријатељ имао намеру да се задржи извесно време у Руру и да на тај начин, док не изврши прегруписавање својих армија, угрожава нашу позадину у циљу да спречи наше даље наступање. Ако је то мислио, онда се грдно преварио. Догађаји су показали да Рур није био ни од какве помоћи својим брањиоцима упркос свих својих фабрика оружја и фабрика синтетичног погонског материјала, а армије које су се налазиле даље на истоку нису опет биле у стању да се прегрупишу и образују чврст фронт. Свака од ових армија имала је врло велике тешкоће да

одржи своје сопствене положаје, те није постојала никаква нада да ће се мочи попунити продор у центру фронта, који је настао услед опкољавања двадесет и једне дивизије групе армија „Б“ и „Х“. Кроз овај продор ускоро ће почети да пролазе савезничке трупе правцем на исток, пошто су немачке трупе, које би могле да затворе овај продор, већ биле на путу у савезничке заробљеничке логоре.

Одмах после завршеног опкољавања отпочеле су операције у циљу да се онесспособе за борбу трупе опкољене у том цепу. Густо насељени Рур пружао је одбрану многа преимућства, те сам намеравао да се у случају да непријатељ продужи са давањем одлучног отпора ограничим на то да непријатеља сатерам на што мањи простор, у ком би случају само неколико дивизија било доvoljno да га глађу принуде на предају. Чак и у случају да Рур буде у стању да снабдева своју посаду потребним одбранбеним средствима, ипак је било јасно да овако густо насељена област, која је имала толико много гладног грађанског становништва, не би могла да храни на неограничено време оне огромне армије које су се ту изненада склониле. У међувремену наше остале снаге могле би се посветити много важнијим задацима који су их чекали даље на истоку.

У почетку непријатељ је показивао одлучност и борбени дух. Фелдмаршал Модел, који је овде примио врховну команду, покушао је да се пробије код Хама на северу и код Зигена на југу. Међутим, ови покушаји су пропали, а исто тако и истовремени противнапади непријатељских армија које су се налазиле ван обруча, те су биле свуда принуђене на отступање, изузев дуж десне обале Рајне. У међувремену фабрике муниције су престале са производњом, а и оно мало што је било остало од расположиве муниције није се могло пренети на фронт. Исто тако, ни погонски материјал, ни храна нису се могли упутити тамо где су били потребни, а ни железничка мрежа није могла да задовољи ту потребу, пошто је, без обзира на причињену штету, била најређа баш тамо где су се водиле најжешће борбе, а то је у Јужном Зауерланду. Оскудица у оружју била је овде исто тако велика као и код осталих немачких армија, те је јединицама у позадини било одузимано оружје да би се снабделе трупе на фронту, али често пута муниција није одговарала правом калибрУ.

13 априла већ су се показали знаци растројства. Отпор је био местиличан, а непријатељ се предавао у таквом броју да је транспортување заробљеника претстављало озбиљну тешкоћу. Било је јасно да неће доћи до тога да се упорни бранери принуде глађу

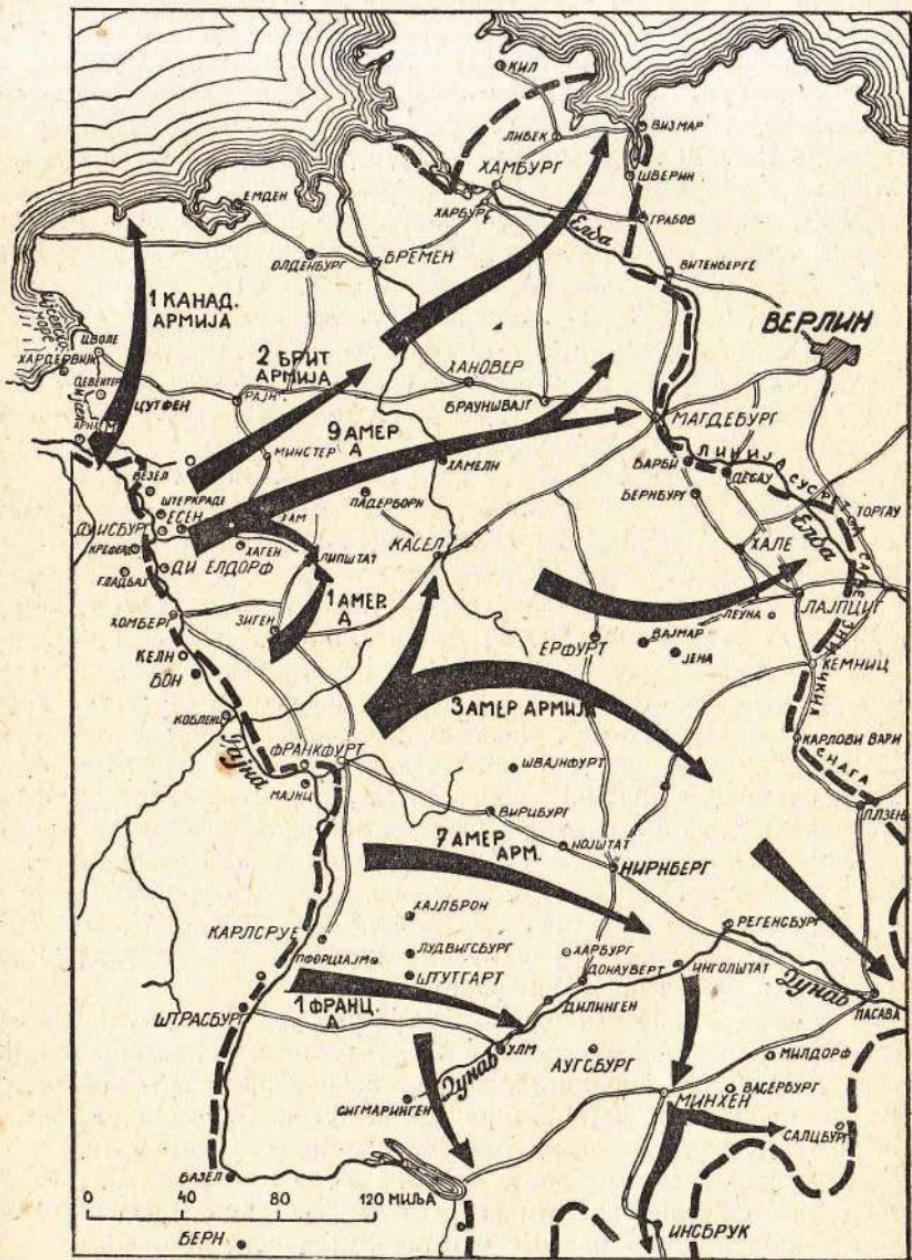
на предају. Најважнији индустриски градови на северу ове области били су заузети, а 14 априла био је и цеп пресечен на два дела код Хагена. Источни део се предао 16 априла, када смо за 24 часа заробили 80.000 људи, а 18 априла смо потпуно уништили овај цеп. Укупан број заробљеника износио је огромну цифру од 325.000 људи, међу њима 30 генерала, док смо ми рачунали са највише 150.000 заробљеника. Било је укупно уништено 21 дивизија, међу њима 3 тенковске, 1 тенковско-гренадирска и 3 падобранске, а запленили смо и огромне количине материјала. Хитлер се надао да ће нас ова тврђава задржати да не продремо у Средњу Немачку, а она је била савладана за 18 дана, те се наш главни фронт сада налазио 100 миља даље на истоку.

Када је процес уништења непријатељских снага у Руру достигао онај ступањ да више није постојала никаква опасност за нашу безбедност, пред нама су стајала три пута којима смо могли да наступамо даље у Немачку.

Један пут водио је на север кроз Северонемачку Низију за Балтичко Море и Берлин. Берлин је био за сваког савезничког војника симбол победе још од дана када смо у Нормандији ступили на француско тле. Али, и друге добити могле су се постићи наступањем у правцу северног отсека, добити које су у најмању руку биле исто толико важне као и добит од освајања немачке престонице. Наступањем ка Балтичком Мору могли бисмо отсећи од главнине непријатељске војске оне немачке трупе које су се још налазиле у Данској, Норвешкој, Северозападној Немачкој и Холандији, те би ове трупе биле тиме отсечене и од својих база за снабдевање, а биле би и спречене да потпомогну снаге у центру Немачке. Осим тога, освојили бисмо и северонемачке луке и тиме спречили непријатеља да употреби поморске базе и бродоградилишта и онемогућили нападе подморница и других ратних бродова који су тако дуго ометали наш поморски саобраћај. И, коначно, могли бисмо пружити руку руским трупама које су северно од Берлина надираle кроз Померанију.

У Средњој Немачкој био нам је отворен пут кроз продор у непријатељском фронту који је настао опкољавањем групе армија „Б“ у Руру. Ми смо могли, dakле, лако напредовати од Касела преко Ерфурта и Лајпцига ка Дрездену. Овим путем стигле би наше трупе до друге важне индустриске области, најбогатије која је преостала Немцима после губитка Рура и Горње Шлеске. И овде бисмо могли ухватити везу са наступајућом Црвеном армијом и тиме пресећи надвоје остatak Хитлеровог „Рајха“.

На југу смо имали правац наступања преко Нирнберга, Регенсбурга и долином Дунава у Аустрију, где су Руси већ угрожа-

вали Беч. Наступање овим правцем омогућило би нам још и да опколимо, а затим и продремо у „Редут“ у Западној Аустрији у који је непријатељ хтео, као што смо већ знали, да доведе што веће снаге. Спречавање таквог отступања било је главна сврха свих операција које смо хтели да изведемо на југу.

Приликом разматрања које би наступање са великим снагама било најкорисније, да ли на север, у центар или на југ, одлучио сам да ће пре свега офанзива у центру бити најкориснија. Ако би Немачка била пресечена надвоје, онда би се непријатељ могао знатно лакше савладати у сваком делу посебице. Ово наступање у центру дало би нам и највећу еластичност за будуће операције, пошто бисмо онда, према потребама стратегиске ситуације, могли брзо пребацивати наше снаге или на север или на југ.

Према томе, генерал Бредли је добио наређење да са Средњом групом армија предузме офанзиву из простора око Касела, где се сада налазио, у правцу Лайпцига, с тим да његово десно крило наступа у правцу Бајројт — Ершгебирге. Имао је и задатак да искористи сваку прилику да образује мостобран на десној обали р. Елбе и да се припреми за операције источно од те реке, али смо сматрали да ће ово моћи и да изостане, пошто би брзина руског напредовања могла да доведе до сусрета на Елби, а можда и западно од ове реке. За потпомагање наступања Прве и Треће армије одузета је 4 априла Девета армија од 21 групе армија и поново потчињена 12 групи армија.

Операције савезничких група армија на северу и југу имале су у односу на наступање генерала Бредлија мањи значај, пошто се њихов задатак састојао, углавном, у томе да потпомажу главну офанзиву на средњем делу фронта. Фелдмаршал Монтгомери са 21 групом армија имао је задатак да по завршетку својих садњих операција у правцу р. Лајне и Бремена наступа на северном крилу 12 групе армија ка Елби и да овде образује мостобране с оне стране ове реке. 6 група армија генерала Деверса имала је задатак да штити јужни бок средњег отсека нашег фронта западно од Бајројта и да се у међувремену припреми за доцније наступање у правцу Нирнберг — Регенсбург — Линц, да би спречила организовање немачког отпора на југу.

Пошто Средња група армија постигне свој циљ, онда би 21 група армија имала као главни задатак да избије на Балтичко Море и очисти сву област која се налази западно од Кила и Либека. Ако буде потребно, била би и Девета армија поново употребљена да фелдмаршалу Монтгомерију пружи подршку у овом послу. Пошто се задовоље потребе ових операција на северу, ми бисмо били у

стању да употребимо 6 групу армија, можда у сајејству са Трећом армијом, да предузме наступање у правцу југоистока и да проре у долину Дунава, а затим и у „Редут“.

Треба истаћи да се код свих ових правца наступања у Немачку после извршеног опкољавања Рура сасвим природно појавило и питање како и где да се успостави веза са Русима. И заиста, пошто су наше трупе наступале са запада, а руске са истока, било је сада врло важно да се операције на оба фронта ускладе према заједничким циљевима, те је требало познавати руске намере да бисмо знали како ћемо најбоље искористити успех који бисмо постигли према своме ратном плану. Зато сам обаветио маршала Стаљина о своме општем плану да најпре нападнем противника у центру фронта, а затим да успоставим везу са његовим трупама у простору Регенсбург — Линц, са циљем да уништим „Редут“. Маршал Стаљин је одговорио да се овај план потпуно поклапа са руским планом како за средњи тако и за јужни отсек Руског фронта.

Одлука да у центру фронта сконцентришем главнину својих снага у циљу једне снажне офанзиве изазвала је код нас извесну забринутост, јер су многи наводили као прече потребе: да се заврши подморнички рат, да се поправе прилике дотура поседањем северонемачких лука, да се искористе шведски бродови, ослободе Холандија, Данска и Норвешка, а и значај психолошког дејства што бржег освајања Берлина био је разлог да се што пре отпочне са операцијама на отсеку 21 групе армија.

Одговорили смо да смо потпуно свесни користи освајања Северне Немачке, али да се овде ради само о времену у коме треба почети ову операцију. Наш план за офанзиву у центру фронта предвиђао је да ће она олакшати ово освајање, јер сам био убеђен да ћемо га много лакше постићи ако се Немачка пресече на двоје. Било је од животног значаја да сваком циљу посебице посветимо своју пажњу пре него да распремо своју снагу у покушају да одједном постигнемо сувише много циљева.

И поред свега повољног изгледа на мапи, Северонемачка Низија је пружала у то доба заиста незгодно земљиште за брзо наступање, што није био случај на средњем отсеку фронта. Између Касела и Лајпцига могли смо наступати преко једне висоравни на којој није било већих река које би могле да послуже као препрека, док је северни отсек био испресецан рекама, а земљиште у таквом стању да је наступање било отежано. Сем тога, искуство које смо имали у погледу темељитости са којом су Немци рушили мостове

унућивало нас је на то да наступамо кроз области на горњем току река а не на доњем, нарочито кад је у питању брзина акције.

Био сам убеђен да Берлин више не претставља војни објекат од иоле већег значаја. Руско напредовање и савезничка бомбардовања увек су смањили његов значај као престонице, а како смо сазнали била су и сва министарства у току исељавања. Пошто је непријатељ стајао пред скорим и дефинитивним поразом, изгледали су ми војни обзири важнији него политички. Задатак наших армија био је да уништимо немачке армије, а не да распарчавамо своје снаге на поседање пустих и разорених градова. Сем тога, Руси су већ били на домаку тога града, удаљени свега 30 миља, те је било врло важно да се избегне мешање трупа разних народа у истој области у којој би се могли десити непријатни случајеви услед тешкоћа у општењу и споразумевању на разним језицима.

Касел смо заузели 4 априла, а у току идуће недеље отпочео је главни напад Савезника у правцу истока. На јужном крилу нашла је Трећа армија, чију је претходнику сачињавао 20 корпус, само на местимичан отпор који се састојао већином из препрека постављених на путевима у циљу ометања њеног наступања северно од Тириншке Шуме. Вајмар је био поседнут 11 априла, а Ерфурт идућег дана. 13 априла била је освојена Јена, а 4 окlopна дивизија је стигла на ивицу Кемница. Непријатељ се повлачио у југоисточном правцу дуж чешке границе у Ерцгебирге, иако је још давао отпор у граду Кемници који је сматрао као свој крајњи пиво према северу где су градови Јужне Саксонске пружали жесток отпор наступању Прве армије. У исто време 20 корпус прошро је у правцу Северне Чехословачке, а 12 и 8 корпус Треће армије, који су били даље на југу, наступали су преко Бајројта и Нојштата ка планини Шумави која чини границу између Чехословачке и Баварске. 18 априла ступили су Савезници на чехословачко тле.

Ослањајући се на лево крило Прве армије, Девета армија продужила је наступање на североисток, које је она отпочела још под командом 21 групе армија по завршеном опкољавању Рурске Области. 19 корпус је образовао 6 априла мостобран код Хамелна, с оне стране Везера, а потом је брзо наступао јужно од Брауншвајга, те је 11 априла избио на Елбу јужно од Магдебурга. Идућег дана пао је Брауншвајг, док је 2 окlopна дивизија образовала први мостобран на десној обали Елбе. Други мостобран, јужно од Витенбергса, образовала је 13 априла 5 окlopна дивизија 13 корпуса.

Непријатељ је напустио леву обалу реке између Магдебурга и Витенбергса, али се огорчено борио да задржи Магде-

бург који је 19 корпус заузeo тек 18 априла. Сем тога, на ове мостобране непријатељ је извео и тешке противнападе који су били тако жестоки да је Девета армија била приморана да напусти 14 априла два од образованих мостобрана. Међутим, одржали смо трећи мостобран код Барбија, пошто смо осујетили покушаје непријатеља да поруши мостове помоћу пловећих мина. Напредовање у правцу Елбе било је тако брзо да смо морали без претходног опкољавања оставити иза себе неколико немачких цепова. Из ових цепова непријатељске јединице покушавале су, иако са врло мало успеха, да ометају савезнички саобраћај све док нису биле потучене.

Офанзива Прве армије јужно од планине Харца отпочела је 11 априла и врло брзо постигла успех против најчешће мештимичног отпора. 14 априла заузела је 3 окlopна дивизија 7 корпуса град Десау, јужно од ушћа р. Мулде у Елбу. У току овог наступања била је скоро потпуно опкољена планина Харц, у којој се налазило око 10.000 Немаца, али покушај да се овај цеп уништи наишао је на жесток отпор. Потпомогнут тешким брдовитим земљиштем непријатељ је успео да спречи продор Савезника, док је, с друге стране, покушавао да код Бернбурга задржи за себе коридор према истоку. Опкољавање је било извршено тек 18 априла када је овај коридор био пресечен. Очајнички покушај тенковске дивизије „Клаузевиц“ да ослободи посаду Харца смелим нападом, прешавши том приликом 50 миља кроз област која је била у поседу Савезника, био је осујећен, те је отпор у цепу убрзо попустио. Последњи организовани отпор у Харцу престао је 21 априла.

У међувремену непријатељ је отступао на запад и југозапад и притом водио жестоке борбе, иако су Савезници већ били продрли са југоистока до Лajпцига. После два дана огорчених борби 69 дивизија 5 корпуса освојила је 19 априла овај град. Истурени део непријатељског фронта, који се протезао западно од р. Мулде до линије Лajпциг — Хале, био је сада уништен, те су Савезници избили на ову реку.

25 априла су патроле 273 пука 69 дивизије 5 корпуса, које су вршиле извиђање источно од р. Мулде, ухватиле везу са деловима 58 руске гардиске дивизије код Торгауа на Елби. Спајање Источног и Западног фронта било је извршено, а немачка пресечена надвоје. Циљ офанзиве Средње групе армија био је сада постигнут.

Проблем везе са Русима постајао је за време наступања кроз Средњу Немачку све хитнији, пошто су сада тактичка питања постала важнија од стратешких уколико се приближавало време за спајање ова два фронта. Али, решење ових питања било је постигнуто у последњем тренутку. Једна од наших главних брига било је утврђивање припадности борбених јединица како сувоземних, тако и ваздушних. Већ почетком априла дошли су у додир британско-америчке и руске тактичке ваздушне снаге и у забуни измењале између себе по неколико метака. Зато смо сматрали да је врло важно, да треба предузети све мере за сигурно распознавање, да би се избегле грешке, а, можда, и неке тешке последице које би могле бити узрок за узајамно оптуживање. На основу предлога команда-ната свих група армија био је 20 априла утврђен у споразуму са Русима нарочити систем сигнала и знакова за распознавање.

У погледу територијалних питања, која су се односила на спајање фронтова, нисам налазио да је згодно да наше операције ограничимо једном унапред одређеном демаркационом линијом, било помоћу засебних окупационих зона, било на неки други начин. Обе војске требало би да имају слободу наступања према свом нахођењу све док не ухвате везу, после чега би требало да дотични локални команданти договорно предузму повлачење те линије према оперативној ситуацији. Пошто су Удружени начелници штабова и руска Врховна команда одобрили овај предлог, то сам својим армијама издао одговарајућу заповест. Овај поступак је био изведен без икаквог трвења, а на основу споразума са руском Врховном командом, по коме је, кад год је веза непосредно претстојала, био одређен као привремена демаркациона линија ток реке Елбе и Мулде које су се лако распознавале на средњем делу фронта. Доцније измене у погледу границе зона за сврхе окупације биле су предузете тек по свршетку непријатељства и извршене без икаквог сукоба.

За све време док је Средња група армија наступала на исток да би пресекла Немачку надвоје, извеле су Северна и Јужна група армија на својим отсецима све операције које су им биле стављене у задатак.

Друга армија, која је била у саставу 21 групе армија, имала је према моме упутству задатак да наступа правцем на Бремен и Хамбург, потом да избије на Елбу и да ту образује мостобран, ако се за то укаже прилика, и да тако заштити северни бок Девете армије која је такође била у саставу 12 групе армија. У међувремену имала је Канадска армија задатак да успостави линију дотура преко Арнхема у правцу севера, а потом да очисти од непријатеља

Североисточну Холандију, сву област дуж немачке обале у правцу истока дэ Елбе и, коначно, Западну Холандију истим редом како је овде речено. Ове операције су у многоме личиле на операције које је ова група армија извела прошлог лета у Француској, када је Друга армија продрла позади Па де Калеа, а Канадска армија очистила обалу од непријатеља.

Наступање Друге армије било је извршено у садејству са 30 корпусом на њеном левом крилу, 12 у центру и 8 на њеном десном крилу. У почетку је отпор непријатеља био слаб, те смо брзо напредовали. Северно од Минстера била је разбијена Прва немачка падобранска армија, те је 3 априла освојен град Рајне, а покушај непријатеља да пружи отпор на каналу Везер — Емс осуђећен. 6 априла образовао је 8 корпус један мостобран с оне стране Везера на свом јужном крилу и продужио наступање у правцу Елбе, на коју је 11 оклопна дивизија избила 19 априла код Лауенбурга. Даље на север 12 корпус је и поред ојачаног отпора ушао 20 априла у Харбург, који се налазио на јужној обали Елбе према Хамбургу. Јужно од Бремена нашао је 30 корпус на врло жесток отпор. Већ 22 априла Савезници су били на ивици овог града, али су се ту развиле огорчене борбе пре него што су 3 и 52 пешадиска дивизија успеле да сломе отпор непријатеља, што се најзад и додатило 26 априла.

У међувремену Канадска армија полако је продирала у Холандију. Прва немачка падобранска армија пружала је јак отпор 2 канадском корпусу који је на левом крилу Друге армије наступао на север, али отпор је био сломљен 6 априла, после чега су неки делови овога корпуса скренули на северозапад, а други наступали на североисток у правцу Олденбурга. Најзад је отпор у Северној Холандији био савладан, те смо 15 априла избили на море. Осим једног малог дела на североистоку, била је до 21 априла ова област очишћена од непријатеља на југу све до Хардервијка који се налази на источној обали Ијсельског Мора. На западу је р. Ијсел била упорно брањена код Девентера и Цутфена; ипак, Девентер је пао 10 априла, те је био образован и мостобран с оне стране реке. На јужном отсеку ове армије нападао је 1 канадски корпус из Нијмегена и избио на Доњу Рајну 5, а Архем освојио 15 априла. Сада се непријатељ повукао у „Холандску тврђаву“, иза линије Гребе и Нове Воде која је била заштићена високим водостајем, те су Савезници обуставили даље наступање на овом отсеку. Фелдмаршал Монтгомери је сасвим правилно сматрао да би даље наступање у Холандији нанело овој несретној земљи

нове и велике патње и да би за нас најбржи и најјевтији пут за ослобођење ове земље био да се потпуно униште непријатељске снаге на неком другом месту.

Главни задатак 6 групе армија у првој половини априла био је, као што сам раније рекао, да на исток све до Бајројта заштићује десни бок 12 групе армија у току њеног наступања. У том циљу добила је Седма армија наређење да што пре заузме линију Лудвигсбург — Крајлсхајм — Нирнберг — Бајројт и да се веже са десним крилом Треће армије негде око Бајројта. Потом је имала задатак да пресече аутопут Нирнберг—Бајројт и заузме Нирнберг, а онда да припреми напад у правцу Регенсбурга и Линца. Прва француска армија добила је задатак да са својим јединицама, које су се налазиле у мостобрану на Рајни, избије на линију Лихтенау — Пфорцхајм — Лудвигсбург и том приликом поседне Карлсруе и Пфорцхајм. Пошто довољно учврсти главни мостобран, требало је да очисти област источно од Рајне довољно далеко на југу, да би могла да образује нов мостобран код Штрасбурга. Онда би трупе које су се ту налазиле имале да пређу Рајну и да настоје да из простора Пфорцхајм — Лудвигсбург продру у Штутгарт.

Приликом извршења овог плана Немци су и поред великих губитака пружили јак отпор. Док је 21 корпус Седме армије прошао 11 априла до Швајнфурта, дотле је напад Савезника на Вирцбург и Хајлброн нашао на жесток отпор. Код Хајлброна непријатељ је бранио неколико дана р. Некар против 6 корпуса, а затим се још недељу дана борио у самом граду, док га 12 априла нисмо потпуно заузели. Клин, који је образовала 10 окlopна дивизија и који је допирао до Крајлсхајма, морали смо напустити 7 априла услед притиска који је непријатељ овде вршио. 16 априла стигао је 15 корпус до Нирнберга, али је и овде било потребно провести неколико дана у тешким борбама пре него што је овај град био очишћен од непријатеља.

Отпор на отсеку Француске армије која се налазила у долини Рајне био је у почетку јак, али је убрзо попустио. Карлсруе пао је 4, а Баден—Баден 12 априла. Даље на југу била је сломљена непријатељска одбрана нападима 1 француског корпуса. 15 априла био је заузет Кел, те се могло отпочети са постављањем моста код Штрасбурга. Како је непријатељ наставио да отступа на југ десном обалом Рајне, то је био приморан да се повуче на исток у Шварцвалд, те нам је сада био отворен пут за освајање Штутгарта концентричним нападом са североистока и југозапада.

ЗАВРШНА ФАЗА

Цепање Немачке, остварено сусретом са Русима код Торгая, имало је далекосежне последице. После губитка групе армија „Б“ у Руру, код непријатеља су тешкоће командовања достигле врхунац, а изгледи да се немачке снаге које су се бориле против западних Савезника поново прикупе ишчезли су једном за свада. Непријатељ је био разбијен на неколико међусобно независних група, распоређених на северу и на југу, те није био у могућности да усклади операције у овим двема зонама, па је морао да води борбу у свакој зони посебно, уколико му је то још било могуће.

Морално дејство ове ситуације било је огромно, те се одмах приметило опадање досадашњег отпора како на северу, тако и на југу. У току прве три недеље месеца априла заробиле су наше армије преко један милион људи, те су ови тешки губици морали неизбежно довести до слома непријатеља на свима отсецима. Сем тога, и Руси су се све више примицали Берлину, те је немачка влада, која је делом већ била напустила овај град, постала сада немоћна.

У исто време у целој земљи био је укочен и немачки управни апарат услед савезничких ваздушних операција и брзог наступања 12 групе армија. Природа аутократског система била је таква да су, чим је главни апарат у Берлину престао да постоји, аутоматски престали да раде сви делови тога система у осталој Немачкој. Најзад се растројио сав саобраћај, а и поштанска служба престала је да ради, те су немачки војници били потпуно отсечени од завичаја што је код њих поткопало дух отпора, а пошто се све око њих ломило, то су и они изгубили сваку вољу да се боре. Слике ужаса које су нацисти приказивали у црној боји у току своје антибольшевичке пропаганде почеле су сада да изгледају сасвим друкчије него што су њихови творци замишљали. Место да се немачки војник уздигао до последњег натчовечанског напора, он се, обратно, збунио и разочарао због немоћи оне војске којој је некада са поносом припадао, те је имао

само једну жељу да се састане са својом породицом и да са њом подели заједничку судбину.

Још пре него што су Савезници предузели наступање кроз Средњу Немачку, добили су извештај да се немачка влада спрема да напусти Берлин и да оде на југ, можда у Берхтесгаден, у национални „Редут“. Нека министарства су већ била напустила престоницу, али за већи део владе било је јасно да ће после сусрета Савезника на Елби бити сувише касно да то исто уради. Била је подигнута несавладива препрека преко целе земље, те је пут за „Редут“ био пресечен. Зато су и Хитлер и његови најближи помоћници остали у Берлину.

Иако, дакле, „Редут“ није могао да буде последње седиште нацистичке владе, ипак је преостала могућност да би могао да постане поприште огорченог отпора фанатичних остатака немачких армија јужно од линије пресека, појачаних оним снагама које би се повукле из Италије даље на север. Ове армије, које су номинално бројале око 100 дивизија, састављале су се претежно од преосталих немачких тенковских и СС формација, те је оваквих 30 дивизија могло бити прикупљено иза овог планинског бедема. Сем тога, и већина авиона са млаznim погоном налазила се на југу. Освајање „Редута“ било је упркос слома остале Немачке још увек важан циљ за Савезнике. У случају одлучног отпора освајање ове области претстављало би веома тежак задатак. Било је, дакле, потребно брзим операцијама спречити непријатеља да се повуче у ову област и не дати му времена да је утврди.

„Редут“ се протезао око 380 km у дужину и 130 km у ширину и обухватао је западну половину Аустрије са једним мањим делом Немачке на северу и Италије на југу. На северу се граничио Баварском Равницом, на југу Доломитима и Корушким Алпима, на западу швајцарском границом и долином Рајне, а на истоку Салцкамергутом и Ниским Таврима. У њему се налазио Берхтесгаден и Хитлерово „орловско гнездо“.

Цела област била је испресецана планинама, те, према томе, неподесна за веће ваздушнодесантне операције, а њени прилази водили су кроз уске долине које је одлучан непријатељ могао лако да брани. Због снега и опасности од усова била је могућност војних операција ограничена само на летње месеце између маја и октобра. Иако није било података о некој одбранбеној линији дуж овог природног бедема, ипак је изгледало да су била подигнута нека утврђења на његовој северној страни. Ваздушно извиђање установило је да постоји и изградња неких подземних постројења. Претпостављали смо да су у тој области биле подигнуте и неке

подземне фабрике. Али, ако је постојала намера да се овде држи већи број трупа, онда би за њихово снабдевање морала постојати слагалишта хране и муниције која би морала бити благовремено спремљена.

Северно од линије пресека остало је још 50 непријатељских дивизија, које је требало уништити и које су имале у свом саставу Прву падобранску армију — једино опасне снаге. Иако се није могло претпоставити да ће непријатељ бити у стању да пружи иоле дужи отпор у Северномачкој Низији, ипак је било могуће да ће покушати да се повуче у Данску или Норвешку и да у тим земљама пружи последњи отпор, и да ће „Холандска тврђава“ наставити да одолева иза поплављеног појаса земље. Зато смо се на северном отсеку морали, пре свега, постарати да брзим наступањем ка Балтичком мору спречимо ово повлачење.

За случај да немачка посада у Норвешкој продужи отпор и после овог изоловања, била је спремљена једна инвазиона армија у Шкотској под командом генерал-лајтнанта сер Андреја Торна, са задатком да заузме Норвешку.

У Средњој Немачкој било је потребно да се савезничке трупе задрже на линији Елба — Мулда — Ерцгебирге, иако су, као што сам рекао, извесни делови прешли ову линију да би се код Торгауа спојили са Русима. За ову одлуку били су, углавном, мородавни обзiri према служби дотура као и наша намера да сконцентришемо своје снаге на северном и јужном боку. Брзина досадашњег наступања и велики обим наших операција оптеретили су нашу службу дотура у толикој мери да више не би могла одговорити овим задачима.

Као и код налета кроз Француску, извршеног 1944. године, било је и сада могуће одржати брзо наступање оклопних јединица једино помоћу дотура ваздушним путем. Приликом извршења овог задатка извели су транспортни авиони изванредне подвиге, те је служба „летећих вагона“ била још од већег значаја у овој завршној фази рата него и у операцијама у Северозападној Европи, ма како да је и ту била од неоцењиве вредности. У циљу спуштања на импровизованим аеродромима у непосредној близини фронта, а покаткад и у самим цеповима које је непријатељ пролазно стварао око наших трупа, 1.500 транспортних авиона — C-47 — 9 ваздушнотранспортне команде, појачаних тешким бомбардерима који су за ту сврху били разоружани, извршили су у априлу преко 20.000 летова и пренели до претходница наших армија скоро 60.000 тона терета, између осталог и око 40 милиона литара погонског материјала. Авioni су се уздизали рано ујутру са аеродрома у Фран-

цуској да би одлетели на фронт, а враћали су се тог истог дана поподне са хиљадама рањеника и савезничких заробљеника које смо ослободили приликом свог наступања. Без ове помоћи оклопне дивизије не би биле у стању да постигну онај изванредни успех који је пратио њихове операције.

Док су наше армије у центру застале на р. Мулди и Елби, дотле смо на северу и на југу предузели последње операције којима је био главни циљ да се разбију преостале непријатељске армије и да се опколе и заузму она подручја која смо већ поменули и у којима би непријатељ могао с успехом да пружи последњи отпор.

21 група армија, која се налазила на северном делу фронта и којој је био приододат 18 амерички ваздушнодесантни корпус, добила је, према томе, наређење да изврши свој садашњи задатак западно од Елбе, а потом да пређе Елбу на отсеку Друге британскоге армије, да поседне Хамбург и да највећом брзином продре у простор Кил — Либек. После тога је фелдмаршал Монгомери имао задатак да даље на северу предузме операције за ослобођење Данске и да, ако буде нужно, употреби и ваздушнодесантне трупе за прелаз преко Килског Канала. У међувремену, требало је продужити операције за чишћење обале и освојити непријатељске поморске базе и обалска утврђења, који су штитили прилазе Хамбургу. Савезничке поморске и ваздушне снаге имале су да потпомажу ове операције, али њихово заузимање могло би бити тешко и дуготрајно услед јаких утврђења, те би у томе случају била одложена употреба немачких лука од стране Савезника. Питање употребе луке Хамбурга или луке Бремена или једне и друге зависило је од тога у каквом ће се стању налазити њихови лучки уређаји, али смо Хамбург ипак сматрали као важнију луку. Стога је на десном крилу 21 групе армија требало предузети операције у правцу Берлина тек пошто се постигну наведени задаци који су били важнији.

Због велике важности ослобођења луке у Бремену, Бомбардерска команда РАФ-а извршила је 18 априла снажан напад на Хелгoland да би разорила утврђења на њему и олакшала десант командоса, ако би ова операција била потребна.

У исто време када 21 група армија изврши свој главни напад у правцу Либека, требало је да започне и наше наступање у јужном правцу долином Дунава ка Линцу да би се успоставила још једна веза са Русима. Мирна ситуација у центру допуштала је да се Трећа армија употреби за ту сврху, а да б 6 група армија употреби све своје снаге за покушај да продре у „Редут“ са југа и са запада.

Чак и када би наша офанзива на Дунаву раздвојила непријатељске снаге на југу, још би се непријатељ могао да држи у „Редуту“. Зато је Трећа армија добила наређење да, поред свог првобитног задатка, поседне и Салцбург, док је Седма армија у саставу 6 групе армија имала задатак да, наступајући дуж линије Вирцбург—Минхен, продре у планине и ту заузме сва утврђења. Упутили смо генералу Деверсу 13 америчку ваздушно-десантну дивизију да потпомогне ове операције ако буде потребно. Француска армија, која је била даље на западу, имала је задатак да очисти од непријатеља Шварцвалд и граничну област према Швајцарској, а затим да продре у Тирол, ако то ситуација буде захтевала.

Приликом извођења операција 21 групе армија на северу, нашли су напади Друге британског армије у правцу Хамбурга и Бремена на упоран отпор непријатеља. Али, после пада Бремена, 26 априла, ситуација се изменила. Сада су Савезници управили своју пажњу на отсек 8 корпуса који је 29 априла извршио напад код Лауенбурга у циљу прелаза преко Елбе. Непријатељске снаге, углавном састављене од трупа последње одбране и радничких батаљона, пружиле су слаб отпор, те смо врло брзо проширили мостобран с оне стране реке. У исто време је и 18 амерички ваздушнодесантни корпус, који се сада борио као сувоземна формација, прешао реку даље на југу, те је био приододат Другој армији да би при даљем напредовању послужио као заштита њеном боку. 1 маја кренула је 11 оклопна дивизија са мостобрана 8 британског корпуса, прошла у брзом налету кроз Шлезвиг Холштајн у правцу Балтичког Мора и 2 маја поподне продрла у Либек и тако отсекла непријатеља у Данској. Истог дана ушла је 6 британска ваздушнодесантна дивизија у саставу 18 корпуса у град Визмар који лежи на обали и даље на истоку, а исто тако био је заузет и град Шверин који лежи дубље у унутрашњости земље.

Док смо учвршћивали своје положаје на превлаци Данског Полуострва, прешле су друге наше трупе реку Елбу и наступале њеном десном обалом у правцу Хамбурга који се 3 маја предао 7 оклопној дивизији. У исто време је и 30 корпус довршио чишћење простора између Елбе и Везера.

18 амерички ваздушнодесантни корпус успоставио је 3 маја везу са Русима дуж линије Визмар — Шверинско-Језеро — Грабов. Док је Берлин још био у пламену, Црвена армија је у току своје нове офанзиве заузела Штетин последње седмице априла и брзо наступала кроз Мекленбург у западном правцу, гонећи

испред себе растројене остатке немачких армија, тако да је спајањем савезничких фронтова престао сваки отпор у Северној Немачкој.

Крајем априла непријатељ је коначно одустао од сваког покушаја да пружа отпор савезничком наступању како са истока, тако и са запада. Окренуо је леђа западним Савезницима и прикупио све своје преостале снаге за последњи очајнички покушај да задржи Русе, али је било сувише касно, и како су његове армије сада биле приморане да се све више и више повлаче, то су се и његове трупе у маси предавале британско-америчким армијама. Док је Друга армија продирала без отпора у правцу Балтичког Мора, дотле су читаве масе непријатељских војника прелазиле Елбу у западном правцу и предавале се америчким трупама. Један једини амерички корпус имао је у току једног дана 300.000 заробљеника.

На североистоку Холандије и дуж обалског појаса на истоку продужила је Канадска армија своје операције чишћења те области, те је 2 маја заузела Олденбург упркос јаког отпора и продрла даље од њега. У Западној Холандији нису предузимани никакви напади у правцу поплављене области иза које се налазила ушанчена Двадесетпета немачка армија.

Ситуација у којој смо се сада налазили у Западној Холандији била је нарочито тешка. Животни услови становништва већ месецима су се у њој стално погоршавали, а како је ова област била отсечена од Немачке наступањем наших армија на исток, то се становништво нашло у очајном положају. Зато је било неопходно потребно да Савезници предузму извесне мере за спасавање пре него што би наступило умирање становништва од глади. Како је овде немачка одбрана била врло јака, то бисмо морали предузети операције великог обима, али би тиме ослали своје главне армије у Немачкој баш онда када је било од највеће важности да се снажним нападом непријатељ коначно сломи. Сем тога, и да смо били у стању да у то време предузмемо офанзиву против Западне Холандије, непријатељ је још увек имао могућност да поплави целу земљу рушењем насила, те би тиме била уништена њена плодност за много година, а то би донело становништву још већу беду.

Изјавили смо генералу Бласковицу, немачком команданту, да би отварање насила претстављао љагу која се не би могла збрисати ни са његове личне части, а ни са војничке части Немачке армије, па смо му указали још и на то да отпор у Холандији не би могао одбранити Немачку од слома који јој претстоји.

У међувремену је Сајс Инкварт, нацистички намесник Холандије, поднео предлог за примирје под условом да Савезници остану на својој садашњој линији код Гребеа, да Немци престану са даљим плављењем, да обуставе све репресалије против Холанђана и да сарађују на увозу хране и других потреба за становништво. Пошто су ми Удружене начелнице штабова дали слободу у решавању овога питања, то је начелник мого штаба одржао 30 априла састанак са Сајс Инквартом, коме је присуствовао и руски делегат и у име своје владе сложио се са овим поступком. Било је уговорено да се храна довози сувим, као и поморским и ваздушним путем, те је одмах отпочео довоз хране коју су Савезници благовремено спремили за ту сврху. Међутим, становништву је и пре тога била додавана храна ваздушним путем.

Сајс Инкварт је прихватио разлоге Савезника да би било боље да се немачка посада одмах преда, пошто је општа ситуација безнадежна, него да чека оно што се не да избећи, али је рекао да одлуку о томе може донети војни командант и да он њему не може издавати никакве налоге. Међутим, Бласковиц није хтео ни да чује за капитулацију све докле год у Немачкој постоји отпор ма у ком облику.

Пошто је помоћ холандском становништву била обезбеђена, то покушај да продремо у „Холандску тврђаву“ није могао имати никакву сврху у тренутку када је претстојао коначни слом немачког отпора. Зато су Канађани остали на Гребеу све док се немачка посада у Холандији није предала заједно са осталим немачким армијама у Северној Немачкој.

22 априла отпочело је на југу наступање Треће армије која је брзо напредовала долином Дунава против потпуно растројеног непријатеља. Иако су се брањеници Регенсбурга држали до 26 априла, ипак је 20 корпус образовао 25 мостобране с оне стране Дунава, источно и западно од овог града, а затим наступао десном обалом на југоисток, док је 12 корпус то исто урадио северно од ове реке. До 2 маја била је лева обала реке очишћена од непријатеља све до Пасаве, те је 11 оклопна дивизија, наступајући великом брзином, стигла до Линца, где је 5 маја примила предају овог града. Пошто је фронт 20 корпуса био сада растегнут, то је Трећа армија примила команду над 5 корпусом Прве армије у циљу даљих операција на своме северном крилу, а у правцу Чехословачке. У току даљег наступања на исток прешли смо границу и 6 маја заузели Плзењ.

Ове операције извели смо према споразуму са Русима, који су наступали са истока. Америчке трупе су избиле на линију Бу-

ћејовице — Плзењ — Карлове Вари и ту остале, док је Црвена армија очистила од непријатеља обе обале Влтаве и заузела Праг. На југу Чехословачке протезала се уговорена привремена руско-америчка демаркациона линија дуж железничке пруге Буђејовице — Линц, а одатле долином Енса, где је ухваћена веза између обе војске.

Јужно од Дунава 29 априла прешао је 20 корпус р. Изар и очистио од непријатеља леву обалу ове реке до њеног ушћа у Дунав. 1 маја стигао је овај корпус до р. Ина код Браунауа и наставио поседање те реке на целом свом отсеку. 26 априла прешао је 3 корпус својим десним крилом Дунав у простору око Инголштата и, наступајући на југоисток, образовао је 28 априла мостобране на десној обали Изара у вези са нападом Седме армије даље на западу. 2 маја избио је и 3 корпус на Ин код Васербурга и посео исправне мостове код Милдорфа, после чега је Седма армија примила на себе овај отсек.

Последњи напад Седме армије отпочео је такође 22 априла, пошто је два дана пре тога пао Нирнберг. На десном крилу армије 15 корпус је наступао Дунавом низводно, онда је скренуо на југ у правцу Минхена, који је био заузет 30 априла после кратког отпора. Непријатељ је покушао да помоћу једне СС тенковске дивизије задржи савезничко наступање дуж брегова у подножју Алпа, али у томе није успео. 4 маја поседа је 3 дивизија 15 корпуса Берхтесгаден, док су друге трупе заузеле Салцбург, те се распао цео непријатељски фронт између Салцбурга и Линца.

У међувремену, 21 и 6 корпус прешли су Дунав 22 априла код Дилингена, а два дана доцније и код Донауверта. Непријатељски цепови, који су настали јужно од ове реке, услед концентричног наступања ова два корпуса били су уништени, те је 21 корпус заузео Аугсбург 28 априла. Даље на запад допро је 6 корпус до Улма и после краће паузе, настале услед заостајања француских јединица на његовом боку, продужио је наступање у правцу Алпског Прибрежја. Сада је пешадија наступала испред тенкова и продрла у Алпе, где је природа земљишта успоравала наше напредовање више него отпор непријатеља. 3 маја био је заузет Инсбрук, а 103 дивизија 6 корпуса избила је на Бренер.

Овде смо 4 маја ујутру прешли италијанску границу код Випитена и ухватили везу са 88 дивизијом Пете америчке армије, која је после пораза непријатеља у Италији продрла са југа у Алпе. Опасност да ће непријатељ пружити последњи отпор у „Редуту“ била је коначно уклоњена, а већ идућег дана капитулација је Деветнаеста немачка армија чијем је примеру 6 маја следовала и цела група „Г“ немачких армија. Међу заробљени-

цима који су се предали у току ових операција у Алпима налазио се и најопаснији од мојих ранијих противника, сада смењени фелдмаршал Рундштет.

Док је Седма армија крчила себи пут кроз „Редут“, дотле је, мало даље на запад, Прва француска армија довршавала уништење непријатеља. После слома немачког отпора у Шварцвалду, Французи су врло брзо напредовали. 22 априла наступао је Први француски корпус источно од Шварцвалда ка Боденском Језеру, те је створени коридор био идућег дана проширен. Потом је овај корпус скренуо на североисток, у правцу Улма, где је 24 априла ухваћена веза са трупама Седме армије. Три непријатељска цепа су се образовала у току ове операције, и то: један у јужном делу Шварцвалда, један у простору око Штутгартра и један северно од Сигмарингена. У међувремену, један други француски одред наступао је дуж десне обале Рајне и избио на швајцарску границу код Базела, а онда скренуо на исток да би довршио процес опколавања. До 26 априла Савезници су посели швајцарску границу од Базела до Боденског Језера. Штутгарт је био заузет 21 априла, а 27 априла престао је отпор у свима цеповима иако је на неким местима билоjakог отпора који је био потпомогнут природом самог земљишта.

Пошто је Седма армија сменила француске оклопне снаге на отсеку код Улма, то су оне отпочеле наступање северном обалом Боденског Језера и прешле аустријску границу 30 априла. Фелдкирх су заузеле 4 маја и продужиле наступање све до р. Ила и Кlostertala, да би извршиле пробој на западном делу „Редута“ и ту успоставиле везу са Седмом армијом, чим непријатељ буде капитулирао.

Сем ових главних операција Прве француске армије, у исто време и друге француске снаге под командом 6 групе армија предузеле су посебне операције на француско-италијанској граници и офанзиву против немачке посаде у цепу који се налазио на ушћу Жиронде. Ова офанзива била је потпомогнута снажним ваздушним нападима. Прелаз преко Алпа у циљу наступања у Северозападну Италију служио је само за одвођење пажње непријатеља и потпомагање пробоја Петнаесте групе армија у долини р. Поа, те је у овом смислу потпуно постигао своју сврху. Операције против цепа на Жиронди отпочеле су 14 априла, пошто су још од октобра 1944 морале бити више пута одложене због других важнијих подухвата. Бранioци који су врло дugo били опкољени, а сада још и деморалисани услед успеха Савезника на главним фронтовима, нису били у стању да пруже дужи отпор. 18 априла престале су борбе на отсеку Ројана, који се налазио

северно од те реке, а три дана доцније пао је Поент де Грав на њеној левој обали. До коначног уништења дошло је 1 маја освајањем острва Олерона. Даље на северу „тврђава“ Сен Назер — Лоријан држала се све до коначне предаје немачких армија.

И сада као и пре пружиле су наше ваздушне снаге драгоцену помоћ која је била битна чињеница за обезбеђење успеха у свима нашим операцијама. Уколико су се Источни и Западни фронт све више приближавали, утолико су и могућности за употребу стратешког ваздухопловства бивале све мање, а дотадашњи стратешки циљеви постали су тактички. Према томе, главни задатак Бомбардерске команде РАФ-а и 8 ваздушне армије састојао се почетком маја у снабдевању холандског становништва ваздушним путем и у превожењу рањеника и ослобођених савезничких заробљеника.

Тактичко ваздухопловство је продужило своје нападе и на северу и на југу у тесној сарадњи са армијама које су стално наступале, али њихово дејство је било умањено опасношћу да ће угрозити наступање руских трупа и дугачке колоне наших заробљеника који су напустили своје логоре и кретали се свима путевима на запад. Последњи велики напад наших тактичких авиона био је извршен на југу где је пре наступања Треће армије долином Дунава у тој области било извршено бомбардовање још преосталих непријатељских слагалишта погонског материјала и других војних потреба, као и разарање неколико саобраћајних веза које су се још могле употребити за дотур.

Сада је и непријатељско ваздухопловство престало да се појављује у ваздуху. Како је област коју су држали Немци бивала све мања, то је и претрпаност на преосталим аеродромима бивала све већа, те је због тога број авиона, уништених на земљи, знатно порастао. Деморализање немачких авијатичара већ је узело мање толико да су одустали од свих самоубилачких напада авиона са младим погоном који су се налазили у Аустрији и Чехословачкој, те су Немци почетком маја предузимали појединачне летове само у циљу дезертирања.

Крај немачке ратне флоте био је још беднији. Она је у току рата врло ретко излазила на отворено море, а и кад год је то било, ми смо је гонили све док или нисмо бродове уништили или их оштетили и сатерали у луке, где је савезничко ваздухопловство осујетило све покушаје оправке, те су тешки ратни бродови лежали у северним немачким лукама све док ове нису пале у наше руке. Када су се предале и последње немачке поморске базе, била су свега три већа брода довољно способна за борбу. Обалски бродови су још у априлу обуставили своје операције, а

борбу до краја водиле су само подморнице, једино успешно поморско оруђе којим се непријатељ служио.

5 маја били су постигнути главни циљеви Савезника на свима отсечима фронта, а рат у Европи био је стварно завршен. Нигде на континенту није постојала ниједна немачка армија која би била у стању да настави борбу.

На истоку су све армије које су стајале под мојом командом од Балтичког Мора до Алпа уоставиле везу са својим руским савезницима, а на југу су се састале и са својим друговима из Италије, где се непријатељ већ био предао. Од нацистичких „тврђава“ био је национални „Редут“ пробијен на више места, док је посада, предвиђена за његову одбрану, била тучена и разбијена изван његових бедема; Норвешка је била отсечена, а судбина тамошње непријатељске армије запечаћена; Денкерк, луке у Бретањи и острва у Каналу били су лишени сваке помоћи, а Холандија и Данска су већ биле капитулирале.

Немачка ратна машина, која је покушала да завлада целим светом, била је побеђена и тако сачрвена како се то још никада није догодило у историји модерних војски. Дошао је тренутак када је Немачка морала да призна свој коначни пораз.

КАПИТУЛАЦИЈА

Уколико је у току пролећа 1945 хоризонт над Немачком бивао све мрачнији, утолико су се нацистичке вође очајније бориле да свима расположивим средствима натерају свој народ на последњи натчовечански напор, да би тако спречили пораз, те су мимо сваке наде веровали да ће, ако довољно дugo издрже, доживети неслогу Савезника. Заслепљени својим страхом од „бoљшевизма“ и својом мржњом према њему, они нису могли да схвате јаке везе заједничких интереса који су везивали Велику Британију, Сједињене Државе и Совјетски Савез.

Чим је постало очигледно да је немогуће водити рат на два фронта, предузела је немачка влада све мере да дође до примирја на западу како би концентрацијом својих преосталих снага покушала да задржи руску лавину која је долазила са истока. Стога је у марта био учињен покушај да нам се приближе преко Британске амбасаде у Штокхолму, али је понуда, наравно, била одмах одбијена.

Упркос овом неуспеху, Немци су и даље гајили наду да ће доћи до расцепа међу Савезницима, те је Химлер, крајем месеца априла, предузео последњи очајнички покушај да изазове расцеп између Англоамериканаца и Руса. Он је посредством грофа Бернадота поднео Шведској влади предлог да изврши предају свих немачких снага на Западном фронту, тврдећи притом да говори у име немачке владе, пошто Хитлер није више „способан“. Савезници су опет одговорили да у обзир долази само једновремена и безусловна предаја на свим фронтовима. После тога Химлер је исчезао са позорнице све док га после капитулације нису ухватали као бегунца испред правде, а затим је извршио самоубиство.

Међутим, Хитлер и његове присталице одлучили су да наставе борбу. За њих лично мир је значио изгубити све, а ништа не добити. У среду својих разочараних армија и рушевина које су у Немачкој све више расле, они су свесно одлучили да жртвују и последње остатке своје земље.

Али за њиховим примером нису пошли и сви њихови следбеници. Генерал СС оружја, Карл Волф, командујући СС официр у Северној Италији, поднео је средином фебруара свима савезничким претставницима понуду за преговоре о капитулацији немачких трупа на ратишту у Средоземљу. У преговорима у нашем тамошњем главном штабу стављено је Немцима до знања да Савезници не мисле да разговарају ни о каквим условима, већ ће примити само безусловну капитулацију. 26 априла, све горе стање немачких армија после њихових пораза у Ломбардији и Венецији довело је до нових преговора, те су немачки изасланици 29 априла потписали услове капитулације по којима су 2 маја обустављена сва непријатељства у Италији.

Капитулација немачких армија јужно од Алпа довела је неминовно до напуштања борбе и код оних трупа које је офанзива наше 6 групе армија бацала у Алпе. 2 маја упитао је Волф са киме би могао преговарати о предаји области Северних Алпа. Било му је речено да се обрати на генерала Деверса, а уједно му је и саопштено да ће се примити само безусловна капитулација. 5 маја изасланик генерала Шулца, команданта трупе армија „Г“, примио је савезничке услове у Хару у Баварској, те су, према томе, положиле оружје Прва и Деветнаеста немачка армија. Предаја је имала званично да почне 6 маја у подне, али су обе стране одмах обуставиле непријатељства да би се избегли даљи губици у људству.

Вести о претстојећој локалној капитулацији на северу до-прле су до Савезника још средином априла. Фелдмаршал Буш, командант области Хамбурга, важио је као антинациста и био је вољан да се преда, али би то могао да учини тек онда када западни Савезници избију на Балтичко Море и тиме спрече долазак фанатичких СС-формација из Средње Немачке. Генерал Линденман, командант у Данској, био је, тако се говорило, спреман да се преда у исто време кад и Буш, те је 30 априла стигао у Штокхолм његов изасланик да то потврди. Због тога је наређено да Британска армија похита да избије на Балтичко Море пре Руса, пошто се Немци не би предали Црвеној армији ни под којим условима.

Али, 3 маја, када су освајањем Либека, Данска и Северозападна Немачка биле отсечене од остатка Немачке, ступиле су на позорницу још значајније особе. Када се Црвена армија већ приближила западним Савезницима, онда је адмирал Дениц, који је примио наслеђе „вође“, наредио свима немачким армијама које су се бориле против Руса да окрену свој фронт и да се предаду британско-америчким трупама.

Док су сада из дана у дан хиљаде Немаца бежале на запад и предавале се, дошао је 3 маја у главни штаб фелдмаршала Монтгомерија адмирал Фридебург, нови врховни командант ратне флоте, у пратњи начелника штаба фелдмаршала Буша и два друга официра. Они су понудили предају Треће тенковске армије, као и Дванаесте и Двадесет прве немачке армије, које су се бориле против Руса, и умолили за дозволу да прођу кроз савезничке линије и склоне се у Шлезвиг-Холштајн. Њихова једина жеља била је да избегну да се предаду Русима. Фелдмаршал Монтгомери је одбио да на овој основи преговара о капитулацији, иако им је изјавио да ће војнике који се буду појединачно предали сматрати као ратне заробљенике. Немачки преговорачи су онда умолили фелдмаршала Кайтела, начелника штаба немачке Врховне команде, за даље инструкције, а од Савезника су затражили да у међувремену прате у стопу немачке армије које су отступале да би се избегао хаос.

4 маја изјавио је Фридебург да је од својих претпостављењих овлашћен да потпише безусловну капитулацију свих немачких сувоземних, поморских и ваздушних снага у Северозападној Немачкој (закључно са Хелгolandом, Фризиским и осталим острвима), Холандији, Шлезвиг-Холштајну и Данској. Обавестио сам фелдмаршала Монтгомерија да капитулацију ових области треба сматрати као обичну тактичку меру и да је према томе опуномоћен да је прими. Било је уређено да томе чину присуствује и један руски официр који ће у име своје владе примити капитулацију Немаца. Односни докуменат је био потписан 4 маја, а ступио је на снагу 5 маја у 8.00 часова ујутру.

Према директивама Удружених начелника штабова, приликом ових локалних капитулација нису биле примљене никакве обавезе од стране Савезника, те су услови ових капитулација зависили од одредаба опште и безусловне капитулације свих немачких оружаних снага. Време за ову коначну предају сада је дошло; супротно Хитлеру адмирал Дениц био је готов да се помири са оним што је било неизбежно.

4 маја примио сам вест да ће Дениц идућег дана послати свог изасланика у мој штаб, и да је, за доказ озбиљности своје намере да рат што пре оконча, већ наредио подморницама да се врате у своје базе. Одмах сам о томе обавестио руску Врховну команду која је изјавила да се слаже са мојим предлогом да ми упути једног официра Црвене армије ради учешћа у преговорима о капитулацији како би се она извршила у исто време на свима фронтовима. За ту сврху, као заступник совјетске Врховне команде, био је одређен генералмајор Иван Суслапаров.

У исто време када је Деницов изасланик био на путу за Ремс, јавио је и фелдмаршал Кеселринг, немачки врховни командант на Западу, да и он жели да пошаље једног изасланника ради преговора о условима капитулације. На то му је јављено да долазе у обзир само преговори који ће обухватити предају свих немачких оружаних снага како на Истоку, тако и на Западу, као и оних које се налазе у другим земљама.

Међутим, 5 маја увече дошао је адмирал Фридебург у мој штаб. Отпочео је преговоре са изјавом да би желео да објасни неке тачке. Тада му је речено кратко и јасно да ће се примити само безусловна капитулација. На то је он одговорио да није опуномочен да потпише такав докуменат о капитулацији. Онда му је била изложена безнадежна војна ситуација Немачке, а поднет на увиђај и нацрт предлога о капитулацији.

Фридебург је поднео телеграфски извештај својој влади о преговорима, на што му је Дениц одговорио да је генерал Јодл на путу да му помогне у преговорима. Јодл је приспео 6 маја увече. Било је јасно да Немци настоје да добију у времену, да би што више трупа и грађанских лица извукли са руског фронта и склонили иза наших линија. Чак и сада су покушали да за себи изврше предају Западног фронта, па су притом отишли тако далеко да су изјавили да имају намеру да, ма како гласио мој одговор, нареде својим армијама да обуставе борбу против Британаца и Американца. Замолили су и да се потписивање дефинитивне капитулације одложи за 48 часова како би, према њиховој изјави, били у стању да доставе потребне заповести својим удаљеним јединицама, а уствари само да би добили у времену ради постигнућа наведених циљева.

Били су обавештени да ћу, ако одмах не приме моје услове, прекинути све преговоре, затворити наш фронт и спречити свако даље кретање немачких војника и грађанских лица на запад, па и силом ако устреба. После тога упутили су депешу Деницу у којој су молили за овлашћење да потпишу безусловну капитулацију с тим да се борба обустави 48 часова после потписивања. Како би овим решењем било остављено Немцима да одлуче о времену прекида борбе, одбио сам да примим тај услов и најзад им саопштио да ће, ако не престану непријатељства на свима фронтовима у року од 48 часова, рачунајући од поноћи тога дана, бити извршена моја претња о затварању Западног фронта.

Ова изјава постигла је, најзад, жељени успех. Дениц је дао овлашћење да се моји услови приме, и 7 маја у 2.41 часа Јодл је као заступник немачке Врховне команде, потписао акт о капи-

тулацији. Мој начелник штаба потписао је за мене, генерал Суслапаров за совјетску Врховну команду, а генерал Саве, заменик начелника штаба Народне одбране, као сведок. Капитулација је имала да ступи на снагу у поноћ између 8 и 9 маја.

У додатку акта о војној капитулацији Јодл је потписао обавезу да се начелник немачке Врховне команде са врховним командинцима армије, морнарице и ваздухопловства ради званичног ратификовања безусловне капитулације у име немачке Врховне команде морају наћи на месту и у времену које ће одредити руска Врховна команда и ја. Састанак је био одржан ноћу 9 маја у Берлину и том приликом ваздухопловни врховни маршал Тедер потписао је акт о капитулацији као мој заменик, а маршал Жуков за совјетску Врховну команду, док су генерал Спац из америчког ваздухопловства и генерал де Латр де Тасињи, као претставник француске владе, били сведоци.

Са коначном капитулацијом немачких вођа био је завршен и задатак Савезничких инвазионих снага стављених под моју команду 14 фебруара 1944.

ЗАВРШНА РЕЧ

Покушаћу да укратко изложим узроке који су довели до савезничког успеха у овим операцијама, па ћу том приликом истаћи и три догађаја који су били и одлучујући за постизање победе.

Први је био битка на обали Нормандије. Пошли смо за Француску са свима тактичким подацима које је могла да прибави добра обавештајна служба, али смо морали рачунати и са противмерама противника. Морали смо предузети највећи десант какав досада нико у историји није предузео, и то на обали која је била препуна најмодернијих утврђења, а иза те обале стајала је Западна немачка војска која није била у борби још од оних тешких дана из 1940 године.

Док смо се борили у Нормандији, прво да освојимо мостобране, а онда и да их одржимо, упознали смо како снагу тако и слабост противничких армија. Видели смо да је немачки војник још увек онај исти жилави борац какав је био у Африци и Италији, али смо видели и то како је танка она нит о којој је висила његова судбина у Француској. У току јуна и јула открили смо све тешкоће у погледу саобраћајних веза и дотура које ће га најзад довести до пропasti. И само зато смо били у стању да се учврстимо на континенту и да створимо оне јаке армије које су биле потребне за ослобођење Европе. Тада смо сазнали још и колико су недовољна обавештења која је непријатељ имао о намерама Савезника. Захваљујући његовој слабости у ваздуху и услед тога рђавој извиђачкој служби, наши маневри за обману потпуно су га преварили, те је сувише дуго држао знатне снаге у области око Га де Калеа и довео их тек онда када је било сувише доцкан. Да су ове снаге биле пребачене преко Сене одмах после нашег десанта, можда би нас и потукле.

Друга одлучујућа битка била је битка за цеп код Фалеза. Овде је непријатељ испољио намеру која је била кобна за њега, наиме да остане на месту где је и да се бори и онда када логика стратегије захтева да отступи. Услед тога је Седма армија била опкољена и смрвљена, те је битка за Француску била одлучена у

вођацима и живицама Нормандије крвљу попрсканим. Док су разбијене јединице непријатеља бежале на исток, ми смо напрети све снаге да их потпуно уништимо пре него што стигну до Сигфридove линије. Али, наш дотур је био доведен у питање, те смо морали застати и сачекати да прође зима, па да задамо коначни ударац.

Трећа одлучујућа фаза биле су битке западно од Рајне у месецу фебруару и мартау. Опет нам је непријатељ ишао на руку својом намером да води битку тамо где се затекао. У равници између Рајне и Мезе, на Ајфелу и на Сару биле су разбијене оне армије које су имале задатак да бране Немачку, тако да се после овог пораза више нису могле да опораве. Рајна, та моћна препрека, стајала је пред нама, такорећи, небрањена и од тога времена није више постојала ниједна немачка армија која би могла да задржи наше наступање. Рат је био добијен пре него што смо прешли Рајну.

*

* * *

За све време ових борби кобна слабост непријатеља састојала се у томе што није био у стању да обезбеди уредно снабдевање својих армија на фронту. Немачке трупе су заиста показале велику храброст, али храброст није све. Појачања се нису могла довести, оскудевало се у оружју, муницији и храни, а недостатак у погонском материјалу свео је слободу кретања на најмању меру. У последњим фазама ових борби Немци нису могли ништа друго да ураде, до да сачекају да се на њих сручи савезничка лавина.

За све ово имамо првенствено да захвалимо дејству савезничког ваздухопловства. Давно пре нашег десанта у Француској отпочели су тешки бомбардери да извршавају постављени задатак да разоре центре производње од којих је зависио непријатељ, те су се последице њиховог дејства виделе одмах чим је почела борба на копну. После инвазије продужили смо да задајемо стратегиске ударце средишту немачке индустрије и отпочели смо са извођењем задатка да се прекину и саобраћајне везе дотура које су везивале фабрике са фронтом. У међувремену, наше тактичко ваздухопловство сломило је отпорну снагу непријатеља беспрекидним бомбардовањем у операциској области и крчило пут нашим трупама које су наступале у срце Немачке. За брзину наступања, коју смо постигли том приликом имамо да захвалимо само напорима нашег ваздушног транспорта. Огромна надмоћност Савезника у ваздуху

била је заиста од битног значаја за постизање победе. Она је поткопала темеље непријатељеве снаге и омогућила нам да припремимо и изведемо своје сувоземне операције са потпуном безбедношћу по себе.

Тешко је и за самог професионалног војника да оцени обим огромне силе коју су постигли удружені напори савезничких нација на боиштима и у ваздуху Западне Европе. Као што сам већ рекао у овом извештају, већина наших 90 дивизија, које су се бориле у доцнијим фазама наших операција, била је појачањима са тенковским, противтенковским и противавионским јединицама довођена до јачине од 17.000 људи. Појам о њиховој разорној снази против нацистичке ратне машине добиће се ако помислим на ону огромну ватрену моћ коју су те снаге претстављале, на масу тешке корпусне и армиске артиљерије која их је потпомагала, на неисцрпни систем дотура који их је снабдевао и на еластичност коју смо достигли захваљујући својој доброј саобраћајној служби. Јер, иза ових борбених јединица било је три милиона других људи и жена у униформи који су улагали сву своју снагу у то да се фронт одржи у дејству. Уствари, могли смо да бацимо против непријатеља на копну тридесет пута већу борбену силу него што су биле снаге оних савезничких армија које су победиле Наполеона у бици код Ватерлоа. Уз то смо имали на расположењу скоро 11.000 ловачких авиона и бомбардера, чија се покретна борбена снага могла управити на сваку тачку коју смо желели, као што сам то већ и описао, а њихово уништавајуће дејство видело се по разарању градова, индустријских постројења и саобраћајне мреже једног моћног народа и по уништењу ваздухопловства које је требало да их брани. Овој сили се придружила и поражавајућа снага двеју моћних ратних флота које су дејствовале као једна.

Већ сам поменуо спрему и преданост наше службе дотура, чији су напори, како на фронту тако и у завичају, битно допријели нашој победи. Њој и фабричким радницима и сељацима, који су нас снабдевали свима потребним средствима, морамо бити вечно захвални. Наша огромна материјална надмоћност дала нам је такво преимућство које непријатељ није могао никада надмашити. Док је ратни потенцијал Немачке сасвим опао, дотле је савезнички беспримерно порастао. Никада није ниједна армија нити је иједна флота била тако добро и тако издашно снабдевана. И никада у току ових борби нисмо морали ући ни у једну битку, а да нисмо имали оружје које нам је било потребно.

Још важнији од тог оружја био је онај необуздан ј борбени дух који је одушевљавао војнике свих савезничких нација

који су се служили тим оружјем. Храброст и вршење дужности које су показали у овим борбама, како у тешким данима непријатељске противофанзиве у Арденима, тако и приликом надирања кроз Француску, а доцније и приликом надирања у саму Немачку, били су ненадмашни. Исти дух који их је оспособио да издрже ударце код Денкерка и Перл Харбора довео их је коначно до Либека, до Торгаве и до Берхтесгадена.

Овај несавладаљиви борбени дух, који је одушевљавао све оне који су директно или индиректно учествовали у борби, почивао је на поверењу у савезничку слогу и праведност заједничке ствари. Другарство које је издржало прву пробу у Северној Африци, довело нас је до нових победа у Северозападној Европи. У мome штабу радили су заједно и сложно и амерички и британски официри и војници, прелазећи преко свих обзира националности у својој ревности да послуже једној јединственој организацији, док су се војници савезничких армија борили на бојишту раме уз раме под мојом врховном командом.

Сви они добровољци из грађанства који су са нама делили тешкоће и опасности ових борби, да би унели макар мало радости у живот наших војника, треба да буду уверени у нашу најтоплију захвалност.

Сједињене Америчке Државе и Велика Британија нису сарађивале само као савезници, већ као да су један народ, те су удружили све своје изворе и средства у људству и материјалу у борби против сile зла чије је оличење била Хитлерова Немачка. Инвазионе снаге, којима сам имао част да командујем и на Средоземљу и у Северозападној Европи, претстављају пример тако успешне савезничке сарадње да јој нема равне у историји света.

Жалим што при крају овог извештаја нисам у стању да појединачно наведем све своје личне и службене обавезе и изразим своју захвалност свима који су предано служили Врховном штабу као и свима другим штабовима, који су и сами сарађивали са нама поштено и успешно. Исто тако нисам у стању да одам довољно признање сарадњи многобројних грађанских и војних лица у Великој Британији и Сједињеним Државама са којима сам имао службене односе и чији су напори врло много допринели извршењу нашег заједничког задатка. Али, знам да ће се сви самим сложити да одам почаст двојици високих и храбрих официра, који су заједно са нама започели ове борбе, али су изгубили своје животе пре него што су се оне завршиле, и то адмиралу сер Берtramу X. Ramzeju из Краљевске флоте и ваздухопловном врховном маршалу сер Трафорду Ли-Малорију из Краљевског

ваздухопловства. У почетку инвазије један од ових официра био је мој главни командант флоте, а други мој главни командант ваздухопловства. Адмирал Рамзеј, у том својству, изгубио је живот при авионској несрећи у близини Версаја у Француској, а ваздухопловни врховни маршал Ли-Малори, разрешен од дотадашње дужности, изгубио је живот приликом авионске несреће код Гренобла у Француској док се налазио на путу да прими команду над савезничким ваздушним снагама у Југоисточној Азији. Ратне заслуге, вршење дужности и жртва коју су ова два изванредна човека поднела јесу симбол за ненакнадиви губитак хиљаде официра и људства, као и припадница женске помоћне службе америчких, британских и француских снага.

Сви они умирали су прожети духом јединства који је удружио Савезнике у њиховој борби за заједничке идеале. Њима и свима онима који су у борби задобили ране, изражавамо ми, њихови ратни другови, своју захвалност и дубоко признање.

Према одлуци Удруженог начелника штабова о издавању заповести свима армијама на фронту, био је генерал армије Џорџ С. Маршал њихов делегат, преко кога су ми биле достављене њихове заповести и упутства. Осим тога, генерал Маршал, иначе потчињен истакнутом Министру војске, Хенри Л. Стимсону, био ми је као командант оружаних снага Сједињених Америчких Држава, редовни и непосредни претпостављени административни старешина. Овом великим војнику и државнику дuguјем нарочиту захвалност за пријатељске савете и сталну подршку. У току целог рата није било ништа на свету што ме је морално више подржавало него сазнање да се генерал Маршал сложио са плановима које сам ја усвојио и да је одобравао сва средства која сам употребио ради њиховог остварења.

13 јула 1945

Врховни командант
савезничких инвазионих снага,

Додатак I

ВЕШТАЧКЕ ЛУКЕ

Ароманш и Сен Лоран

У циљу брзог искрцавања трупа, материјала, ратних оруђа и возила морали су Савезници употребити нарочите луке, уна-пред спремљене, које су за разлику од природних лука назвали вештачке луке. Разлози за изградњу оваквих лука били су у томе што се сматрало да су количине материјала, ратних оруђа и возила, као и број трупа које треба искрцати у току првих дана инвазије, тако огромни да, чак и кад би Савезници освојили све луке на обали Нормандије и кад би оне биле неоштећене, ипак не би могле због свог малог капацитета да задовоље све потребе савезничких армија. Било је предвиђено да се поред трупа искрцава дневно још и око 12.000 тона материјала и 2.500 возила и оруђа и да ће то трајати најмање три месеца, почев од дана искрцавања или Д-дана.

Зато је још у јуну 1943 године Начелник штаба за комбиноване операције одржао први састанак са британским и америчким командантима по овом питању. Том приликом донета је одлука да се спреме две вештачке луке, једна за амерички отсек код Сен Лорана, а друга за британски код Ароманша. Сем тога, било је утврђено да је за заштиту ових лука од јаких таласа и летњих бура у Каналу потребно спремити запречне бродове и лукобране, а затим нарочите бетонске кесоне на којима ће лукобрани лежати, као и мостове за искрцавање, и да свака од ових лука буде велика колико и пристаниште у Доверу.

За почетак радова на постављању ових лука било је одвојено 60 бродова, међу којима и три ратна брода, тако да је укупна дужина свих лукобрана, начињених од ових бродова, износила око 24.000 стопа, односно 7 km. Они су били потопљени помоћу експлозива првих дана операција на француској обали, па су се под њиховом заштитом изводили даљи радови. Главни лукобрани били су постављени на спољашњој страни ових лука. Сем тога, било је постављено и пет мањих лукобрана начињених

од потопљених бродова да би се спремило склониште за мање бродове, али само два од тих мањих лукобрана била су укључена у вештачке луке. Главни мостобрани били су начињени од бетонских кесона с обзиром на даљу конструкцију ових лука која се састојала из мостова за искрцавање. Укупно је било израђено 150 бетонских кесона у шест разних величина, дубоких од 60 па до 25 стопа, тако да је највећи кесон имао сопствену тежину од 7.000, а најмањи од 1.700 тона, а сви су били дугачки скоро 200 стопа. Сем тога, имали су и вентиле, потребне ради потапања, те су отварањем ових били потопљени на местима искрцавања која су била унапред одређена. Били су превучени помоћу реморкера до тих места брзином од $4\frac{1}{2}$ чвора, тј. 7 km на сат, а пут који су прешли од места концентрације на јужној обали Енглеске па до обале у Нормандији био је нешто мало већи од 100 миља. За њихово превлачење било је употребљено 160 реморкера, а започето је још у току потапања запречних бродова у циљу изградње лукобрана. Сваки лукобран имао је и своја сидришта за која је био учвршћен, а многи од њих су били доцније употребљени да се на њих постави артиљерија, потребна муниција, склоништа за топовску послугу, као и противавионска заштита луке. Како су главни лукобрани били начињени од бетонских кесона, то су пре потапања добили и име пловећих лукобрани.

Међутим, најважнији и најтежи задатак била је конструкција мостова за искрцавање. Било је потребно да се тако направе како би бродови могли да пристају уз њих и да се људство, материјал, оруђа и возила истоварују без прекрцавања а да у исти мах буду и довољно еластични да издрже дизање и спуштање као и савијање услед дејства плиме и осеке, а и летњих бура у Каналу. Једним својим крајем били су причвршћени за копно, а другим су се слободно ослањали на понтоне, начињене од бетона и челика, који су могли да легну на стене или песак чим наступи осека. Мостовне главе биле су постављене на јаким стубовима који су им служили као ослонци, тако да су претстављале пловећу конструкцију. Сваки мост је био дугачак по једну миљу, тј. око $1\frac{1}{2}$ km и лично је на широку челичну стазу, врло јаку и издржљиву за терет. Ослонци у виду управних носача били су високи скоро 100 стопа а широки 4 стопе и било их је у довољном броју. Да би се ти управни носачи могли дизати и спуштати имали су понтони, на којима су они стајали, своја електрична постројења и електричне дизалице. Сваки мост се састојао из више распона које је требало нарочито конструисати да буду и јаки и довољно еластични. Пробе

су показале да је најбољи распон за ту сврху имао дужину од 500 стопа, односно да треба чврсто везати 6 мањих распона како би се добила та најбоља дужина, и да их треба поставити на јаким понтонима. Њих је било и најлакше превући помоћу реморкера, а могли су се и најлакше и најбрже склопити. Према томе, сваки мост је имао по 10 мостовних јединица како је горе описано. Други проблем било је питање њихове еластичности с обзиром да на- долазак плиме износи око 7 метара на обали код Ароманша и Сен Лорана. Једино решење било је, као што се зна, у примени основних принципа пловећег моста, да би се избегле тешкоће око истовара услед знатне разлике између водостаја у току плиме и осеке.

Цео проблем био је решен употребом већ поменутих понтона, распона и управних носача. Сви ови делови били су врло чврсто спојени нарочитим везницима од челика, тако да је под моста могао да издржи савијање до 40° , а да се мост ипак не распадне. Сви мостови су били везани за мостовне главе које су се састојале из јаких челичних понтонса са сопственом тежином од 1.000 тона приближно.

Сем ових мера требало је предузети и мере за учвршћивање ових мостова на њиховом сидришту. За ту сврху била су употребљена нарочита сидра која су била постављена и на предњем и на задњем крају сваког понтонса. Ова сидра су имала изванредну моћ да их чврсто држе и да онемогуће њихово откидање са сидришта.

Постављање ових лука текло је овако: прво су били потопљени запречни бродови, затим кесони и образовани лукобрани, онда су биле постављене мостовне главе и мостови за искрцавање. Већ 12 дана после Д-дана почели су ови мостови да раде, јер су одмах могли да примају мање бродове.

Превлачење свега материјала, као и делова ових вештачких лука захтевало је 160 реморкера са укупном тонажом од једног милиона тона и трајало је око 20 дана.

Као што је познато, неколико дана пред завршетак ових мостова избила је незапамћена бура у Каналу и уништила америчку луку код Сен Лорана, а британску код Ароманша само оштетила, те је ова била оправљена и примила је толики промет да се слободно сме рећи да никад у историји није било ни мање луке ни већег промета.

(Преведено и сажето из The British Digest, February 1945 и Everyman's Encyclopaedia, 1950, vol. 1, pgs. 523—524.

Редактор).

Додатак II

ОПЕРАЦИЈА „ПЛУТО“

Једну од британских ратних тајни чине специјални нафтводи који су били употребљени за снабдевање оклопних и ваздушних снага у току инвазије Француске 1944 године, а у циљу њеног ослобођења и даљег рата против Немачке. Употреба и рад ових нафтвода познати су у историји Другог светског рата као операција „ПлUTO“, реч која је састављена из *Pipe-line under the Ocean*, тј. нафтводи испод океана, а скројена је спајањем почетних слова. Цистерне ових нафтвода налазиле су се на британској обали. Бензин је био убацивани у нафтводе помоћу пумпи на британској обали и одмах приман на супротној обали Канала. Највећа количина бензина која је тим путем била дотуривана износила је 1.000.000 галона дневно, тј.око 4.000.000 литара. Ову тајну објавио је Британски Фореј Офис по свршетку рата. Предлог за израду ових нафтвода потекао је од лорда Луиса Маунтбатена, начелника одељења за комбиноване операције, када је Џофрију Лојду, министру за снабдевање, поставио ово питање: „Можете ли положити у Ламаншу нафтводе под водом“?

У току припрема за инвазију Европе био је врло тежак проблем за Савезничку Врховну Команду како ће се ослободилачке армије снабдевати бензином. Када су стручњаци били о томе упитани, одговорили су да то неће моћи да се изведе. Међутим, после неколико дана А. К. Хартли, главни инжењер Англо-иранског петролејског друштва, поднео је по овом питању један предлог, у коме је тврдио да би се тај проблем могао решити, ако се израде цеви налик на подморске електричне каблове, али без језгра и изолације и да се оне могу да поставе испод воде. Одмах су предузете мере да се такве цеви израде пробе ради, и то само неколико стотина јарди. Те су цеви доцније назване Хаис-нафтводи, што значи Хартли Англо-ирански Сименс, када се почетна слова повежу у једну реч. После две недеље цеви су биле готове и спуштене у Темзу са једног брода за полагање каблова. Исход је био врло повољан, те се одмах приступило даљој изради ових

цеви, доцнијих нафтоловода, под руководством британских инжињера и уз помоћ британске индустрије. Стога је Министар претседник у свом јавном саопштењу рекао да су ти нафтоловоди британско дело и да се британски народ може поносити тим изумом. Овога пута било је израђено 30 миља нафтоловода и пробе ради положени у Бристолском Каналу, у коме су струје и остale прилике скоро исте као и у Ламаншу. Крајем априла 1942 године био је изнет нов предлог у циљу боље израде ових нафтоловода. Тада предлог учинили су Елис, главни инжињер Бурманског петролејског друштва и Хамик, главни инжињер Англо-иранског петролејског друштва, те су ти нафтоловоди названи Хамел-нафтоловоди. Ове цеви су имале дужину 20 стопа, а пресек им је износио 3 инча, биле су начињене од челика, могле су се аутоматски заваривати до потребне дужине, а исто тако и намотавати на котур који је сличан обичном калему и опет се одмотавати и остати праве, под условом да котур има пречник од најмање 30 стопа. За полагање ових нафтоловода био је употребљен један брод који је имао нарочито „велики точак“ који се обртао око своје осовине и у исто време одмотавао нафтоловод знатне дужине.

После овог покушаја дошло се на мисао да се направи један пловећи добош који би могао да намота и одмота целокупну дужину нафтоловода од британске обале па до Француске. После многих проба начињен је такав пловећи добош који је могао да се обреће као калем у току пловљења и да притом одмотава нафтоловод и полаже га под водом, а и да га намота ако се добош усидри у води, доволно дубокој, да би се могао да обреће приликом намотавања. Овај добош добио је име Конан добош и могао је да прими 70 миља нафтоловода и у томе случају био је тежак колико и обичан разарац. Био је дугачак 60 стопа а у пречнику имао је 40 стопа. Укупно је било начињено 6 таких добоша који су у почетку били постављени у полазним станицама на разним местима у Британији и добро скривени од извиђања. За полагање ових нафтоловода била је образована посебна флота, а исто тако спремљено и људство које је било извежбano за овај посао.

(Преведено и сажето из The British Digest, vol. 1, № 12 и Everyman's Encyclopaedia, 1950, vol. 10, pgs. 489—490.
Редактор).

САДРЖАЈ

	Страна
Предговор	5
Директива	11
Увод	14
Планирање и припреме — План Коссак	18
— Даљи развој плана Оверлорд	21
Проблем снабдевања и дотура	38
— Погрешан немачки рачун	41
— Припремне операције	44
— Непријатељске одбранбене снаге	49
Извршење десанта	51
Консолидовање десантне зоне	66
Пробој	81
Битка око цепа Фалез — Аржантан	92
Наступање ка Сени	98
Дотур и савезничка флота	109
Наступање од Сене до немачке границе	127
Консолидовање фронта на граници	136
Противофанзива у Арденима	149
Планови за операције 1945 године	160
Операција за избијање на Рајну	171
Прелаз преко Рајне	187
Опкољавање Рура и сусрет са Русима	200
Завршна фаза	214
Капитулација	225
Завршна реч	230
Додатак I — Вештачке луке	235
Додатак II — Операција „Плуто“	238

ОПЕРАЦИЈЕ У НЕМАЧКОЈ

ПРЕГЛЕД ОБОСТРАНИХ САВЕЗНИЧКИХ ОПЕРАЦИЈА ОД 1 МАРТА 1945 до КАПИТУЛАЦИЈЕ НЕМАЧКЕ

